

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İBN EBİ'D-DÜNYA VE KİTABU'L-İYAL'İN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA KUAYBE SUR

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ANKARA, 2019

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İBN EBİ'D-DÜNYA VE KİTABU'L-İYAL'İN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA KUAYBE SUR

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DOÇ. DR. İLYAS CANİKLİ
TEZ DANIŞMANI

ANKARA, 2019

ONAY SAYFASI

Zehra Kuaybe Sur tarafından hazırlanan "İbn Ebi'd-Dünya ve Kitabu'l-İyal'in Hadis İlmindeki Yeri" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Doç. Dr. İlyas CANİKLİ	AYBÜ İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri	
Prof.Dr. Ahmet YILDIRIM	AYBÜ İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri	
Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Ali Kılay ARAZ	ASBÜ İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri	

Tez Savunma Tarihi:

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalın'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü Unvan Ad Soyad

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazım aşamasına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgilere kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

04.12.2019

Zehra Kuaybe SUR

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında beni her anlamda özgür bırakan, bilimsel düşünceyi yaşam biçimi olarak anlamamı sağlayan yüksek lisans dönemi boyunca her zaman beni takdir eden, bir öğrencisi olarak değil meslektaşı olarak gören, bana hep güvenen sayın hocam Doç. Dr. İlyas CANİKLİ'ye çok teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışmam boyunca beni destekleyen ve yönlendiren Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM hocama, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Arap Dili ve Belagatı Dalı Öğretim Üyesi Mehmet Ali Kılay ARAZ hocama ve kıymetli hocam, babam Prof. Dr. Kemalettin ÖZDEMİR'e sonsuz teşekkürler.

ÖZET

İBN EBİ'D-DÜNYA VE KİTABU'L-İYAL'İN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

SUR, ZEHRA KUAYBE
Yüksek Lisans Tezi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Tez Danışmanı: Doç. Dr. İlyas CANİKLİ
Aralık 2019, 168+viii sayfa

"İbn Ebi'd-Dünya ve Kitabu'l-İyal'in Hadis İlmindeki Yeri" adlı bu çalışmada h.III asırda Bağdat'ta dünyaya gelen İbn Ebi'd-Dünya'nın hayatı, eserleri, hocaları, öğrencileri ve eserlerinden *Kitabu'l-İyal* adlı eseri incelenmekte ve hadis ilmindeki yeri üzerinde durulmuştur.

Yapılan çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, İbn Ebi'd-Dünya'nın yaşadığı dönemde Abbasilerin yapısına kısaca temas edilmiştir. Bunun yanında yine birinci bölümde İbn Ebi'd-Dünya'nın hayatı, mezhebi, hadisçiliği, kendisi hakkında görüşler gibi konular anlatılmıştır.

Çalışmanın ana temasını oluşturan ikinci bölümde ise İbn Ebi'd-Dünya'nın *Kitabu'l-İyal* adlı eserinin tanıtımı, özellikleri, kaynakları, benzer kitaplar arasındaki yeri, kaynaklarına göre hadis çeşitleri, rivayetlerin değerlendirilmesi ve şiirle istişhad konuları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aile, Çocuk, Evlilik, Hadis, İbn Ebi'd-Dünya, İstişhad, Kadın, Kitabu'l-İyal.

ABSTRACT

PLACE OF

IBN ABĪ AL-DUNYĀ AND HIS BOOK “KITĀB AL-‘IYĀL”

IN THE SCIENCE OF HADITH

SUR, ZEHRA KUAYBE

Master’s Thesis, Department of Basic Islamic Sciences

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. İlyas CANİKLİ

December, 2019, 168+viii Pages

In this study titled " Place of Ibn Abī Al-Dunyā and His Book Kitāb Al-‘Iyāl in Science of Hadith ", the life, works, teachers, and students of Ibn Abī Al-Dunyā, who was born in Baghdad in the 3rd century after Hijrah, are examined. His place and his book Kitāb Al-‘Iyāl’s place in the science of hadith are focused on.

The work is composed of an introduction and two parts. In the first chapter, the structure of the Abbasids during the period when Ibn Abī Al-Dunyā lived was briefly contacted. In addition, in the first chapter, issues such as Ibn Abī Al-Dunyā’s life, madhhab, hadithism, and opinions about him are discussed.

In the second chapter, which constitutes the main theme of the study, the presentation of Ibn Abī Al-Dunyā’s book “Kitāb Al-‘Iyāl” with its features, its sources, its place among similar books, and issues such as its hadith types according to their sources, the evaluation of its riwayats and its referencing (istishhad) to poetry are emphasized.

Keywords: Family, Child, Marriage, Hadith, Ibn Abī Al-Dunyā, Istishhad, Woman, Kitāb Al-‘Iyāl.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI ..... **i**
BEYAN ..... **ii**
TEŞEKKÜR ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
KISALTMALAR ..... **viii**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Tezin Konusu ve Önemi 2
1.2. Tezin Amacı ve Metodu 4
1.3. Tezde İstifade Edilen Kaynaklar 5
2. BİRİNCİ BÖLÜM: İBN EBİ'D-DÜNYA'NIN YAŞADIĞI DÖNEM, HAYATI, İLMİ KİŞİLİĞİ **6**
2.1. Yaşadığı Dönem 6
2.2. Hayatı 10
2.2.1. İsmi 10
2.2.2. Nisbeleri 10
2.2.3. Ailesi 11
2.2.4. Hayatı 12
2.2.5. Çocukları 12
2.2.6. Vefatı 13
2.3. Eserleri 13
2.3.1. Hadis Konusunda Kaleme Aldığı Eserler 13
2.3.2. Zühd ve Tasavvuf Konusunda Kaleme Aldığı Eserler 14
2.3.3. Ahlâk ve Edep Konusunda Kaleme Aldığı Eserler 19
2.3.4. Tarih ve Tabakat Konusunda Kaleme Aldığı Eserler 20
2.3.5. Akaid Konusunda Kaleme Aldığı Eserler 21
2.3.6. Fıkıh Konusunda Kaleme Aldığı Eserler 22
2.3.7. Kıraat Konusunda Kaleme Aldığı Eserler 22
2.3.8. Edebiyat Konusunda Kaleme Aldığı Eserler 23
2.3.9. Diğer Konularda Kaleme Aldığı Eserler 23

2.4. Hocaları 25
2.5. Öğrencileri 27
2.6. Hadisçiliği 28
2.7. Mezhebi ve Fıkhi Görüşleri 29
2.8. Kendisi Hakkındaki Görüşler 30
3. İKİNCİ BÖLÜM: KİTABU'L-İYAL'İN HADİS İLMİNDEKİ YERİ 31
3.1. Tanıtımı 31
3.2. Yazma Nüshanın Tanıtımı 32
3.3. Bab Başlıkları 41
3.4. Konuları 53
3.4.1. Aile 53
3.4.2. Çocuk 54
3.4.3. Kadın 56
3.4.4. Evlilik 58
3.5. Kaynakları 59
3.6. Benzer Kitaplar Arasındaki Yeri 99
3.7. Rivayetlerin Değerlendirilmesi 100
3.8. Kaynaklarına Göre Hadis Çeşitleri 100
3.9. Şiirle İstişhadı 101
4. SONUÇ 124
5. EK-1 126
6. KAYNAKÇA 163

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.s.	:	Aleyhisselâm
a.y.	:	Aynı yer
b.	:	İbn
bkz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	:	Hicrî
Hz.	:	Hazreti
Mad.	:	Maddesi
M.	:	Miladi
Nr	:	Numara
Nşr.	:	Neşreden
ö.	:	Ölümü
s.	:	Sayfa
s.a.s.	:	Sallallâhu aleyhi ve sellem
t.y.	:	Basım tarihi yok
Thk.	:	Tahkik eden
Trc.	:	Tercüme eden
V.	:	Vefat tarihi
vb.	:	Ve benzerleri
vr.	:	Varak

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir yapı olan aile, Hz. Adem ve Hz. Havva ile ortaya çıkmıştır. Aile olmak, aile ortamında sevgi ve şefkat ile büyümek yetişmek, insanın bedenen ve ruhen sağlıklı olmasını sağlamaktadır. Ancak bedenen ve ruhen sağlıklı insanların oluşturdukları aileler sağlıklı toplumu oluşturabilirler.

Hz. Peygamber her konuda olduğu gibi aile oluşumunda da en güzel örnektir. 1400 yıldan beri insanlığın hayatını aydınlatmaktadır. Hz. Peygamber, bu günün ailesine, annesine, babasına, çocuğuna en mükemmel örnekliği sergilemekte ve bununla ilgili mesajları vermektedir. İnsanın görevi, o mesajları almak, okumak ve hayata en güzel şekilde bütünüyle uygulamaktır.

Modern zamanlar diğer bir ifadeyle post-modern zamanlarda aile sarsıldığı, aile ile ilgili problemlerin her geçen gün daha fazla ortaya çıktığı günümüz dünyasında bu problemlere çare olabilecek şüphesiz Hz. Peygamber'in örnekliğinde kurulan İslami aile yapısıdır.

Kur'an-ı Kerim'in "Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır"[1] ayetinden yola çıkarak ailenin temelinde şefkat ve merhametin olması gerektiği ayrıca kişi aile ile dünya meşguliyetlerinden, sıkıntılarından uzaklaşarak, huzur ve sükûnet ortamı bulduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber, ilk evliliğini Hz. Hatice ile yapmış ve 25 yıl boyunca bu aile kurumunu mükemmel bir örneklikle devam ettirmiştir. Hz. Peygamber ve Hz. Hatice birbirlerine her hususta destek vererek ailede mutluluk ve huzurun örneği olmuşlardır. Hz. Hatice'nin vefatından sonra da Hz. Peygamber'in yaptığı evliliklerde bu örneklik devam etmiştir.

Ailesiz bir milletin varlığı mümkün değildir. En ilkel toplumlardan en gelişmiş toplumlara kadar her toplumda aile kurumu vardır ve görülmektedir. Ancak güçlü aile yapılarına sahip olan devletlerin güçlü olabildiği tarihin kaydettiği en büyük gerçektir.

[1] Rum, 30/21.

Böylelikle aile, zaruri ve fıtri bir kurumdur. Hz. Peygamber, cahiliye döneminde de var olan aile kurumuna çeki-düzen vermiş, evlilik ile kurulan aile yapısının ideal örneği olmuştur.

Hz. Peygamber'in bu örnekliğini bize anlatan eserlerden en kapsamlısı, ilki olan ve zamanımıza kadar yalnızca aileye özel hazırlanmış, bu isme sahip tek eser olan İbn Ebi'd-Dünya'nın "*Kitabu'l-İyal*" adlı eseridir. Tespit edilebilen tek yazma nüsha, üzerinde böyle bir akademik çalışmayı fazlasıyla hak etmektedir.

Bu müstesna eserin müellifi, hadis hafızı, âlim, edip ve şair İbn Ebi'd-Dünya hayatı, eserleri ve o'nunla ilgili beyanlarla tanıtılacaktır. Tezin ikinci bölümünde eserin konuları içinde aile fertlerinin teker teker hukukları, görev ve yetkileri, birbirleri ile münasebetleri rivayetlerden örneklerle sunulmuş olan bu eserin hadis ilimleri arasındaki yeri, rivayetlerinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

1.1. Tezin Konusu ve Önemi

Çalışmanın konusu, aile ve bağlantılı hemen bütün konularda alanında ilk eser olma özelliğine sahip İbn Ebi'd-Dünya'nın bu önemli eserini incelemek, öncelikle içerisindeki rivayetlerini, kullandığı kaynakları, rivayetin hangi sahabiye ait olduğu ile rivayetleri değerlendirmektir. Ayrıca metinlerden merfu, mevkuf ve maktu rivayetleri tespit etmek, şiirle istişhadındaki metinleri bu yönü ile değerlendirmek, kısaca *Kitabu'l-İyal*'in hadis ilimleri arasındaki yerini ve değerini her yönü ile tesbit etmektir.

Ayrıca pek çok konuda eser vermiş müellifin hayatına, eserlerine ve hadis ilmindeki yerine, tesiri muhakkak olduğu için İbn Ebi'd-Dünya'nın yaşadığı dönemdeki siyasi hayatı özet olarak sunulmuş ve ilmi hayatını oluşturduğu düşüncesi ile meşhur hocaları ve öğrencileri hakkında bilgiler verilmiştir. Çok sayıda eser sahibi müellifin kitaplarını konularına göre düzenlemek ve tanıtmaktır.

İbn Ebi'd-Dünya'nın te'lifatından sonra yani hicri üçüncü yüzyıldan itibaren vücuda getirilen Hadis, Zühd ve Tasavvuf, Ahlak ve Edeb, Tarih ve Tabakat, Akaid, Fıkıh, Kıraat, Edebiyat ve daha bir çok alanda eser vermiş müelliflerin de istifade kaynaklarından olan İbn Ebi'd-Dünya'nın te'lifatı ne yazık ki eserlerinden nakilde bulunan müellifler ve eserleri kadar tanıtılamamış ve ilgiye mazhar olamamıştır. Müellif İbn Ebi'd-Dünya

hakkında yapılan birkaç küçük çalışma dışında neredeyse özgün eserler verilmemiş ve eserleri üzerinde ciddi araştırmalar, makale ve kitaplar meydana getirilmemiştir.

Eserlerinin muhtevaları, hem bir araştırmacı hem bir muallim ve mürebbi olması sebebiyle İbn Ebi'd-Dünya önemli bir şahsiyettir. Bu yönü ile de *Kitabu'l-İyal* yani aile kitabı tartışılmaz önemi haizdir. Çünkü aile toplumun temelidir. Toplumu oluşturan aile, anne, baba ve çocuklardan oluşur. Anne, baba ve çocuklar; görev ve sorumluluklarını yerine getirdiği sürece millet güçlü ve sağlam olur. Toplumda aile güçlü bir yapıda ise millet de devlet de güçlü ve sağlam olur. Bu doğrultuda da hemen her alanda gelişerek ilerler.

Oysa günümüz dünyasından aileye baktığımızda, eskiye göre durum hiç de iç açıcı değildir. Evlilik düğün oranları incelendiğinde nerede ise birbirine yakın sayıda boşanmalar bulunmaktadır. Her geçen gün kadın ve erkek sığınma evlerinin sayısı artmaktadır. Alınan adli, idari, hukuki tedbirlere rağmen aile içi şiddet engellenememektedir. Cezaevleri her geçen gün erken evlilik bağı kuranlar ile cinsel istismar suçluları daha açık ifadeyle cinsel taciz suçlamasından tutuklu ve hükümlüler ile dolmaktadır.

Tüm bu olumsuzluklara engel olmak için, Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP), 2014-2016 yılları arasında Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) koordinasyonunda yürütülmüştür. Ancak verilen eğitimler alınan tedbirler çıkarılan hukuki düzenlemeler neticesinde suçlar artarak devam etmektedir. Kadınlara yönelik tanınan pozitif ayrımcılık da kadının mutluluğunu sağlayamamaktadır. Pozitif ayrımcılık yerine adalet ilkesinin hakim olmasının gerektiği kendini göstermektedir. Gençlere bakıldığında ise; evlenme oranı her geçen gün azalmaktadır. Bundan dolayı da genç nüfus azalmakta ülke hızla yaşlanmaktadır.

Bu denli önemli olan aile sarsıntıya uğramış ve dağılmaya namzet olduğu görülmektedir.

Aile Bakanlığının kurulmuş olmasına rağmen alınan tedbirlerin yeterli olmadığı görülmektedir. Son yıllarda ülkemizde eğitim ve medya kuruluşlarında aile ile ilgili programlara öncelik verilmesine rağmen, aile bağları her geçen gün zayıflamakta adeta dağılmaya yüz tutmaktadır. Aile kurumu yozlaşmaya başlamıştır ve milleti oluşturan aile dağılmaktadır. Boşanma nisbetleri neredeyse evlenme sayısına yaklaşmıştır. Bu yıl (2019)

Diyanet İşleri Başkanlığı "Peygamberimiz ve Aile" konusunu Mevlid-i Nebi programlarında işleme kararı almıştır.

Dünyada özellikle ülkemizde önemi gittikçe artan aile konusunda ilk ve en kapsamlı eser olma özelliğine sahip bu esere bugün her zamandan daha çok ihtiyaç vardır. Aile ile alakalı bu çok önemli eserin *Kitabu'l-İyal*'in ilim âlemine, ilgili kurum ve kuruluşlara ve insanlara tanıtılmasının ve rehberliğinin gereği daha da önem kazanmıştır.

1.2. Tezin Amacı ve Metodu

Müellifin hayatının anlatıldığı bölümde görüleceği üzere öğrencilik yıllarında fikri ve siyasi çalkantılı zamanda ders alan ve özellikle gençlik yıllarında Mihne olaylarının sıkıntısını yaşayan İbn Ebi'd-Dünya gerek talebelerine gerekse öğretmeni olduğu halifelere tesiri yanında üç yüze yakın eser te'lif etmiş, bu büyük müellif ve eserleri, yeteri kadar tanınmamaktadır. Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. El Huseyin El-Berculani, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam ve *et-Tabakatü'l Kübra* sahibi Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd gibi ilim âleminde herkesin takdirini kazanmış müelliflerden hadis dinlemiş büyük müellifin ve eserlerinin ilim dünyasında ve O'ndan istifade edecek insanlar arasında gerek İslam dünyasında gerekse ülkemizde tanıtılamadığı, eserlerinin üzerinde yeterince çalışmalar yapılamadığı görülmektedir.

Eserlerinin ancak bir kısmının bilindiği ve basıldığı ve halen neşredilmeyen bir kısım eserlerinin bulunduğu hatta bir kısım eserinin yazma nüshalarının İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde bulunduğu bilinmektedir.

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2004 yılında Prof. Dr. Mehmet Görmez danışmanlığında Ali Saranç tarafından "İbn Ebi'd-Dünya ve Hadis İlmindeki Yeri" başlıklı yüksek lisans tezi İbn Ebi'd-Dünya'dan ve eserlerinden kısaca bahsediyor olsa da aile konusunda bu denli kapsamlı bu eser ve özelinde hadisçiliği müstakillen akademik çalışmayı hakketmektedir.

Müellifin eserlerinden özellikle *Kitabu'l-İyal*'in içeriğinin hayati önemi sebebiyle ilim dünyasına, konu ile ilgili devlet kurumlarına, sivil toplum kuruluşlarına ve ülke insanlarına bilhassa tanıtılması lüzumu sebebiyle bu akademik çalışma tercih edilmiştir.

Bu çalışmada İbn Ebi'd-Dünya hayatı, hocaları, talebeleri ve özellikle tez'de incelenen *Kitabu'l-İyal* için öncelikle Dünya Yazma Eserler Kütüphaneleri katalogları

taranmıştır. Şamile programında bulunan bilgilerin kaynağı matbu eserler temin edilip bilgiler, tarih, tabakat ve rical kitaplarında ilgili yerler tespit edilmiş ayrı ayrı dosyalanmıştır. *Kitabu'l-İyal*'de bulunan rivayetlerin tahrici yapılmış, kaynakları tespit edilip bizzat te'yid edilmiş ve bu çalışmada yerleri gösterilmiştir.

İbn Ebi'd-Dünya'nın eserlerinde hafif transkripsiyon sistemi uygulanmıştır.

1.3. Tezde İstifade Edilen Kaynaklar

Bu çalışma yapılırken kendilerinen istifade edilen eserler kaynakça'da verilmiştir. Ancak çalışmanın dayandığı, kendilerine sıklıkla müracaat edilen eserlerin bu başlık altında beyanının uygun olacağı düşünülmüştür.

İbn Ebi'd-Dünya'nın yaşadığı dönemle ilgili tarih kaynaklarından istifadenin yanında Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinin ilgili maddeleri ve kaynaklarına başvurulmuştur. Tarih kaynakları olarak Hatib el-Bağdadi'nin (ö.463/1071) *Târîhu Bağdâd el-Medînetu's-Selâm'ı,* İbn Cevzi Cemâluddîn Ebî'l-Ferec'in (ö.597/1201) *el-Muntazam fî Tevârihi'l-Mulûk ve'l-Umem'i,* İbnu'l-Esir'in (ö.630/1233) *el-Kamil fi't-Tarih'i,* İbn Kesir'in (ö.774/1372) *el-Bidâye ve'n-Nihâye*'si es-Suyuti'nin (ö.911/1505) *Tarihu'l-Hulefa'sı,* Zehebi'nin (ö.748/1348) *Tarihu'l-İslam'ı ve Düvelü'l İslam'ı, el-İber fi Haberi men gaber* ve benzeri eserlerinden istifade edilmiştir.

İbn Ebi'd-Dünya'nın hocaları ve rivayetteki ravilerin durumu ile alakalı olarak Tabakat ve Rical kitaplarından istifade edilmiştir. İbn Ebi Hatim er-Razi'nin (ö.327/938) *Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil*'i, İbn Ebi Ya'la'nın (ö.526/1131) *Tabakatu'l Hanabile*'si, Zehebi'nin (ö.748/1348) *Tezkiretu'l- Huffaz'ı, el-Muğni Fi'd-Duafa*'sı, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*'sı, İbn Hacer el-Askalani'nin (ö.852/1449) *Tehzibu't-Tehzib'i, Lisanu'l-Mizan'ı, el-Isabe fi Temyizi's-Sahabe'si*, Suyuti'nin (ö.911/1505) *Tabakatu'l Huffaz'ı* ve diğer eserlerden yararlanılmıştır.

Matbu *Kitabu'l-İyal* nüshaları olarak, Dr. Necm Abdurrahman Halef'in neşri ile Fadıl b. Halef el-Hammade'nin Mevsuatu İbn Ebi'd-Dünya içerinde neşr olunan *Kitabu'l-İyal*'den ve Ocak Yayınları arasında basılan İbn Ebi'd-Dünya Külliyatından yararlanılmıştır.

2. BİRİNCİ BÖLÜM: İBN EBİ'D-DÜNYA'NIN YAŞADIĞI DÖNEM, HAYATI, İLMİ KİŞİLİĞİ

2.1. Yaşadığı Dönem

Bu bölümde, Müellif'in yaşadığı dönemdeki halifeler ve zamanlarındaki önemli olaylardan bahsedilecektir. İbn Ebi'd-Dünya, Abbasi devletinin en çalkantılı olduğu dönemde ve ülkenin siyasi açıdan en sıkıntılı şehrinde Bağdat'ta yaşamıştır. Bu dönemde on halife'nin yönetimi görülmektedir. Müellif, El-Mutasım Billah döneminde ilmi hayatına ve ilim elde etmeye başlamıştır. İlgili başlık altında isimleri verilerek tanıtılan hocaların rivayetlerini dinlemiştir. Hadis talebi ile alakalı uzun rıhlesi bulunmayan müellif, Bağdat'ta hadis dinlemiş ve rivayette bulunmuş, ilmini yaymış, halife'nin çocuklarına hocalık yapmış ve eserlerini te'lif etmiştir. Abbasi devletinin yoğun siyasi hareketliliğini aktarmak araştırmanın konusu değildir. Ancak müellife, eserlerine tesiri olacağı düşüncesi ile bu konuda özet bilgiler sunulacaktır. Müellifin yaşadığı dönemi, halifeleri ve siyasi hareketleri konusunda daha geniş bilgi için kaynaklar verilecektir. İbn Ebi'd-Dünya'nın yaşadığı dönemdeki Abbasi halifelerinin hilafet sırası ve tarihleri şöyledir:

El-Me'mun Billah (198 – 218), El-Mu'tasım Billah (218 – 227), El-Vasık Billah (227 – 232), El-Mütevekkil Alellah (232 – 247), El-Muntasır Billah (247 – 248), El-Müstain Billah (248 – 252), El-Mu'tez Billah (252 – 255), El-Mühtedi Billah(255 – 256), El-Mu'temid Alellah (256 – 279), El-Mu'tezid Billah (279 – 289).

İbn Ebi'd-Dünya, on yaşına kadar halife Me'mun Billah döneminde yaşadı. Me'mun Billah, kardeşini veliaht tayin etmiş ve bitiremediği işlerini bitirmesi, özellikle Babek gailesinin giderilmesini, Mutezili âlim Ebu Abdullah Ahmed b. Davud'u yanından ayırmamasını vasiyet etmiştir.[2] Mu'tasım Billah Abbasi ordusundaki ilk başarısını Afşin, Aşnas, Boğa el-Kebir gibi Türk komutanları sayesinde kazanmıştır. İsyanların bastırılmasında Türk askerleri büyük rol oynamıştır. Esasen Me'mun Billah yönetimin son zamanlarında Türklerden çok sayıda birlikler oluşturmuştur. Bu dönemde asıl vatanı Hindistan olan ve Haccac b. Yusuf zamanında İslam ordusuna alınan, çapulculuk, yağma

[2] el-İmâm Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* Dar-ul Fikir, Beyrut, 1406/1986, c.X, s.272-289; İbn Kesîr, Ebû'l- Fidâ İmâmuddîn, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* Mektebetül Maarif, Beyrut, 1966, c.X, s.274-280; Nahide Bozkurt, *"Me'mun"*, DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, c. XXIX, s.101-104; el-İmâm Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Düvelü'l İslam*, Kahire, 1974, c.I, s.125.

vb. suç ve isyanları sebebiyle gaile olan Zutt'ların isyanları bastırılmıştır. Uzun zamandır problem olmaya başlayan, yağma ve çapulculuk yapan Babek'lerin isyanı bastırılmıştır. Halife Me'mun Billah ve Mu'tasım Billah dönemlerinde Türklerden askeri birlikler te'sis edilmesi ve zamanla Türklerin siyasi meselelerde söz sahibi olmaları, Abbasi halifelerinin iç ve dış unsurlara karşı başarı sebebi olurken Arap unsurunun da zaman zaman kıskançlıkla mücadelelerine sebebiyet vermiştir. Halife Me'mun Billah'ın ölümü ile durmuş bulunan Müslüman-Bizans mücadelesi hiçbir geçerli sebep yokken iç karışıklıklardan istifade düşüncesi ile özellikle Babek kalkışmasından zayıf olduğunu düşündüğü Abbasi Ülkesine, Anadolu'ya 221/837 tarihinde Bizans saldırısı başlamıştır. Bizanslılar karşılarında güçlü Abbasi mukavemeti olmamasına rağmen İslam ülkesinde büyük vahşet ve tahribat yapmışlar, yakmışlar, yıkmışlardır.

Bizanslılar, Babek belasının bitmesi ve Abbasi Devletinin Bizanslılardan intikam alacağı endişesi ile bu kadar başarıyı yeterli görmüşler ve Bizans ordusu İstanbul'a dönmüştür. Halife Mu'tasım Billah 222/838 tarihinde büyük bir ordu ile Anadolu'ya, Bizanslılara bir önceki yılın baskınının karşılığını vermek üzere hareket etmiş, Öncü birliklerin Türk komutanı Afşin'le karşılaşan Bizans ordusunun mağlubiyeti sebebiyle Bizans İmparatoru İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır. Abbasi ordusu Ankara'yı ve arkasından, Ammuriy'yi fethetmiştir. Bu şartlarda Bizans'ın sulh talebi kabul edilmemiştir. Ancak ordu içinde çıkması muhtemel bir kısım sıkıntılar sebebiyle bu neticeler yeterli görülmüştür. Bu arada zaten rahatsız olan Mu'tasım Billah 227/842 tarihinde vefat etmiştir.[3]

Mu'tasım Billah'ın vefatı üzerine oğlu Vasık Billah hilafet makamına getirilmiştir. Halife, devlet yönetiminde amcası Me'mun Billah'ı taklid etmektedir. Devlet yöneticilerinin zayıf olması dolayısıyla dahili karışıklıklar özellikle Hicaz ve Yemame bölgelerinde yağma ve çapulculuk görülmektedir. İsyanın zaman içinde büyümesi üzerine Boğa el-Kebir kumandasında Türklerden oluşturulan askerler ile isyan bastırılmıştır. Halife Vasık Billah döneminde Anadolu'ya seferler düzenlenmiş, Bizans ağır bir yenilgiye uğratılmış, Sicilya'da fetihler gerçekleştirilmiştir.[4] 232/847 tarihinde Vasık Billah'ın vefatı

[3] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.X, s.290-306; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* c.X, s.290-297; Casim Avcı, *"Mu'tasım-Billah"*, DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, c.XXXI, s.380-382; Zehebî, *Düvelü'l İslam*, c.I, s.132.

[4] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.X, s.306-314; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* c.X, s.308-310; Kadir Kan, *"Vasık-Billah"*, DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, c. XLII, s.548-549; Zehebî, *Düvelü'l İslam*, c.I, s.138.

üzerine kardeşi Mütevekkil Alellah Türklerin askeri alandaki başarıları ve güçleri sebebiyle halife olmuştur.

Mütevekkil Alellah döneminde daha çok doğu eyaletlerinde iç karışıklıklar, isyanlar görülmüştür. Van Gölü civarı, Muş, Azerbaycan ve birçok şehirde ayaklanmalar olmuştur. Halife'nin Türklerden tertip ettiği kuvvetlerle sükûnet sağlanmış, başarılı olunmuştur. Azerbaycan'da çıkan isyanı bastırmak için gönderilen Boğa el-Sağir, Ermeniye'deki isyanı bastırmak için Zirek el-Türki komutasındaki kuvvetler de başarılı olmuşlardır. Halife, komutanları Boğa el-Türki ve Bilge-çur'u Bizans ordusuna karşı çıkarmıştır.[5]

Halife Mütevekkil Alellah, kendilerini tehlikede gören komutanları tarafından öldürülmüş 247/861 yerine Muntasır Billah hilafet makamına getirilmiştir. Muntasır Billah'ın halifeliğini ilanından sonra karışıklıklar artarak devam etmiştir. Halife Muntasır Billah'ın hilafeti çok kısa sürmüştür. Vefatı hakkında farklı rivayetlere göre verem veya nefes darlığı gibi bir hastalıktan 248/862 tarihinde vefat etmiştir.[6] Muntasır Billah'ın vefatı sonrasında yeğeni Müstain Billah halife olmuştur.[7] Halifelerin manevi ve siyasi otoritelerinin zayıflaması dolayısıyla iktisadi sebepler yanında siyasi güce hakim Türk komutanların kendi aralarındaki iç çekişmeleri, ardı arkası kesilmeyen isyanlar, arkasından Mu'tezz Billah ile aralarında başlayan hilafet mücadeleleri sebebiyle Müstain Billah halifelikten çekilmek zorunda kalmış ve yerine Mu'tezz Billah 252/866 tarihinde hilafet makamına geçmiştir. Bu dönemde Türkler'in konumundan rahatsızlık yavaş yavaş güçlenerek devam etmektedir. Halife'nin otoritesi de zayıflamıştır. Dolayısıyla zafiyet komutanlara da tesir etmektedir, halifeler eskiden olduğu gibi birliklerine hâkim olmakta zorlanmaktadırlar. Ülkeyi kalkındırmayı hedeflese de çaresizlik içinde mevcut şartlara riayet etmektedir.[8] Mu'tezz Billah'tan sonra Mühtedi Billah hilafet makamına getirilmiştir. Mühtedi Billah, kendisine Ömer b. Abdülaziz'i örnek almıştır. Ahlak ve karakter bakımından Abbasi halifeleri içerisinde en seçkinidir. Devlet adamlarının halka

---

[5] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.XII, s.30-41; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* c.X, s.349-352; Abdulkerim Özaydın, *"Mütevekkil-Alellah Ahmed b. Süleyman "*, DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, c.XXXII, s.212-214; Zehebî, *Düvelü'l İslam*, c.I, s.141.

[6] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.XII, s.42; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* c.X, s.352-354; Abdulkerim Özaydın, *"Muntasır-Billah"*, DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, c. XXXII, s.24-25; Zehebî, *Düvelü'l İslam*, c.I, s.149.

[7] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.XII, s.46; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* c.XI, s.2-10; Abdulkerim Özaydın, *"Mustain-Billah"*, DİA *(*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, c. XXXII, s.112-113; Zehebî, *Düvelü'l İslam*, c.I, s.150.

[8] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.XII, s.532-534; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* c.X, s.10-17; Ali Aktan, *"Mu'tez-Billah"*, DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, c. XXXI, s.390-391; Zehebî, *Düvelü'l İslam*, c.I, s.152.

zulümlerini engellemiş, oyun ve eğlenceyi kaldırmış, içkiyi yasaklamıştır. Ordu içindeki karışıklıklar ve önlenemeyen hadiseler sebebiyle hilafeti çok kısa sürmüş 256/870 tarihinde görevden alınmıştır ve Mühtedi Billah'ın görevden alınması sebebiyle El-Mutemid Alellah hilafet makamına getirilmiştir.[9] Mu'temid Alellah'ın hilafetinin ilk yıllarında da Türk Komutanlarının hâkimiyetleri devam etmiştir. Türkler için kurulan ve başkent yapılan Samerra şehri yerine hilafet merkezi bu dönemde Bağdat'a nakledilmiştir. Türklerden yeni asker alınmasının durdurulması, isyanların bastırılması esnasında ve harpler sebebiyle şehit olan Türklerin mevcudu gün geçtikçe azalmaya başlamıştır. Merkezi otoritenin zayıflaması dolayısıyla büyük isyanlar görülmüştür. Özellikle Saffarilerin ve Zenciler'in isyanları bölgeyi kan gölüne çevirmiştir. Halife Türk komutanları vasıtasıyla bu tehlikeleri bertaraf etmiştir. Halife Mu'temid Alellah'ın hilafetinin son yılarında Bizans'a yönelik başarılı büyük seferler yapılmış ve Bizans kuvvetlerine büyük kayıplar verdirilmiştir.[10] Mu'temid Alellah zayıf karakteri dolayısıyla devlet işlerini kardeşi Muvaffak'a devretmiş kendisi oyun ve eğlence düşkünlüğü sebebiyle halktan uzak yaşamıştır. Önce kardeşi Muvaffak'ın arkasından Mu'temid Billah'ın vefatı üzerine 279/892 tarihinde Mu'tezid Billah hilafet makamına getirilmiştir.[11]

İbn Ebi'd-Dünya'nın talebesi olan Mu'tezid Billah güçlü bir halifedir. Rakiplerinin kendi aralarındaki ihtilaflarından, bölünmelerinden istifade ederek Amid, Mardin kalelerini ele geçirmiştir. Muhtelif bölgelerde isyan hareketleri başlamıştır. Genelde isyanlar mahalli menfaatlerin kaybolacağı endişesi, merkezden memnuniyetsizlik ve şiilerin mahalli ayaklanmalarla irtibatı ve desteği kesmesi, Karmatilere karşı merkezi hükumetin yavaş davranması hilafetin gücünü za'fa uğrattı. 289 yılında Abbasi halifesi Mu'tezid Billah'ın vefatı üzerine oğlu Müktefi tahta geçmiş ve İbn Ebi'd-Dünya'nın talebesi olan Müktefi cesareti ve başarıları ile halka kendisini sevdiren bir halife olmuştur.[12]

Müellifin içinde yaşadığı ortamdan etkilenmemesi mümkün değildir. Özellikle ilmi hayatının teşekkül ettiği dönemde Mutezile mezhebi âlimlerinin, öncelikle "Halku'l-

---

[9] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.XII, s.535; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* c.XI, s.17-23; Nahide Bozkurt, *"Mehdi-Billah"*, DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, c.XXXI, s.527-528; Zehebî, *Düvelü'l İslam*, c.I, s.154.

[10] Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.XII, S.540; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* c.XI, s.65; Zehebî, *Düvelü'l İslam*, ,c.I, s.155; Ali Aktan, *"Mu'temid-Alellah, Ahmed b. Cafer"*, DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, c.XXXI, s.387-388.

[11] Ali b.Ebi'l-Kerem Muhammed b. Muhammed İbnu'l-Esir, *Kamil fi't- Tarih*, Dar Sader Dar Beyrut, Beyrut, 1965, c.VII, s.452-521.

[12] Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c. XIII, s.463-464; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* c.XI s.86-94; Zehebi, *Düvelü'l İslam*, c. I, s.169; Ali Aktan, *"Mu'tazıd-Billah"*, DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, c. XXXI, s.383-384.

Kuran" meselesi olmak üzere inanç ve fikirlerini halifeler ve devlet yetkilileri aracılığı ile dayattıkları ve ehl-i sünnet alimlerine "mihne" adı verilen korkunç zulümleri yaşattıkları görülmektedir. İnançlarından vaz geçmeyen âlimler hapisler ve dayanılmaz işkencelere maruz kalmışlardır.

Mutezili meşhur âlim Ebu Abdullah Ahmed b. Davud, Abbasi Halifeleri üzerindeki nüfuzunu kullanarak fikirlerine karşı çıkan ehl-i sünnet âlimlerine dayanılmaz acılar yaşatmıştır. Mihne döneminin acılarını büyük ölçüde yaşayanlar genelde ülkedeki bütün ehli sünnet alimleri ve bunlar içinde de özellikle Bağdat'ta bulunanlardır. Ve bu âlimler İbn Ebi'd-Dünya'nın kendisinden ders aldığı ve rivayette bulunduğu başta Ahmed b. Hanbel olmak üzere hocalarıdır.

Fikri baskının bu yoğun dönemi dikkate alınarak İbn Ebi'd-Dünya'nın te'lifatı incelendiğinde eserlerinde mutezili inanç esasları ile alakası olmayan konularda eserlerinin bulunduğu görülecektir.

2.2. Hayatı

2.2.1. İsmi

Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyan b. Kays el-Kureşi, el-Bağdadi, el-Emevi, el-Hanbeli'dir. İbn Ebi'd-Dünya olarak meşhur olmuştur.[13]

2.2.2. Nisbeleri

Emevi nisbesi Beni Ümeyye'nin mevlası olması sebebiyledir. Ayrıca dedesine nisbetle de el-Kureşi nisbesini aldığı belirtilir. Bağdat'ta doğduğu için el-Bağdadi

[13] İbn Hacer Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb,* Dâiretu'l-Maârif, Haydarâbâd, 1325, c. VI, s.13; Zehebî, *Tezkiretu'l- Huffaz,* İhyâu Turâsi'l-Arabî, Beyrut, c.II, s.677,679; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.X, s.694-698; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* c.XI, s.71-72; Ebû Bekir Ahmed b. Ali el- Hatîb el-Bağdâdî, *Târihi Bağdâd el-Medînetu's-Selâm,* Matbaâtu's-Saâdet, Mısır, 1349/1931, c. XI, s.293-295; Abdurrahman el-Cevzi Ebu'l-Ferec, *el-Muntazam fî Tevârihi'l-Mulûk ve'l-Umem,* c.XII, s341-342, Celaledddin Abdurrahman Es-Suyuti, *Tabakatu'l-Huffaz,* Mektebet-ü Vehbe, Kahire, 1978, s.204; Ebu Muhammed Abdurrahman b. Ebi Hatim Er-Razi, *Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil,* Dar-ul Ümem, Beyrut,1953, c.V, s.163; Ömer Rıza Kehhale, *Mu'cemü'l-Müellifin*, Mektebetü'l Müsenna, Beyrut, c.VI, s.131; Hayreddin el-Zirikli, el-A'lam, c.IV, s.260; Mustafa b. Abdullah Hacı Halife Katip Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn an Esâmî'l-Kutub ve'Funûn*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1941, s.380.

denilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in talebesi ve Hanbeli mezhebine mensup olduğu içinde el-Hanbeli denilmiştir.

İbn Ebi'd-Dünya İslami ilimlerin ve siyasi hayatın merkezi olan Bağdat'ta doğmuş ve orada yaşamıştır. Bağdat'ın önemi ile alakalı İmam Şafii, talebesi Yunus b. Abdü'l-ala'ya "Bağdat'a gittin mi, Ey Yunus" diye sorduğu, onun da "hayır" cevabı vermesi üzerine "o zaman sen dünyayı görmemişsin" dediği rivayet edilir.[14] Nisbesinin İbn Ebi'd-Dünya olması bundan kaynaklandığı düşünülebilir. Çünkü Bağdat, İslam medeniyetinin teşekkül ettiği dönemlerde ilmin yayıldığı, sanat ve ilim adamlarının orada toplandığı, orada ilimlerini yaydığı doğunun önemli kültür merkezidir. [15]

2.2.3. Ailesi

İbn Ebi'd-Dünya, hayırlı faziletli bir aile çevresi içinde dünyaya gelmiştir. Doğduğu evi ilim ve fazilet yurdu idi. Babası Muhammed b. Ubeyd hadis ve rivayeti ile meşhur bir âlimdi. Böyle bir çevrede erken dönemde ilim ile tanışmıştır. Bu durum ilmi hayatının teşekkülüne sebep olmuştur. Ailesi ona ilmi ve âlimleri sevdirmiş ve onu ilim meclislerine yönlendirmiştir. Kur'an ilimleri ve fıkıh eğitimi almıştır. Hadis dinlemeye ve yazmaya erken dönemde başlamıştır. Bütün bunlarda muhaddis babasının yönlendirmesinin rolü büyüktür. Babası İbn Ebi'd-Dünya'yı döneminin hadis hafızlarından hadis almaya ve dinlemeye yönlendirmiştir. Bunlardan Said b. Süleyman el-Vasiti (ö.229), Ebu Ubeyd el-Kasım b.Sellam (ö.224) ve Halid b.Hıdaş el-Basri (ö.223) ve emsali hocalardan ali isnadlı senedlere ulaşmış, Kütüb-i Sitte müelliflerinin hocalarından hadis almıştır. Bu zamanlarda on yaşlarındadır. [16]

İbn Ebi'd-Dünya ailesinin erken dönemdeki bu gayreti ve desteği sebebiyle külliyatını telif edebilmiştir. Döneminin yüzlerce hadis hafızına talebe olmuştur. Zehebi, bir kısım hocalarını saydığında doksan dört rakamına ulaşmıştır. Sadece *Kitabu'l-İyal*'e baktığımızda ise 190 hocadan rivayette bulunduğu görülmektedir.[17]

---

[14] Bağdadi, *Tarihu Bağdad*, c.I, s.3-4.

[15] Necm Abdurrahman Halef, *Kitabu'l-İyal*, Darul Vefa, Kahire, 1997, s.53.

[16] İbrahim Hatipoğlu, *"İbn Ebi'd-Dünya"*, DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, c. XIX, s.457-462.

[17] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* c. XI, s.71-72.

2.2.4. Hayatı

İbn Ebi'd-Dünya, 208/823 yılında ilim ve hikmet merkezi olan Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Babasının meşhur bir hadis ravisi olmasından dolayı küçük yaşlardan itibaren ilim meclisine girebilmiştir. Belli bir zamandan sonrada ders vermeye başlayıp etkili bir hatip olmuştur. İbn Ebi'd-Dünya insanları çok iyi tanırdı ve duruma göre konuşmasını çok iyi bilen bir hatip olduğu için de halifeler tarafından çocuklarının eğitimi ile görevlendirilmiştir. Abbasi halifelerinden Mu'tezid-Billah ile oğlu Müktefi Billah İbn Ebi'd-Dünya tarafından eğitilmişlerdir.

İbn Ebi'd-Dünya, halife çocuklarına verdiği dersler karşılığında aldığı maaşla hayatını idame ettirmektedir. İbnu'l-Cevzî "İbn Ebi'd-Dünya birçok halife çocuğunu eğitmiştir. Bunlar arasında Mu'tezid ve Ali b. Mu'tezid de vardır. Her ay kendisine 15 dinar ödenirdi" demiştir.[18] *Târîhu Bağdad*'da Ebû Zer künyeli bir zâtın İbn Ebi'd-Dünya için ölene dek aldığı bu maaşı ona getirdiği bildirilmektedir.[19]

İbn Ebi'd-Dünya çok yönlü bir âlimdir. Bu yönlerinden birisi de şairliktir. Kaynaklarda onun bu özelliğine dair şu rivayet geçmektedir: "Dostları bir gün onun evinden çıkmasını beklemektedirler. O sırada aniden yağmur yağmaya başlar. Hemen bununla ilgili bir yazı gönderir. Orada şöyle demektedir:

Sizleri görmeyi özlemişim, Ey dostlarım kulağım ve gözüm,

Sizi nasıl unutsun, kalbim sizinle, Bu yağmur aramızda engel oldu."[20]

2.2.5. Çocukları

Kaynaklar çocuklarından bahsetmemektedir. Ebu Zer Kasım b. Davud, "İbn Ebi'd-Dünya ile ölümüne kadar beraber oldum, bildiğim kadarıyla onun evladı yoktu." demiştir. Müellifin vefatında talebesi Kasım b. Davud'u vekil bırakmasından da bu husus anlaşılmaktadır.[21]

[18] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c.XI, s.71.
[19] Bağdadî, *Tarihu Bağdad*, c.XI, s.293.
[20] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c.XI, s.71
[21] Necm Abdurrahman Halef, *Kitabu'l-İyal*, s.60.

2.2.6. Vefatı

İbn Ebi'd-Dünya, 281/894 yılında Cemâziyelâhir ayının on dördünde salı günü Bağdat'ta vefat etmiştir. Tarihçiler onun bu tarihte vefat ettiği hakkında ittifak halindedirler. Sadece Muhammed b.Şakir el-Kütübi h.282 tarihinde vefat ettiğini belirtir. Hatib el-Bağdadi vefatını anlattığı yerde şunları kaydeder: "Kadı Ebu'l-Hasen ile İbn Ebi'd-Dünya'nın vefat ettiği gün İsmail b. İshak el-Kadi ile karşılaştım. Ona dedim; İbn Ebi'd-Dünya vefat etti o da bana Allah Ebubekir'e rahmet eylesin, onunla birlikte pek çok ilim de vefat etmiş oldu. Sonra delikanlı Yusuf b.Yakub'a git namazını kıldırsın dedi. Sonra Yusuf b. Yakup namazını Şunuziyye de kıldırdı ve 280 tarihinde defnedildi." Hatib el-Bağdadi "Bu hatadır İbn Ebi'd-Dünya'nın vefatı 281 tarihindedir" dedi ve bununla ilgili sağlam iki rivayette bulundu. Rivayetlerin çoğu bu konuda ittifak halindedir.

Vefatı ile ilgili olarak Hatîb el-Bağdâdî, Kadı Ebû'l-Hasan'dan naklettiği rivayeti kitabında zikretti. Vefatının h. 280 olarak verilmesini tenkit etti. Bunun bir vehim olduğunu ve gerçek vefat tarihinin h. 281 olduğunu farklı kaynaklarda da böylece bulunuduğunu nakletmiştir.[22]

2.3. Eserleri

İbn Ebi'd-Dünyâ İslâmî ilimlerin neredeyse her alanında eseri bulunan bir müelliftir. Sayılarının 300'e kadar çıkarılması ve bir kısmının günümüze ulaşıp ulaşmadığının bilinememesi dolayısıyla bazı eserlerinin muhtevası ve isimleri konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. İbn Ebi'd-Dünya'nın eserlerinin listesi pek çok kaynakta yer almaktadır. Bu çalışmada İslam Ansiklopedisinin ilgili maddesi esas alınmaktadır. Konularına göre eserleri şu şekildedir:[23]

2.3.1. Hadis Konusunda Kaleme Aldığı Eserler

1. Ḳamu'l-eşrâr an cerîmeti'l-intiḥâr: Ḳamu'l-eşrar an cerimeti'l-intihar: İbn Ebi'd-Dünya'nın intiharı kesinlikle yasaklandığını kırk altı hadisle gösterdiği eseridir. Abdullah b. Muhammed b. Sıddîk el-Gumârî el-Hüseynî'nin *el-Erba'ûne'l-Ġumâriyye fî şükri'n-ni'am* adlı eseri içinde Kahire'de (1359/1940) yayımlanmıştır.

[22] İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb,* c.VI, s.13; Bağdadi, *Tarîhu Bağdâd,* c.XI, s.293, Zehebî, *Tezkirâtu'l-Huffâz,* c.II, s.677.

[23] İbrahim Hatipoğlu, *"İbn Ebi'd-Dünya",* c. XIX, s.457-462.

2. Cüzʾ fîhi ḥâlü İbn Ebi'd-Dünyâ ve mâ vaḳaʿa ʿâliyen min ḥadîṯih: Ebû Mûsâ el-Medînî'nin hazırladığı ve İbn Ebi'd-Dünya'nın âlî isnadlarını içeren bu eserin nüshası Dârü'l-Kütübi'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır.

3. el-Eḥâdîṯü'l-erbaʿûn: (Selâhaddin el-Müneccid, XLIX [1974], s. 583). Bu esere ait bir nüsha Akkâ'da bulunan Medresetü Nûr Ahmediyye Kütüphanesi'ndeki bir yayında yer almaktadır (Abdullah Muhlis, X [1930], s. 577).

4. Fevâʾid min ḥadîṯi Ebi'l-Ḫayr Muḥammed b. Aḥmed: Ebi'l-Hayr Muhammed b. Ahmed (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 3664, vr. 239a-241b). Kaynaklarda *el-Fevâ'id* adıyla bahsedilen eser de (Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ'*, XIII, 403) muhtemel bu eserdir.

5. Taḫrîcâtü ehli'l-ḥadîṯ: Kaynaklarda Taḫrîcâtü İbn Ebi'd-Dünyâ adıyla da geçen eserin (Keşfü'z-zunûn, I, 380) bir nüshası Akkâ'da bulunan Medresetü Nûr Ahmediyye Kütüphanesi'ndeki bir mecmua içerisinde bulunmaktadır (Abdullah Muhlis, X [1930], s. 577; Brockelmann, GAL Suppl., I, 248).

İbn Ebi'd-Dünya'nın hadisle alakalı es-Salât 'ale'n-nebî ve es-Sünne adlı başka eserlerinin de bulunduğu anlatılmaktadır. (Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 402). Ayrıca Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf Beyrut'ta (1415/1994), *Fihrisü'l-ehadis elletî revâhâ* İbn Ebi'd-Dünyâ adlı eserinde İbn Ebi'd-Dünyâ'nın otuz dokuz kitabında geçen hadisleri bir araya toplamıştır.

2.3.2. Zühd ve Tasavvuf Konusunda Kaleme Aldığı Eserler

1. el-ʿAẓame: Yeryüzü, gökyüzü, denizler, cennet ve cehennemde bulunan acayip yaratıklardan bahseden bu eserin Süleymaniye (Cârullah Efendi, nr. 400) ve Millet (Feyzullah Efendi, nr. 2149) kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır.

2. el-Cûʿ: Bağdat'ta bulunan Mektebetü'd-dirâsâti'l-ulyâ'da (nr. 1142/8) ve Dımaşk'ta bulunan el-Mektebetü'l-umûmiyye'de (nr. 89) birer nüshası yer alan eser (İbn Ebi'd-Dünyâ, Kitâbü's-Samt, neşredenin girişi, s. 92). Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf tarafından neşredilmiştir.(Beyrut, 1417/1997). *El-Câi*'în adıyla İbn Ebi'd-Dünya'ya nisbet edilen eser de muhtemelen bu eserdir.

3. el-Ehvâl (Ehvâlü'l-ḳıyâme): Mecdî Fethî es-Seyyid, Kahire'de 1413/1993. Neşredilmiştir. *El-Ḳıyâme* adıyla İbn Ebi'd-Dünya'ya nisbet edilen eser de muhtemelen (Selâhaddin el-Müneccid, XLIX [1974], s. 591) bu eserdir.

4. el-Emr bi'l-ma'rûf (ve'n-nehy 'ani'l-münker): Bu eserin bir nüshası Hindistan'da bulunan Râmpûr Kütüphanesi'nde, bir bölümü ise Dârü'l-Kütübi'z-Zâhiriyye'de (Mecâmî', nr. 578, vr. 53-61) yer almaktadır. (İbn Ebi'd-Dünyâ, Kitâbü'ş-Şükr, neşredenin girişi, s. 27).

5. el-Evliyâ: Ahmed Neş'et Rebî (Kahire, 1354/1935), Mecdî Seyyid İbrâhim (Mecmû'atü'r-resâ'il içinde, Kahire-Beyrut, 1987-1988) ve Muhammed Saîd b. Besyûnî Zağlûl (Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içinde, Beyrut, 1414/1993) tarafından yayımlanmıştır. *Kerâmâtü'l-evliyâ'* adıyla müellife nisbet edilen eser de (Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 403) muhtemelen bu eserdir.

6. el-Ferec ba'deş- şidde: Hindistan'da (Allahâbâd, 1313/1895, 1323/1905) ve Kahire'de (1320) neşredilen eser sonrasında İmâd Kurre ve Hasan Abdülâl (Tanta, 1405/1985), Ebû Huzeyfe Abdullah b. Âliye (Kahire, 1407/1987) ve Yâsîn Muhammed Sivâsî (Dımaşk, 1412/1992) tarafından, Mustafa Abdülkadir Atâ'nın tahkik etmesi ile Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içerisinde (Beyrut, 1414/1993) neşredilmiştir. Ebû Ali et-Tenûhî (ö. 384/994) bu eseri aynı adı taşıyan kitabının mukaddimesinde (nşr. Muhammed ez-Zührî el-Gumrâvî, Kahire, 1322; Beyrut, 1398/1978) tenkit etmiştir. *el-Ferec ba'de'ş-şidde* Süyûtî tarafından ihtisar edilmiş ve yapılan bu çalışma el-Erec fî ed'iyeti'l-Ferec (Kahire, 1317), el-Erec fi'l-Ferec (nşr. Mustafa Abdülkadir Atâ, Beyrut, 1408/1988) adları ile yayımlanmıştır.

7. Feżâʾilü (Fażlü) ʿaşri ẕi'l-ḥicce (Fażlü'l-ʿaşr): Bu eserin Berlin ve Leiden'de nüshaları yer almaktadır. (İbn Ebi'd-Dünyâ, Kitâbü's-Samt, nşr girişi, s. 98).

8. Feżâʾilü (şehri) Ramażân: Bu eser Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır (Lâleli, nr. 3664/12, vr. 148a-154b).

9. el-Ḫayr(ü'l-ḫâtim): el-Hâtim ismi ile de geçen bu eserin (Selâhaddin el-Müneccid, XLIX [1974], s. 586) el-Ḫubzü'l-ḫâtim şeklindeki yazılması (Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ'*, XIII, 402) baskı hatası olduğunu göstermektedir.

10. el-Hem ve'l-ḥuzn (ve'l-kemed): Mecdî Fethî es-Seyyid tarafından, Kahire'de 1412/1991 neşredilmiştir.

11. el- Ḥilm: Mecdî Seyyid İbrâhim (Kahire 1406/1986) ve Mecmû'atü resâili İbn Ebi'd-Dünyâ içinde Muhammed Abdülkadir Ahmed Atâ (Beyrut 1413/1993) tarafından neşredilmiş, Mecmû'atü'r-resâ'il içinde (Kahire-Beyrut 1987-1988) yayımlanmıştır.

12. Ḥüsnü'ẓ-ẓan: Ahmed Neş'et Rebî (Kahire 1354/1935) ve Muhlis Muhammed (Riyad 1406/1986) tarafından tahkik edilmesi ile neşredilen bu eser

Mecmû'atü'r-resâ'il içinde (Kahire-Beyrut 1987-1988), ayrıca Mecdî Seyyid İbrâhim (Kahire 1409/1988) ve Abdüssamed Şânûha'nın (Mekke 1411/1990) tahkikleri ile, sonrasında da Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içinde (Beyrut 1414/1993) yayımlanmıştır.

13. Işlâḥu'l-mâl: Eserle alakalı doktora çalışması yapan Mustafa Müflih el-Kudât (1987, Külliyyetü'z-Zeytûniyye li'ş-şerîa ve usûli'd-dîn, Tunus) sonra onu yayımlamıştır (Mansûre 1410/1990). Muhammed Abdülkadir Atâ da Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içinde eseri yayımlanmıştır (Beyrut 1414/1993).

14. el-İḫvân: el-Müteḥâbbûn fillâh beşâşetü'l-aḫ li-eḫîh. Muhammed Abdurrahman Tavâlibe Kahire'de (1408/1988) ve el-İḫvân adıyla Mustafa Abdülkadir Atâ Beyrut'ta (1409/1988) neşretmiştir.

15. el-İḫlâṣ ve'n-niyye: İyâd Hâlid et-Tabbâ (Dımaşk, 1413/1992) tarafından neşredilmiştir.

16. el-İ'tibâr ve aʿḳābü's-sürûr ve'l-aḥzân (Aʿḳābü's-sürûr ve'l-aḥzân): Eser Necm Abdurrahman Halef tarafından yayımlamıştır (Amman, 1413/1993). Kaynaklarda *el-Aḥzan* adıyla geçen eser de (Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, XIII, 401) muhtemelen bu eserdir.

17. İṣṭınâʿu'l-maʿrûf: Süleymaniye Kütüphanesinde (Lâleli, nr. 3664/12, vr. 213a-228b) bulunmaktadır.

18. el-Ḳanâ'a ve't-ta'affüf (ani'l-mes'ele ve'r-rıżâ bi'l-ḳısm fi'r-rızk): Mecdî Seyyid İbrâhim tarafından Kahire'de (1410/1989) ve Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içerisinde Mustafa Abdülkadir Atâ tarafından Beyrut'ta (1414/1993) neşredilmiştir. Eser üzerine Stefan Weninger Berlin'de (1992) "Qanaa (Genügsamkeit) in der Arabischen Literatur anhand des Kitab al-Qana'a wa-t-ta'affuf von Ibn Abi d-Dunya" adında bir çalışma yapmıştır.

19. Ḳażâʾü'l-ḥavâʾic: *el-Ḥava'ic* adıyla da bahsedilen eser Ahmed Neş'et Rebî' tarafından Kahire'de (1354/1935), daha sonra ise Mecmû'atü'r-resâ'il'de neşredilen (Kahire-Beyrut 1413/1992) eseri Mecdî Seyyid İbrâhim (Kahire 1406/1986), Saîd el-Lahhâm Beyrut'ta (1413/1992) ve Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içinde Muhammed Abdülkadir Atâ Beyrut'ta (1414/1993), ayrıca Amr Abdülmün'im Kahire'de (1414/1994) yayımlamıştır.

20. Ḳıṣarü'l-emel: Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf tarafından Beyrut'ta (1415/1995) neşredilmiştir.

21. Kitâbü'l-Mevt: İbn Ebi'd-Dünya'nın *Aḫbârü'l-Ḳubûr*'u adlı eseri ile beraber Leah Kinberg tarafından Ibn Abi al-Dunya (d. 280/892): Kitab al-maut (The Book of Death) and Kitab al-Kubur (The Book of Graves): Reconstructed with an Introduction adıyla neşredilmiştir.

22. Muḥasebetü'n-nefs ve'l-izrâ'ü aleyhâ: el-Musta'sım-Billâh Ebû Hüreyre ile Mustafa b. Ali b. İvaz Beyrut'ta (1406/1986), Mecdî Seyyid İbrâhim ise Bulak'ta (1407/1987) ve Ebû Hâtim Abdullah Şerkāvî'nin Beyrut'ta (1408/1988) tahkik etmesiyle yayımlanmıştır. el-Muḥasebe adıyla İbn Ebi'd-Dünya'ya nisbet edilen eser de (İbn Hayr, s. 282) bu eser olmalıdır.

23. Mücâbü'd-da've: Mektebetü't-tahkik fi müesseseti'r-risâle tarafından yayımlanan eser (Beyrut 1404/1984) Muhammed Abdülkādir Ata (Beyrut, 1406/1986) ve Mecdî Seyyid İbrâhim'in (Bulak, 1407/1987) tahkik etmesi ile de neşredilmiştir.

24. er-Ruhban: Selâhaddin el-Müneccid eserin bazı bölümlerini el-Münteḳā min Kitâbi'r-Ruhbân adı ile neşretmiştir.(Mecelletü'd-Dirâsâti'ş-Şarkıyye li'l-âbâ'i'd-Domînîkân, III [Kahire, 1956], s. 349-358).

25. er-Riḳḳa ve'l-bükâ: Dârü'l-Kütübi'z-Zâhiriyye'de bulunan (Mecmua, nr. 132, vr. 118-136) ve 375 (985) yılından önce yazılmış olan nüshasına dayanılarak Muhammed Hayr Ramazan Yusuf tarafından yayımlanmıştır (Riyad, 1415/1995).

26. er- Rızâ anillah ve'ṣ-ṣabr ala ġazaih (er-Rızâ, er-Rızâ ʿanillâh, er-Rızâ ʿanillâh bi-ḳażâʾih): Mustafa Abdülkādir Ata tarafından tahkik edilerek Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içinde neşredilmiştir (Beyrut, 1414/1993).

27. eṣ-Ṣabr ve' ş-şevâb aleyh: Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf, Beyrut'ta (1418/1997) neşretmiştir.

28. eṣ-Ṣamt ve Adabü'l-lisân: Necm Abdurrahman Halef tarafından Tunus Külliyetü'z-Zeytûniyye li'ş-şerîa ve usûli'd-dîn'de doktora çalışması yapılmış ve daha sonra yaymlanmıştır. Eser ayrıca Muhammed Abdülkādir Atâ tarafından Beyrut'ta (1408/1988) *eṣ-Ṣamt ve hıfzü'l-lisân* adı ile Muhammed Ahmed Âşûr tarafından Kahire'de (1406/1986) neşredilmiştir. Süyûtî eseri Ḥüsnü's-semt fi'ṣ-Ṣamt adıyla ihtisar etmiştir. M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl ise Beyrut'ta (1407/1987) neşretmiştir.

29. eş-Şükrü lillâhi teala: Muhammed Ahmed Ramazan el-Medenî Kahire'de (1349/1930), Ahmed b. Muhammed Tâhûn Cidde'de (1377/1958), Bedr el-Bedr Kuveyt'te (1400/1980), Yâsîn Muhammed es-Sevvâs ile Abdülkadir el-Arnaut Dımaşk-Beyrut'ta (1405/1985), Târık et-Tantâvî ise Bulak'ta (1413/1992) ve Mecmûatü resâili İbn Ebi'd-Dünyâ içerisinde M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl da Beyrut'ta (1414/1993) neşretmiştir.

30. et-Teheccüd ve Kıyamül-leyl: Mus‘ad Abdülhamîd es-Sa‘denî, Kahire’de (1414/1994) yayımlamıştır.

31. et-Tevâżuʿ ve’l-ḫumûl (el-Ḫumûl ve’t-tevâżuʿ, el-Ḫumûl): Eser Lutfî Muhammed es-Sagır (Kahire, 1408/1988) ve Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut, 1409/1989) tarafından yayımlanmıştır.

32. et-Tevbe: Mecdî es-Seyyid İbrâhim neşretmiş (Kahire, 1411/1991), Arthur John Arberry ise tahlilini ve bazı bölümlerini ihtiva eden “Ibn Abi’d-Dunya on Penitence” adlı bir makale yazmıştır.

33. et-Tevekkül alallah: Ahmed Neş’et Rebî Kahire’de (1354/1935), Câsim Süleyman el-Füheyd ed-Devserî Kuveyt’te (1984; Beyrut, 1407/1987), Mecdî Seyyid İbrâhim Kahire’de (1406/1986), Sâlim b. Ahmed b. Abdülhâdî Kahire’de (1407/1988) ve Mecmû’atü resâ’ili İbn Ebi’d-Dünyâ adlı eser içerisinde de Mustafa Abdülkadir Atâ Beyrut’ta (1414/1993) neşretmiştir.

34. el-ʿUḳūbât (ü’l-ilâhiyye li’l-efrâd ve’l-cema’at ve’l-ümem): Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf tarafından Beyrut’ta (1416/1996) neşredilmiştir.

35. el-ʿÖmr ve’ş-şeyb (ve’ş-şebâb): Kaynaklarda *eş-Şeyb*, *eş-Şeyb ve’t-ta’mîr* ve *Sevâdü’ş-şeyb* gibi adlarla zikredilen eser Necm Abdurrahman Halef tarafından yayımlanmıştır (Riyad 1412/1992).

36. el-ʿUzle ve’l-infirâd (el-İnfirâd): Muhammed el-Hâdî eş-Şevâşî tarafından Tunus el-Ma‘hedü’l-alâ li’l-hadârati’l-İslâmiyye’de eser tahkik edilmiştir (1412/1991).

37. el-Veraʿ: Hâdimülulemâ el-Hâfız Azîz Bey Haydarâbâd’da (1408/1988), Muhammed b. Hamed el-Hamûd Kuveyt’te (1408/1988) ve Mus‘ad Abdülmecîd es-Sa‘denî Bulak’ta (1993) yayımlamıştır.

38. el-Yaḳīn: Önce Kahire’de (1358/1939), daha sonra ise Zâhid Kevserî Kahire’de (1365/1946), M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl Beyrut’ta (1407/1987), el-Akl ve fazlüh ile beraber Mecdî Fethî es-Seyyid Ramazan (1407/1988) ve Mecmû’atü resâ’ili İbn Ebi’d-Dünyâ içerisinde Mustafa Abdülkādir Atâ Beyrut’ta (1414/1993) yayımlamıştır.

39. Ẕemmü’l-baġy: Eser Necm Abdurrahman Halef (Riyad, 1409/1988) ve Ẕemmü’l-müskir ile beraber Mus‘ad Abdülhamîd es-Sadenî (Kahire, 1413/1992) tarafından neşredilmiştir.

40. Ẕemmü’d-dünyâ: Ella Appelrot Almagor, eserle alakalı Kitab Dhamm al-Dunya by Ibn Abi al-Dunya adlı bir doktora tezi hazırlamıştır (Los Angeles, University of California, 1973). Daha sonra ise bu çalışmasını Kitab Dham al-Dunya olarak yayımlamıştır (Jerusalem 1984, bk. Norris, s. 100-101). Ayrıca eseri Mecdî Seyyid İbrâhim

Kahire'de (1408/1988) ve Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içerisinde Muhammed Abdülkadir Atâ Beyrut'ta (1414/1993) neşretmiştir.

41. Ẕemmü'l-ġıybe ve'n-nemîme: Eser Necm Abdurrahman Halef (Kahire, 1986, 1989) ile Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içerisinde Mustafa Abdülkādir Atâ (Beyrut, 1414/1993), ve Mektebetü't-türâsi'l-İslâmî (Kahire, 1989) tarafından neşredilmiştir.

42. Ẕemmü'l-ḥased: Eser, Dârü'l-Kütübi'z-Zâhiriyye de bulunmaktadır (Mecmua, nr. 46, vr. 1-55).

43. Ẕemmü'l-melâhî (el-Melâhî): Şarkı söylemenin, müzik dinlemenin ve müzik aletleri çalmanın kötü olduğunundan bahseden rivayetleri ihtiva eden eseri Muhammed Abdülkādir Atâ Kahire'de (1405/1985, 1407/1987) ve Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içerisinde Yüsrî Abdülganî Abdullah Beyrut'ta (1414/1993) neşretmiştir. Ayrıca eseri James Robson, Mecdüddin et-Tûsî el-Gazzâlî'nin Bevâriku'l-ilmâ' eseriyle birlikte Tracs on Listening to Music adıyla tahkik etmiştir ve önsöz ve notlar eklenerek İngilizce'ye çevirmiştir (London, 1938).

44. Kitâbü'l-Ḫaifin: İki cüzden oluşan eserin (İbn Hayr, s. 282) el- Ḫâfiḳīn adıyla kaydedilmesi (Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ'*, XIII, 402) bir istinsah hatası olduğunu göstermektedir.

İbn Ebi'd-Dünya'ya zühd ve tasavvuf konusunda çeşitli kaynaklarda nisbet edilmektedir. Bunlar: Ata'üs-sâ'il, el-Avz, el-Ayat ve men tekelleme ba'de'l-mevt, ed-Dua', Fażlü (Feżâʾilü) lâ ilâhe illallah, Fi'lü'l-münker, el-Fütûn, el-Haẕer ve'ş-şefeka, İnkılâbü'z-zaman, İnzâlü'l-haceti billâh, İ'taü's-sâil, en-Niyye, er-Reġāʾib, er-Rekaik, es-Seḫâ, Şerefü'l-fakr, et-Tavain, et-Tefekkür ve'l-itibâr, el-Ubbâd, el-Vesaya, Ẕemmü'l-buḫl, Ẕemmü'd-dıḥk, Ẕemmü'l-fakr, Ẕemmü'l-fuḥş (ve'l-beẕae), Ẕemmü'l-ġażab, Ẕemmü'r-riyâ, Ẕemmü'ş-şehevat, ez-Zühd.

2.3.3. Ahlâk ve Edep Konusunda Kaleme Aldığı Eserler

1. el-Ciran: Dârü'l-Kütübi'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (Mecmua, nr. 89, vr. 1-16).

2. el-İḫvan (ve'l-maatıf): Kitâbü'l-İḫvân adıyla M. Abdurrahman Tavâlibe tarafından Kahire'de neşredilmiştir (1408/1988).

3. Ḳıra’ḍ-ḍayf (İbn Hayr, s. 283): İbn Ebi’d-Dünya’nın *Mekârimü’l-aḫlâḳ* adlı eserinden bir bölüm olup olmadığı tartışılmakta ve (İbn Ebi’d-Dünyâ, Mekârimü’l-aḫlâḳ, neşredenin girişi, s. 33-34) ayrı bir çalışma olduğu kabul edilmektedir.

4. Mekârimü’l-aḫlâḳ: James A. Bellamy “The Noble Qualities of Character” (Kitab Makarim al-Akhlaq) adıyla neşretmiş (Wiesbaden-Beyrut, 1973; Kahire, 1988), ayrıca eserin muhtevasını tanıtan makale de yazmıştır (“The Makrim al-Akhlaq by Ibn Abi Dunya”, MW, LIII/2 [1963], s. 106-119). Mecdî Seyyid İbrâhim Kahire’de (1990) ve Taberânî’nin *Mekârimü’l-aḫlâḳ* adlı eseri ile Muhammed Abdülkadir Ata Beyrut’ta (1409/1989) neşretmiştir.

5. Müdârâtü’n-nâs (el-Müdârât) (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, Hadis, nr. 388, vr. 8-48; Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 3664, vr. 110a-121b): Brockelmann bu eserle alakalı Mekârimü’l-ahlak’ın bir parçası olduğunu söylemiş ancak Bellamy her iki eserin muhtevasını karşılaştırmış ve iddianın doğru olmadığını ortaya koymuştur (The Noble Qualities of Character, s. 35-36).

6. et--Taḳvâ (İbn Hayr, s. 283): Eserin Münteka Kitâbi’t-Takvâ adlı muhtasarının Hindistan’da bulunan Râmpûr Kütüphanesi’nde bulunduğu ifade edilmektedir (Brockelmann, GAL Suppl. [Ar.], II, 140).

7. el-Vecel (ve’t-teveṩṩuk bil-amel): Eserde geçmiş ümmetlere ait darb-ı meseller bulunmaktadır. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi’nde bulunmaktadır (Lâleli, nr. 3664, vr. 134a-141a).

Kaynaklarda İbn Ebi’d-Dünyâ’nın el-Afv ve ẕemmü’l-ġażab, el-Azâ, el-Hedâyâ, el-Mürûe, et-Te’âzî ve Teġayyürü’l-iḫvân gibi eserlerinin olduğu da belirtilmektedir.

2.3.4. Tarih ve Tabakat Konusunda Kaleme Aldığı Eserler

1. el-İşrâf fî menâzili’l-eşrâf: Eserde, alim, edebiyaçı, kadı, idareciler hakkında şiir ve haberler yer verilmiştir. Ebû Huzeyfe Abdullah b. Âliye Kahire’de (1407/1987), Necm Abdurrahman Halef Riyad’da (1411/1990), Mecdî es-Seyyid İbrâhim Kahire’de (1411/1990) yayımlamıştır. Ayrıca eseri Mustafa Abdülkadir Atâ el-İşrâf ‘alâ menâkıbi’l-eşrâf (Beyrut 1992), Velîd Kassâb da Kitâbü’l-Eşrâf (Katar, 1413/1993) adıyla yayımlamıştır.

2. Maḳtelü’l-imâm emîri’l-mü’minîn: Dârü’l-Kütübi’z-Zâhiriyye’de bulunan Maḳtelü Alî (Mecmua, nr. 95, vr. 232-250) adlı eski nüshasına dayanılarak Mustafa Murtazâ el-Kazvînî tarafından Beyrut’ta neşredilmiştir (1411/1991).

3. Men âşe ba'de'l-mevt: Eser önce Kahire'de basılmış (1325/1907) daha sonra da Abdullah Muhammed ed-Dervîş Beyrut'ta (1406/1986), Ali Ahmed Ali Câbullah Beyrut'ta (1407/1987), Mustafa Âşûr Bulak'ta (1407/1987), Muâz Eymen b. Ârif ed-Dımaşki Kahire'de (1412/1992) ve Mecmû'atü'r-resâ'il içerisinde Muhammed Hüsâm Beyzûn Beyrut'ta (1414/1993) neşretmiştir.

4. Ḥilmü Mu'âviye: Bir nüshası Dârü'l-Kütübi'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır. (nr. 3249, vr. 186-189)

5. Taġyîrü(Teġayyürü)'z-zamân: Kaşgarlı Mahmud'un okuduğu eser Âḫirü'z-zamân ve İnḳılâbü'z-zamân adlarıyla da zikredilmektedir.(Dîvânü lugati't-Türk, s. 293; Brockelmann, GAL Suppl., I, 248).

6. Aḫbarü'l-cüfati ('s-siḳāti's-sebât) inde'l-mevt (el-Cüfât inde'l-mevt): Eserde, sâlih âlimlerin ölüm döşeğindeki hallerini anlatılmaktadır. (Selâhaddin el-Müneccid, XLIX [1974], s. 583).

7. Aḫbârü'l-ḫulefâ': el- Ḫulefâ', et-Târîḫ, Târîḫu'l-ḫulefâ' adlarıyla da anılan eser, Hatîb el-Bâğdâdî ve İbn Kesîr gibi önemli tarihçiler iktibasta bulunmuştur.

Zehebî'nin *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ'* adlı eseri (XIII, 401-403) ve çeşitli kaynaklarda tarih ve tabakatla alakalı şu eserlerinden de bahsedilmiştir: Aḫbârü'l-A'râb (el-A'râb), Aḫbârü Daygam, Aḫbârü Kureyş, Aḫbârü Mu'âviye, Aḫbârü'l-mülûk, Aḫbârü's-(Süfyân es-) Sevrî, Aḫbârü Üveys, el-Avâbid (el-Avâ'id), Fezailü Alî, Fazlü 'Abbâs, Hilmü Ahnef b. Kays, Hükmü(Hilmü)'l-Hükemâ (Hulemâ), Maktelü'l-Hüseyin, Maktelü Osman, Maktelü Ömer, Maktelü (Sa'îd) İbn Cübeyr, Maktelü Talha, Maktelü İbnü'z-Zübeyr, el-Mecûs, el-Megazi, el-Memlûkîn, Menâkıbü Beni'l-Abbâs, Mevâ'izü'l-hulefâ, et-Tabakat, Tezvîcü Fatıma aleyhe's-selâm, Zühdü Mâlik b. Dînâr.

2.3.5. Akaid Konusunda Kaleme Aldığı Eserler

1. El-Hevâtif (Hevâtifü'l-cin [cinnân]): Eserde, insanlara ve diğer varlıklara gaybdan gelen seslerden bahsedilmiştir. Mecdî Seyyid İbrâhim Kahire'de (1408/1988), Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içerisinde Mustafa Abdülkadir Atâ Beyrut'ta (1414/1993) ve Hevâtifü'l-cinnân adıyla da Muhammed ez-Zağlî Beyrut'ta (1416/1995) neşretmiştir.

2. Sıfatü'l-cenne ve mâ e'addallāhü li-ehlihâ mine'n-niam: Târık et-Tantâvî, Kahire'de (1994) neşretmiştir.

3. Sıfatü'n-nâr: Eserin tek nüshası Dârü'l-Kütübi'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (Mecmua, nr. 132, vr. 140-154) Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf tarafından Beyrut'ta yayımlanmıştır (1417/1997).

4. Aḫbârü'l-ḳubûr (Kitâbü'l-Ḳubûr): İbn Ebi'd-Dünya'nın el-Mevt eseriyle beraber Leah Kinberg tarafından Ibn Abi al-Dunya (d. 280/892): Kitab al-Maut (The Book of Death) and Kitab al-Kubur (The Book of Graves): Reconstructed with an Introduction adıyla neşredilmiştir.

Akaid ile alakalı İbn Ebi'd-Dünya'nın el-Ba'ŝ ve'n-nüşûr, Delâilü'n-nübüvve, el-Mevkıf, Sıfatü'l-mîzân, Sıfatü'n-nebî, Sıfatü's-Sırat, Sidretü'l-müntehâ, Şeceretü't-tûbâ ve Ukubetü'l-enbiyâ adlı eserleri de bulunmaktadır.

2.3.6. Fıkıh Konusunda Kaleme Aldığı Eserler

1. Ẕemmü'l-müskir: Necm Abdurrahman Halef Riyad'da (1409/1989) ve Ẕemmü'l-baġy adlı eseriyle birlikte Mus'ad Abdülhamîd es-Sa'denî Kahire'de (1413/1992) tarafından neşretmiştir.

2. El-İdeyn: Eserin bir nüshası Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye'de bulunmaktadır ve bu nüshanın bir kopyası da Ma'hedü'l-mahtûtâti'l-Arabiyye'dedir.

Ayrıca fıkıh konusunda ed-Deyn (ed-Deyn ve'l-vefâ'), el-Edâhî (el-Udhiye) (Fazlü) Âşûrâ', el-Fetvâ, Fıkhü'n-nebî aleyhi's-selâm, el-Kısâs, el-Menâsik, er-Rehâ'in, er- Ruḫṣa fi's-semâʾ, Ṣadaḳatü'l-fiṭr (eṣ-Ṣadaḳa) ve Ẕemmü'r-ribâ adlı eserlerden de bahsedilmektedir.

2.3.7. Kıraat Konusunda Kaleme Aldığı Eserler

1. Ḥurûfu Ḫalef: Halef b. Hişâm'ın kıraatıyle ilgili eserdir.

2. el-Vaḳf vel-ibtidâ: Brockelmann'a dayanılarak müellife el-Vasl ve'l-fasl adlı bir eser daha nisbet edilmekteyse de (İbn Ebi'd-Dünyâ, Kitâbü's-Samt, neşredenin girişi, s. 87) kaynaklarda ve Brockelmann'da böyle bir eserden söz edilmemektedir.

Kıraat konusunda el-Elḥân, Feżâʾilü'l-Ḳurʾân ve el-Ḳırâʾa adlı eserlerinden de bahsedilmektedir.

2.3.8. Edebiyat Konusunda Kaleme Aldığı Eserler

Kelâmü'l-leyâlî ve'l-eyyâm (el-Eyyâm ve'l-leyâlî), Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır (Lâleli, nr. 3664, vr. 233a-239a). İbn Ebi'd-Dünyâ'nın edebiyatla alakalı el-Edeb, Sevâdü'ş-şiyb, Me'ârîzü(Me'ârizü, Te'âruzü)'l-kelâm, en-Nevâdir, et-Teşemmüs adlı eserleri de kaynaklarda yer almaktadır.

2.3.9. Diğer Konularda Kaleme Aldığı Eserler

1. el-ʿAḳl ve faẓlüh ve'l-yaḳīn. Müellifin el-Yaḳīn adlı eseri ile beraber Zâhid Kevserî Kahire'de (1365/1946), yine el-Yaḳīn ile birlikte Mecdî Fethî Seyyid Ramazan (1407/1987) neşretmiştir. Ayrıca Mecdî Seyyid İbrâhim Bulak'ta (1407/1988),Lutfî Muhammed es-Sagır Riyad'da (1408/1989), Mecmûatü resâili İbn Ebi'd-Dünyâ içerisinde de M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl Beyrut'ta (1414/1993) ve Ebû Meryem Mecdî Fethî İbrâhim Kahire'de neşretmiştir.

2. el-İyâl: Eser Necm Abdurrahman Halef (I-II, Dammâm, 1409/1990) ve Musad Abdülhamîd es-Sadenî (Kahire, 1412/1991) tarafından yayımlanmıştır.

3. el-Maraz ve'l-keffârât: Eser iki cüzden oluşmakta ve Süleymaniye Kütüphanesi ile (Lâleli, nr. 3664/5, vr. 87a-108b) Dârü'l-Kütübi'z-Zâhiriyye'de (Mecmua, nr. 76, vr. 156-192; nr. 98, vr. 65-89) bulunmaktadır.

4. el-Maṭar (es-Seḥâb) ver-ra'd ve'l-berk ve's-selc (ver-rîh): (Köprülü Ktp., Hadis, nr. 388, vr. 49a-73b). Eserin adı bazı kaynaklarda *es-Seḥâb* (İbn Hayr, s. 282) şeklinde kaydedilmiştir.

5. Mekâidü'ş-şeyṭân (li-ehli'l-îmân): Mecdî Seyyid İbrâhim tarafından Kahire'de neşredilen (1411/1991)eser ile İbnü'n-Nedîm'in *Mekâbirü'ş-şeyṭân* (el-Fihrist, s. 236), Kâtib Çelebi'nin *Mesâidü'ş-şeytân* (Keşfü'z-zunûn, II, 1704) adlarıyla zikrettikleri eserler de muhtemelen bu eserdir.

6. el-Menâmât: Mecdî Seyyid İbrâhim Kahire'de (1409/1989) ve Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ içerisinde Abdülkadir Ahmed Ata Beyrut'ta (1414/1993) neşretmiştir. Leah Kinberg de eseri Ibn Abi al-Dunya: Morality in the Guise of Dreams: A Critical Edition of Kitab al-Manam olarak yayımlamıştır (Leiden 1994).

7. el-Mennân: Bir nüshası Akkâ'da bulunan Medresetü Nûr Ahmediyye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Abdullah Muhlis, X [1930], s. 577).

8. Kitâbü'l-Muḥtażarîn: Ölüm anında yapılacak işler ve o andaki kimselerin hallerinden bahsedilmektedir. Eser, Dârü'l-Kütübi'z-Zâhiriyye'deki nüshası (Hadis, nr. 343, vr. 1-73) esas alınarak Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf tarafından neşredilmiştir (Beyrut 1417/1997). Aynı kütüphane numarasıyla müellife *el-Muhtasar* adlı başka bir kitabın nisbet edilmesi (İbn Ebi'd-Dünyâ, Kitâbü'ş-Şükr, neşredenin girişi, s. 42) bir zühul eseri olmalıdır.

9. Kitâbü'l-Mütemennîn: Bazı sahâbîlerin ve çeşitli kişilerin pişmanlıklarını ve tekrar imkân verilmiş olsa ne yapmak isteyecekleri sorusuna verdikleri cevapları ihtiva eden ve bazı kaynaklarda yanlış olarak *el-Müteyemmîn* şeklinde kaydedilen eseri (Sehâvî, s. 358; Rosenthal, s. 582) Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf neşretmiştir (Beyrut, 1418/1997). Müellifin diğer bazı eserleri de şunlardır: el-Azâ', el-Cihâd, el-Elviye, el-Esvât, el-Emvâl, el-Envâ', el-'İlm, el-Ma'îşe, el-Muntazam, en-Nevâzi ve'r-re'âyâ, et-Tevâbi, er-Remy, er-Rü'yâ (Ta'bîrü'r-rü'yâ) ve ez-Zefîr.

İbn Ebi'd-Dünyâ'nın bazı eserleri "Mecmû'atü'r-resâ'il"ler içinde yayımlanmış olup birer cilt halinde neşredilen iki ayrı Mecmû'atü'r-resâ'il'de (nşr. Ahmed Neş'et Rebî, Kahire, 1354/1935; Kahire-Beyrut, 1987-1988) beşer, M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl'ün tahkik ettiği Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ'da (Beyrut, 1414/1993) üç, kapağında Mevsû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ yazılan ve çeşitli araştırmacılar tarafından yayımlanan beş ciltlik Mecmû'atü resâ'ili İbn Ebi'd-Dünyâ'da (Beyrut, 1414/1993) yirmi risâle yer almaktadır.

İbn Ebi'd-Dünyâ hakkında büyük çoğunluğu müellifin bir eserinin tahkikiyle yapılmış çalışmalardan bazıları şunlardır:

1. Alfred Wiener, "Die Farağ ba'd assidda-Literatur" (Isl., IV [1913], s. 270-298, 387-420).

2. Esmâ'ü musannefâti Ebî Bekr Abdillâh b. Muhammed b. Ubeyd b. Ebi'd-Dünyâ alâ hurûfi'l-mucem adıyla Dârü'l-Kütübi'z-Zâhiriyye'de kayıtlı olan (Mecmua, nr. 42, vr. 57b-60a) ve müellifi bilinmeyen bir eser, Mucemü musannefati İbn Ebi'd-Dünyâ adıyla Salâhaddin el-Müneccid tarafından yayımlanmıştır (MMLADm., XLIX [1974], s. 579-594).

3. Necm Abdurrahman Halef, İbn Ebi'd-Dünyâ ve tahkiku kitâbihî es-Samt ve âdâbi'l-lisân (doktora tezi, I-II, 1983, Külliyetü'z-Zeytûniyye li'ş-şerîa ve usûli'd-dîn

[Tunus]). Müellifin hayatına dair geniş bilgi ihtiva eden bu çalışma Kitâbü's-Samt ve âdâbü'l-lisân adıyla neşredilmiştir (Beyrut, 1406/1986). Von Reinhard Weipert ve Stefan Weninger tarafından yazılan "Die erhaltenen Werke des Ibn Abi d-Dunya: Eine vorlaufige Bestandsaufnahme" adlı makale de İbn Ebi'd-Dünyâ'nın mevcut eserlerinin yazma nüshalarının yerleri ve bunlardan neşredilenler hakkında bilgiler ihtiva etmektedir (ZDMG, CXLVI [1996], s. 415-455).

2.4. Hocaları

Ahmed b. Ebi İbrahim el-Mavsili, İbrahim b.el-Münzir el-Huzami, Said b. Süleyman el-Vasiti, Hasan b. Hammad Secade, Muhammed b. İsmail el-Buhari, Ebu Davud es-Sicistani, Kamil b.Talha el-Cahdari, Ahmed b. İbrahim Ed-Devraki, Ahmed b. Cenab, Ahmed b. Hatim Et-Tavil, Ahmed b. Abdeh Ed-Dabbi, Ahmed b. İmran El-Ahnesi, Ahmed b. İsa El-Mısri, Ahmed b. Muhammed b. Eyyub Ahmed b. Muhammed El-Birti Ahmed b. Meni', Ahmed b. Ziyad Sebelan, İbrahim b. Said El-Cevheri, İbrahim b. Abdullah El-Herevi, İbrahim b. Muhammed b. Ar'are, İbrahim b. Uvreme, İshak b. Ebi İsrail, İsmail b. İbrahim Et-Tercümani, İsmail El-Kadi, İsmail b. Abdullah b. Zürare Er-Rakki, İsmail b. Ubeyd b. Ebi Kerime, İsmail b. İsa El-Attar, Bessam b. Yezid En-Nakkal, Beşşar b. Musa, Bişr b. El-Velid El-Kindi, Hacib b. El-Velid, El-Haris b. Süreyc En-Nakkal, El-Haris b. Ebi Üsame, Refika, El-Hakem b. Musa, Halid b. Hidaş, Halef b. Sâlim El-Muharrimi, Halef b. Hişam El-Bezzar, Davud b. Rüşeyd, Davud b. Amr Ed-Dabbi, Er-Rebi b. Saleb, Züheyr b. Harb, Süreyc b. Yunus, Said b. Zumbur El-Hamedani, Said b. Süleyman El-Mahremi El-Ahvel, Said b. Süleyman Sadeveyh, Said b. Muhammed El-Cemri Süleyman b. Eyyub Sahib El-Basri, Süveyd İ. Said, Abdullah b. Hayran, Abdullah b. Avn El-Harras, Abdullah b. Muaviye El-Cumhi, Abdula'la b. Hammad, Abdussamed b. Yezid Merdeveyh, Abdulaziz b. Bahr, Abdulmuteali b. Talib, Ebu Nadr b. Abdülaziz Et-Tammar, Ubeydullah El-Kavariri, Ubeydullah El-Ayşi, Ali b. El-Ca'd, Ammar b. Nasr, Ebu Ubeyd El-Kasım b. Sellam, Kamil b. Talha, Muhammed b. İsmail b. Ebi Semine, Muhammed b. Bekkar b. Er-Reyyan, Muhammed b. Cafer El-Medaini, Muhammed b. Ziyad b. El-A'rabi, Muhammed b. Sad El-Katib, Muhammed b. Sellam El-Cumhi, Muhammed b. Es-Sabbah Ed-Dulabi, Muhammed b. Es-Sabbah El-Cercerai, Muhammed b. Asım, Hariz İbn-İ Osman, Kesir İbn-İ Süleym, Muhammed b. Abbad El-Mekki, Muhammed b. Abdulvahib El-Harisi, Muhammed b. Ubeyd (Babası), Muhammed El-Verrak, Mahmud b. Muhammed b. Mahmud b. Ali b. Sabit b. Kays b. El-Hutaym Ez-Zaferi, Mansur b. Ebu Muzahim, Mehdi

b. Hafs, Musa b. Muhammed b. Hayyan El-Bağavi, En-Nadr b. Tahir El-Basri, Nuaym b. El-Heysam, Harun b. Maruf, El-Heysem b. Harice, Yahya b. Eyyub El-Abid, Yahya b. Derest El-Kuraşi, Yahya b. Abdulhamid El-Himmani, Yahya b. Abdüveyh, Yahya b. Yusuf Ez-Zemmi, Ebu Bilal El-Eşari Mirdas, Ebu Ubeyde b. Fudayl b. Iyad.[24]

- **Muhammed b. Ubeyd b. Süfyan:** İbn Ebi'd-Dünya'nın babasıdır. Yetişmesinde çok katkısı vardır. İbn Ebi'd-Dünya, ondan çok sayıda hadis rivayet etmiştir. Özellikle hadis ve zühd konularında rivayet etmiştir. *Kitabu'l-İyal'*de 19 tane rivayeti bulunmaktadır. Bu rivayetler zühd ve rekaik ile alakalıdır.

- **Muhammed b. el-Huseyin el-Berculani:** İbn Ebi'd-Dünya'nın ilmi gelişiminde büyük tesiri olmuştur. 10'lu yaşlarından itibaren gerek ilmi gerekse tasavvufi yönü ile Berculaniden çok istifade etmiştir. Hocası İbn Ebi'd-Dünya'yı çok sevmekte ve çok takdir etmektedir. Ebu Hatim'in anlattığına göre Ahmed b. Hanbel'e zühd ile ilgili bir şeyler sorunca Berculani'ye başvurmasını söylemiştir. İbn Ebi'd-Dünya'ya Ahmed b. Hanbel'i ziyaret etmesine, ondan hadis rivayet etmesine Berculani vesile olmuştur. İbn Ebi'd-Dünya'yı Hanbeli mezhebinin görüşlerini benimseme, zühd ve tasavvufla ilgilenme konularında etkilemiştir. İbn Ebi'd-Dünya, Berculani'den pek çok rivayette bulunmuştur. Bağdat'ta 238 tarihinde vefat etti.[25]

- **Ahmed b. Hanbel eş-Şeybani:** İbn Ebi'd-Dünya, Ahmed b. Hanbel'in derslerinde bulunmuş ve onun görüşlerini benimsemiştir. Onu ilminden çok sayıda kişi istifade etmiştir. Bunlardan biri de İbn Ebi'd Dünya'dır. İbn Ebi'd-Dünya uzun süre onunla birlikte olmuştur. Onun fıkhından zühdünden istifade etmiştir. Zühd ve rekaik ile ilgili rivayetlerinde Ahmed b. Hanbel'in *Zühd* adlı eserinden etkilenmiştir. Aynı isimle kendi kitabını yazmıştır. Yirmili yaşlardan itibaren Ahmed b. Hanbel'le birlikte olmuştur.

- **Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam:** Pek çok eser te'lif etmiştir. Hadis, Fıkıh, Arap Dilinde uzmanlığı yanında, terbiye alanında büyük birikim sahibidir. İbn Ebi'd Dünya'nın ilk hocalarındandır. İbn Ebi'd-Dünya, Bağdat'a geldiği çok erken dönemde uzun yıllar O'nun yanında kalmış ve ondan çok istifade etmiştir. Ondan yetişkinlerin eğitimi, terbiye ve zühd konularında çok etkilenmiş ve incelediğimizde bu alandaki eserlerinde bu hocasının büyük etkisi olmuştur. Verdiği çok sayıdaki eser yanında Halifelerin çocuklarının eğiticisi olmuştur. 224 tarihinde Medine'de vefat etmiştir.

---

[24] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c. X, s. 694-698; İbrahim Hatipoğlu, *"İbn Ebi'd-Dünya"*, c. XIX, s.457-462.

[25]Şihâbuddîn Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Lisânu'l-Mîzân,* Dâiretu'l- Maârif en-Nizâmiyye, Haydarâbâd, 1329, c. V, s.137.

- **Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd:** Hadis hafızı, pek çok alanda eseri bulunan büyük tarih ve tabakat âlimidir. Meşhur tarihçi Vakıdi'nin kâtibidir. Hadis, Fıkıh, Siyer alanındaki eserleri yanında "e*t-Tabakatü'l Kebir*" isimli büyük eserin de sahibidir. İbn Ebi'd-Dünya'nın tarih ve siyerle alakalı eserlerinde İbn Sa'd'ın büyük tesiri bulunmaktadır.
- **Ali b. el-Ca'd b. Ubeyd Ebu'l Hasen el-Bağdadi:** İbn Ebi'd-Dünya, hemen her eserinde ondan rivayetlerde bulunur.
- **Said b. Süleyman Sa'deveyh:** İbn Ebi'd Dünya'nın en eski hocalarından birisidir.

2.5. Öğrencileri

İbn Ebi'd-Dünya, iki büyük eser bırakmıştır. Bunlar yazdığı kitaplar ve öğrencileridir. Kitapları sayesinde yüce ahlakı elde etme yolları öğrenilmekte, öğrencileri sayesinde ise kendisinden alınan bilgiler gelecek nesillere aktarılmış olmaktadır.

Abdullah b. İsmail b. Beriye el-Haşimi, el-Haris b.Ebi Üsame, Abdurrahman İbnu Ebi Hatim, Ahmed b. Muhammed el-Lünbani, Ebu Bekir Ahmed b. Selman en-Neccad, el-Hüseyin b. Safvan El-Berzai, Ahmed b. Huzeyme, Ebu Cafer Abdullah b. Üreyh el-Haşimi, Ebubekir Muhammed b. Abdullah eş-Şafii, İsa b. Muhammed et-Tumağri, Ebu Ali Ahmed b. Muhammed es-Sahhaf, Ebul Abbas b. Ukde, Ebu Sehl b. Ziyad, Ahmed b. Mervan ed-Dineveri, Osman b. Muhammed ez-Zehebi, Ali b. El-Ferec b. Ebi Ravh, İbrahim b. Musa b. Cemil el-Endelusi, İbrahim b. Osman el-Haşşab, İbrahim b. Abdullah b. el-Cüneyd, Ebul Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. Cafer el-Cevzi, Abdurrahman b. Hamdan el-Cellab, Muhammed b. Abdullah b. Ahmed el-İsbahani es-Saffar, Ebu Beşir ed-Dulabi, Ebu Cafer b. el-Bahteri, Muhammed b. Ahmed b. Cenb El-Buhari, İbn-ül Merzeban, Muhammed b. Halef, Vekiy', Ebu Cafer b. el-Bahtari, Ebu Sehl b. Ziyad el-Kattan, Muhammed b. Yahya b. Süleyman el-Mervezi, Ebu Ali el-Hüseyin Safvan el-Berzai, Ahmed İbn Muhammed b. Ömer en-Nisaburi ve diğerleri…[26]

- **Muhammed b. Abdullah b. Ahmed el-İsbahânî:** İbn Ebi'd-Dünya'dan Bağdat'ta ilim öğrendi. Ondan çok istifade edip asrın hadisçilerinden oldu. H. 339'da vefat etmiştir.
- **el-Huseyn b. Safvân b. İshâk el-Berzaî:** İbn Ebi'd-Dünya'nın eserlerinin bize kadar ulaşmasını sağlayanların başında gelmektedir. H. 340'da vefat etmiştir.

[26] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.X, s.694-698; İbrahim Hatipoğlu, *"İbn Ebi'd-Dünya"*, c. XIX, s.457-462.

- **Abdurrahmân b. Hamdân el-Cellab:** İbn Ebi'd-Dünya'nın öğrencileri arasındadır. H. 342'de vefat etmiştir.
- **Ebû Bekir b. Ahmed b. Selman en-Neccad:** İbn Ebi'd-Dünya'dan hadis dinleyip rivayet etmiştir. Özellikle zühd ve vera konularında istifade etmiştir. H. 348'de vefat etmiştir.
- **İbn ül-Merzebân:** İbn Ebi'd-Dünya'dan zühd ve diğer konularda istifade etmiştir. H. 309'da vefat etmiştir
- **Ahmed b. Muhammed el-Lunbânî:** İbn Ebi'd-Dünya'dan ders dinleyip istifade etmiştir.

2.6. Hadisçiliği

Hadis öğrenmeye 10 yaşından önce başlayan İbn Ebi'd-Dünya, babasının da ehli ilim olmasından dolayı bolca hadis öğrenmiştir. Ve ali isnadlı İmam Hafız Halid b. Hidaş el-Basri (ö.223) ve İbn Ebul Esved İmam el-Hafız es-Sebt Abdullah b.el-Basri (ö.223), İmam Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam el-Bağdadi (ö.224), İmam İbrahim b.Mehdi El-Masisi el-Bağdadi (ö.225), İmam el-Hafız el-Mamer Said b. Süleyman Saduyya (ö.225) ulaşmıştır.[27]

Hadis hafızlarının hocalarından müsned sahibi imam Ali İbn Ca'd (ö. 230), Ahmed b. Meni' (ö. 224), İmam Halef b.Hişam el-Bezzar el-Mukri el-Bağdadi (ö. 229) tarihçi Vakidi'nin katibi Hafız Muhammed b. Sad Ebu Abdullah el-Bağdadi (ö. 230) hadis rivayetinde bulundu.

Büyük gayreti ile yüzlerce hadis hafızından hadis rivayetinde bulundu.

Zehebi, *Siyeru A'lami'n-Nübela*'da İbn Ebi'd-Dünya'nın hocalarını alfabetik sırayla bir kısmını özetleyerek eserinde 94 hocasını saydı. Mizzi, *Tezhibu'l-Kemal* isimli eserinde 119 tanesini alfabetik sırayla sayar. İbn Ebi'd-Dünya'nın *Kitab-u Samt* eserinde bizzat hadis aldığı 215 hocasını görürüz. *Kitabu'l-İyal*'de de bu kadar hoca bulunmaktadır.

Zehebi, kendilerini pekiyi tanımadığımız kimselerden rivayeti yanında Yahya b.Ebu Talip, Ebu Kılabe er-Rakaşi, Ebu Hatim er-Razi, Muhammed b. İsmail et-Tirmizi ve Abbas ed-Duri gibi kimselerden naklettiğini söyler.

[27] Necm Abdurrahman Halef, *Kitabu'l-İyal*, s.67.

İbn Ebi'd-Dünya'nın terceme-i halini veren *Tarihu Bağdad*, *Siyeru A'lami'n-Nübela* gibi tarih ve tabakat kitaplarından da hocaların isimlerine ve onlar hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür.

2.7. Mezhebi ve Fıkhi Görüşleri

İbn Ebi'd-Dünya; ehl-i sünnet ve'l-cemaat imamlarının tarih boyunca karşılaşabilecekleri en ağır imtihanların yaşandığı bir dönemde, Bağdat'ta yaşamıştır. Halku'l Kur'an konusunda ehl-i sünnet âlimleri büyük zulümler ile karşılaşmışlar ancak İbn Ebi'd-Dünya'nın bu konuda nasıl bir muameleye maruz kaldığı ile alakalı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Mihne hadisesinde en çok işkenceye maruz Ahmed b. Hanbel tarafından kabul görmüş ve ona talebe olmuştur. İbn Ebi'd-Dünya 20'li yaşlardan itibaren uzun süre Ahmed b. Hanbel ile birlikte olmuş, O'nun fıkhından ve zühdünden istifade etmiştir. Zühd ve rekaik ile ilgili rivayetlerinde Ahmed b. Hanbel'in *Kitabu'z Zühd* adlı eserinden etkilenmiştir. Ve aynı isimle kendi kitabını yazmıştır. Fıkhi görüşlerinden nakledilen iki sorusu şöyledir: Bir defasında hocasına bayram namazındaki iki tekbiri arasında ne diyeyim diye sormuş, Allah'a hamdeder peygambere salatu selam okursun cevabını almıştır. Bir defasında ise düşük üzerine ne zaman namaz kılınır diye sorduğunda hocası dört aylık olduğunda düşük gerçekleşirse üzerine namaz kılınır ve cenine isim verilir, demiştir. [28]

İbn Ebi'd-Dünya; akaidi ilgilendiren konularda da eser te'lif etmiştir. Meşhur akaid imamları Ebu'l Hasen Ali b. İsmail b. Ebu Bişr b. Salim El-Eşari (260-324) ile Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud el-Maturidi (238-333)' den önce dünyaya gelip onlardan önce vefat etmiştir. Ancak aynı dönemlerde yaşamışlardır. Bu konuda Ahmed b. Hanbel'e uzun yıllar talebelik yaptığı, O'ndan etkilendiği göz önüne alındığında ehl-i sünnet ve'l cemaatin aksine beyanı olmadığından, ehl-i sünnet ve'l cemaat mezhebine müntesiptir, denilebilir.

[28] Muhammed b. Ebu ya'la el-Ferra' el-Bağdadi el- Hanbeli, *Tabakatu'l Hanabile,* Matbaatü'l Sünnetü'l Muhammediyye, Kahire, c.I, s.193.

2.8. Kendisi Hakkındaki Görüşler

Onun hakkında onun ilmî şahsiyeti ile ilgili bilgi veren bazı rivayetler şöyledir:

1. İbn Ebî Hâtim "Babam ve ben İbn Ebi'd-Dünya'dan hadis yazıyorduk. Babama onun nasıl biri olduğu soruldu. Babam da "Bağdâdî sadûktur" dedi.[29]

2. Hatîb el-Bağdâdî "İbn Ebi'd-Dünya, birçok halife çocuğuna hocalık yapmıştır" demiştir.[30]

3. İbnu'n-Nedîm "Vera' sahibi, zâhid, haber ve rivayet konusunda âlîmdir" dedi.[31]

4. İbnu'l-Cevzî "Zühd ve rekaikle ilgili hadislere yöneldi. Bu nedenle Berculânî'den hadisler aldı. Şahsiyetli, sika ve sadûk biriydi. Zühdle ilgili yüzden fazla eseri vardır. Ebû Ali Sâlih b. Muhammed: O, Muhammed b. İshâk el-Belhî adlı birisinden hadis dinlerdi ki O kişi sened uydurur, münker hadisler rivayet ederdi" demiştir.[32]

5. İbn Kesir "Her alanda eseri vardır. Rikkat ve diğer konularla ilgili birçok faydalı eseri mevcuttur. Bu eserler yüzden fazladır. Üç yüz eseri olduğunu söyleyenler de mevcuttur", "Mu'tazıd ve Muktefi Billah lâkaplı Ali b. Mu'tazıd'ın hocası idi" demiştir.[33]

6. Bize Muhammed b. Ali el-Mukriî haber verdi. Ondan bize Ebû Muslim Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah b. Mehrân haber verdi. Ondan da bize Abdulmu'min b. Halef en-Nesefî haber verdi: "Ebu Ali Sâlih b. Muhammed'e İbn Ebi'd-Dünya hakkında sordum. O da "sadûktur" dedi, demiştir.[34]

7. Zehebî "sadûktur. Edip ve tarihçiydi. İlmi çok genişti" demiştir.[35]

---

[29] Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XIII, s.400.
[30] Bağdâdî, *Tarihu Bağdad*, c.XI, s.294; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c. X, s.694-698.
[31] Ebu'l Ferec Muhammed b. İshak el-Bağdadi İbn. Nedim, *Fihrist*, Dar'ul Ma'rife, Beyrut, 1997, s.185.
[32] Bağdadî, *Tarihu Bağdad* c. XI, s.293.
[33] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, c. XI, s.71.
[34] Bağdadî, *Tarihu Bağdad*, c.XI, s.294.
[35] el-İmâm Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, Zehebi, *el-İber fi Haberi men gaber*, thk. Ebu Hacir Muhammed es-Said b. Besyuni Zağlul, Daru'l Kütübi'l İlmiyye, , Beyrut, 1985, c.I, s. 405.

3. İKİNCİ BÖLÜM: KİTABU'L-İYAL'İN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

3.1. Tanıtımı

Hicretin üçüncü asrında, hadis ilimlerinin altın çağında, kütübü sitte müelliflerinin eserlerini ortaya koyduğu dönemde, te'lif ettiği ve neredeyse tamamı eğitim ve öğretimi ilgilendiren pek çok alandaki eserlerin sahibi; hadis hafızı, edib, eğitimci, ilim adamı, muhaddis Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd İbn Ebi'd-Dünya el-Bağdadi, milleti oluşturan ailenin, İslami kaynaklara, başta kitab ve sünnet yanında Müslümanlara rehberlik yapan ilim ve edebiyat insanlarının düşünce ve rehberliği ile nasıl ideal bir toplum olmasının mümkün olduğunu ortaya koyan "*Kitabu'l-İyal*" telif edildiği zamandan itibaren bütün asırlara ışık tutacak bir eserdir.

Ferdin şahsiyetinin İslam'ın emrettiği istikamette oluşumu sağlıklı ailenin ve neticede İslam Milletinin maddi ve manevi alanda Allah'ın emrettiği ve Hz. Peygamber'in rehberliği ile olacaktır. Bu sebepten fert ve toplum yücelecek dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşılacaktır.

Kitabu'l-İyal aile ile ilgili hemen her konuda, sünnetin, sahabi, tabii ve te'lif dönemine kadar ilim ve irşat ehlinin rehberliğini aktarması yanında müellifin yaşadığı dönemi ve o dönemin kültürünü de bize yansıtır. Eğitim ve öğretimle ilgili önemli bilgileri sunar. Ferdin doğumundan vefatına kadar rehber bir kitap olma özelliği taşır. Bu nedenle bütün çağlara ışık tutan hem hadis, hem tarih, hem eğitim ve öğretim kitabıdır, denilebilir.

Eser, aile ile ilgili konulardan 35 bab altında 674 rivayeti içermektedir. Uzun süreli rıhlesi olmayan müellif, dönemin ilim merkezi olan Bağdat'ta doğmuş, orada yaşamış, orada hadis dinlemiş ve orada hizmet vermiştir. Rivayette bulunmuş, talebe yetiştirmiş, eğitim öğretim hizmeti vermiş ve eserlerini orada te'lif etmiştir.

İbn Ebi'd-Dünya rivayetlerinin senetlerinde görüleceği üzere hocalarından sema yolu ile hadis dinlemiştir.

Kitabu'l-İyal'de merfu, mevkuf, maktu rivayetler ve bunlarla ilgili şiirler bulunur. Eserde bu sıraya dikkat edilir. Babın ilk rivayeti eğer varsa merfudur, sonra sırası ile mevkuf, maktu rivayetler aktarılır. Kitapta sahih, hasen ve kendisi ile amel edilebilecek zayıf rivayetler yanında çok zayıf rivayetler de yer almaktadır. Çok sayıda olmayan

mükerrer rivayetler farklı bab başlıklarında o babı da ilgilendiriyorsa veya ilave bilgi taşıyor veya bir rivayetin senedinde tenkid edilen bir ravi varsa veya senedi ali bir başka metnin bulunduğunu göstermek içindir. Müellifin bütün rivayetleri toplama gibi düşüncesi de olabilir.

Çok sayıda hocadan nakilde bulunduğunu gördüğümüz İbn Ebi'd-Dünya halife ve çocuklarına hususi hocalığı yanında pek çok öğrencisine de hadis rivayetinde bulunmuştur.

Medine İslam Üniversitesi Öğretim Üyesi Necm Abdurrahman Halef *Kitabu'l-İyal*'in tek yazma nüshasını tesbit edip tanıtmış ve ilmi neşrini gerçekleştirmiştir. Eser, ilk olarak Suudi Arabistan Dammam'da Daru ibn'l-Kayyım tarafından iki cilt olarak 1410 yılında basılmıştır. Ayrıca tek cilt olarak 1417 yılında Mısır Mansura'da da Daru'l-Vefa tarafından basılmıştır.

İbn Ebi'd-Dünya'nın eserleri Mevsuatü İbn-Ebi'd Dünya adıyla Fazıl b. Halef el-Hammade el-Rakıyy'nin çalışması olarak Suudi Arabistan Riyad Şehrinde Daru'l-Atlasi'l Hadra tarafından 1433 yılında neşredilmiştir.

Ayrıca "Esmau Musannefati Ebi Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Ebi'd Dünya Ala Hurufi'l Mu'cem" adını taşıyan ve müellifi bilinmeyen ancak hattatın Ebu'l Haccac Yusuf b. Abdurrahman El-Mizzi olduğu düşünülen yazma eser Mektebetü'z Zahiriyye'de tesbit edilmiştir. Bu eser tahkikini yapan Selahaddin Müneccid tarafından Mecelletü'l Mecmail İlmiyyil-Arabi de 1974 yılında yayınlanmıştır.

Türkiye'de Ocak yayınevi, İbn Ebi'd-Dünya'nın eserlerini "İbn Ebi'd-Dünya Külliyatı" adı ile tercüme ettirip Yusuf Özbek redaksiyonu ile 10 cilt olarak 2013 yılında neşretmiştir.

3.2. Yazma Nüshanın Tanıtımı

Hafız İbn Ebi'd-Dünya'nın *Kitabu'l-İyal*'inin yazma nüshasına, internette bilgi bankalarında listeleri verilen dünya yazma eserleri bulunduran kütüphane kataloglarından temin edebildiklerimizin hiç birinde nüshasına maalesef rastlanamamıştır. Carl Brockelmann'a ait "Geschihte der arabischen Litteratur" ve merhum Prof. Dr. Fuat Sezgin'e ait "Geschichte des arabischen Schrifttums"da da maalesef izine rastlanamamıştır. Eserin tek yazma nüshası sadece Dr. Necm Abdurrahman Halef

tarafından Bağdat Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Mektebetü Dirasati'l Ulya'da 1142/4 numarasında bulunmuştur.

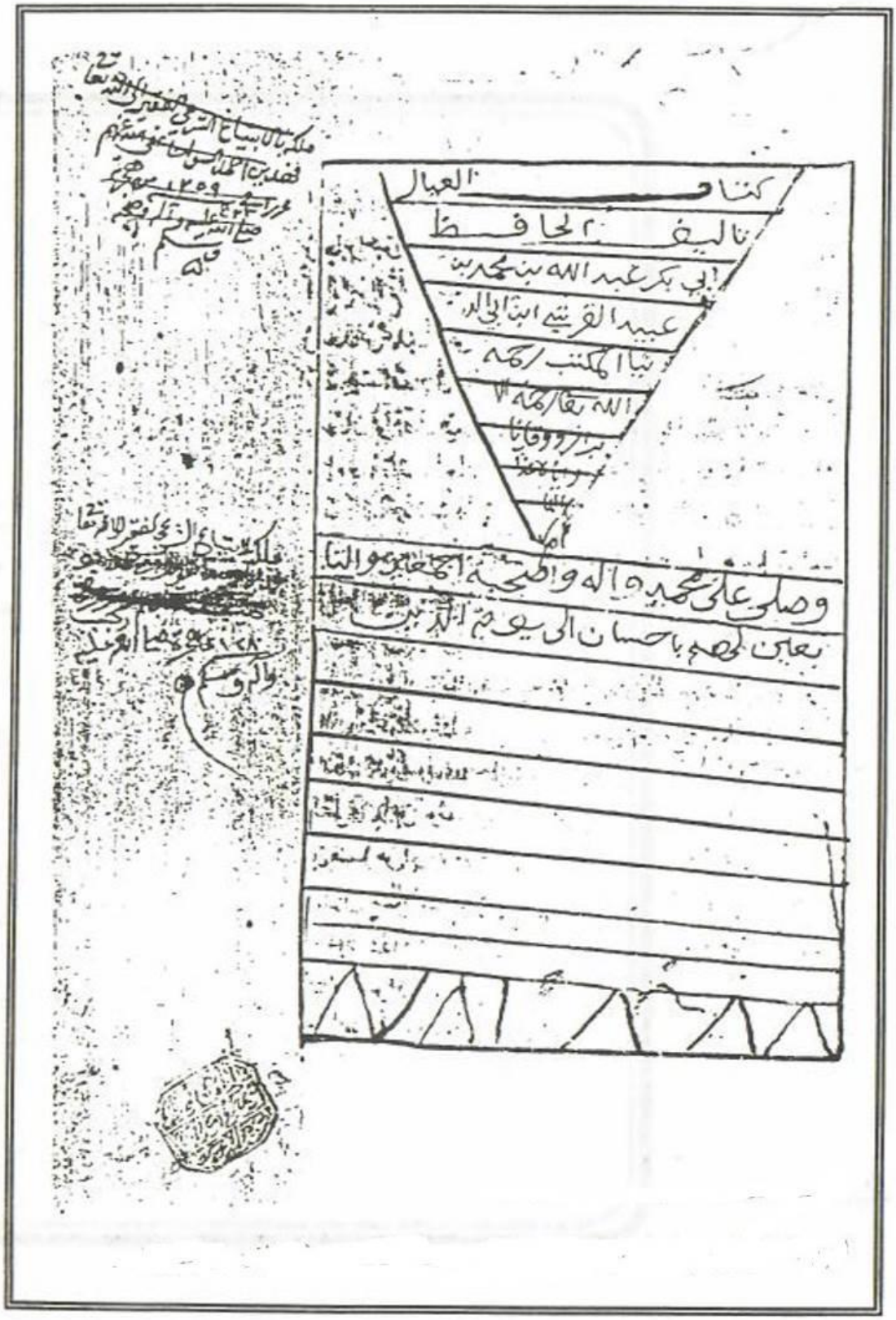
Tespit edilebilen tek yazma nüshada istinsah kaydı bulunmamaktadır. Maşriki hat ile yazılı eser 54 varaktır. Sayfa ölçüsü 20 cm.X 27 cm. dir. Her sahifede örnekte görüleceği gibi ortalama 22 satır ve takriben 15 kelime bulunmaktadır. Bab isimleri ile her hadisin ilk tahdis sigası kırmızı renkli mürekkeple yazılmıştır. Eserin son kısmında muhtemelen çok olmayan eksiklik vardır.

Elimizde tek mahtut nüsha hadisleri sema yolu ile alan ismi tesbit edilemeyen bir nüshadan istinsah edilmiştir. Eser birbirini takib eden iki cüzden oluşmaktadır

Mahtut nüshanın ilk varakı üzerinde görüleceği üzere mülkiyet kayıtları vardır. Fehd b. Ahmed'e ait kayıt 1259 H. tarihini taşımaktadır. İkinci mülkiyet kaydı Muhammed b. Abdülaziz b. Ahmed Ebu Fehd'e aittir ve 1280 H. tarihlidir.

Kitabu'l-İyal'in ilk cüzü 30. Varakta sona ermektedir. Bu varakta nüsha sahibinin mukabele kaydı mevcuttur.

Eserde istinsah hataları ve tashihler bulunmaktadır.

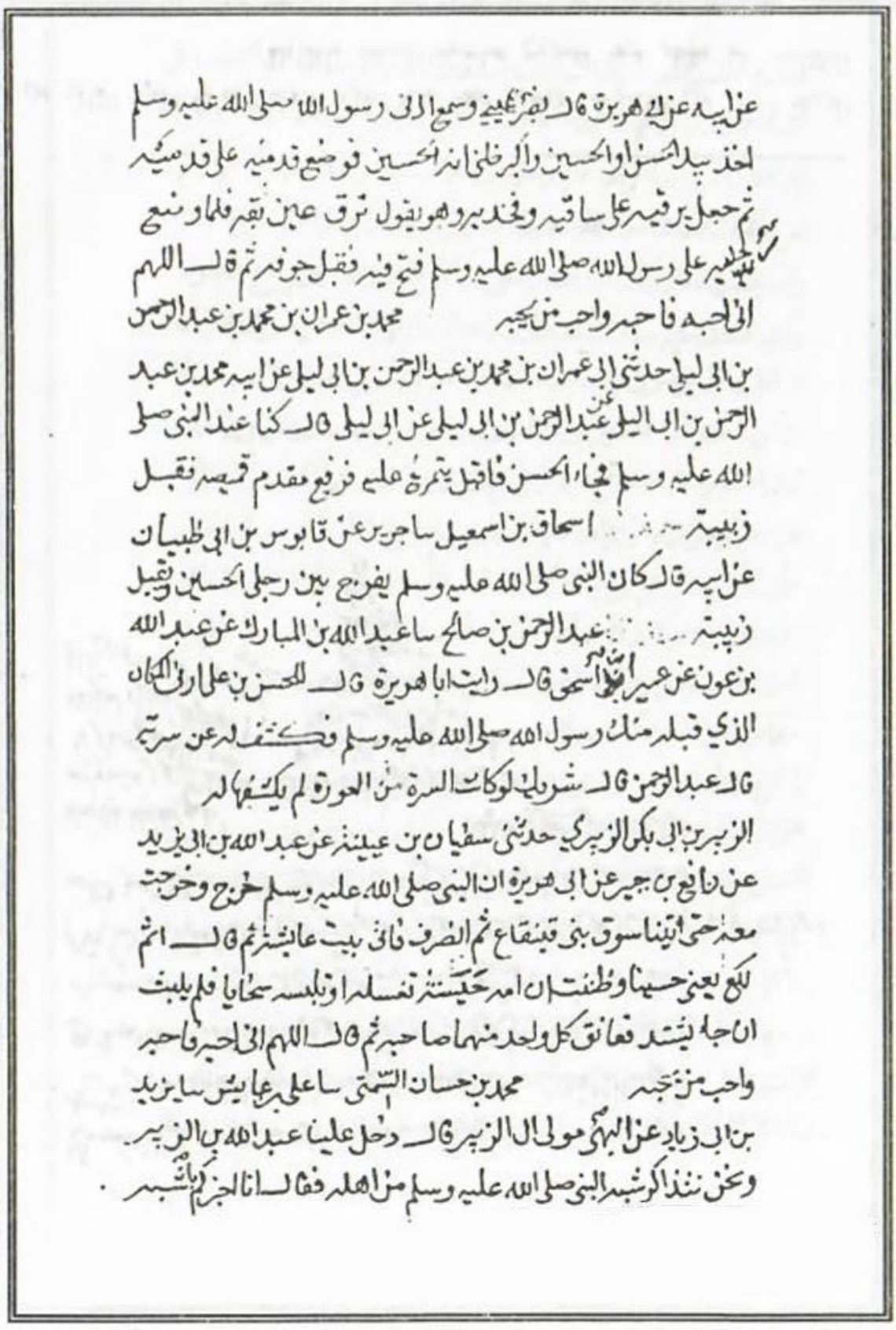

KİTABU'L-İYÂL - KAPAK

ابو ابكر عبد الله بن محمد بن عبيد المكتب القرشي نا ابو الدنيا
المكتب نا ابو خيثمة زهير بن حرب نا وكيع نا الاعمش عن ابي اسحق عن وهب
بن جابر الخيواني عن عبد الله عمرو قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
كفى المرء اثما ان يضيع من يقوت
احمد بن محمد بن ايوب نا ابراهيم
بن سعد عن محمد بن اسحق عن مولاتهم عن ابي اسحق الهمداني عن وهب بن جابر قال
اتيت بيت المقدس في ليلتين او ثلاث بقين من شعبان فاعجبني ان اصوم فيه
رمضان فوافقت فيه عبد الله بن عمرو بن العاص فجاء الستر فاتاه فهو ما نزيل
وانا معه فقال ما جاء بك قال جئت لحاجة لي قال هل تركت لاهلنا
نفقة قال قد نظرت فرايت عندنا طعاما قال فقال والله لارجعن اليهم
قبل ان تقضي حاجة فاني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول
كفى المرء اثما ان يضيع من يقوت
شجاع بن الاشرس نا ابي
بن سعد عن ابي الزبير عن ابي صالح مولى ام حكيم بن حزام ان حكيم بن حزام
سال رسول الله صلى الله عليه وسلم اي الصدقة افضل قال ابدا بمن تعول
والصدقة عن ظهر غناء
عن ابي الزبير عن يحيى بن جعدة عن ابي هريرة
انه قال قيل يا رسول الله صلى الله عليه وسلم اي الصدقة افضل قال جهد
المقل وابدا بمن تعول
شجاع نا يزيد بن عطا عن ابراهيم
بن مسلم عن ابي الاحوص عن بن مسعود عن النبي صلى الله عليه وسلم
قال من اعطاه الله خيرا فليبدا عليه وابدا بمن تعول وان نضح من الفضل ولا تلام
على كفاف ولا تعجز عن نفسك
ابو خيثمة نا وكيع
نا الاعمش عن ابي صالح عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
خير الصدقة ما كان عن ظهر غنا واليد العليا خير من اليد السفلى وابدا بمن تعول

1. CÜZ BAŞLANGICI

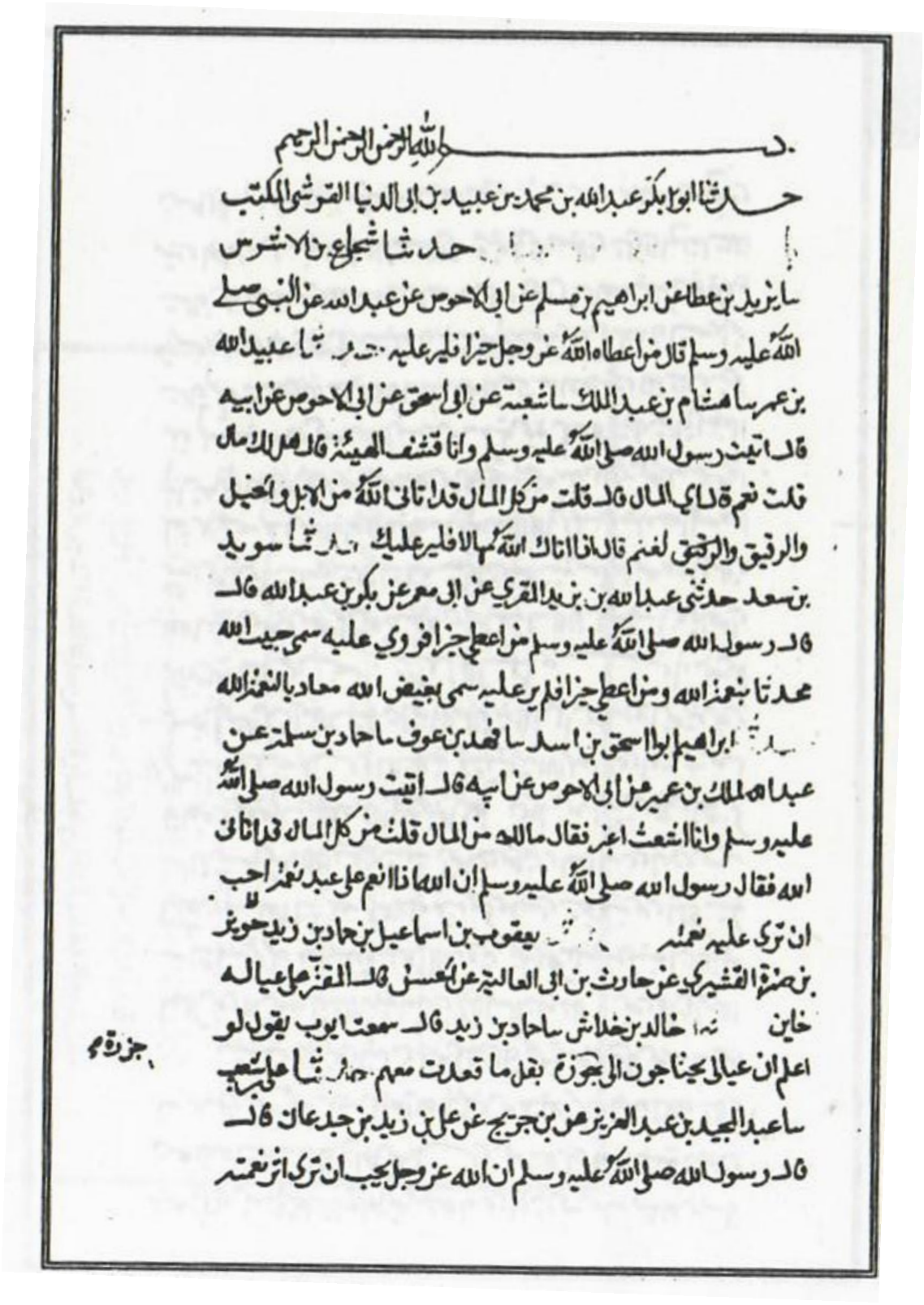

عن ابيه عن ابي هريرة قال بصر بعينيه وسمع باذنيه وسمع الى رسول الله صلى الله عليه وسلم
اخذ بيد الحسن او الحسين والبر خلفنا انه الحسين فوضع قدميه على قدميه
ثم جعل يرقيه على ساقيه ويخد بره وهو يقول ترق عين بقر فلما وضع
رجليه على رسول الله صلى الله عليه وسلم فتح فيه فقبل جوفه ثم قال اللهم
اني احبه فاحبه واحب من يحبه محمد بن عمران بن محمد بن عبد الرحمن
بن ابي ليلى حدثني ابي عمران بن محمد بن عبد الرحمن بن ابي ليلى عن ابيه محمد بن عبد
الرحمن بن ابي ليلى عن عبد الرحمن بن ابي ليلى عن ابي ليلى قال كنا عند النبي صلى
الله عليه وسلم فجاء الحسن فاقبل يتمرغ عليه فرفع مقدم قميصه فقبل
زبيبة [illegible] اسحاق بن اسمعيل ساجر عن قابوس بن ابي ظبيان
عن ابيه قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يفرج بين رجلي الحسين ويقبل
زبيبة [illegible] عبد الرحمن بن صالح ساعبد الله بن المبارك عن عبد الله
بن عون عن عمير اخي آبي اللحم قال رايت ابا هريرة قال للحسن بن علي ارى الكمان
الذي قبله منك رسول الله صلى الله عليه وسلم فكشف له عن سرته
قال عبد الرحمن قال شريك لو كانت السرة من العورة لم يكشفها له
الزبير بن ابي بكر الزبيري حدثني سفيان بن عيينة عن عبد الله بن ابي يزيد
عن نافع بن جبير عن ابي هريرة ان النبي صلى الله عليه وسلم خرج وخرجت
معه حتى اتينا سوق بني قينقاع ثم انصرف فاتى بيت عائشة ثم قال ائتم
لكع يعني حسنا وظننت ان امه حيستة تغسله او تلبسه سخابا فلم يلبث
ان جاء يشتد فعانق كل واحد منهما صاحبه ثم قال اللهم اني احبه فاحبه
واحب من يحبه محمد بن حسان السمتي ساعلي بن عابس ساريد
بن ابي زياد عن البهي مولى آل الزبير قال دخل علينا عبد الله بن الزبير
ونحن نتذاكر شبه النبي صلى الله عليه وسلم من اهله فقال انا اجزم لكم بشبه

1. TASHİHLER BULUNAN VARAK

1. CÜZ SONU MUKABELE KAYDI GÖRÜLMEKTEDİR.

2. CÜZ BAŞLANGICI

1. CÜZ SON VARAKTAN ÖNCEKİ VARAK

قتادة عن أبي حرب بن أبي الأسود الديلي عن علي رضي الله عنه أن النبي
صلى الله عليه وسلم قال يرش بول الغلام ويغسل بول الجارية قال قتادة وهذا
حكم ما لم يطعما فإذا طعما غسلا جميعا داود بن عمر
الضبي نا أبو شهاب عن الحجاج بن أرطاة عن عدي عن عائشة رضي الله عنها قالت
جاء ابن الزبير على النبي صلى الله عليه وسلم فاستنزله فأخذ عنيقا فقال له النبي
لم يطعم الطعام ولا يضر بوله سعيد بن سليمان قال نا هشيم
عن ابن أبي ليلى عن عيسى بن عبد الرحمن عن عبد الرحمن بن أبي ليلى عن
أبيه قال كنت عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فجئ بالحسن
أو الحسين فبال عليه فأراد بعض القوم أن يتناوله فقال لا تزرموا ابني فلما
قضى بوله صب عليه الماء داود بن عمرو نا شريك عن
سماك عن قابوس بن أبي المخارق عن أم الفضل قالت قال رسول الله صلى
الله عليه وسلم يغسل بول الجارية ويصب على بول الغلام
إبراهيم بن المنذر نا عبد الله

2. CÜZ SON VARAK

3.3. Bab Başlıkları

İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*'inde aile ile ilgili hemen her konuyu 35 bab altında 674 rivayet ile sunmaktadır. Bab başlıkları, ihtiva ettiği hadis sayılarıyla birlikte şu şekildedir:

1. Aile için yapılan harcama ve sevabı: Bu babta, 31 hadis bulunmaktadır. Aile için yapılan harcamanın sadaka hükmünde olduğu, bakmakla yükümlü olduğu kimselere bakmamanın kişiye günah olarak yettiğinden bahsedilmektedir.

٦ - حدثنا أبو خيثمة ، حدثنا وكيع، حدثنا الأعمش، عن أبي صالح ، عن أبي هريرة قال: قال رسول الله □:

« خير الصدقة ، ما كان عن ظهر غنى، واليد العليا خير من اليد السفلى، وابدأ بمن تعول»

Ebu Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Muhammed şöyle buyurdu: *"En iyi sadaka artandan vermektir. Üstteki el, alttaki elden (veren el, alan elden) hayırlıdır. Bakımına yükümlü olduklarından başla."*[36]

2. Çocukları bir ve eşit tutmak: Bu babta, 9 hadis bulunmaktadır. Davranışlarda, bağışlarda adaletin özellikle çocuklar arasında adil olmanın gerekliliğinden bahsedilmektedir. Çocukları öpme konusunda bile eşit davranmanın önemi üzerinde durulmaktadır.

٣٤ - حدثنا إسحاق بن إسماعيل، حدثنا سفيان بن عيينة ، عن مجالد بن سعيد، قال: سمعت الشعي قال: سمعت النعمان بن بشير قال: نحلني أبي نحلا، فأتيت النبي □ أشهده فقال : « لا أشهد ، إني لا أشهد إلا على حق» .

Numan b. Beşir bildiriyor: Babam bana bir bağışta bulundu. Ben, Hz. Muhammed'i bağışıma şahit olmasını istedim: *"Hayır! Şahit olmam. Ben sadece hak için şahit olurum"* buyurdu.[37]

3. Çocuğun doğumu sırasında kesilen akika ve yapılan işler: Bu babta 40 hadis bulunmaktadır. Bu babta, çocuk doğunca yapılması tavsiye edilen belli başlı davranışlar vardır. Bunlar; yenidoğan çocuk için akika kurbanının kesmek, doğan çocuğun kulağına ezan okumak, yedinci gününde başını tıraş etmek ve saçlarının ağırlığınca sadaka vermektir. Hz. Peygamber, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için akika kurbanı kesmiş,

[36] Muhammed b. İsmail Ebu Abdullah el-Buhari, *Sahihu'l Buhari*, thk. Mustafa Dib el-Boğa, Daru İbn Kesir, Beyrut, 1407, "Zekat", bab.17, h. 1360; Ebu el-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el- Kuşeyri en-Nisaburi, *el-Camiu's-Sahih*, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, Daru'l İhyai't-Turasi'l Arabi, Beyrut, t.y., "Zekat" bab.31, h.1034.

[37] Müslim, *Hibat*/3, h.1623.

kulağına ezan okumuş ve başlarını tıraş ettirip saçlarının ağırlığınca gümüş ve altın sadaka vermiştir.

٧٤ - حدثنا أبو خيثمة ، حدثنا عبد الصمد ، حدثنا همام ، حدثنا قتادة، عن الحسن ، عن سمرة أن رسول الله (صلى الله) عليه وسلم - قال: « كُل غلام رهن بعقيقته ، يذبح عنه يوم سابعه ، ويحلق رأسه، ويدمى ».

فقيل لقتادة : كيف يدمى » قال: يؤخذ من صوف عقيقته قيستقبل بها أوداج العقيقة، ثم توضع على رأس الصبي، حتى إذا سال مثل الخيط غسله، ثم حلقه.

Semure'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: *"Her çocuk akika ile rehindir; akikası yedinci gün kesilir, saçı tıraş edilir ve kanı sürülür."* Katade'ye "Kanı nasıl sürülür?" diye soruldu. Şöyle dedi: " Akika kurbanın yününden alınır; hayvanın damarına sürülür, sonra çocuğun başının üstüne konur; kan bir ip gibi akınca onu yıkar ve sonra saçlarını tıraş eder."[38]

4. Çocuklara ihsanda bulunmak: Bu babta 31 hadis bulunmaktadır. Erkek çocuğun kız çocuktan üstün tutulmaması, kız çocuklara iyi davranılması gerektiği anlatılır. Ayrıca Hz. Peygamber, iki ya da üç kızı veya kız kardeşini yetiştirip büyütenin cennete gireceği müjdesini vermektedir.

٩٠ - حدثنا أحمد بن جميل ، أخبرنا عبد الله بن المبارك ، أخبرنا معمر، عن ابن شهاب ، حدثني عبد الله بن أبي بكر بن حزم ، عن عروة، عن عائشة، قالت: دخلت على امرأة معها ابنتان لها، تسأل، فلم تجد عندي شيئا غير تمرة، فأعطيتها إياها ، فقسمتها بين ابنتيها ولم تأكل منها ، ثم قامت فخرجت، فدخل على النبي فأخبرته. فقال النبي : « من ابتلى بشيء من هذه البنات كن له سترا من النار» .

Hz. Aişe anlatıyor: bir kadın yanıma geldi, beraberinde iki kızı vardı ve bir şeyler istiyordu. Onlara bir hurmadan başka verecek yalnızca bir hurma vardı. Ona verdim. Bu tek hurmayı iki kız çocuğuna bölüştürdü; kendisi ise bir şey yemedi. Sonra kalktı ve gitti. Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.s.), yanıma geldi, olanı ona haber verince *"Bu kızlardan bir şeyle imtihan olan birisine onlar, cehennem arasında koruyucu bir perde olurlar"* buyurdu.[39]

5. Kız çocukları evlendirmek: Bu babta 30 hadis bulunmaktadır. Nikâhın hassas ve ince bir iş olduğundan bundan dolayı dikkatli davranmak gerektiğinden bahsedilmektedir. Nikâh zorla olmamalı ve nikâhta kişiler arasında denklik olmalıdır.

[38] Ahmed b. Hanbel Ebu Abdullah eş- Şeybani, *el- Müsned*, Daru'n Neşir, Mısır. t.y., c.V, s.12; Süleyman b. el-Eşhas Ebu Davud es-Sicistani, *es-Sünen*, Daru'l Fikr. t.y., "Dehaya", bab.20, h.2838; Muhammed b. İsa ebu İsa et-Tirmizi, *el-Camiu's-Sahih*, Daru İhya'it-Turasi'l Arabi, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut. t.y., "Edahi", bab.23, h.1522.

[39] Buhari, *Zekat*/9, h.1352; Müslim, *Birr Ve's-sıle ve'l Adab*/46, h.2629.

١٣٢ - حدثنا خالد بن خداش ، حدثنا عبدالله بن وهب، حدثني سعيد بن عبدالله الجهني، أن محمد بن عمر بن على بن أبي طالب ، حدثه عن أبيه ، عن جده ، قال : قال لي رسول الله - □ -: «يا علي! ثلاث لا تؤخرهن: الصلاة إذا أتتك، والجنازة إذا حضرت، والأيم إذا وجدت كفؤا ».

Hz. Ali, Hz. Muhammed'in şöyle buyurduğunu anlatıyor: *"Ey Ali! Üç şeyi geciktirme: Vakti gelince namazı; hazır olunca cenazeyi ve kendisine denk birisi bulununca dul hanımı."*[40]

6. Çocukları sevmek ve onlara şefkat göstermek: Bu babta 31 hadis bulunmaktadır. Çocukları sevmek, onlara güzel ad koymak, vakti geldiğinde evlendirmek üzerinde durulmaktadır. Çünkü bunlar çocukların anne-baba üzerindeki hakkıdır.

١٧٥ - حدثني عبد الرحمن بن صالح المحاربي ، عن عبيد الله ابن الوليد ، عن محارب بن دثار ، عن ابن عمر، قال : سماهم الله - تبارك وتعالى - أبرارا ؛ لأنهم يروا الآباء والأبناء كما أن لوالديك عليك (حقا) كذلك لولدك عليك (حقا) .

İbn Ömer dedi ki: " Allah, onlara Ebrar adını koymuş; çünkü onlar, babalarına ve çocuklarına iyilik yaparlar. Ebeveyninin senin üzerinde hakkı olduğu gibi oğlunun da senin üzerinde hakkı vardır."[41]

7. Çocukları sevme ve aralarındaki sevgi: Bu babta 62 hadis bulunmaktadır. Küçükleri sevmenin, büyüklere saygı göstermenin öneminden bahsedilmektedir. Küçük yaşta ölen çocukların cennete gittiği, çocuğun kokusunun cennet kokusu olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'in Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e olan sevgisi, onlarla olan oyunları sıklıkla anlatılmaktadır.

١٧٨- حدثنا إسحاق بن إسماعيل ، حدثنا سفيان، عن الزهري، عن أبي سلمة ، عن أبي هريرة، قال : أبصر الأقرع بن حابس النبي □ وهو يقبل حسينا. فقال : إن لي عشرة من الولد ، ما قبلت واحدة منهم. فقال النبي □ : « إنه من لا يرحم لا يرحم.

Ebu Hureyre anlatıyor: El-Akra' b. Habis, Hz. Peygamber'in Hüseyin'i öptüğünü gördü. Bunun üzerine : "Benim on tane çocuğum var. Onlardan bir tanesini bile öpmedim" dedi. Hz. Peygamber ona: *"Kesinlikle merhamet etmeyene merhamet edilmez"* buyurdu. [42]

8. Çocukları taşımak, koklamak ve öpmek: Bu babta 22 hadis bulunmaktadır. Çocuklara merhamet etmek, onları namaz kılarken bile ağlatmaktan kaçınmak, taşımak, koklamak ve öpmek üzerinde durulmaktadır.

---

[40] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c.I, s.105; Tirmizi, *Ebvabu's-Salat*/127, h.171; Tirmizi, *Cenaiz*/73, h.1075.
[41] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l Iyal*, h.175; Buhari, *El-Edebü'l Müfred*, s.126, h.94
[42] Buhari, *Edeb*/18, h.5651; Müslim, *Fedail*/15, h. 2318.

٢٥٣ - حدثنا أبو خيثمة ، حدثنا أحمد بن الحجاج المروزي حدثنا عبد الله بن أبي قتادة، عن أبيه، عن النبي قال : «إني لأقوم في الصلاة - وأنا أريد أن أطولها - فأسمع بكاء الصبي فأتجوز في صلاتي حتى لا أشق على أمه » .

Ebu Katade'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Namazda namazı uzatmak istiyorum, ama çocuk ağlamasını işittiğimde, annesine acı çektirmemek için namazı uzatmıyorum."*[43]

9. Çocukları oynatmak ve onlarla şakalaşmak: Bu babta 18 hadis bulunmaktadır. Çocuklarla oyun oynamak ve şakalaşmak anlatılmaktadır. Sahabe, bizzat Hz. Peygamber'den bu davranışları gördüğü için onlarda hayatlarında çocuklarla oyun oynayarak şakalaşmışlardır.

٢٦٢ - حدثنا أبو خيثمة ، حدثنا قبيصة، عن سفيان، عن عمر بن سعيد بن أبي حسين ، عن ابن أبي مليكة، عن عقبة بن الحارث، قال: رأيت أبا بكر - رضي الله عنه - يحمل الحسن بن علي، ويقول: بأبي (شبه) النبي ليس (شبيهأ) بعلي وعلي معه يتبسم.

Ukbe bin el-Haris bildiriyor: Ebu Bekr'i gördüm; Hasan b. Ali'yi taşıyor ve şöyle diyordu: "Ali'ye değil, Hz. Peygamber'in benzeri olana babam feda olsun!" Hz. Ali de yanındaydı ve bu söze gülümsüyordu.[44]

10. Çocuklara selam vermek: Bu babta 14 hadis bulunmaktadır. Büyük küçük demeden kimin yanından geçilirse selam vermek üzerinde durulmaktadır. Hz. Peygamber'in çocuklara selam verdiği bahsedilmektedir.

٢٨٠ - حدثنا علي بن الجعد ، حدثنا شعبة، عن سيار أبي الحكم، عن ثابت البناني، عن أنس بن مالك أنه مر على صبيان فسلم عليهم، ثم حدث أن رسول الله مر على صبية فسلم عليهم، وهو معه.

Sabit el-Bünani bildiriyor: Enes bin Malik, çocukların yanından geçerken selam verdi ve sonra: "Hz. Peygamber ile beraber çocukların yanından geçerlerken onlara selam verdiğini" söyledi.[45]

11. Çocuklara namazı öğretmek: Bu babta 13 hadis bulunmaktadır. Çocukların yedi yaşından itibaren yataklarının ayrılması ve namazın öğretilmesi, on yaşında ise gerekirse dövülmesinden bahsedilmektedir.

٣٠٢ - حدثنا علي بن الجعد ، حدثنا أبو معاوية ، عن الحجاج ، عن نافع ، عن ابن عمر، قال : كان يعلم الصبي الصلاة إذا عرف يمينه من شماله !

[43] Buhari, *El-Cemae ve'l İmame*/36, h.675; Müslim, *Salat*/37 h.470.
[44] Buhari, *Fedailü's Sahabe*/22, h.3540; Ahmed, *Müsned* c.I, s.8.
[45] Buhari, *İsti'zan*/15, h.5893; Buhari, *Selam*/5, h.2168; Buhari, *Edebü'l-Müfred*, s.809, h.1043.

İbn Ömer anlatıyor: " Çocuk sağını solunu öğrenmeye başladığı zaman, ona namaz öğretilir" dedi.[46]

12. Çocuklara Kur'an-ı Kerim'i öğretmek: Bu babta 13 hadis bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in en çok sevdiği kimseler Kuran'ı öğrenen ve öğretendir. Bundan dolayıdır ki; çocuklara Kur'an-ı Kerim'i öğretmenin üzerinde durulmaktadır.

٣١٢ - حدثني القاسم بن هاشم ، عن عبيد الله بن موسى، حدثنا طلحة بن يحيى، عن أبي بردة، قال : قال سعيد بن العاص. إذا علمت ولدي القرآن وأحججته وزوجته فقد قضيت حقه، وبقي حقي عليه.

Said b. el-As diyor ki: "Çocuğuma Kur'an öğrettiğimde; ona hac yaptırdığımda ve onu evlendirdiğimde hakkını ödemiş olurum; artık benim onun üzerindeki hakkım kalır."[47]

13. Kişinin ailesine ve çocuklarına öğretmesi ve eğitmesi: Bu babta 39 hadis bulunmaktadır. Allah, Kur'an-ı Kerim'de Tahrim suresi altıncı ayette şöyle buyurmaktadır: "Kendinizi ve çoluk çocuğunuzu ateşten koruyunuz". Kişi, kendisinden ve ailesinden sorumludur. Bu nedenle eğitim, öğretim ve güzel terbiyenin öneminden bahsedilmektedir.

٣٢٦ - حدثنا خلف بن هشام ، وعبيد الله بن عمر الجشمي ، قالا : حدثنا عامر بن أبي عامر الخزاز ، حدثني أيوب بن موسى ، عن أبيه، عن جده ، قال : قال رسول الله : «ما نحل والد ولدً نحلا أفضل من أدب حسن .

Eyyub b. Musa, babasından, o da dedesinden yaptığı rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: *"Hiçbir baba oğluna güzel terbiyeden daha üstün hediye vermemiştir."*[48]

14. Allah'ın mümini kendisinden sonraki soyunu koruması (neslini Salihlerden kılması): Bu babta 3 hadis bulunmaktadır. Allah'ın Müslüman kimseyi ve kendisinden sonra gelen nesli koruduğundan bahsedilmektedir.

٣٥٩ - حدثنا علي بن الجعد ، حدثنا أسباط بن محمد ، عن محمد بن سوقة ، عن محمد بن المنكدر ، قال : قال رسول الله : إن الله - عز وجل - ليحفظ المرء المسلم من بعده في ولده وولد ولده، وفي داره، والدويرات حوله.

Muhammed b. el-Münkedir, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu anlatıyor: *"Yüce Allah, Müslümanı kendisinden sonra çocuğunda, torununuda, evinde ve çevresindeki evlerde korur."*[49]

---

[46] Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali el-Beyhaki Ebu Bekr, *es-Sünen-i Kübra*, Daru'l Kütübi'l İlmiyye, thk. Muhammed Abdulkadir Ata', Beyrut, 1424, c.III, s.84; Nureddin Ali b. Ebi Bekir el-Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid ve Menbeu'l-Fevaid*, I-X, Daru'l Kitap el-Arabi, Beyrut, 1407, c.I, s.294.

[47] Beyhaki, *Sünen-i Kübra,* c.III, s.84.

[48] Ahmed, *Müsned*, c.III, s. 412; Tirmizi, *el-Birr ve's-sıle*/33, h.1952; Abd b. Humeyd, *el-Muhtehab min Müsned Abd b. Humeyd*, thk. Kemalettin Özdemir, İstanbul, 2003, s.146, h.362.

[49] Abdullah b. Mübarek, *Kitabu Zühd veyelihi Kitabu Rekaik*, thk. Habiburrahman el-A'zami, Dar'ul Kütübi'l İlmiyye, Beyrut. t.y., s.111, h.330.

15. Ailenin refahı: Bu babta 25 hadis bulunmaktadır. Allah'ın bir kula nimet verdiğinde o nimeti kulun üzerinde görmek istediği anlatılmaktadır. Kişinin ailesine harcamasında cimriliğe gitmemesi üzerine durulmaktadır.

٣٧٥ - حدثنا داود بن عمرو بن زهير الضبى ، حدثنا يعقوب ابن محمد بن طحلاء، عن أبي الرجال ، عن عمرة، عن عائشة، قالت: قال النبي « بيت ليس فيه تمر جياع أهله ».

Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "İçinde hurma olmayan bir ev halkı açtırlar."[50]

16. Çocuk sahibi olmak için kişinin eşiyle beraberliği sadakadır: Bu babta 9 hadis bulunmaktadır. Kadının hamilelikte, doğumda ve çocuğu sütten kesinceye kadar geçen süre içerisinde sevap kazandığı ve kişinin eşi ile ilişki kurmasının sadaka hükmünde olduğu anlatılmaktadır.

٣٩١ - حدثنا خالد بن خداش، حدثنا مهدي بن ميمون ، عن واصل مولى (أبي) عيينة ، عن يحيى بن عقيل ، عن يحيى بن يعمر، عن أبي الأسود الدؤلي ، عن أبي ذر عن النبي قال : « في بضع أحدكم صدقة » . قالوا: يا رسول الله أيأتي أحدنا أهله فيكون له فيه أجر؟ قال: « أرأيت إن وضعها في الحرام أكان عليه فيها وزر ، فكذلك إذا وضعها في الحلال كان له فيها أجر» .

Ebu Zer der ki: Hz. Peygamber (s.a.s.), *"Eşlerinizle ilişkiniz bile sizin için sadakadır"* buyurdu. Biz, "Ey Allah'ın Rasulü! Bir kimsenin, eşiyle ilişkisi ona sevap mı kazandırıyor?" dedik. O da : *"Bir düşün, harama girseydi, günah kazanmaz mıydı? Helalde kaldığından ona sevap vardır"* buyurdu.[51]

17. Kadınların ip eğirme tezgâhına dönmesi: Bu babta 7 hadis bulunmaktadır. Kadın için ip eğirmenin uygun olduğunda, dokuma ile kazanılan rızkın temiz olduğundan bahsedilmektedir.

٤٠٠ - حدثنا يوسف بن موسى ، حدثنا عبيد بن إسحاق الضبي، حدثنا جعفر بن عمران القزاز ، عن أبي إسحاق ، عن عمرو بن شرحبيل:« يايهاالرسل كلوامن الطيبت» . قال : عيسى كان يأكل من غزل أمه .

Amr b. Şurahbil: "Ey Peygamber! Temiz olan şeylerden yiyin" ayeti hakkında: "Hz. İsa annesinin dokumayla kazandığından yerdi" dedi.[52]

18. Kadının evine sahip olması ve yalnızca kocası için süslenmesi: Bu babta 10 hadis bulunmaktadır. Kadınların evleri dışında kılık ve kıyafetlerine dikkat

[50] Müslim, E*şribe*/26, h.2046-153.
[51] Müslim, *Zekat*/16, h.1006.
[52] İbn Cevzi, Cemâluddîn Ebî'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali, *el-Muntazam fî Tevârihi'l-Mulûk ve'l-Umem*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Mustafa Abdulkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1415/1995, c.II, s.24; İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.397.

etmelerinden bahsedilmektedir. Hz. Peygamber, mescide süslenerek gelen kadınlara engel olunması gerektiğini buyurmuştur.

٤١٢ - حدثني أبي ، حدثنا محمد بن يزيد الواسطي ، حدثنا العوام بن حوشب ، قال : بلغني أن عليا قال سألني رسول الله عن شيء، قال: «أي شيء خير للنساء ؟» فلم أدر ما أقول، فذكرت ذلك لفاطمة.

فقالت : ألا قلت له: خير للنساء أن لا يرين الرجال ولا يرونهن. قال : فذكرت قول فاطمة النبي فقال : « إنها بضعة (مني) ». رضي الله عنها .

Avvam b. Havşeb der ki: Bana ulaştığına göre Hz. Ali şöyle anlattı: Hz. Peygamber (s.a.s.)bana: *"Kadınlar için hayırlı olan nedir?"* diye sordu. Ne diyeceğimi bilemedim. Bunu Fatıma'ya söyledim. Bana: "Kadınlar için hayırlı olanın; erkekleri görmemeleri ve erkeklerin onları görmemesi olduğunu söylemedin mi? Dedi. Fatıma'nın söylediklerini Hz. Peygamber'e anlattım. *"O (Fatıma) benden bir parçadır"*- Allah ondan razı olsun- buyurdu.[53]

19. Doğarken ölen çocuklara cenaze namaz kılmak: Bu babta 12 hadis bulunmaktadır. Doğarken ya da küçükken ölen çocuğa cenaze namazı kılmak gerektiği bildirilmektedir. Hz. Peygamber küçük yaşta ölen oğlu İbrahim için cenaze namazı kıldırmıştır.

٤١٣ - حدثنا أبو كريب ، حدثنا عبيد بن محمد ، حدثنا حبان ابن موسي التميمي، عن أبي الزبير، عن جابر ، قال : قال رسول الله : « إذا استهل المولود ورث.

Cabir der ki: Allah'ın Rasulü (s.a.s.): *"Doğan çocuk sesi çıkıyorsa mirasçı olur"* – sonra ölse de-buyurdu.[54]

20. Çocuğun terbiye görmüş olması: Bu babta 9 hadis bulunmaktadır. Çocuk terbiyesinin öneminden bahsedilir. Hayırlı bir çocuğun sadaka-i cariye olduğu vurgulanmaktadır.

٤٣٠ - حدثنا يحيى بن أيوب، حدثنا إسماعيل بن جعفر، أخبرني العلاء ، عن أبيه، عن أبي هريرة، عن رسول الله قال: «إذا مات ابن آدم انقطع عمله إلا من ثلاثة ، من صدقة جارية، أو علم ينتفع به، أو ولد صالح يدعو له».

Ebu Hureyre'nin anlattığına göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"İnsan, öldüğü zaman ameli, üç şeyin dışında kesilir. Bunlar; Sadaka-i cariye, kendisinden istifade edilecek ilim, salih çocuktur."*[55]

---

[53] El-Kadı Iyaz ibn. Musa el-Yahsubi, *eş-Şifa*, thk abde Ali Kuşek, Mektebtül Gazali, Beyrut, 2006, s.502, h.1234,1791,1648.
[54] Ebu Davud, *Feraiz*/14, h.2920.
[55] Müslim, *Vasıyye*/3, h.1631; Ahmed, *Müsned*, c.II, s.372.

21. Çocuk azlığına imrenmek: Bu babta 31 hadis bulunmaktadır. Çok çocuklu olmanın zorluğundan bahsedilmektedir.

٤٤٩- حدثنا محمد بن يزيد الآدمي ، عن أبي بكر، عن أبي مريم، عن خالد بن معدان ، وضمرة بن حبيب ، عن النبي قال : « من كثر عياله ، كثر شياطينه، ومن كثر ماله كثر همه، ومن كثر همه إفترق قلبه في أودية شتى، فلم يبالي الله أيهما سلك ».

Halid b. Ma'dan'la Damra b. Habib'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: *"Ailesi kalabalık olanın, şeytanı(problemi) çok olur; malı çok olanın, derdi çok olur; derdi çok olanın da aklı karışır. Allah, onun nereye yöneldiğine değer vermez."*[56]

22. Eşlere sevgiyle şefkat besleme ve onlarla iyi geçinme: Bu babta 18 hadis bulunmaktadır. Kadının kaburga kemiği gibi olduğu, onu düzeltmeye çalışıldığı takdirde kırılacağı, olduğu gibi kabul edip güzel geçinilmesi üzerinde durulmaktadır. Eşe ikramda bulunan kişi Yüce Allah'a ikramda bulunmuş gibi olduğu anlatılmaktadır.

٤٦٨ - حدثنا أبو خيثمة ، حدثنا يحيى بن سعيد القطان، عن ابن عجلان ، قال : سمعت أبي يحدث عن أبي هريرة عن النبي قال : « المرأة كالضلع إن تحرص على إقامتها تكسيرها ، وإن تتركه تستمتع به وفيه عوج».

Ebu Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: *"Kadın, eğri kaburga kemiği gibidir. Onu düzeltmeye kalkarsan kırarsın; onu öyle kabul edersen güzel geçinirsin."*[57]

23. Kadının kocası üzerindeki hakkı ve kadına yapılan harcama ile kazanılan sevap: Bu babta 30 hadis bulunmaktadır. Kadının kocası üzerindeki haklardan bahsedilmektedir. Kadının dövülmemesi gerektiği ve Hz. Peygamber'in de hiçbir zaman eşini dövmediği anlatılır. Ayrıca kişinin kendisine ve çocuğuna yaptığı harcamadan dolayı sevap kazandığı üzerinde durulmaktadır.

٤٨٦ - حدثنا أبو خيثمة، حدثنا يزيد بن هارون، حدثنا شعبة، عن أبي قزعة، عن حكيم بن (معاوية) ، عن أبيه أن رجلا سأل النبي : ما حق المرأة على الزوج ؟ قال: « أن يطعمها إذا طعم ويكوها إذا اكتى، ولا يضرب الوجة ، ولا يقبح، ولا يهجر إلا في البيت. »

Hakim b. Muaviye, babasından bildiriyor: Bir adam Hz. Peygamber'e: "Kadının kocası üzerindeki hakkı nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber: *"Yediğinden yedirmek,*

[56] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-Iyal*, h.444.
[57] Buhari, *Nikah*/79, h.4889; Müslim, *Rada'*/18, h.1468; Ahmed, *Müsned*, c.VI s.279.

giydiğinden giydirmek, yüzüne vurmamak, onu kötülememek ve evinden başka bir yerde yalnız bırakmamak" dedi. [58]

24. Kadının kocasının evinden alabileceği şeyler: Bu babta 6 hadis bulunmaktadır. Kadının kocasının evinden sadaka verdiği takdirde kocasının da sevap kazandığı anlatılmaktadır. Ayrıca kadın kocasının izni olmadan malından alıp çocuklarına yedirmesinde herhangi bir sakıncanın olmayacağı belirtilmektedir.

٥١٦ - حدثنا علي بن الجعد ، أخبرنا هاورن بن معاوية، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة - رضي الله عنها - أن هند أم معاوية جاءت رسول الله فقالت : يا رسول الله إن أبا سفيان رجل شحيح، وإنه لا يعطيني ما يكفيني وبني، فهل على جناح أن آخذ من ماله شيئا ؟ فقال : « خذي ما يكفيك وبنيك بالمعروف».

Hz. Aişe anlatıyor: Muaviye'nin annesi Hind, Hz. Peygamber'e gelerek: "Ey Allah'ın Rasulü! Ebu Süfyan, cimri bir adam! Bana ve çocuklarına yetecek bir şeyler vermiyor. Malından almam da sakınca var mı? Diye sordu. Hz. Peygamber: *"Örfe göre sana ve çocuklarına yetecek kadar al"* buyurdu.[59]

25. Kocanın eşi üzerindeki hakkı: Bu babta 32 hadis bulunmaktadır. Kocanın eşi üzerindeki haklarından bahsedilmektedir. Kocası kendisinden hoşnut olarak ölen bir kadının cennete gireceği anlatılmaktadır.

٥٣٣ - حدثنا أحمد بن جميل، حدثنا ابن المبارك ، حدثنا شعبة عن قتادة عن سعيد بن المسيب ، عن عبدالله بن عمرو قال: قال رسول الله : لا ينظر الله إلى امرأة لا تشكر لزوجها ، ولا تستغني ».

Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurumuştur: *"Yüce Allah, kocasına teşekkür etmeyen ve onunla yetinmeyen bir kadına rahmeti ile bakmaz."*[60]

26. Adamın eşiyle oynaşması: Bu babta 22 hadis bulunmaktadır. Hz. Peygamber' in (s.a.s.) eşleriyle olan ilişkilerinden bahsedilmektedir. Ayrıca insanları barıştırmak için iyiliği söyleyen ve iyiliğe niyetlenen kişinin yalancı olmadığı bildirilmektedir.

٥٥٥ - حدثنا علي بن الجعد، أخبرني عبد العزيز بن عبد الله ابن أبي سلمة الماجشون، عن هشام بن عروة، عن أبيه عن عائشة، قالت: كان رسول الله - □ - يبعث أو يسرب إليها بالجواري يلاعبنها بالبنات - يعني اللعب -.

Hz. Aişe bildiriyor: Hz. Peygamber, kız çocuklarını beraber oyuncaklarla

---

[58] Ahmed, *Müsned*, c.IV, s.446; Ebu Davud, *Nikah*/42, h.2142; İbn Mace, Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *es-Sünen*, Daru'l Fikr, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki. t.y., *"Nikah",* Bab.3, h.1850.
[59] Buhari, *Büyu'*/95, h.2097; Müslim, *Akdiye*/4, h.1714.
[60] Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nisaburi, *el-Müstedrek ala es-Sahihayn*, Daru'l Kütübü'l Ilmiyye, Beyrut, 1411, c.II, s.207; Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid*, c.IV, s.309.

oynasınlar diye gönderiyordu.[61]

27. Sünnet olmak: Bu babta 14 hadis bulunmaktadır. Sünnet olmanın fıtrat gereği olduğu ve sünnetten sonra yemek verildiği anlatılmaktadır. Hz. Peygamber Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i yedi günlükken sünnet ettirmiştir.

٥٧٧ - حدثنا أبو خيثمة ، حدثنا سفينان، عن الزهري، عن سعيد ابن المسيب ، عن أبي هريرة أن النبي قال: « من الفطرة الختان».

Ebu Hureyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir: *"Sünnet olmak, fıtrattandır."*[62]

28. Çocukların oyunu: Bu babta 9 hadis bulunmaktadır. Çocukların oyunlarından ve bu oyunların çocuklar için ilkbahar olduğundan bahsedilmektedir. Hz. Peygamber'in Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile oyunlara katıldığı anlatılmaktadır.

٥٩٧ - حدثنا ابن جميل ، حدثنا ابن المبارك ، أخبرنا قيس، عن منصور، عن إبراهيم (قال): كانوا يرخصون للصبيان في اللعب كله إلا بالكلاب.

İbrahim en-Nehai: "Çocuklara köpeklerle oynamak hariç her türlü oyuna müsaade ediyorlardı" dedi.[63]

29. Çocuklara ilim öğretmek: Bu babta 6 hadis bulunmaktadır. Küçük yaşta çocuklara ilim öğretmenin önemi üzerine durulmaktadır.

٥٩٩ - حدثني الحسين بن محمد السعدي ، حدثنا المفضل بن نوح الراسبي، حدثنا يزيد بن معمر قال: العلم في صغر كالنقش في الحجر .

Yezid b. Mamer: "Küçük yaşta öğretmek, taşa nakşetmek gibidir" dedi.[64]

30. Yetimler hakkında: Bu babta 23 hadis bulunmaktadır. Yetime yapılan iyiliğin öneminden, yetime karşı merhametli davranmaktan, yetim başını okşayan kişinin elinin dokunduğu saç teli kadar sevap verildiğinden bahsedilmektedir.

٦٠٥ - حدثنا علي بن الجعد، حدثنا شعبة عن علي بن زيد قال: سمعت زرارة بن أوفي يحدث عن رجل من قومه يقال له أبو مالك ، أو ابن مالك ، أنه سمع النبي . يقول: «من ضم يتيمً من بني المسلمين إلى طعامه وشرابه حتى يستغني عنه وجبت له الجنة البتة . ومن أدرك والديه، أو أحدهما [ثم لم يبرهما ، ثم] دخل النار بعد ذلك فأبعده الله. وأيما مسلم أعتق رقبة مسلمة [كانت] فكاكه من النار

[61] Müslim, *Fedailu's Sahabe*/13, h.2440.
[62] Buhari, *Libas*/61, h.5550; Müslim, *Tahara*/16, h.256.
[63] Buhari, *Edeb'ül Müfred*/627, h.1297.
[64] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.599.

İbn Malik bildirdiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Müslüman çocuklarından bir yetimin, kendine yetecek hale gelinceye kadar yiyeceğini içeceğini üstlenen kimseye kesinlikle cennet vacip olur. Anne ve babasına veya yalnızca birisine yetişip onlara iyilikte bulunmayan, iyi davranmayan cehenneme girecektir. Allah onu rhmetinden mahrum edecektir. Bir Müslümanın, bir Müslümanı kölelikten kurtarması, azad etmesi onun cehennemden kurtuluşu olur."*[65]

31. Yetimlerin terbiye edilmesi: Bu babta 8 hadis bulunmaktadır. Yetimin terbiye edilmesinin öneminden ve terbiye ederken dövülmemesi gerektiğinden bahsedilmektedir.

٦٢٨ - حدثنا هارون بن عبدالله ، حدثنا يسار ، عن جعفر ، حدثنا عوف، عن أبي رجاء ، قال : سمعت عمر بن الخطاب - رضي الله عنه - يقول : رحم الله من اتجر (على) يتيم (بلطمة) .

Ömer b. El-Hattab: "Bir yetime tokat atmaya cüret edene Allah acısın!" dedi. [66]

32. Çocukların şahitliği: Bu babta 6 hadis bulunmaktadır. Çocukların şahit olarak yazıldıkları ve onların ilk söylediklerinin alındığı anlatılmaktadır.

٦٣٦ - حدثنا الحسين بن محمد السعدي ، حدثنا حميد بن الأسود، حدثنا ابن عوف، عن محمد في شهادة الصبيان ، قال : تكتب شهادتهم ويستشهدون.

İbn Avf bildiriyor: Çocukların şahitliği konusunda Muhammed b. Sirin şöyle demektedir: "Şahitleri yazılır ve şahitlik yapmaları istenir."[67]

33. Çocukların hac yapması: Bu babta 14 hadis bulunmaktadır. Hz. Peygamber' e gelen bir kadının sorusu üzerine, Hz. Peygamber çocukların da hac yapabileceklerini ve sevap kazanacaklarını bildirmiştir.

٦٤١ - حدثنا إسحاق بن إسماعيل، حدثنا أبو معاوية ، عن محمد ابن سوقة، عن محمد بن المنكدر ، عن جابر بن عبدالله : أن امرأة رفعت صبيا لها إلى النبي من محفة، فقالت : يا رسول الله، ألهذا حج ؟

قال: «نعم ولك أجر».

Cabir b. Abdullah dedi ki: Bir kadın, çocuğunu Hz. Peygamber'e doğru kaldırarak: "Ya Resulallah! Buna da hac var mı?" dedi. Hz. Peygamber: *"Evet, sana da sevap vardır"* buyurdu.[68]

---

[65] Ahmed, *Müsned*, c.IV, s.344; Heysemi, *Mecmau'z Zevaid*, c.VIII, s.160.
[66] Beyhaki, *Sünen,* c.VI, s.285; Buhari, *Edeb'ül Müfred*/79, h.142.
[67] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.636.
[68] Müslim, *Hac*/72 h.1336; Tirmizi, *Hac*/83 h.924; İbn Mace, *Menasik*/11, h.2910.

34. Çocuklara takılan muska-nazarlık: Bu babta 13 hadis bulunmaktadır. Çocuklara takılan muska-nazarlığın durumu anlatılmaktadır. İşlenmiş deri içinde olduğu takdirde bir sakıncasının olmadığı bildirilmektedir.

٦٥٥ - حدثنا أبو خيثمة وإسحاق بن إسماعيل قالا: حدثنا سفيان بن عيينة ، عن الزهري، عن عبيدالله بن عبدالله ، عن أم قيس بنت محصن أخت عكاشة، قالت: دخلت بابن لي على رسول الله وقد أغلقت عليه من العذرة فقال: علام (تدغرن)أولادكن بهذا العلاق ؟ عليكن بهذا العود الهندي، فإن فيه سبعة أشفية؛ منها ذات الجنب ، تسعط من العذرة، ويلد، من ذات الجنب.

Ümmü Kays binti Mihsan anlatıyor: Bademcikten dolayı nazarlık taktığım bir oğlumla beraber Hz. Peygamber'in yanına vardım. Bana: *"Çocuklarınıza niye bu bağı takıyorsunuz? Alın şu ud-i hindiyi; yedi hastalığa şifadır. Onlardan biri de zatülcenbdir. Bademcik için burna çekilir; zatülcenb için ağızda alınır"* buyurdu.[69]

35. Çocukların idrarı: Bu babta 6 hadis bulunmaktadır. Henüz yemek yemeyen çocuğun idrarının zarar vermediği, erkek çocuğun idrarına su serpilmesi, kız çocuğunun ise idrarının yıkanması gerektiği anlatılmaktadır.

٦٦٩ - حدثنا أبو خيثمة ، حدثنا يحيى بن أبي بكير ، عن إسرائيل ، عن سماك، عن قابوس بن أبي الخارق ، عن أم الفضل ، قالت: رأيت كأن في بيتي طيفة من رسول الله فذكرت ذلك. فقال : خير إن شاء الله، تلد فاطمة علامة تكفليئه بلبن ابنك قثم.

Ümmü'l Fadl anlatıyor: Rüyada sanki Hz. Peygamber'den bir parçayı evimde gördüm. Ona rüyayı anlattım. "İnşallah hayırdır! Fatıma bir çocuk doğuracak, sende oğlun Kusem'in sütüyle onun sorumluluğunu üstleneceksin" buyurdu. [70]

[69] Müslim, *Selam*/28, h.2214, Ahmed, *Müsned*, c.VI, s.355; Ebubekr Abdurrezzak b. Hemmam es-San'ani, *Musannef*, thk. Habiburrahman el-A'zami, El-Meclisü'l İlmi, Karachi, Pakistan, 1972, c.XI s.151 h.20168.
[70] Ebu Davud, *Tahare*/133, h.375; Ahmed, *Müsned*, c.VI, s.339; İbn Mace, *Tahare ve Süneniha/*77 h.522.

3.4. Konuları

İbn Ebi'd-Dünya'nın *Kitabu'l-İyal* adlı eserinde yer alan bab başlıklarını bir önceki konuda incelendi. Bu bölümde ise rivayetlerin konularından yola çıkarak *Kitabu'l-İyal* dört ana başlıkta ele alınacaktır.

3.4.1. Aile

İnsan için sunulan en önemli, en kıymetli hazine ailedir. Çünkü insan, aile ile bir olur. Bir bütünü oluşturur. Ailedeki bireyler bütünün parçası hükmündedir. Bundandır ki Allah, insanları, bitkileri hayvanları bile çift olarak yaratmış ki bütün tamamlansın, aile olsunlar.

Aile, insana verilen en değerli hazinedir. Allah, Kur'an-ı Kerim'de "Andolsun biz insanoğluna şan, şeref ve nimetler verdik; onları karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık."[71] buyurarak dünya hayatında en kıymetli varlık olarak insanı göstermektedir. Ve dünya hayatındaki olumsuzluklara dayanma gücü ve destek olması için de insana eş yaratmıştır.

Eşlerin bir arada olması ile huzur ve sevgi ortamı oluşur ki buna çocuk da eklenince ayrı bir değer kazanır. Ve hepsi Allah'ın birbirlerine emanetidir. Anne baba, çocuklarının iyi bir kul olmaları için çalışarak, çocuklar ise anne babalarına karşı vazifelerini yerine getirerek huzur ve barış ortamının devamlı olması sağlanacaktır.

Aile, bilindiği üzere toplumun temelidir. Bu demek oluyor ki, aile de her şey yolunda ise, toplumda da her şey yolundadır. Ailelerde huzur ve sevgi ortamı ne kadar hakim ise toplum o doğrultuda bu ortama sahip olacaktır.

Dinimiz aile hayatına çok önem vermiş ve aileyi ayakta tutan değerlerin üzerinde durmuştur. Ailenin birlikteliğini sağlayan değerler; sevgi, saygı, fedakârlık, şefkat, güven ve adalettir. Aileyi oluşturan bireyler hak ve sorumluluklarına dikkat ederlerse sağlıklı ve mutlu bir aile ortamı oluşur. Yoksa kişiler kendilerine düşen sorumluklardan kaçarlarsa, denge bozulur. Hz. Peygamber'in aile hayatına baktığımızda adalet her zaman merkezde olmuştur. Hak ve sorumluluklarını en güzel şekilde yerine getirmiştir. Eşlerinin ve çocuklarının isteklerini yerine getirmeye çalışan Hz. Peygamber, onları hiçbir zaman

[71] İsra, 17/70.

kırmamış ve görüşlerine değer vermiştir. Ailesiyle zaman geçirmiş ve kendisini sürekli ibadete vererek ailesini ihmal etmemiştir. Aile bireylerine asla zor kullanmamış ve baskı yapmamıştır. Ailesindeki harcamalarda her zaman mütevazi olmuştur, israftan ve gösterişten uzak durmuştur.

Hz. Peygamber, "Allah'ım! Senden dinim, dünyam, ailem ve malım hakkında af ve afiyet dilerim"[72] diyerek dua ederdi.

İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal* adlı eseri ile aileye ait en kapsamlı eseri ortaya koymuştur. *Kitabu'l-İyal*' de ailede dikkat edilmesi gereken hususlar üzerine rivayetler bulunmaktadır. Aile için yapılan harcamaların ne kadar önemli olduğundan bahsedilmektedir. Hz. Muhammed, kişinin ailesine, bakmakla yükümlü olduğu kimselere bakmamasını, onları ihmal etmesini günah olduğunu buyurmaktadır. Ayrıca rivayetlerde sadakanın en hayırlısının aileye yapılan harcama ile olduğu ifade edilmektedir. Cimriliğe ve israfa kaçmadan harcamanın yapılması üzerinde durulmaktadır.

*Kitabu'l-İyal'*de ailenin refahı bab başlığı altında, Allah'ın verdiği nimeti kulun üzerinde görmek istemesi üzerinde durulmaktadır. Yiyecek, içecek ne olursa olsun Allah kime hayır ihsan ettiyse, onun izini görmek istediği ifade edilmektedir.

*Kitabu'l-İyal'*de ayrıca yetimlerden bahsedilmektedir. Yetimlere iyi davranmanın, şefkat ve merhametle yaklaşmanın önemi üzerinde durulur. Hz. Peygamber yetime iyilik yapılan evin, Müslümanların en hayırlı evi olduğunu, yetime karşı bir baba gibi şefkatli olmak gerektiğini söylemektedir.

3.4.2. Çocuk

Çocuk; sevinç, mutluluk kaynağı, evin neşesi, geleceğin mimarıdır. Çocuk; dünya hayatının süsüdür.[73] Anne babalar için verilen en kıymetli, en nadide emanet şüphesiz çocuklardır. Çocuk, insan soyunun geleceğe taşınabilmesinin yoludur.

Çocuk, dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren anne-babası ve büyüklerini büyük bir heyecan sarar. Çünkü çocuk ile birlikte uzun bir yolculuk ve ciddi sorumluluklar başlamaktadır. Adının konmasından büyümesine, iyi bir eğitim almasından evlenmesine kadar geçen her an beraberinde anne babaya sorumluluk yüklemektedir. Bugünün emaneti

[72] Ebu Davud, *Edeb*/109, h.5077; Buhari, *Edebü'l Müfred*, s.909, h.1200.
[73] Kehf, 18/46.

gibi görünen çocuk, yarın için hazırlanması gereken bir emanettir aslında. Bunun için çocuk, anne baba için bir imtihan vesilesidir.

Anne babalar, çocuğa doğduğu andan itibaren Allah'ın emaneti gözü ile bakmalı ve çocuğu; sevgi, şefkat, merhamet, fedakârlık, emek, özveri ve sabır ile geleceğe hazırlamalıdır. Anne baba bu bilinçle bilgi sahibi olmalı ve dinimizin emir ve yasaklarını öğrenmeli ve uygulamalıdır. Hz. Peygamber bu konuda bizlere en güzel örnektir. Hz. Peygamber'in çocuklarına ve torunlarına nasıl bir tutum ve davranış sergilediğini öğrenmek, anne babaların bir yol haritası çizmesine vesile olacaktır.

Çocuklara karşı yapılması gerekenleri anlatmaya, yeni doğandan başlamak gerek. Yeni doğan çocuğa isim koyulması, akika kurbanının kesilmesi, saçlarının tıraş edilmesi ilk hafta içinde yapılması gerekenlerdir. Daha sonrasında çocukların eğitimi, çocuklara namazı ve Kur'an-ı Kerim'i öğretmek gelmektedir. Tüm bunlar yapılırken de çocuklar arasında ayrımcılık yapmamak, onları bir ve eşit tutmak, sevmek ve şefkat göstermek çok önemlidir. Çocuğa ihsanda bulunmaya, terbiye etmeye, çocukla oynamaya yani vakit geçirmeye özen gösterilmelidir. Ayrıca erkek çocukların sünnet olması, kız çocukların evlendirilmesi konusu da dikkat etmemiz ve bilgi sahibi olmamız gereken konulardandır.

Kitabu'l-İyal, bizlere çocuk konusunda en güzel rehberdir. Çocukla ilgili rivayetlerde şu konulara dikkat çekilmektedir:

İlk olarak, doğarken ölen çocuk için cenaze namazı kılınmalıdır. Hz. Peygamber henüz doksan gecelik oğlu İbrahim için cenaze namazı kıldırmıştır.[74] Yeni doğan için akika kurbanı kesmek sünnettir. Hz. Peygamber, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için iki akika kesmiştir. *Kitabu'l-İyal*'de çocuğun saçını yedinci gününde tıraş ettirilmesi ve saçları ağırlığınca sadaka verilmesi hakkında rivayetler bulunmaktadır. Hz. Peygamber torunlarının saçlarını tıraş ettirmiş ve saçlarının ağırlığınca gümüş sadaka vermiştir. Hz. Fatma ve Hz. Ali'nin oğlu, Hz.Peygamber'in torunu Hasan'ın kulağına Hz.Peygamber'in ezan okuduğu ifade edilmektedir.

*Kitabu'l-İyal'*de çocukları bir ve eşit tutmak babı içerisinde, çocukları öpme konusunda bile eşit davranmak gerektiği anlatılmaktadır. Çocuklar arasında adaletle davranmaya dair rivayetler bulunmaktadır. Çocuklar sevilmeli ve çocuklara şefkat gösterilmelidir. Hz. Peygamber, "Büyüklerimizi saymayan, küçüklerimizi sevmeyen

[74] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal,* h.422.

bizden değildir"[75] buyurarak çocukları sevmenin önemi üzerinde durmaktadır. Hz. Peygamber namaz kıldırırken ağlayan bir çocuğu duyduğunda, çocuğun ağlamasına dayanamadığı için namazı çabuk kıldırırdı.

Kitabu'l-İyal'de çocukları sevme ve aralarındaki sevgi bab başlığında, bir rivayette Hz. Muhammed "Çocuğun kokusunun cennetin kokusudur"[76] buyurarak çocuklara olan sevgisini ifade etmiştir. Ayrıca Hz. Muhammed'in torunlarıyla oyun oynadığı ve onlarla zaman geçirdiği ifade edilmektedir. Her çocuğun oyun oynama hakkı vardır. Çocuklar oyunlar sayesinde pek çok şey öğrenir. Anne babalar çocuklarla oyun oynamalı, vakit geçirmelidir. Hz. Peygamber, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile oyun oynardı. Anne-babalara da çocuklarla vakit geçirmeyi, oyun oynamayı tavsiye etmiştir.

Çocuklarla ilgili olarak Hz. Muhammed'in büyük küçük demeden kimin yanından geçerse geçsin selam verdiğine dair rivayetler de bulunmaktadır.

Anne babalar çocukları yarına hazırlamalı, Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda yetiştirmelidir. Bunun için de Allah'ın yüce kitabı Kur'an-ı Kerim ve dinin direği namaz öğretilmelidir. *Kitabu'l-İyal*'de Hz. Muhammed'in çocuklara namaz yedi yaşından itibaren öğretilmesi, on yaşına geldiğinde uyarı yapılması gerektiğine dair rivayetleri bulunmaktadır. Ayrıca çocukların eğitimlerine ve terbiyelerine çok önem verilmelidir. Çünkü, hiçbir anne ve baba çocuklarına terbiyeden daha üstün bir şey veremez. Aynı şekilde eğitim ve öğretim, çocukları her türlü kötülükten ve ateşten koruyan en önemli değerdir.

3.4.3. Kadın

Allah Kur'an-ı Kerim'de "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım"[77] buyurmuş ve ilk insan, ilk peygamber Hz. Adem'i yaratmıştır. Hz. Adem'i yalnız bırakmamış ve ona eş, yoldaş olarak Hz. Havva'yı yaratmıştır. Bu iki insan birbirini tamamlamış ve sevgi, saygı, muhabbet ve merhamet bağıyla bağlanmışlardır.

Ancak zamanla insanlık tarihinde, kadına olan bakış açısı değişmiş, kadın hakları ihlal edilmiş ve kadın saygınlığını yitirmiştir. Hatta öyle bir dönem yaşanmış ki, kadın uğursuzluk sebebi dahi sayılmıştır. Kız çocukları diri diri gömülmüştür.

[75] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 187.
[76] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 231.
[77] Bakara, 2/30.

İşte Hz. Peygamber bu dönemde dünyaya gelmiştir. Allah, insanlara son peygamber olarak Hz. Muhammed'i göndermiştir. Hz. Muhammed kadına dair hiçbir hakkın olmadığı, sıradan bir eşya kadar bile değer verilmediği bir toplumda, kadınlar için kristal ifadesini kullanarak, kadınların hassas, narin yapıda olduğunu aynı zamanda bir o kadar da kıymetli ve değerli olduğunu vurgulamıştır.

Hz. Muhammed, her zaman kadınların değerini bilmiş ve onları önemsemiştir. Fikirlerine ve tercihlerine saygı duymuş, her zaman kadınları desteklemiştir. Şiddetin normal sayıldığı bir toplumda asla bir kadına şiddet uygulamamış. Sabrı, merhameti her zaman ön planda tutmuştur. Kadınlara karşı tutumu kibar, anlayışlı ve ölçülüdür. Bir hadisinde "Sizin en hayırlınız, hanımlarına karşı en iyi olanınızdır"[78] buyurarak, kadınlara iyi davranmanın önemini vurgulamıştır. Hz. Muhammed böyle yaparak İslam dininin kadına olan bakışını da ortaya koymuştur.

İbn Ebi'd-Dünya'nın, *Kitabu'l-İyal* adlı eserinde kız çocuklarına yönelik rivayetler bulunmaktadır. Üç kız kardeşi yada kız çocuğu olan ve onları güzelce yetiştiren kimseler için cennetin vacip olduğu ifade edilmektedir. Kız çocuklarını iyi davranmanın üzerinde ısrarla durulmakta ve kız çocukların evlendirilmesinde denklik olması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca rivayetlerde yapılan evliliklerin zorla olmaması üzerinde durulmaktadır. Hz. Peygamber, "İncilerinize(kızlarınıza) seçici olunuz; denk olanlarla nikahlarını kıyıp evlendirin"[79] buyurarak konuyu en güzel şekilde açıklamıştır.

Kitabu'l-İyal'de kadınlarla ilgili konularda da birçok rivayet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları kadınların ip eğirme tezgahına dönmesi bab başlığı altında yer almaktadır. Bu babta yer alan rivayetlerde kadınların ip eğirmesinin onlar için güzel ve uygun olduğundan bahsedilmektedir. Bu rivayetleri günümüze göre değerlendirecek olursak kadınların kendilerine uygun işlerde çalışmasında sakınca görülmemiş, aksine teşvik edilmiştir. Kadınlar ile alakalı diğer bir önemli husus da kadınların süslenmesidir. Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de "Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini teşhir etmesinler"[80] buyurduğu üzere kadınlar kıyafetlerine ve süslenmelerine çok dikkat etmeleri

[78] Tirmizi, *Menakıb*/64, h.3895;İbn Mace, *Nikah*/50, h.1977.
[79] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.130.
[80] Nur,24/31.

gerekmektedir. "Dünyada nice giyinik; ahirette çıplaktır"[81] rivayetiyle de bunun önemi üzerinde durulmaktadır.

3.4.4. Evlilik

Evlilikte, eşler bir bütünün iki yarısıdır. Evlilik ile bir ömür paylaşılır ve hayat yolculuğunda beraber yürünür. Mutluluklar paylaşılır, zorluklar ise birlikte göğüslenir. Evlilik; sevgi, saygı, huzur ve güven kaynağıdır. Evliliğin temelleri bu dünya da atılsa da ahirete kadar olan beraberliği kapsamaktadır. Tüm bunlardan dolayı evlilik, kutsal bir müessesedir.

Evlilikte dikkat edilmesi gereken ilk adım, eş seçimidir. Kişinin sağlıklı bir yuva kurabilmesi için, evleneceği kişiyi seçerken çok iyi düşünmesi gerekir. Eşler arasında kefaet yani denklik çok önemlidir. Denklik, inanç, eğitim, sosyal statü, çevre, ekonomik durum gibi konuları kapsamaktadır. Eş seçerken denklik sonrasında en önemli kriter ise; dindarlık ve güzel ahlaktır. Hz. Muhammed hadislerinde bunu dile getirirken, dindarlığın bereket vesilesi olduğunu ifade etmiştir. Hz. Muhammed evlilikte geçici heveslere kapılmaması konusunda inananları uyarmış, evliliğin temiz ahlak ve temiz yaşantı ile olacağını ifade etmiştir. Eşlerin fikirlerine saygı duymak, değer vermek, eşleri ihmal etmemek evlilikte dikkat edilmesi gereken diğer hususlardır. Hz. Muhammed evliliklerinde bu konulara dikkat etmiş ve tüm Müslümanlara örnek olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de Allah "Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun varlığının delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır."[82] buyurarak evliliğin insanın fıtratında olduğunu, sevgi ve rahmet ile kurulması gerektiğini belirtmiştir. Yine başka bir ayette "Onlar da size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz"[83] buyurularak eşlerin birbirini tamamladığı ifade edilmektedir.

İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal* adlı eserinde evlilik konusunda rivayetlere yer vermiştir. Rivayetlerde; evlilikte denkliğin olması konusunda birçok rivayet bulunmaktadır. Ayrıca kadının kocası üzerindeki hakkı ile alakalı Hz. Muhammed'in "Yediğinde yedirmek, giydiğinde giydirmek, yüzüne vurmamak, onu kötülememek ve

[81] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.411.
[82] Rum, 30/21.
[83] Bakara, 2/187.

evinden başka bir yerde yalnız bırakmamak"[84] buyurduğu rivayetlerde geçmektedir. *Kitabu'l-İyal*'de Hz. Muhammed'in bir kadını hiç dövmediği ifade edilmiştir.

Kitabu'l-İyal'de evlilikte kocanın eşi üzerindeki hakkından da bahsedilmiştir. Ayrıca kocası kendisinden hoşnut olarak ölen kadının da cennete gireceği anlatılmıştır. Savaşta insanları barıştırmada, kocanın karısına ve karısının kocasına söyledikleri yalan sayılmayacağına dair rivayetler bulunmaktadır.[85]

Eşlerin iyi geçinmesine dair bab başlığı altında, eşlere iyi davranmak, onları değiştirmeye çalışmadan geçinmek gerektiği anlatılmaktadır. Eşlerin (kadınların) Allah'ın emaneti olduğunundan sıklıkla bahsedilmektedir. *Kitabu'l-İyal*'de geçen evlilikle alakalı diğer bir konu ise, çocuk yapmak için kişinin eşiyle olmasının sadaka hükmünde olduğudur.

3.5. Kaynakları

Bu bölümde İbn Ebi'd-Dünya'nın *Kitabu'l-İyal*'inde hadis aldığı 190 hocası tanıtılacaktır. Hocaların kısaca; isimleri, künyeleri ve meşhur olmuş nisbeleri ile kendisinden rivayette bulunduğu hocaları, onların talebeleri, vefat tarihleri ve hadis ilmi açısından değerlendirmeleri bulunmaktadır. Bu konuda; temel olarak İbn. Hacer'in *Tehzibu't-Tezhib*'i, İbn Ebi Hatim'in *el-Cerh ve Tadil*'i ve Zehebi'nin *Siyeru A'lami'n Nubela* ve diğer rical eserlerinden yararlanılmıştır.

Kitabu'l-İyal'e kaynaklık eden hocaların sıralanmasında rivayet ettikleri hadis sayıları esas alınmıştır.

1. Ebû Hayseme Züheyr b. Harb (ö. 234/849)

Ebû Hayseme Züheyr b. Harb b. Şeddâd el-Hareşî en-Nesâî el-Bağdâdî. 160 yılında doğmuştur. Kendisinden Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Ebû Zür'a er-Razi, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Bakî' b. Mahled ve Ebû'l-Kâsım el-Begavî gibi tanınmış âlimler hadis nakletmişlerdir. Münekkidler sika bir râvi olduğunu ifade

[84] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.486.
[85] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.574.

etmişlerdir.[86] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Hayseme'den 50 rivayette bulunmuştur.

2. Ali b. el-Ca'd (ö. 230/844)

Ebû'l-Hasen Ali b. el-Ca'd b. Ubeyd el-Cevheri el-Bağdadi. 134 senesinde doğmuştur. Şu'be, İbn Ebî Zi'b, Hariz b. Osman, Süfyan es-Sevri, Mâlik b. Enes gibi râvilerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Buhârî, Ebû Dâvûd, Yahya b. Main, Halef b. Salim ve Ahmed b. Hanbel gibi meşhur muhaddisler rivayette bulunmuştur. Sika bir râvidir. 230 senesinde vefat etmiştir.[87] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ali b. el-Ca'd'dan 46 rivayette bulunmuştur.

3. İshak b. İsmail (ö. 230/844)

Ebû Yakub İshak b. İsmail et-Talganî. Bağdat'ta ikamet etmiştir. Cerir, İbn Uyeyne, Mu'temir b. Süleyman, Yezid b. Harun gibi âlimlerden rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Ebû Dâvûd, Yakub b. Şeybe, Ebû Ya'la, Beğavî gibi âlimler hadis nakletmişlerdir. Sika bir ravîdir.[88] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde İshak b. İsmail'den 43 rivayette bulunmuştur.

4. Ahmed b. Cemîl (ö. 230/844)

Ebû Yusuf Ahmed b. Cemîl el-Mervezî. Bağdat'ta ikamet etmiştir. İbnü'l-Mübarek, Abdulaziz b. Abdussamed, Mu'temir b. Süleyman gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Yakub b. Şeybe, Abbas b. Muhammed gibi âlimler hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Sika bir râvidir. Bağdat'ta 230 senesinde vefat etmiştir.[89] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ahmed b. Cemil'den 26 rivayette bulunmuştur.

5. Halid b. Hidâş (ö. 224/839)

Ebû'l-Heysem Halid b. Hidaş b. Aclân el-Ezdî. Bağdat'ta ikamet etmiştir. Malik b. Enes, Mehdî b. Meymun, Ebû Avâne, Hammâd b. Zeyd gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Müslim, Ahmed b. Ebî Hayseme, Ebû Züra' gibi hadis âlimleri

---

[86] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.III, s.591; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XI, s.489-492; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, c.III, s.343.
[87] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VI, s.178; Zehebî, age, c.X, s.459-468; İbn Hacer, age, c.VII, s.289-293.
[88] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.I, s.226-227.
[89] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.II, s.44.

nakilde bulunmuşlardır. Hadis münekkidleri onu sadûk olarak nitelendirmiştir.[90] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Halid b. Hidâş'dan 20 rivayette bulunmuştur.

6. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyân (ö. 281/894)

Muhammed b. Ubeyd b. Süfyan b. Kays el-Kuraşî el-Emevî. İbn Ebi'd-Dünyâ'nın babasıdır. 208 yılında doğmuştur. Hüşeym b. Beşir, Cerir b. Abdülhamid, Süfyan b. Uyeyne, Muhammed b. Cağfer el-Medâini, Buhârî ve Ebû Dâvûd gibi pek çok âlimden hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de İbn Mâce, Ebû Üsame, İbn Ebi Hâtim, Ubeydullah b. Abdurrahman es-Sekrî, Amr b. Said el-Kırâtisî, Ebû Sehl b. Ziyâd ve Ebûbekir eş-Şafii gibi pek çok âlim hadis rivayet etmiştir. Sadûktur.[91] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde babası Muhammed b. 'Ubeyd b. Süfyân'dan 19 rivayette bulunmuştur.

7. el-Kasım b. Hişâm (ö. 259/872)

el-Kasım b. Hişâm b. Said b. Sa'd b. Abdullah b. Seyf b. Habib b. Simsar. Sabbâh b. Abdullah, Hattâb b. Osman er-Remlî ve 'Utbe b. Seken gibi âlimlerden hadis rivayetinde bulunmuştur. Veki' el-Kadi, Yahya b. Sâi'd ve Muhammed b. Mahled kendisinden hadis nakleden kimseler arasındadır. Sadûk bir râvidir.[92] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde el-Kasım b. Hişâm'dan 16 rivayette bulunmuştur.

8. Abdurrahman b. Salih el-Muhâribî (ö. 235/849)

Abdurrahman b. Salih el-Ezdî el-Atakî. Ebû Bekir b. Ayyâş, Şüreyk, Abdullah b el-Mübarek, İbrahim b. Ebû Yahya ve Ali b. Sâbit gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise İbrahim b. İshak el-Cezerî, Ebû Hâtim, Yakup b. Süfyan, Ebû Bekir b. Hayseme, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya'la gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Sadûk olduğu ifade edilmiştir.[93] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abdurrahman b. Salih el-Muhâribî'den 15 rivayette bulunmuştur.

9. Hüseyin b. Muhammed es-Sa'dî (ö. 247/861)

Ebû Ali Hüseyin b. Muhammed b. Eyyüb ez-Zirâ' es-Sa'dî el-Basri. Sehl b. Eslem el-Adevi, Fudayl b. Süleyman en-Nemîrî ve Mufaddal b. Nuh er-Rasibi ve Ebû Kuteybe gibi âlimlerden rivayette bulunmuştur. Kendisinden ise Tirmizî, Nesâî, Ebûbekir el-Bezzâr

[90] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 327; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.X, s.488-489; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.III, s.85-86.
[91] İbn Hacer, age, c.VI, s.12-13.
[92] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdâd,* c.XIV, s.426.
[93] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.V, s.246; İbn Hacer, age, c.VI, s.197-198.

ve Beğavî gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır. Ebû Hatim sadûk olduğunu ifade etmiştir.[94] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Hüseyin b. Muhammed es-Sa'dî'den 14 rivayette bulunmuştur.

10. Ubeydullah b. Ömer el-Cüşemî (ö. 235/849)

Ubeydullah b. Ömer b. Amr b. Meysera el-Cüşemî. Bağdat'ta ikamet etmiştir. Hammâd b. Zeyd, Abdulvâris b. Said, İbn Uyeyne ve Yahya el-Kattân gibi muhaddislerden hadis rivayetinde bulunurken kendisinden de Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Ebû Bekir b. Ebî Hayseme gibi meşhur muhaddisler rivayette bulunmuştur. Hadis ilminde sika kabul edilmiştir.[95] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ubeydullah b. Ömer el-Cüşemî'den 12 rivayette bulunmuştur.

11. Muhammed b. el-Hüseyin (ö. 235/849)

Muhammed b. el-Hüseyin el-Bercalânî. Heysem b. 'Ubeyd es-Saydî, el-Hüseyin b. Ali el-Cu'fî ve Said b. 'Âmir'den hadis işitmiştir. Kendisinden hadis nakledenler arasında Muhammed b. Yahya, İbn Ömer el-Vâsitî ve İbrahim b. Cüneyd gibi âlimler bulunmaktadır. Sika bir râvidir.[96] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. el-Hüseyin'den 12 rivayette bulunmuştur.

12. Dâvûd b. Amr ed-Dabbî (ö. 228/842)

Ebû Süleyman Dâvûd b. Amr b. Züheyr b. Amr ed-Dabbî el-Bağdadî. Cüveyriye binti Esma, Hammad b. Zeyd gibi âlimlerden rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Ahmed b. Hanbel, Müslim, İbrahim el-Harbî, Ebû Hâtim ve Beğavî gibi âlimler hadis nakletmişler. Sikadır.[97] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Dâvûd b. Amr ed-Dabbî'den 11 rivayette bulunmuştur.

13. el-Fadl b. İshak (ö. 242/856)

Ebû'l-Abbas el-Fadl b. İshak b. Hayyân el-Bezzâz ed-Dûrî, Eş'as b. Abdurrahman b. Zebîd el-Yâmî, el-Kasım b. Malik el-Müzenî, Ömer b. Eyyûb el-Mûsılî ve Ubeydullah el-Eşcaî gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Ebû Ahmed b. Abdûs es-Sirâc, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. İshak el-Medâinî ve İbrahim b. Musa b.

---

[94] İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.II, s.366.
[95] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.VII, s.40-41.
[96] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil,* c.VII, s.229.
[97] İbn Ebû Hâtim, age, c.III, s.420; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.XI, s.131-133.

er-Ravvâs gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Sikadır.[98] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde el-Fadl b. İshak'dan 10 rivayette bulunmuştur.

14. Şücâ b. el-Eşras (ö.221/835)

Ebû'l-Abbas Şücâ b. el-Eşras. Leys b. Sa'd, Abdulaziz b. Ebî Seleme, Şerik ve Kays'dan hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de Ebû Züra' rivayette bulunmuştur. Ebû Züra' onun sika bir râvi olduğunu söylemiştir.[99] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Şücâ' b. el-Eşras'dan 10 rivayette bulunmuştur.

15. Halef b. Hişâm (ö. 229/843)

Ebû Muhammed Halef b. Hişam b. Tâlib b. Ğurâb el-Bezzâr el-Mukrî. 150 yılında doğmuştur. Malik b. Enes, Hammad b. Zeyd, Ebû Avâne, Hâlid b. Abdullah ve Şerîk b. Abdullah gibi âlimlerden hadis işitmiştir. Kendisinden de Müslim, Ebû Dâvûd, Ebû Züra', Ebû Hâtim, Musa b. Harun, Ebû Ya'la gibi pek çok âlim hadis nakletmişlerdir. Sikadır.[100] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Halef b. Hişam'dan 9 rivayette bulunmuştur.

16. Yusuf b. Musa (ö. 253/867)

Yusuf b. Musa b. Raşid b. Bilal b. el-Kattân el-Kûfî er-Râzî. Süfyan b. Uyeyne, Veki b. Cerrah, Yezid b. Harun gibi âlimlerden hadis işitmiş, kendisinden ise Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî gibi âlimler hadis almıştır. Sika olduğu ifade edilmiştir.[101] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Yusuf b. Musa'dan 9 rivayette bulunmuştur.

17. İshak b. İbrahim, el-Beğavî er-Ramlî (ö. 259/873)

Ebû Yakub İshak b. İbrahim b. Menî' el-Beğavî er-Ramlî. İsmail b. Uleyye, Hüseyn b. Muhammed el-Mervezî, İshak b. Yusuf ve Vekî' gibi âlimlerden hadis işitmiştir. Kendisinden Buhârî gibi âlimler de hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[102] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde İshak b. İbrahim'den 9 rivayette bulunmuştur.

---

[98] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdad*, c.XIV, s.325.
[99] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 379.
[100] İbn Ebû Hâtim, age, c.III, s.372; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.X, s.576-580; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.III, s.156-157.
[101] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VIII, s.167; Zehebi, age, c.XII, s.221; İbn Hacer, age, c.XI, s.425.
[102] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.I, s.214.

18. Süveyd b. Saîd (ö. 240/854)

Ebû Muhammed Süveyd b. Saîd b. Sehl b. Şehriyar el-Herevî. Malik b. Enes, Hammad b. Zeyd, Amr b. Yahya b. Saîd el-Emevî, Süfyan b. Uyeyne, ed-Deraverdî gibi muhaddislerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Müslim, İbn Mâce, Ebû Züra', Ebû Hâtim gibi meşhur muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir. Güvenilir bir râvîdir.[103] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Süveyd b. Saîd'den 7 rivayette bulunmuştur.

19. İbrahim b. Saîd (ö. 253/867)

Ebû İshâk İbrahim b. Saîd el-Bağdadî el-Cevherî. 170 civarında doğmuştur. Süfyan b. Uyeyne, Vekî', Abdulvehhâb es-Sekafî, Muhammed b. Fudayl ve Ebû Muaviye gibi âlimlerden hadis işitmiştir. Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Hakîm et-Tirmizî gibi âlimler de kendisinden hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir. 253 yılında vefat etmiştir.[104] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde İbrahim b. Saîd'den 7 rivayette bulunmuştur.

20. Fudayl b. Abdu'l-Vehhâb (ö. 212/826)

Ebû Muhammed el-Kannâd, Fudayl b. Abdu'l-Vehhâb İbn İbrahim el-Ğatafânî. Hammâd b. Zeyd ve Fudayl b. Iyâd hadis işittiği kimseler arasındadır. Ebû Davûd kendisinden hadis almıştır. Âlimler sika olduğunu belirtmişlerdir.[105] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Fudayl b. Abdu'l-Vehhâb'dan 7 rivayette bulunmuştur.

21. Saîd b. Süleyman (ö. 225/840)

Ebû Osman Saîd b.Süleyman ed-Dabbî el-Vâsıtî el-Bezzâz. Süleyman b. Kesîr, Süleyman b. el-Muğire, Hammâd b. Seleme ve Abdullah b. el-Mübarek gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Buharî ve Ebû Dâvûd gibi âlimler hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir. Bağdat'ta vefat etmiştir.[106] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Saîd b. Süleyman'dan 6 rivayette bulunmuştur.

---

[103] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.IV, s.240; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XI, s.410-420; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.IV, s.272-275.

[104] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.II, s.104; Zehebî, age, c.XII, s.149-151; İbn Hacer, age, c.I, s.123-125.

[105] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VII, s.74; İbn Hacer, age, c.VIII, s. 292-293.

[106] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c. IV, s.26; İbn Hacer, age, c. IV, s. 43-44.

22. Harun b. Abdullah (ö. 243/857)

Ebû Musa Harun b. Abdullah b. Mervân el-Hemmâl el-Bağdâdî el-Bezzâz. 171 senesinde doğmuştur. Süfyan b. Uyeyne, Yezid b. Harun, Ma'n b. İsa, Hammad b. Mes'ade, Vehb b. Cerîr ve Ebû Dâvûd et-Tayâlisî gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Buhârî dışındaki Kütüb-i Sitte müellifleri, Musa b. Harun, Ebû Zür'a ve Ebû Hatim gibi âlimler de kendisinden hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[107] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Harun b. Abdullah'tan 6 rivayette bulunmuştur.

23. Muhammed b. Yezid el-Âdemî (ö. 245/859)

Ebû Cafer Muhammed b. Yezid el-Harrâz el-Bağdadî el-Ademî el-Makâburî. el-Velid b. Müslim, İbn Uyeyne, Ma'n b. İsa, İbn Fudayl, Muaz b. Muaz, Said b. Salim gibi âlimlerden hadis işitmiştir. Kendisinden ise Nesâî, Zekeriyya es-Siczî ve Ebû Hatim gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Sika bir râvidir. Mekke'de vefat etmiştir.[108] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Muhammed b. Yezid el-Âdemî'den 6 rivayette bulunmuştur.

24. Hamza b. el-Abbas (ö. 260/874)

Ebû Ali Hamza b. el-Abbas el-Mervezî. Abdan b. Osman ve Ali b. Hüseyin'den hadis almış kendisinden de Yahya b. Sâid ve Muhammed b. Mahled rivayette bulunmuştur. Sikadır.[109] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Hamza b. el-Abbas'dan 6 rivayette bulunmuştur.

25. Muhammed b. İdris (ö. 277/890)

Ebû Hatim er-Razi Muhammed b. İdris b. el-Münzir b. Dâvûd b. Mihran el-Hanzali. 195 yılında doğmuştur. Muhammed b. Abdullah el-Ensari, Osman b. Heysem, Said b. Ebû Meryem ve Ebû Nuaym gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Ebû Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Hâtim, Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî gibi meşhur muhaddisler rivayette bulunmuştur. Sika bir râvidir. 277 yılında vefat etmiştir.[110] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Muhammed b. İdris'den 6 rivayette bulunmuştur.

---

[107] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, c. IX, s.92; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c. XII, s. 115-116.
[108] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c. VIII, s. 129-130; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c. IX, s. 530.
[109] Bağdadi, *Târîhu Bağdâd,* c.VIII, s. 179.
[110] Zehebî, age, c. XIII, s. 247-263; İbn Hacer, age, c. IX, s. 31.

26. Yahya b. Abdullah el-Has‘amî

İbn Ebi’d-Dünyâ, *Kitâbu’l-İyâl*’inde Yahya b. Abdullah el-Has‘amî’den 6 rivayette bulunmuştur.

27. el-Heysem b. Hârice (ö. 227/841)

Ebû Ahmed el-Heysem b. Hârice el-Mervezî el-Bağdâdî. İmam Mâlik, Leys b. Sad, İsmail b. Ayyâş gibi âlimlerden hadis işitmiş, kendisinden de Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Ebû Zür’a gibi âlimler hadis almıştır. Sika bir râvidir. Bağdat’ta vefat etmiştir.[111] İbn Ebi’d-Dünyâ *Kitâbu’l-İyâl*’inde el-Heysem b. Hârice’den 5 rivayette bulunmuştur.

28. el-Velid b. Şucâ’ (ö. 243/857)

Ebû Hemmam b. Ebî Bedr el-Kûfî el-Velîd b. Şucâ’ b. el-Velîd es-Sekûnî, İbn Uyeyne, İbn Ebû Zâide ve el-Velîd b. Müslim gibi âlimlerden hadis işitmiştir. Kendisinden de İmam Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce ve Ebû’l-Kâsım el-Begavî gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Sika bir râvidir.[112] İbn Ebi’d-Dünyâ *Kitâbu’l-İyâl*’inde el-Velid b. Şucâ’dan 5 rivayette bulunmuştur.

29. Ubeydullah el-Atekî (ö. 262/875)

Ebû’l-Abbas Ubeydullah b. Cerir b. Ceblete b. Ebû Revâd. Muhammed b. Mahbub el-Benânî, Haccâc b. Minhâl el-Enmatî ve Müsedded b. Müserhed’den hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Cafer b. Abdullah b. Mücaşi’ ve Yahya b. Muhammed b. Sâ‘id hadis nakletmişlerdir. Sika olduğu ifade edilmiştir. 262 senesinde vefat etmiştir.[113] İbn Ebi’d-Dünyâ, *Kitâbu’l-İyâl*’inde Ubeydullah el-Atekî’den 5 rivayette bulunmuştur.

30. Yahya b. Yusuf (ö. 229/843)

Ebû Zekeriyya Yahya b. Yusuf b. Ebî Kerîme ez-Zimmî. Bağdat’ta ikamet etmiştir. Şerik, Dımam b. İsmail, Ebû’l-Ahves gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Buhârî, Ali b. Ahmed b. en-Nadr, Ahmed b. el-Hasen es-Sûfî gibi âlimler hadis almıştır.

---

[111] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dil*, c. IX, s. 86; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c. X, s. 477; İbn Hacer, *Tehzibu’t-Tehzîb*, c. XI, s. 93.
[112] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c. IX, s.7; İbn Hacer, age, c. XI, s.135.
[113] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdad*, c. XII, s. 31.

Sika bir râvidir.[114] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Yahya b. Yusuf'dan 4 rivayette bulunmuştur.

31. Ahmed b. Menî' (ö. 244/858)

Ebû Cafer Ahmed b. Menî' b. Abdurrahman el-Beğavî. 160 senesinde doğmuştur. Hüşeym, Abbâd b. el-Avvâm ve Süfyân b. Uyeyne gibi pek çok âlimden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise başta kütüb-i sitte müellifleri olmak üzere pek çok âlim rivayette bulunmuştur. Sika bir râvidir. 244 senesinde vefat etmiştir.[115] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ahmed b. Menî'den 4 rivayette bulunmuştur.

32. Bişr b. Mu'âz el-Akadî (ö. 245/859)

Ebû Sehl Bişr b. Mu'âz el-Akadî el-Basrî ed-Darîr. Bişr b. Mufaddal, Ebû Avâne, Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî ve Hammâd b. Zeyd gibi kimselerden hadis nakletmiştir. Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, İbn Huzeyme ve Ebû Hatim gibi meşhur te'lif sahibi âlimler de ondan hadis naklinde bulunmuşlardır. Sadûk bir râvidir.[116] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Bişr b. Mu'âz'dan 4 rivayette bulunmuştur.

33. Ahmed b. İbrahim (ö. 246/860)

Ebû Abdullah Ahmed b. İbrahim b. Kesir b. Zeyd ed-Devrakî en-Nükrî el-Bağdâdî. Halid b. Mahled, Mübeşşir b. İsmail ve Yezid b. Harun'dan hadis nakletmiştir. Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce gibi meşhur âlimler kendisinden hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Âlimler sika olduğunu ifade etmişlerdir.[117] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ahmed b. İbrahim'den 4 rivayette bulunmuştur.

34. Muhammed b. Yezid el-Iclî (ö. 248/862)

Ebû Haşim Muhammed b. Yezid b. Muhammed b. Kesîr b. Rifâ'a el-Iclî el-Kûfî. Muttalib b. Ziyad, Ebûbekir b. Ayyâş ve Hafs b. Ğıyâs'tan hadis işitmiştir. Kendisinden Müslim, Tirmizî ve İbn Mâce başta olmak üzere birçok kimse hadis nakletmiştir. Ahmed el-Iclî ve Yahya b. Main kendisinde bir beis yoktur ifadesini kullanmışlardır. Zayıf bir râvi

[114] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c. XI, s. 38-39; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c. IX, s. 200; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.XI, s.307-308.
[115] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, *c.* II, s. 77-78; Zehebî, age, c. XI, s. 483-444; İbn Hacer, age, c. I, s. 84.
[116] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c. II, s. 368; İbn Hacer, age, c. I, s. 458.
[117] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c. XII, s. 130; İbn Hacer, age, c. I, s. 10.

olarak değerlendirilmiştir.[118] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Muhammed b. Yezid el-Iclî'den 4 rivayette bulunmuştur.

35. el-Hasan b. Sabbâh (ö. 249/863)

Ebû Ali el-Hasan b. Sabbâh b. Muhammed el-Vasiti el-Bezzâr. Süfyan b. Uyeyne, Ebû Muaviye, Mübeşşir b. İsmail ve Haccac b. Muhammed'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî hadis nakletmişlerdir. Sadûktur.[119] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde el-Hasan b. Sabbâh'dan 4 rivayette bulunmuştur.

36. Müemmel b. Hişam (ö. 253/867)

Ebû Hişâm Müemmel b. Hişam el-Yeşkuri el-Basri. İsmail b. 'Uleyye, Ebû Muaviye ed-Darir ve Yahya b. Abbad el-Dabbî'den hadis nakletmiştir. Kendisinden Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ebû Hatim, İbn Huzeyme hadis nakletmişlerdir. Ebû Hatim saduk demiştir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Hibban sika demişlerdir.[120] İbn Ebi'd- Dünya, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Müemmel b. Hişâm'dan 4 rivayette bulunmuştur.

37. Ebû Bekir b. Muhammed b. Hânî (ö. 261/875)

Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed b. Hani el-İskâfi el-Ersem et-Tâi. Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd et-Tayalisi, İbn Ebî Şeybe gibi âlimlerden hadis işitmiş, kendisinden ise Nesâî, Musa b. Harun, Yahya b. Sâid gibi âlimler hadis almışlardır. İbn Hibbân sika demiştir. 261 yılında Medine'de vefat etmiştir.[121] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Ebûbekir b. Muhammed b. Hânî'den 4 rivayette bulunmuştur.

38. el-Mufaddal b. Ğassân

Ebû Abdurrahman el-Mufaddal b. Ğassân b. el-Mufaddal el-Ğallâbî. Abdurrahman b. Mehdî, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Yezîd b. Harun, Süleyman b. Harb, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Yakup b. Şeybe, Ebû'l-Kasım Abdullah b. Muhammed el-Beğavî gibi âlimler hadis almıştır. Sikadır.[122] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde el-Mufaddal b. Ğassân'dan 4 rivayette bulunmuştur.

39. Muhammed b. Ebû Ömer el-Mekkî (ö.243/857)

[118] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c. XII, s. 153-156.
[119] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil,* c. III, s.19; Zehebî, age, c. XII, s. 192-195; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c. II, s. 289-290.
[120] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VIII, s. 375; İbn Hacer, age, c. XX, s. 383-384.
[121] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c. XII, s. 623; İbn Hacer, age, c. I, s. 78.
[122] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdad,* c. XIII, s. 124.

Muhammed b. Yahya b. Ebû Ömer el-Adenî el-Mekkî. Süfyan b. Uyeyne, Fudayl b. Iyâz ve Vekî b. Cerrah gibi pek çoklarından hadis almış kendisinden de Müslim, Tirmizî ve İbn Mâce başta olmak üzere çok sayıda muhaddis rivayette bulunmuştur. Kendisine ait müsnedi de olan müellif sika ve sadûk gibi değerlendirmelerde bulunulmuştur.[123] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Ebû Ömer el-Mekkî'den 4 rivayette bulunmuştur.

40. Muhammed b. Hasan es-Semtî (ö. 228/842)

Ebû Cafer Muhammed b. Hasan es-Semtî el-Bağdadî. Abdullah b. el-Mübarek, İbn Uyeyne, Hüşeym b. Beşîr, İbâd ve Yusuf b. Yakub el-Mâcişûn gibi âlimlerden hadis almıştır. Ebû Dâvûd, Ebû Bekr b. Ebû Hayseme ve İshak b. İbrahim gibi âlimler de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Sadûk bir râvidir.[124] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Hasan es-Semtî'den 3 rivayette bulunmuştur.

41. el-Hüseyin b. el-Hasan (ö. 235/849)

Ebû Ali el-Hüseyin b. el-Hasan b. Beşşâr. Halid b. İsmail el-Mahzumi ve Vaddah b. Hassan'dan hadis rivayet etmiş, kendisinden de Musa b. İshak el-Kâdî ve Ebû Ya'la el-Mevsilî rivayette bulunmuştur. Ebû Hâtim meçhul olduğunu ifade etmektedir.[125] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde el-Hüseyin b. el-Hasan'dan 3 rivayette bulunmuştur.

42. Muhammed b. Bekkâr (ö. 238/852)

Ebû Abdullah Muhammed b. Bekkar b. er-Reyyan el-Bağdadî. Kays b. er-Rebi', Muhammed b. Talha b. Musarrif, İsmail b. Cafer gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Müslim, Ebû Dâvûd, Ebû Zur'a, Ebû Hatim, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel gibi pek çok âlim hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[126] İbn Ebi'd- Dünya *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Bekkâr'dan 3 rivayette bulunmuştur.

43. Muhammed b. Süleyman el-Esedî (ö. 245/859)

Ebû Cafer Muhammed b. Süleyman b. Habib el-Esedî el-Bağdâdî. Malik b. Enes, Süleyman b. Bilal, Hammâd b. Zeyd, İsmail b. Zekeriyya ve Sinan b. Ali gibi âlimlerden

[123] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil, c.*VII, s. 124-125; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XII, s. 96-98; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c. IX, s. 457-458.
[124] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VII, s. 238; İbn Hacer, age, c. IX, s. 111-112.
[125] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdad,* c. VIII, s. 32.
[126] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c. VII, s. 212; Zehebî, age, c.XI, s. 112-114; İbn Hacer, age, c. IX, s. 75-76.

hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Ebû Dâvûd ve Nesâî gibi âlimler hadis almışlardır. Sikadır.[127] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Muhammed b. Süleyman el-Esedî'den 3 rivayette bulunmuştur.

44. İshak b. İbrahim, İshak b. Ebû İsrâîl (ö. 245/859)

Ebû Yakub İshak b. Ebû İsrâîl İbrahim el-Mervezî el-Bağdâdî. 150 senesinde doğmuştur. Abdurrahman b. Ebû'z-Zinâd, Cafer b. Süleyman ve Hammad b. Zeyd gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Buhârî kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Sikadır. 245 senesinde vefat etmiştir.[128] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde İshak b. İbrahim'den 3 rivayette bulunmuştur.

45. Süleyman b. Ebû Şeyh (ö. 246/860)

Ebû Eyyûb Süleyman b. Ebû Şeyh el-Vâsıtî. 151 yılında doğmuştur. Süfyan b. Uyeyne, Abdullah b. İdris, Salih b. Süleyman ve Yahya b. Saîd gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Ahmed b. Ebû Hayseme, Muhammed b. el-Abbas el-Yezîdî ve Ahmed b. el-Kasım gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Güvenilir bir râvîdir.[129] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Süleyman b. Ebû Şeyh'den 3 rivayette bulunmuştur.

46. Ebû Küreyb (ö. 248/862)

Ebû Küreyb Muhammed b. el-A'lâ b. Küreyb el-Hemedânî. 161 senesinde doğmuştur. Ebû Bekir b. Ayyâş, Abdullah b. Mübarek, İbn Uleyye, Süfyan b. Uyeyne gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kütüb-i sitte müellifleri, Ebû Hatim ve Ebû Zür'a gibi âlimler de kendisinden hadis almışlardır. Sikadır.[130] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Küreyb'den 3 rivayette bulunmuştur.

47. el-Hüseyin b. Abdurrahman (ö. 253/867)

Ebû Ali el-Hüseyin b. Abdurrahman el-Cürcânî. Abdulvelîd b. Müslim ve İbn Nümeyr gibi şahsiyetlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Ebû Dâvûd, Nesâî ve

---

[127] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil,* c. VII, s. 168; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c. XI, s. 500-502; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.IX, s.198-199.
[128] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.XI, s. 476-478; İbn Hacer, age, c.I, s. 223-225.
[129] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdad,* c.X, s.67.
[130] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VIII, s. 52; Zehebî, age, c.XI, s. 394-398; İbn Hacer, age, c.IX, s. 385-386.

İbn Mâce başta olmak üzere birçok muhaddis hadis almışlardır. Sika bir râvidir.[131] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde el-Hüseyin b. Abdurrahman'dan 3 rivayette bulunmuştur.

48. Zeyd b. Ahzem (ö. 257/870)

Ebû Tâlib Zeyd b. Ahzem et-Tâî el-Basrî. Yahya b. Said el-Kattan, Muaz b. Hişam ve İbn Mehdi gibi âlimlerden hadis rivayet etmiş, kendisinden ise Müslim ve Tirmizî haricindeki kütüb-i sitte müellifleri hadis nakletmişlerdir. Sika olduğu ifade edilmiştir.[132] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Zeyd b. Ahzem'den 3 rivayette bulunmuştur.

49. el-Abbas b. Cafer (ö. 258/871)

Ebû Muhammed el-Abbas b. Cafer b. Abdullah b. ez-Zebrakân el-Bağdadî el-Vasitî. Muhammed b. Kâsım, İshâk b. Mansûr es-Selûlî, Nasr b. Hammâd, gibi âlimlerden hadis almıştır. Kendisinden de İbn Mâce, İbn Ebû Dâvûd, Abdurrahman b. Ebû Hatim gibi kimseler hadis nakletmişlerdir. Güvenilir bir râvîdir.[133] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde el-Abbas b. Cafer'den 3 rivayette bulunmuştur.

50. İbrahim b. Râşid (ö. 264/877)

Ebû İshak İbrahim b. Râşid b. Süleyman el-Ademî. Muhammed b. Sâbık, Ebû Asım, Yahya b. Hammad gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Heysem b. Halef ed-Dûrî, Muhammed b. Mahled ed-Duri gibi âlimler de kendisinden hadis almıştır. Güvenilir bir râvîdir.[134] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde İbrahim b. Râşid'den 3 rivayette bulunmuştur.

51. İbrahim b. el-Müstemir en-Nâcî (ö.241/855)

Ebû İshak İbrahim b. el-Müstemir en-Nâcî el-Hüzelî el-Basrî. Hayyân b. Hilal, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ve Ebû Asım en-Nebîl gibi âlimlerden hadis almıştır. Kendisinden ise Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Güvenilir bir râvîdir.[135] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde İbrahim b. el-Müstemir en-Nâcî'den 3 rivayette bulunmuştur.

---

[131] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.II, s. 342-343.
[132] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil,* c.III, s. 556-557; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XII, s. 260-261; İbn Hacer, age, c.III, s. 393.
[133] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VI, s. 215; Zehebî, age, c.XII, s. 621; İbn Hacer, age, c.V, s. 115.
[134] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdad,* c. VI, s. 589.
[135] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c. II, s. 140; İbn Hacer, age, c.I, s.164.

52. Ebû Tâlib el-Herevî (ö.239/853)

Ebû Tâlib Haşim b. el-Velîd b. Halid b. Muhammed el-Herevî, el-Bağdâdî. Fudayl b. Iyâz, Süfyan b. Uyeyne, Müslim b. Halid ve Ebû Bekir b. Ayyâş gibi âlimlerden hadis almıştır. Kendisinden de İshak b. Hasan el-Harbî, Ubeyd b. Muhammed b. Halef el-Bezzâr ve Muhammed b. Bişr ve diğer bazı kimseler rivayette bulunmuşlardır. Sikadır.[136] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Tâlib'den 3 rivayette bulunmuştur.

53. Abbas b. Hişâm (ö. 220/834)

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abbas b. Hişâm'dan 3 rivayette bulunmuştur.

54. Said b. Süleyman el-Ahvel el-Mahremî

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Said b. Süleyman'den 3 rivayette bulunmuştur.

55. Ayyâş b. el-Velîd el-Kattân (ö. 226/840)

Ebû'l-Velîd Ayyâş b. el-Velîd el-Kattân el-Basrî. el-Velid b. Müslim, Veki, Mu'temir b. Süleyman gibi âlimlerden hadis almıştır. Kendisinden de Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî gibi âlimler hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[137] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ayyâş b. el-Velîd el-Kattân'den 2 rivayette bulunmuştur.

56. Muhammed b. Ebû Semîne (ö. 230/844)

Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. Ebû Semîne el-Hâşimî el-Basrî. Mu'temir b. Süleyman, Süfyan b. Uyeyne, Yezid b. Zurey ve Ebûbekir b. Ayyâş gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Buhârî ve Ebû Dâvûd gibi âlimler de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Sika bir râvidir.[138] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Muhammed b. Ebû Semîne'den 2 rivayette bulunmuştur.

57. Muhammed b. Selam el-Cümehî (ö. 232/846)

Ebû Abdullah Muhammed b. Selam el-Cümehî. Mübarek b. Fudâle, Hammâd b. Seleme, Ebû Avâne gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Ahmed b. Züheyr, Sa'leb, Ahmed b. Ali el-Ebâr gibi pek çok âlim hadis nakletmiştir. Güvenilir bir ravidir.[139]

---

[136] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdad,* c.XIV, s.66.
[137] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.XII, s.6; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.VII, s.199.
[138] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.X, s.693-694; İbn Hacer, age, c.IX, s.59-60.
[139] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VII, s.278; Zehebî, age, c.X, s.651-652.

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Selam el-Cümehî'den 2 rivayette bulunmuştur.

58. Amr en-Nâkıd (ö. 232/846)

Ebû Osman Amr b. Muhammed b. Bekir b. Sabur el-Bağdâdî en-Nâkıd. Süfyan b. Uyeyne, Ebû Hâlid el-Ahmer, Mu'temir b. Süleyman, Abdurrezzak b. Hemmam gibi âlimlerden rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Muhammed b. İshak es-Sâğânî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ve Ebû'l-Kâsım el-Beğavî gibi şahsiyetler hadis rivayet etmişlerdir. Sikadır. [140] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Amr en-Nâkıd'dan 2 rivayette bulunmuştur.

59. Yahya b. Eyyûb (ö. 234/848)

Ebû Zekeriyya Yahya b. Eyyûb el-Bağdadî el-Mekâbirî. İsmail b. Cafer, Musab b. Selam, Abdullah b. Vehb ve Hüşeym b. Beşîr gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Müslim ve Ebû Dâvûd gibi muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir. Sikadır.[141] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Yahya b. Eyyûb'dan 2 rivayette bulunmuştur.

60. İbrahim b. el-Münzir el-Hızâmî (ö. 236/850)

Ebû İshâk İbrahim b. el-Münzir b. Abdullah el-Hızâmî el-Medenî. İmam Malik, İbn Uyeyne, İbn Vehb, el-Velîd b. Müslim gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Buharî, İbn Mâce ve Dârimî gibi muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir. Güvenilir bir ravidir.[142] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde İbrahim b. el-Münzir el-Hızâmî'den 2 rivayette bulunmuştur.

61. Muhammed b. Kudâme (ö. 237/851)

Ebû Cafer Muhammed b. Kudâme el-Ensari el-Cevheri el-Bağdadi. İbn Uleyye, Ebû Muaviye, İbn Uyeyne ve Abdullah b. Nümeyr gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Muhammed b. Abdullah el-Mahremî, Muhammed b. Musa et-Teymî hadis

[140] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XI, s.147; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.VIII, s.121.
[141] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.XI, s.386-388; İbn Hacer, age, c.XI, s.188-189.
[142] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.II, s.139; İbn Hacer, age, c.I, s.166-167.

nakletmişlerdir. Zayıf bir râvidir.[143] İbn Ebi'd- Dünya *Kitâbu'l-İyâl'*inde Muhammed b. Kudâme'den 2 rivayette bulunmuştur.

62. İshak b. İbrahim

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde İshak b. İbrahim'den 2 rivayette bulunmuştur.

63. Davud b. Rüşeyd (ö. 239/853)

Ebû'l-Fadl Davud b. Rüşeyd el-Havarizmî el-Bağdadi. İsmail b. Ayyâş, İsmail b. Uleyye ve Mervan b. Muaviye'den hadis nakletmiştir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî gibi âlimler kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Sika bir ravidir.[144] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Davud b. Rüşeyd'den 2 rivayette bulunmuştur.

64. Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855)

Ahmed b. Muhammed b. Hilal eş-Şeybani el-Mervezi el-Bağdadi. İbrahim b. Sad, Süfyan b. Uyeyne ve İmam Ebû Yusuf gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Âlimler sika olduğunda ve hadis ilminde imam sayıldığında ittifak etmişlerdir.[145] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel'den 2 rivayette bulunmuştur.

65. Muhammed b. Abdülaziz b. Ebû Rizme (ö. 241/855)

Muhammed b. Abdülaziz b. Ebû Rizme el-Mervezî el-Yeşkurî. Abdullah b. el-Mübarek, Fadl b. Musa, Ebûbekir b. Ayyâş ve İbn Uyeyne gibi âlimlerden hadis rivavyet etmiştir. Kendisinde de Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce başta olmak üzere pek çok muhaddis hadis nakletmiştir. Sika bir râvidir.[146] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Muhammed b. Abdülaziz b. Ebû Rizme'den 2 rivayette bulunmuştur.

66. Abdullah b. Muaviye el-Cumahî (ö. 243/857)

Ebû Cafer Abdullah b. Muaviye el-Cumahî el-Basrî. Hammad b. Seleme, Muhammed b. Raşid ve Mehdi b. Meymun'dan hadis nakletmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve

[143] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.VIII, s. 66; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.IX, s.410.
[144] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.III, s.412; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XI, s.133-134.
[145] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.II, s.68; Zehebî, age, c.XI, s.177; İbn Hacer, age, c.I, s.72.
[146] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VIII, s.8; İbn Hacer, age, c.IX, s.312-313.

İbn Mâce de kendisinden hadis nakletmişlerdir. Güvenilir bir ravidir.[147] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abdullah b. Muaviye el-Cumahî'den 2 rivayette bulunmuştur.

67. Abdurrahman b. Vâkıd (ö. 247/861)

Ebû Müslim, Abdurrahman b. Vâkıd b. Müslim el-Bağdâdî el-Vâkıdî. Velîd b. Müslim ve Kâdı Ebû Yusuf gibi birçok kimseden rivayette bulunmuştur. Kendisinden hadis rivayet eden kişiler arasında Tirmizî de bulunmaktadır. Güvenilir bir ravidir.[148] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abdurrahman b. Vâkıd'dan 2 rivayette bulunmuştur.

68. Zekeriyya b. Yahya (ö. 251/865)

Ebû Sukeyn Zekeriyya b. Yahya b. Ömer et-Tâî el-Kûfî. Babası el-Muhâribî ve Abdullah b. Numeyr hadis rivayet ettiği kimselerdendir. Buhârî, el-Bezzâr ve Ahmed b. Amr kendisinden hadis nakletmişlerdir. Güvenilir bir râvidir.[149] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Zekeriyya b. Yahya'dan 2 rivayette bulunmuştur.

69. Harun b. Süfyân (ö. 251/865)

Ebû Süfyan Harun b. Süfyân b. Beşîr. Yezîd b. Harun, Ebû Zeyd en-Nahvî, Abdullah b. Cafer er-Rakkî, Ziyâd b. Sehl el-Hârisî ve Muhammed b. Ömer el-Vakidî gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Cafer b. Muhammed b. Kezâl, Ubeyd el-İclî ve Abdullah b. İshak el-Medâinî gibi şahsiyetler hadis rivayet etmişlerdir.[150] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Harun b. Süfyan'dan 2 rivayette bulunmuştur.

70. Ebû Bekir et-Temîmî (ö. 251/865)

Ebû Bekir Muhammed b. Sehl b. Asker b. İmâre b. Duveyd el-Buhârî. Osman b. Ömer b. Fâris, Abdurrezzak, Yahya b. Hisan, Kasım b. Kesîr gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebû Hâtim gibi muhaddisler kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Sika bir ravidir.[151] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebûbekir et-Temîmî'den 2 rivayette bulunmuştur.

---

[147] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XI, s.436.
[148] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.V, s.296; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.VI, s.293-294.
[149] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, III, 337-338.
[150] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdad*, c.XVI, s.36.
[151] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VII, s.277; İbn Hacer, age, c.IX, s.207.

71. Ziyad b. Eyyûb (ö. 252/866)

Ebû Hâşim Ziyad b. Eyyûb b. Ziyad et-Tusi el-Bağdadi. Ebû Bekir b. Ayyâş, Mu'temir b. Süleyman ve İsmail b. Uleyye'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ahmed b. Hanbel ve İbn Huzeyme gibi meşhur muhaddisler hadis nakletmişlerdir. Güvenilir bir ravidir.[152] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ziyad b. Eyyûb'dan 2 rivayette bulunmuştur.

72. el-Fadl b. Cafer (ö. 252/866)

Ebû'l-Kasım el-Fadl b. Cafer b. Muhammed b. Ebû Asım et-Temîmî el-Bağdadi. İbrahim b. Duheym, İshak b. Ahmed el-Huzai, Ebî Şeybe Dâvûd b. İbrahim gibi âlimlerden hadis nakletmişir. Kendisinden ise Abdulğani el-Ezdi, Ahmed b. el-Hasan et-Tayyan, Muhammed b. Avf el-Müzeni gibi âlimler hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Sika bir ravidir.[153] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde el-Fadl b. Cafer'den 2 rivayette bulunmuştur.

73. el-Hasen b. Abdulaziz el-Cervî (ö. 257/870)

Ebû Ali el-Hasen b. Abdulaziz b. Vezir b. Dabi el-Mısri el-Cervî. Amr b. Ebî Seleme, Eyyüb b. Suveyd ve Ebû Mushir el-Ğassânî'den hadis nakletmiştir. Talebeleri arasında Buhârî ve İbn Ebû Hatim gibi meşhur kimseler vardır. Sika bir ravidr.[154] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde kendisinden 2 rivayette bulunmuştur.

74. İsmail b. Esed (ö. 257/870)

İsmail b. Ebû'l-Haris Esed b. Şahîn el-Bağdadî. Hasan b. Musa el-Eşyeb, Ebû Nadr Haşim b. Kasım, Ravh b. Ubâde ve Yezid b. Harun gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Güvenilir bir ravidir.[155] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde İsmail b. Esed'den 2 rivayette bulunmuştur.

75. Abdullah b. el-Heysem ed-Dûrî (ö. 261/875)

Ebû Muhammed Abdullah b. el-Heysem el-Abdî el-Basrî. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ve Vehb b. Cerir gibi âlimlerden hadis nakletmiş, kendisinden ise Beğâvi, Ahmed b. İshak

---

[152] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.III, s.525; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XII, s.120-121-122; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.III, s.355.
[153] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VII, s.60; Zehebî, age, c.XVI, s.338; İbn Hacer, age, c.VIII, s.269.
[154] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.III, s.24; Zehebî, age, c.XII, s.333-334.
[155] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.II, s.161.

gibi âlimler hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Sika bir ravidir.[156] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abdullah b. el-Heysem ed-Dûrî'den 2 rivayette bulunmuştur.

76. Ebû Zeyd en-Nümeyrî (ö. 262/876)

Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe b. Ubeyde en-Nümeyrî el-Basrî en-Nahvî el-Ahbârî. 173 senesinde doğmuştur. Yahya b. Saîd el-Kattân, Abdulvehhâb es-Sekafî, Muâz b. Muâz, Ali b. 'Âsım, Yezîd b. Harun gibi âlimlerden hadis rivayet etmiş, kendisinden de İbn Mâce, İbn Sâid, Ebû'l-Abbas es-Sirâc ve Ebûbekir b. Ebû Dâvûd gibi âlimler hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Sadûk bir râvidir.[157] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Zeyd en-Nümeyrî'den 2 rivayette bulunmuştur.

77. Yakub b. İshâk (ö. 271/884)

Ebû Yusuf Yakub b. İshâk b. Ziyâd el-Basrî. Osman b. Ömer, Ebû Asım en-Nebîl gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise İbn Mahled, Ebû'l-Hüseyin b. el-Münâdî gibi âlimler hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Sika bir râvidir.[158] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Yakub b. İshâk'dan 2 rivayette bulunmuştur.

78. Muhammed b. İmrân

Ebû Abdurrahman Muhammed b. İmrân b. Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Leylâ el-Ensârî el-Kûfî. Babası İmrân b. Muhammed, Şerîk ve İbn Fudayl gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Buhârî ve Tirmizî gibi âlimler de kendisinden hadis nakletmişlerdir. Güvenilir bir râvidir.[159] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. İmrân'dan 2 rivayette bulunmuştur.

79. Abdullah b. Ebû Bedr

Abdullah b. Ebû Bedr er-Rûmî. Velid b. Müslim, Yahya b. Yemân ve Veki gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Abbas b. Muhammed ed-Dûrî hadis nakletmiştir. Sika bir ravidir.[160] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abdullah b. Ebû Bedr'den 2 rivayette bulunmuştur.

---

[156] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.VI, s.64.
[157] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil,* c.VI, s.116; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XII, s.369-372; İbn Hacer, age, c.VII, s.460-461.
[158] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.XII, s.631.
[159] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VIII, s.41; İbn Hacer, age, c.IX, s.381.
[160] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdad,* c.XI, s.80.

80. Abdurrahman b. Nâfi

Ebû Ziyâd Abdurrahman b. Nâfi el-Mahramî. Ma'mer b. Süleyman, Mahled b. Yezîd ve Saîd b. Yezîd gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Ebû Zür'a ve Muhammed b. Harun gibi şahsiyetler hadis rivayet etmişlerdir. Güvenilir bir ravidir.[161] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abdurrahman b. Nâfi'den 2 rivayette bulunmuştur.

81. Ebû Abdurrahman el-Ezramî

Abdullah b. Muhammed b. İshak el-Cezerî el-Mevsılî. Veki b. el-Cerrâh, İbn Uleyye, Süfyân b. Uyeyne ve Abdurrahman b. Mehdî gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ebû Hatim gibi âlimler hadis nakletmişlerdir. Sika bir ravidir.[162] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Abdurrahman el-Ezramî'den 2 rivayette bulunmuştur.

82. Ebû'l-Ma'mer el-Hüzelî (ö. 236/850)

Ebû'l-Ma'mer İslam b. İbrahim b. Mamer b. Hasan el-Hüzelî el-Bağdâdî, Abdullah b. Mübârek ve süfyan b. Uyeyne gibi âlimlerden hadis almıştır kendisinden de Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd başta olmak üzere pek çok muhaddis rivayette bulunmuştur. Sikadır.[163] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû'l-Ma'mer el-Hüzelî'den 2 rivayette bulunmuştur.

83. Ahmed b. Abdu'l-A'lâ eş-Şeybânî (ö.)

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ahmed b. Abdu'l-A'lâ eş-Şeybânî'den 2 rivayette bulunmuştur.

84. Abdullah b. Yunus b. Bükeyr (ö.)

Ebû'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abdullah b. Yunus b. Bükeyr'den 2 rivayette bulunmuştur.

---

[161] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, c.V, s.294; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.VI, s.285.
[162] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.V, s.161; İbn Hacer, age, c.VI, s.4-5.
[163] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.II, s.157; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XI, s.69-71; İbn Hacer, age, c.I, s.273.

85. Harun b. Ebû Yahya (ö.)

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Harun b. Ebû Yahya'dan 2 rivayette bulunmuştur.

86. Ebû'l-Hasen eş-Şeybânî (ö.)

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû'l-Hasen eş-Şeybânî'den 2 rivayette bulunmuştur.

87. Ebû Saîd el-Medînî (ö.)

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Saîd el-Medînî'den 2 rivayette bulunmuştur.

88. Abdullah b el-Mübârek (ö. 181/797)

Ebû Abdurrahman Abdullah b. el-Mübârek b. Vâdıh el-Hanzalî et-Türki. Süleyman et-Teymi, Ebû Hanife ve Evzai gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Ma'mer, es-Sevri ve Abdurrezak b. Hemmâm da kendisinden nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[164] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abdullah b. el-Mübârek'den 1 rivayette bulunmuştur.

89. Ebû Ali et-Temîmî (ö. 187/802)

Ebû Ali el-Fudayl b. İyâz b. Mesud b. Bişr et-Temimi. el-A'meş ve Humeyd et-Tavîl gibi âlimlerden hadis işitmiştir. Abdullah b. el-Mübarek, Yahya b. Said el-Kattân ve Süfyan b. Uyeyne gibi kimseler de kendisinden hadis nakletmişlerdir. Sikadır.[165] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Ali et-Temîmî'den 1 rivayette bulunmuştur.

90. Ebû Abdurrahman el-Ezdî (ö. 221/836)

Ebû Abdurrahman Abdullah b. Osman el-Ezdî. Abdullah b. el-Mübarek, Şu'be, Hammâd b. Zeyd ve Malik b. Enes gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Buharî, el-Abbas b. Musab, Ubeydullah b. Vâsıl ve Muhammed b. Amr gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Sikadır.[166] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Abdurrahman el-Ezdî'den 1 rivayette bulunmuştur.

---

[164] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, c.I, s.262; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.VIII, s.378; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.V, s.382.
[165] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.VII, s.393; İbn Hacer, age, c.VIII, s.294.
[166] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.V, s.113; Zehebî, age, c.X, s.270-272; İbn Hacer, age, c.V, s. 313-314.

91. Abdu'l-Muteâ'l b. Tâlib (ö. 226/841)

Ebû Muhammed Abdu'l-Muteâ'l b. Tâlib b. İbrahim el-Ensârî. İbrahim b. Sa'd ve Ebû Avâne gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Buhârî ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimler hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[167] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abdu'l-Muteâ'l b. Tâlib'den 1 rivayette bulunmuştur.

92. Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî (ö. 227/841)

Ebû'l-Velîd Hişâm b. Abdülmelik et-Tayâlisî. Şu'be, Hişâm ed-Destuvâî ve Mâlik b. Enes gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Buhârî, Ebû Dâvûd ve Dârimî gibi muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir. Sika bir ravidir.[168] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî'den 1 rivayette bulunmuştur.

93. Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb (ö. 228/842)

Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb el-Verrâk el-Bağdadî, İbrahim b. Sa'd ez-Zührî ve Ebû Bekir b. Ayyâş'tan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Ebû Dâvûd, Züheyr b. Harb, Ebû Ya'la el-Mevsîlî gibi âlimler hadis nakletmişlerdir.[169] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb'den 1 rivayette bulunmuştur.

94. el-Müsennâ b. Muaz (ö. 228/842)

el-Müsennâ b. Muaz b. Muaz el-Anberî. Babası Muaz b. Muaz el-Anberî, Mu'temir b. Süleyman, ve Yahya el-Kattân gibi şahsiyetlerden hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de oğulları Hasan ve Muaz, kardeşi Ubeydullah b. Muaz, Ebû Hayseme ve Ebû Zür'a gibi âlimler hadis nakletmişlerdir. Sikadır.[170] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde el-Müsennâ b. Muaz'dan 1 rivayette bulunmuştur.

95. Ebû Nasr et-Temmâr (ö. 228/842)

Ebû Nasr Abdülmelik b. Abdülaziz et-Temmâr. İmam Mâlik, Cerîr b. Hâzim ve Hammâd b. Seleme gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Müslim, Ebû Zür'a

[167] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.VI, s.68; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.VI, s.379-380.
[168] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.IX, s.65-66; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.X, s.341-347.
[169] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.II, s.70; İbn Hacer, age, c.I, s.61.
[170] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.X, s.37.

ve Ebû Hâtim gibi kimseler hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[171] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Nasr et-Temmâr'dan 1 rivayette bulunmuştur.

96. Muhammed b. Sa'd (ö. 230/844)

Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' el-Bağdadi. Süfyan b. Uyeyne, Veki ve İsmail b. Uleyye gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise el-Haris b. Ebû Üsâme ve Ahmed b. Yahya el-Belâzûrî gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Zayıf bir râvidir.[172] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Sa'd'den 1 rivayette bulunmuştur.

97. Saîd b. Muhammed el-Cermî (ö. 230/844)

Ebû Muhammed Saîd b. Muhammed b. Saîd el-Cermî. Şerîk, Hâtim b. İsmail ve el-Muttalib b. Ziyad gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Buharî, Müslim ve Ebû Zür'a gibi şahsiyetlerden hadis rivayet etmişlerdir. Güvenilir bir ravidir.[173] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Saîd b. Muhammed el-Cermî'den 1 rivayette bulunmuştur.

98. Yakub b. İbrâhim (ö. 230/844)

Ebû Yusuf Yakub b. İbrahim b. Kesîr b. Eflah el-Abdî el-Kaysî ed-Devrakî. Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Said el-Kattân, Veki ve İbn Uleyye gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Buhari, Müslim, Ebû Davud, Tirmizi, Nesâî ve İbn Mâce gibi muhaddisler hadis nakletmişlerdir. Sika bir ravidir.[174] İbn Ebî'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Yakub b. İbrahim'den 1 rivayette bulunmuştur.

99. Harun b. Maruf (ö. 231/845)

Ebû Ali Harun b. Maruf el-Mervezî. Hüşeym, Süfyan b. Uyeyne ve el-Velid b. Müslim gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed b. Hanbel gibi muhaddisler hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[175] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Harun b. Maruf'dan 1 rivayette bulunmuştur.

---

[171] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil,* c.V, s.358; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.X, s.571-574; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.VII, s.406-407.
[172] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.IX, s.60; İbn Hacer, age, c.IX, s.182.
[173] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.IV, s.59; Zehebî, age, c.X, s.637-638.
[174] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.XII, s.141-144; İbn Hacer, age, c.XI, s.381.
[175] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.IX, s.96; Zehebî, age, c.IX, s.160; İbn Hacer, age, c.XI, s.11.

100.Halef b. Sâlim (ö. 231/846)

Ebû Muhammed Halef b. Salim el-Mahremî. İsmail b. Uleyye, Abdurrahman b. Mehdî ve Yahya b. Said el-Kattân gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Osman ed-Dârimî ve Beğavî gibi âlimler de kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Sika bir ravidir.[176] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Halef b. Salim'den 1 rivayette bulunmuştur.

101.Kamil b. Talha (ö.231/845)

Ebû Yahya Kamil b. Talha el-Cahderî el-Basrî. Hammâd b. Seleme, Leys b. Sa'd ve İmam Malik'ten hadis rivayet etmiştir. Ebû Hayseme, Ebû Dâvûd, Ebû Hâtim, el-Mevsılî ve Beğavî gibi âlimler de kendisinden hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[177] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Kamil b. Talha'dan 1 rivayette bulunmuştur.

102.Muhammed b. Abdullah el-Ezdî (ö.231/845)

Ebû Cafer Muhammed b. Abdullah el-Mahramî el-Ezdî. Süfyan b. Uyeyne, Vekî b. Cerrâh ve Yahya b. Said el-Kattân gibi âlimlerden hadis almıştır. Kendisinden de Nesâî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ve Yakup b. Süfyan el-Fârisî gibi hadisçiler rivayete bulunmuştur. Sikadır.[178] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Muhammed b. Abdullah el-Ezdî'den 1 rivayette bulunmuştur.

103.el-Hakem b. Musa (ö. 232/846)

Ebû Sâlih el-Hakem b. Musa b. Ebû Züheyr el-Bağdâdî el-Kantarî. İsmâîl b. Ayyâş, İbnu'l-Mübârek ve el-Velid b. Müslim gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Buhârî, Müslim, Nesâi, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel ve Darimî gibi muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir. Sika bir râvidir.[179] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde el-Hakem b. Musa'dan 1 rivayette bulunmuştur.

104.Muhammed b. Abdullah (ö. 234/848)

Ebû Abdurrahman Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr el-Hemdânî el-Kufî. Süfyan b. Uyeyne, Vekî b. Cerrâh, İbn İdris ve Ebû Üsame gibi âlimlerden rivayette bulunmuş

[176] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil,* c.III, s.371; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c.III, s.152-154.
[177] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VII, s.172; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.XI, s.107-111; İbn Hacer, age, c.VIII, s.408-409.
[178] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.IX, s.266.
[179] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.III, s.128-129; Zehebî, age, c.XI, s.5-6; İbn Hacer, age, c.II, s.439-440.

kendisinden de Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce gibi hadisçiler de hadis almışlardır. Sikadır.[180] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Abdullah'dan 1 rivayette bulunmuştur.

105.Abdülaziz b. Yahya (ö. 235/849)

Ebû'l-Asbağ Abdülaziz b. Yahya b. Yûsuf el-Bükâî el-Harrânî. Muhammed b. Seleme, Mahled b. Yezîd, Itâb b. Beşir ve el-Velîd b. Müslim gibi âlimlerden hadis rivayet etmiş, kendisinden ise Ebû Dâvûd, Nesâî, Ebû Zür'a, Ebû Hâtim, Bakî b. Mahled gibi kimseler hadis nakletmişlerdir. Güvenilir bir ravidir.[181] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abdülaziz b. Yahya'dan 1 rivayette bulunmuştur.

106.Süreyc b. Yunus (ö. 235/849)

Ebû'l-Haris Süreyc b. Yunus b. İbrahim. Hüşeym, İbn Uleyye, Ibâd b. Ibâd gibi şahsiyetlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Müslim, Nesâî ve Ebû Zür'a gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Sika bir râvidir.[182] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitabu'l-İyâl*'inde Süreyc b. Yunus'dan 1 rivayette bulunmuştur.

107.Mansûr b. Ebû Müzâhim (ö.235/849)

Ebû Nasr Mansûr b. Ebû Müzâhim el-Bağdâdî. İmam Mâlik ve Abdullah b. el-Mübârek'den hadis nakletmiştir. Müslim ve Nesâî ondan rivayette bulunmuşlardır. Sika bir râvidir.[183] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Mansûr b. Ebû Müzâhim'den 1 rivayette bulunmuştur.

108.Bişr b. el-Velîd (ö. 238/852)

Ebû'l-Velîd Bişr b. el-Velîd b. Hâlid el-Kindî. İmam Ebû Yusuf, Malik b. Enes ve Hammad b. Zeyd gibi âlimlerden hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden ise Musa b. Harun, Ebû'l-Kasım el-Beğavî, Ebû'l-Abbas es-Sekafî ve Ebû Ya'lâ el-Mevsılî gibi âlimler hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[184] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Bişr b. el-Velîd'den 1 rivayette bulunmuştur.

[180] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.I, s.320-328; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XI, s.455-458; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb*, c. IX, s.282-283.
[181] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.V, s.399-400; İbn Hacer, age, c.VI, s.362-363.
[182] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.IV, s.304; Zehebî, age, c.XI, s.146.
[183] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VIII, s.170; İbn Hacer, age, c.X, s.311-312.
[184] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.II, s.369; Zehebî, age, c.X, s.673-676.

109.Ebû Abdurrahman el-Kureşî (ö. 239/853)

Ebû Abdurrahman Abdullah b. Ömer b. Muhammed b. Ebân b. Salih b. Umeyr el-Kureşî. Abdulaziz ed-Derâverdî, Ali b. Hişâm, Abdullah b. el-Mübârek gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Müslim, Ebû Dâvûd, Beğavî, Ebû Zür'a gibi kimseler hadis rivayet etmişlerdir. Güvenilir bir ravidir.[185] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Abdurrahman el-Kureşî'den 1 rivayette bulunmuştur.

110.Osman b. Ebû Şeybe (ö. 239/853)

Ebû'l-Hasan Osman b. Muhammed b. Kâdı Ebû Şeybe İbrahim b. Osman b. Hevâstî el-Absî el-Kûfî. 160'lı yıllarda doğmuştur. Şerîk, Ebû'l-Ahvas, Cerir b. Abdu'l-Humeyd, Süfyan b. Uyeyne, Abdullah b. el-Mübarek, İsmail b. Uyeyne, Vekî ve Yezîd b. Hârun gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Ebû Hatim gibi muhaddisler de kendisinden hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Sikadır.[186] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Osman b. Ebû Şeybe'den 1 rivayette bulunmuştur.

111.Ebûbekir Muhammed b. Ebû Itâb (ö. 240/854)

Ebûbekir Muhammed b. Ebû Itâb el-Hasen b. Tarif el-Bağdâdî. Zeyd b. el-Habbâb, Yezid b. Harun, Ravh, el-Mukri, Vehb b. Cerir gibi kimselerden hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de Müslim, Ebû Dâvûd, Beğavî gibi âlimler hadis nakletmiştir. Güvenilir bir ravidir.[187] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebûbekir Muhammed b. Ebû Itâb'dan 1 rivayette bulunmuştur.

112.Ebû Seleme Yahya b. Halef el-Bâhilî (ö. 242/856)

Ebû Seleme Yahya b. Halef el-Basrî el-Cûbârî. Abdu'l-A'lâ b. Abdu'l-A'lâ, Abdulvehhâb es-Sekafi, Mu'temir b. Süleyman, Ravh b. Ubâde gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce gibi büyük âlimler hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Sikadır.[188] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Seleme Yahya b. Halef el-Bâhilî'den 1 rivayette bulunmuştur.

---

[185] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil,* c.V, s.110-111; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XI, s.155-156.
[186] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.XI, s.151-154.
[187] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.XII, s.119-120.
[188] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.XI, s.204.

113.el-Halîl b. Amr (ö. 242/856)

Ebû Amr el-Halîl b. Amr es-Sekafî el-Bezzâr el-Begavî. İbn Uyeyne, Muhammed b. Seleme el-Harrânî gibi kimselerden hadis nakletmiştir. Kendisinden İbn Mâce ve Ebû'l-Kâsım el-Begavî gibi meşhur âlimler hadis rivayetinde bulunmuştur. Sika bir râvidir. Bağdat'ta vefat etmiştir.[189] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde el-Halîl b. Amr'dan 1 rivayette bulunmuştur.

114.İbrahim b. Abdullah b. Hâtim (ö. 244/858)

Ebû İshak İbrahim b. Abdullah b. Hatim el-Herevî el-Bağdadi. İsmail b. Cafer, Abdullah b. Ebû'z-Zinâd, Abdülaziz ed-Darâverdî gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden Tirmizî, İbn Mâce, Musa b. Harun gibi âlimler hadis rivayetinde bulunmuştur. Sika bir râvidir.[190] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde İbrahim b. Abdullah b. Hâtim'den 1 rivayette bulunmuştur.

115.Said b. Yakub et-Tâlekânî (ö. 244/858)

Ebûbekir Said b. Yakub et-Tâlekânî. Hammâd b. Zeyd, Abdullah b. el-Mübarek ve Osman b. Yemân gibi âlimlerden hadis rivayet etmiş, kendisinden de Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesaî ve Ebû Hâtim gibi meşhur zatlar rivayette bulunmuşlardır. Sikadır. Bağdat'ta vefat etmiştir.[191] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Said b. Yakub et-Tâlekânî'den 1 rivayette bulunmuştur.

116.Mücahid b. Musa (ö. 244/858)

Ebû Ali Mücahid b. Musa b. Ferrûh el-Huvârezmî. Süfyan b. Uyeyne, Velid b. Müslim ve İsmail b. Uleyye gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Buhârî haricindeki kütüb-i sitte müellifleri kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Sika bir râvidir.[192] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Mücahid b. Musa'dan 1 rivayette bulunmuştur.

117.Muhammed b. Abdu'l-A'lâ (ö. 245/859)

Ebû Abdullah Muhammed b. Abdu'l-A'lâ es-San'ânî el-Basrî el-Kaysî. Mu'temir b. Süleyman, Mervan b. Muaviye, Halid b. Haris, Muhammed b. Abdurrahman, Imran b.

---

[189] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.III, s.169.
[190] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.II, s.109; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XI, s.478; İbn Hacer, age, c.I, s.132.
[191] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.IV, s.75; İbn Hacer, age, c.IV, s.103.
[192] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.XI, s.495-496; İbn Hacer, age, c.X, s.44-45.

Uyeyne, Süfyan b. Uyeyne gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Buhârî hariç kütüb-i sitte müellifleri kendisinden hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[193] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Abdu'l-A'lâ'dan 1 rivayette bulunmuştur.

118.Ebû Ömer el-Mukrî (ö. 246/860)

Ebû Ömer Hafs b. Ömer b. Abdülaziz b. Sahbân el-Ezdî. İsmail b. Cafer, Kisâî, İbrahim b. Ebû Yahya, İsmail b. Ayyâş ve Süfyan b. Uyeyne gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce ve Ebû Zür'a gibi muhaddisler hadis nakletmişlerdir. Güvenilir bir ravidir.[194] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Ömer el-Mukrî'den 1 rivayette bulunmuştur.

119.Yakup b. İsmail b. Hammâd b. Zeyd Huveyz b. Damra el-Kuşeyrî (ö. 246/860)

Ebû Yusuf el-Basrî Yakup b. İsmail b. Hammâd b. Zeyd b. Dirhem. Süfyân b. Uyeyne, Yahya b. Said el-Kattân, Abdurahman b. Mehdî ve Vehb b. Cerîr'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Güvenilir bir ravidir.[195] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Yakup b. İsmail b. Hammâd b. Zeyd Huveyz b. Damra el-Kuşeyrî'den 1 rivayette bulunmuştur.

120.Seleme b. Şebîb (ö. 247/891)

Ebû Abdurrahman Seleme b. Şebîb el-Hacrî el-Mismaî en-Nesâî. Yezid b. Harun, Yezid b. el-Hubab, Ebû Dâvûd et-Tayalisi gibi âlimlerden hadis nakletmiş, kendisinden ise Müslim b. Haccac, Ebû Dâvûd, Tirmizî gibi muhaddisler hadis rivayetinde bulunmuştur. Sikadır. Mısır'da vefat etmiştir.[196] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Seleme b. Şebîb'den 1 rivayette bulunmuştur.

121.Muhammed b. Abdullah b. Bezî (ö. 247/861)

Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Bezî el-Basrî. Cafer b. Süleyman, Abdülvâris b. Saîd, Fudayl b. Süleyman, Bişr b. el-Mufaddal gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebûbekir el-Bezzâr, İbn Huzeyme, İbn Cerir et-

[193] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil,* c.VIII, s.16; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.IX, s.289.
[194] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.III, s.183-184; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XI, s.541-543; İbn Hacer, age, c.XII, s.175.
[195] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.IX, s.204.
[196] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.IV, s.164; Zehebî, age, c.XII, s.256; İbn Hacer, age, c.IV, s.146.

Taberi, Muhammed b. Sehl ve Ebû Hatim gibi âlimler kendisinden hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Sikadır.[197] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Muhammed b. Abdillah b. Bezî'den 1 rivayette bulunmuştur.

122.el-Hüseyin b. Muhammed (ö. 247/861)

Ebû Ali el-Hüseyin b. Muhammed b. Eyyüb ez-Zari el-Basrî. Yezid b. Zürey, Fudayl b. Süleyman, Halid b. el-Hâris, İbn Uleyye gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Tirmizî, Nesâî, Ebûbekir el-Bezzâr gibi pek çok muhaddis hadis nakletmiştir. Güvenilir bir ravidir.[198] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde el-Hüseyin b. Muhammed'den 1 rivayette bulunmuştur.

123.el-Hüseyin b. el-Cüneyd el-Bezzâr (ö. 247/861)

Ebû Ali Hüseyin b. Cüneyd b. Ebû Cafer el-Bezzâr el-Bağdâdî el-Belhî. Saîd b. Mesleme, İsa b. Yunus, Ebû Muaviye ve Veki gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Hasen b. Eyyub el-Kazvinî, Said b. Muhammed, Musa b. Harun gibi kimseler de kendisinden hadis nakletmişlerdir. Güvenilir bir ravidir.[199] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Hüseyin b. el-Cüneyd el-Bezzâr'den 1 rivayette bulunmuştur.

124.Humeyd b. Zenceveyh (ö. 248/862)

Humeyd b. Mahled b. Kuteybe el-Ezdî en-Nesâi. 180 yılı dolaylarında doğmuştur. en-Nadr b. Şümeyl, Cafer b. Avn, Yezid b. Harun, Vehb b. Cerir, Müemmel b. İsmail, Ubeydullah b. Musa gibi âlimlerden hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbrahim el-Harbi ve Muhammed b. Cerir gibi meşhur âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Sika bir râvidir.[200] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Humeyd b. Zenceveyh'den 1 rivayette bulunmuştur.

125.Ebû Hafs es-Sayrafî (ö. 249/863)

Ebû Hafs Amr b. Ali b. Bahr b. Keniz el-Bahîlî el-Basrî es-Sayrafî el-Fellâs. Abdulvahhab es-Sekafi, Halid b. Haris, Ebû Dâvûd et-Tayalisi, İbn Uyeyne gibi şahsiyetlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Ebû Zür'a, Ebû Hatim, Muhammed b.

[197] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.VII, s.294-295; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.IX, s.248-249.
[198] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.II, s.366.
[199] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.III, s.4; İbn Hacer, age, c.II, s.332-333.
[200] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.III, s.223; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.XII, s.19-21.

Ali el-Hakim et-Tirmizî gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Sikadır.[201] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Hafs es-Sayrafî'den 1 rivayette bulunmuştur.

126.Saîd b. Yahya el-Emevî (ö. 249/863)

Saîd b. Yahya el-Emevi el-Kuraşî, İbn Saîd b. Ebân. A'meş, Muhammed b. Amr ve Mücâlid gibi âlimlerden hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden ise Ahmed b. Hanbel ve Saîd el-Ceramî gibi kimseler hadis nakletmişlerdir. Sikadır.[202] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Saîd b. Yahya'dan 1 rivayette bulunmuştur.

127.İsmet b. Fadl (ö. 250/864)

Ebû'l-Fadl İsmet b. Fadl en-Nümeyrî en-Neysâbûrî. Ebû Muaviye ed-Darîr, Hurmâ b. İmâre, Yahya b. Âdem, Abdulmecid b. Abdilaziz gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Nesâî, İbn Mâce, Darimî, Ebû Hatim gibi muhaddisler hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[203] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde İsmet b. Fadl'dan 1 rivayette bulunmuştur.

128.İbn Zekeriyya b. Dînâr (ö. 250/864)

Ebû Muhammed el-Kasım b. Zekeriyya b. Dînâr el-Kureşî et-Tahhân el-Kufî. Ahmed b. Mufaddal, İshak b. Mansur es-Selulî ve İsmail b. Ebân el-Verrâk'tan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Müslim, Tirmizî, Nesaî ve İbn Mâce gibi meşhur muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Sika bir râvidir.[204] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde kendisinden 1 rivayette bulunmuştur.

129.Muhammed b. el-Müsennâ (ö. 252/866)

Ebû Musa Muhammed b. el-Müsenna b. Ubeyd b. Kays b. Dinar el-Anezî. Süfyan b. Uyeyne, Mu'temir b. Süleyman, Hafs b. Ğıyas gibi âlimlerden hadis nakletmiş, kendisinden ise Buhârî, Müslim, Tirmizî gibi meşhur muhaddisler hadis rivayetinde bulunmuştur. Sikadır. Basra'da vefat etmiştir.[205] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâli*'nde Muhammed b. el-Müsenna'dan 1 rivayette bulunmuştur.

---

[201] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, c.VI, s.249; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XI, s.470-472; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, c.VIII, s.80-82.
[202] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.IX, s.151-152.
[203] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VII, s.21; İbn Hacer, age, c.VII, s.197.
[204] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.VIII, s.314.
[205] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VIII, s.95; Zehebî, age, c.XII, s.123; İbn Hacer, age, c.IX, s.425.

130.İshak b. Behlûl et-Tenvihî (ö. 252/866)

Ebû Yakup, İshak b. Behlûl b. Hassân el-Enbârî. 164 yılında Enbâr'da doğmuştur. Başta babası olmak üzere Süfyân b. Uyeyne, Vekî b. el-Cerrâh, Abdurrahman b. Mehdî ve daha birçok kişiden hadis işitmiştir. Sikadır. Enbâr'da vefat etmiştir.[206] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde İshak b. Behlûl et-Tenvihî'den 1 rivayette bulunmuştur.

131.Muhammed b. Sâlih el-Hayyât (ö. 252/866)

Ebû Abdullah Muhammed b. Sâlih b. Mihran el-Basrî. Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Ma'mer b. el-Müsennâ ve Mu'temir b. Süleyman gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise el-Abbas b. Cafer b. Ebû Tâlib, Abdullah b. Ahmed b. Yunus ve el-Heysem b. Halef gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır. Güvenilir bir ravidir.[207] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Sâlih el-Hayyât'tan 1 rivayette bulunmuştur.

132.Ali b. Şuayb (ö. 253/867)

Ebû'l-Hasen es-Simsâr, Ali b. Şuayb b. Adî b. Hemmâm. Nesâî ve Beğâvi kendisinden hadis nakletmişlerdir. Sikadır. Bağdat'ta vefat etmiştir.[208] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ali b. Şuayb'dan 1 rivayette bulunmuştur.

133.Ahmed b. el-Mikdâm (ö. 253/867)

Ebû'l-Eş'as Ahmed b. el-Mikdam b. Süleyman b. Eş'as el-İclî el-Basrî. Hammad b. Zeyd, Hazm b. Ebû Hazm, Abdullah b. Cafer el-Medînî, Yezid b. Zurey, Fudayl b. Iyâd gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Buhârî, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Beğavî ve İbn Huzeyme gibi muhaddisler de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Sikadır.[209] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ahmed b. el-Mikdâm'dan 1 rivayette bulunmuştur.

134.İshak b. İbrahim el-Bâhilî es-Savvâf (ö. 253/867)

Ebû Yakub İshak b. İbrahim b. Muhammed es-Savvâf el-Bâhilî el-Basrî. Yezid b. Harun, Muaz b. Hişam, Yusuf b. Yakub es-Sedûsî gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Buhârî, Ebû Dâvûd, İbrahim b. Cüneyd gibi muhaddisler kendisinden hadis

[206] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil,* c.II, s.214; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XII, s.489-491.
[207] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, c.IX, s.227.
[208] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.VII, s.331.
[209] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.II, s.78; Zehebî, age, XII, 219-221; İbn Hacer, age, c.I, s.81-82.

nakletmişlerdir. Sikadır.[210] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde İshak b. İbrahim el-Bâhilî es-Savvâf'tan 1 rivayette bulunmuştur.

135.Fadl b. Sehl (ö. 255/869)

Ebû'l-Abbas el-Fadl b. Sehl b. İbrahim el-A'rac el-Bağdâdî. Hişâm b. Saîd, Esved b. Âmir, Huseyn el-Cu'fî gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. İbn Mâce, Ebû Hatim, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ve daha birçok kişi ondan hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Güvenilir bir ravidir.[211] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Fadl b. Sehl'den 1 rivayette bulunmuştur.

136.Zübeyr b. Ebûbekir ez-Zübeyrî (ö. 256/870)

Ebû Abdullah Zübeyr b. Bekkâr b. Abdullah b. Mus'ab b. Sâbit b. Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm el-Esedî el-Medenî. Abdülmelik b. Abdilaziz el-Mâcişûn, İbn Uyeyne, Nadr b. Şümeyl, Muhammed b. Dahhâk ve amcası Musab b. Abdullah gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise İbn Mâce, Ebû Hatim ve Beğavî gibi muhaddisler hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Sika bir râvidir.[212] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Zübeyr b. Ebûbekir ez-Zübeyrî'den 1 rivayette bulunmuştur.

137.Osman b. Sâlih (ö. 256/870)

Ebû'l-Kasım Osman b. Sâlih b. Saîd b. Yahyâ el-Hayyât el-Hulkânî el-Bağdâdî. Vehb b. Cerîr, Saîd b. Âmir gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Ebû Dâvud, Ebû Ubeyd el-Mahâmilî, Yahyâ b. Said gibi şahsiyetler hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[213] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Osman b. Sâlih'ten 1 rivayette bulunmuştur.

138.Ebû Saîd el-Eşec (ö. 257/871)

Ebû Saîd Abdullah b. Saîd b. Husayn el-Kindî el-Eşec el-Kûfî. İsmâîl b. Uleyye, Hafs b. Gıyâs, Muhammed b. Fudayl, Vekî gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de İbn Ebû Hâtim, Hüseyin b. Süfyân ve Ebû Ya'lâ gibi isimler rivayette

[210] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.I, s.216.
[211] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, c.VII, s.63; İbn Hacer, age, c.VIII, s.277-278.
[212] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.III, s.585; İbn Hacer, age, c.III, s.312.
[213] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.VII, s.121-122.

bulunmuştur. Sikadır.[214] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Saîd el-Eşec'den 1 rivayette bulunmuştur.

139.Yakup b. Ubeyd (ö. 261-874)

Ebû Yusuf Yakup b. Ubeyd en-Nehratîrî. Ali b. Âsım, Ebû Üsâme ve Hişâm b. Ammâr gibi âlimlerden hadis işitmiştir. Kendisinden Ebûbekir b. Ebû Dâvûd, Abdullah b. Muhammed el-Hâmid ve Muhammed b. Mahled gibi kimseler hadis rivayet etmişlerdir. Güvenilir bir râvidir.[215] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Yakup b. Ubeyd'den 1 rivayette bulunmuştur.

140.Osman b. Ma'bed (ö. 261-874)

Osman b. Ma'bed b. Nuh el-Mukrî. Ömer b. Ebû Seleme, Hafs b. Ömer, Abdulğaffar b. Dâvûd, İshak b. Muhammed el-Ferevî gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Abdullah b. Sakr ve Muhammed b. Mahled gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır. Sikadır.[216] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Osman b. Ma'bed'den 1 rivayette bulunmuştur.

141.Ali b. Harb et-Tâî (ö. 265/878)

Ebû'l-Hasen Ali b. Harb, Muhammed b. Ali b. Hayyân b. Mâzin b. el-Adûbe et-Tâî el-Mevsilî. 175 senesinde Azerbaycan'da doğmuştur. Süfyan b. Uyeyne, Hafs b. Ğıyâs, Abdullah b. İdris, Veki b. Cerrah, Yezid b. Harun, Ebû Muaviye gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise Nesâî, Yahya b. Sâid, Mehâmilî, Yusuf b. Yakub, İbn Ebî Hatim ve Ebû Avâne gibi kimseler hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir. Mevsil'de vefat etmiştir.[217] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ali b. Harb et-Tâî'den 1 rivayette bulunmuştur.

142.Muhammed b. İshak (ö. 270/883)

Ebûbekir Muhammed b. İshak b. Cafer es-Sâğânî el-Bağdâdi. Ravh b. Ubâde, el-Hâşim b. el-Kasım ve Yahya b. Ebû Bükeyr gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Güvenilir

[214] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil,* c.V, s.73; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.VI, s.236.
[215] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.IX, s.210; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XII, s.338.
[216] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdad,* c.XIII, s.171.
[217] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.XII, s 251-253; İbn Hacer, age, c.VII, s.294-296.

bir râvidir.[218] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. İshak'tan 1 rivayette bulunmuştur.

143.Ali b. Sehl b. el-Muğîre (ö. 271/884)

Ebû'l-Hasan Ali b. Sehl b. el-Muğîre en-Nesâî el-Bağdadî el-Bezzâr. Ebû Bedr, Abdulvahhab b. Atâ, Muhammed b. Ubeyd, Yahya b. Ebûbekîr, Abdullah b. Musa gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden ise İbn Said, Muhammed b. Ahmed el-Hakîmî, İsmail es-Saffâr gibi şahsiyetler hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Sikadır.[219] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ali b. Sehl b. el-Muğîre'den 1 rivayette bulunmuştur.

144.Ali b. İbrahim el-Yeşkurî (ö. 274/887)

Ebû'l-Huseyn Ali b. İbrahim b. Abdülmecid el-Vâsıtî. Yezid b. Harun, Vehb b. Cerir, İsmail b. Ebân gibi âlimlerden hadis nakletmiş, İbn Sâid, Ebû'l-Kasım el-Beğavî, Osman b. Semmâk, Ebû Sehl el-Attâr, Ebû Bekr en-Neccâr gibi isimler de kendisinden hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Güvenilir bir râvidir.[220] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ali b. İbrahim'den 1 rivayette bulunmuştur.

145.Süleyman b. el-Eş'as (ö.275/888)

Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as b. Şeddâd. 202 senesinde doğmuştur. Ka'nebî, Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî, Ahmed b. Hanbel, Kuteybe b. Said ve daha birçok muhaddisten hadis rivayet etmiştir. İmam Tirmizî ve İmam Nesâî başta olmak üzere birçok muhaddis de kendisinden hadis nakletmiştir.[221] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Süleyman b. el-Eş'as'dan 1 rivayette bulunmuştur.

146.İbrahim Ebû İshâk b. İshâk (ö. 277/890)

Ebû İshâk İbrahim b. İshâk b. Ebû'l-Anbes. Cafer b. Avn ve Ya'la b. Ubeyd gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Ebu'l-Abbas b. Ukde, Hayseme b. Süleyman ve Muhammed b. Halef gibi âlimler hadis nakletmişlerdir. Sikadır.[222] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde İbrahim Ebû İshâk b. İshâk'tan 1 rivayette bulunmuştur.

---

[218] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, c.VII, s.195.
[219] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XIII, s.159-160; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, c.VII, s.329-330.
[220] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.XIII, s.90-91.
[221] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.XIII, s.203-221; İbn Hacer, age, c.IV, s.169-173.
[222] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, age, c.XIII, s.198-199.

147.el-Heysem b. Halid b. Yezîd (ö. 278/891)

Ebû Salih el-Heysem b. Halid b. Yezîd. Ahmed b. Ali el-Bezzâz ve Ebû Bişr ed-Düllâbî gibi âlimler kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Sika bir ravidir.[223] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde el-Heysem b. Halid b. Yezîd'den 1 rivayette bulunmuştur.

148.Ebû Muhammed et-Temîmî (ö. 282/895)

Ebû Muhammed Hâris b. Muhammed b. Ebû Üsâme et-Temîmî. Yezid b. Harun, Ravh b. Ubâde ve Kesir b. Hişâm gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de İbn Cerîr et-Taberî ve Muhammed b. Mahled gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Sikâ bir râvidir.[224] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Muhammed et-Temîmî'den 1 rivayette bulunmuştur.

149.Ebu'l-Hasan el-Bâhilî (ö. 314-926)

Ebu'l-Hasen Muhammed b. Muhammed b. Abdullah el-Bâhilî. Ebû Ömer Hafs b. Ömer ed-Dûrî, İshak b. İsrâîl ve İshak b. İbrahim gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Sika bir râvidir.[225] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebu'l-Hasan el-Bâhilî'den 1 rivayette bulunmuştur.

150.Bişr b. Adem

Ebû Abdurrahman Bişr b. Adem b. Yezid el-Basrî. Abdurrahman b. Mehdi ve Muaz b. Hişâm gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim dışındaki kütüb-i sitte müellifleri kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Güvenilir bir râvidir.[226] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Bişr b. Adem'den 1 rivayette bulunmuştur.

151.Harun b. Ömer Ebû Ömer el-Kureşî

Harun b. Amr b. Yezid b. Ziyâd b. Ebû Ziyâd el-Mahzûmî ed-Dımaşkî. el-Velîd b. Müslim, Muhammed b. Şuayb b. Şâbûr ve Yahya b. Süleym et-Tâifî gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Kendisinden de Salih b. Beşir b. Seleme et-Taberânî hadis nakletmiştir. Sika bir râvidir.[227] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Harun b. Ömer Ebû Ömer el-Kureşî'den 1 rivayette bulunmuştur.

---

[223] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb,* c.XI, s.95-96.
[224] Hayatı hakkında bkz: Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* c.XIII, s.388-390.
[225] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Tarîhu Bağdad,* c.IV, s.349.
[226] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.I, s.442.
[227] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebu Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil,* c.IX, s.93.

152.Muhammed b. Osman (ö. 254/868)

Ebû Abdullah Muhammed b. Osman b. Bahr el-Ukaylî el-Basrî. Muhammed b. Abdurrahman, Yahya b. Râşid, Muhammed b. Râşid et-Temîmî ve Ebû 'Âsım gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Nesâî, İbn Ebû Asım ve Ebûbekir el-Bezzâz gibi şahsiyetler rivayette bulunmuşlardır. Güvenilir bir ravidir.[228] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Osman'dan 1 rivayette bulunmuştur.

153.Muhammed b. Hafs

Ebû Abdurrahman Muhammed b. Hafs el-Kattân el-Basrî. Abdurrahman b. Mehdî, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ve Ebû Asım gibi âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Ebû Dâvûd, Harb b. İsmail el-Kirmânî, Yakup b. Süfyan ve Muhammed b. Abdullah el-Hadramî gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Sika bir râvidir.[229] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Hafs'dan 1 rivayette bulunmuştur.

154.el-Fadl b. Ziyâd

Ebû'l-Abbâs el-Fadl b. Ziyâd et-Tastî. İsmail b. Ayyâş, Abbâd b. el-Avvâm gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Sika bir râvidir.[230] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde el-Fadl b. Ziyâd'dan 1 rivayette bulunmuştur.

155.Muhammed b. İsmail ed-Darîr

Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. el-Bahterî ed-Darîr el-Vâsitî. Veki b. el-Cerrâh ve Ebû Muaviye ed-Darîr'den hadis rivayet etmiştir. Güvenilir bir ravidir.[231] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. İsmail'den 1 rivayette bulunmuştur.

156.Hüseyin b. Ali el-İclî (ö. 254/868)

Ebû Abdullah Hüseyin b. Ali b. el-Esved el-İclî. Veki b. el-Cerrâh, Yunus b. Bükeyr, Yahya b. Adem gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Buhârî, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da kendisinden hadis nakletmişlerdir. Güvenilir bir ravidir.[232] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Hüseyin b. Ali el-Iclî'den 1 rivayette bulunmuştur.

[228] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.IX, s.335.
[229] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.IX, s.123.
[230] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Târîhu Bağdad,* c.XIV, s.324.
[231] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil,* c.VII, s.190.
[232] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, age, c.II, s.343-344.

157.Sevbân b. Said

Sevbân b. Said. Babasından hadis nakletmiştir. Kendisinden de Abdussamed b. Muhammed el-Abâdânî ve Hasan b. Bişr el-Becelî hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[233] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Sevbân'dan 1 rivayette bulunmuştur.

158.Yahyâ b. İmrân

Yahyâ b. İmrân b. Osmân b. el-Erkâm. Babasından ve dedesinden hadis nakletmiştir. İbrahim b. Hamza ez-Zübeyrî, Ebû Mus'ab Ahmed b. Ebûbekir el-Medinî gibi âlimler de kendisinden hadis nakletmişlerdir. Sika bir ravidir.[234] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Yahya b. İmrân'dan 1 rivayette bulunmuştur.

159.Yunus b. Abdurrahim el-Askalânî

Yunus b. Abdurrahim el-Askalânî. Abdullah b. Vehb, Sevâr b. İmâre er-Ramlî gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Harun b. Abdullah el-Bezzâr, Ebûbekir b. Ebû İtâb gibi âlimler de kendisinden hadis nakletmişlerdir. Zayıf bir râvidir.[235] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Yunus b. Abdurrahim el-Askalânî'den 1 rivayette bulunmuştur.

160.Ebû Sâlih el-Mervezî el-Hüseyin b. el-Ferac

Ebû Ali Ebû Sâlih el-Mervezî el-Hüseyin b. el-Ferac el-Hayyât el-Bağdâdî. Yahyâ b. Saîd, Abdurrahman b. Mehdî, Vekî', Şuayb b. Harb ve Ebû Muaviye gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Zayıf bir râvidir.[236] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Sâlih el-Mervezî el-Hüseyin b. el-Ferac'tan 1 rivayette bulunmuştur.

161.Muhammed b. Ömer el-Mukaddemî (ö. 250/864)

Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Ali b. Atâ b. Mukaddem el-Mukaddemî el-Basrî. Babası, Ebû Amir el-Akadî, Yahya b. Muhammed b. Kays,ve Müslim b. İbrahim gibi âlimlerden rivayette bulunmuştur. Kendisinden ise Tirmizî, İbn Mâce, Nesâî ve Ebû Dâvûd gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur. Güvenilir bir ravidir.[237] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Ömer el-Mukaddemî'den 1 rivayette bulunmuştur.

---

[233] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil,* c.II, s.470.
[234] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.IX, s.177-178; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.II, s.480.
[235] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.IX, s.241.
[236] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.III, s.62-63.
[237] Hayatı hakkında bkz: İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.IX, s.361.

162.el-Hüseyin b. el-Hasen

el-Hüseyin b. el-Hasen b. Harb el-Mervezî. Ebû Dâvûd ve Darekutni gibi âlimler kendisinden hadis nakletmişlerdir. Güvenilir bir ravidir.[238] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde el-Hüseyin b. el-Hasen'den 1 rivayette bulunmuştur.

163.Muhammed b. İmrân ed-Dabbî

Ebû Cafer Muhammed b. İmrân b. Ziyâd b. Kesîr ed-Dabbî el-Kûfî. Muhammed b. Kinâse, Ebû Nuaym el-Fadl b. Dükeyn, Hasen b. Rebi, Ebûbekir b. Ebû Şeybe ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Abdullah b. Ebû Sad el-Verrâk ve Ebû'l-Abbas b. Mesrûk et-Tûsî gibi âlimler de kendisinden hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvidir.[239] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Muhammed b. İmrân'dan 1 rivayette bulunmuştur.

164.Ahmed b. el-Velîd (ö. 278/891)

Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. el-Velid el-Antâkî. el-Heysem b. Cemil ve Muhammed b. Kesir gibi âlimlerden hadis nakletmiştir. Ahmed b. el-Münâdî ve Ebûbekir eş-Şâfiî gibi âlimler de kendisinden hadis nakletmişlerdir. Sika bir râvîdir.[240] İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Ahmed b. Velîd'den 1 rivayette bulunmuştur.

165.Ebû Avn Muhammed b. Avn ez-Ziyâdî

Ebû Avn Muhammed b. Amr b. Avn el-Vâsitî. İbrahim b. Tahman ve Hemmam b. Yahya gibi âlimlerden hadis almış, kendisinden de Ebû Zür'a ve Abbas b. El-Fazl gibi âlimler rivayette bulunmuştur. Sika bir râvidir.[241] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Ebû Avn Muhammed b. Avn ez-Ziyâdî'den 1 rivayette bulunmuştur.

166.İbrahim b. Abdülmelik

Ebû İsmail İbrahim b. Abdülmelik el-Basrî. Yahya b. Ebû Kesir ve Katâde'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Muhammed b. Süleyman ve İshak b. Ebû İsrail gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Zayıf bir ravidir.[242] İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde İbrahim b. Abdülmelik'ten 1 rivayette bulunmuştur.

---

[238] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl,* c.III, s.49.
[239] Hayatı hakkında bkz: Bağdadi, *Tarîhu Bağdad*, c.IV, s.223.
[240] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VII, s.183-184; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, c.XIII, s.311.
[241] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.VIII, s.34.
[242] Hayatı hakkında bkz: İbn Ebû Hâtim, age, c.II, s.113; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzîb,* c.I, s.142.

167.Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Ziyad el-Bâhilî

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Ziyad el-Bâhilî'den 1 rivayette bulunmuştur.

168.Ebû Bekir el-Kuraşî

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Ebû Bekir el-Kuraşî'den 1 rivayette bulunmuştur.

169.Sâbit b. Ahmed el-Huzâ'î

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Sâbit b. Ahmed el-Huzâ'î'den 1 rivayette bulunmuştur.

170.Muhammed b. Sehl b. Bessâm el-Ezdî

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Muhammed b. Sehl b. Bessâm el-Ezdî'den 1 rivayette bulunmuştur.

171.Ömer b. Bükeyr

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Ömer b. Bükeyr'den 1 rivayette bulunmuştur.

172.Ali b. Yakup b. es-Sabbâh el-Kaysî

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Ali b. Yakup b. es-Sabbâh el-Kaysî'den 1 rivayette bulunmuştur.

173.Abdulmelik b. İbrahim el-Mâverdî

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde Abdulmelik b. İbrahim el-Mâverdî'den 1 rivayette bulunmuştur.

174.Ebû Bekir b. Ahmed b. Kureyş

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Ebûbekir b. Ahmed b. Kureyş'den 1 rivayette bulunmuştur.

175.el-Hasen b. İsmail el-Vâsitî

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl'*inde el-Hasen b. İsmail el-Vâsitî'den 1 rivayette bulunmuştur.

176.Ebû Ubeyde b. Fudayl b. Iyaz

İbn Ebi'd-Dünyâ*, Kitabu'l-İyal'*inde Ebû 'Ubeyde b. Fudayl b. 'Iyaz'dan 1 rivayette bulunmuştur.

177.Ali b. Muhammed b. İbrahim

Ebû'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ali b. Muhammed b. İbrahim'den 1 rivayette bulunmuştur.

178.Mahmûd el-Varrâk

Mahmûd b. el-Hasan el-Varrâk el-Bağdâdî. Ebû'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Mahmud el-Varrâk'tan 1 rivayette bulunmuştur.

179.Ebû Bekir es-Sûfî

Ebû'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû Bekir es-Sûfî'den 1 rivayette bulunmuştur.

180.Abdullah b. Muhammed b. Buheyr er-Râzî

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl'*inde Abdullah b. Muhammed b. Buheyr er-Râzî'den 1 rivayette bulunmuştur.

181.Muhammed b. Şucâ el-Mervedî

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Şucâ' el-Mervedî'den 1 rivayette bulunmuştur.

182.Ali b. Hafs b. Ziyâd el-Ahmer

Ebû'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ali b. Hafs b. Ziyâd el-Ahmer'den 1 rivayette bulunmuştur.

183.Muhammed b. Nusayr b. el-Velîd

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Nusayr b. el-Velîd'den 1 rivayette bulunmuştur.

184.Muhammed b. Abdullah el-Medînî

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Muhammed b. Abdullah el-Medînî'den 1 rivayette bulunmuştur.

185.Ebû Bekir b. el-Muğire

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebûbekir b. el-Muğire'den 1 rivayette bulunmuştur.

186.Abdurrahman b. Abdullah İbn Ehu'l-Esma'î

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Abdurrahman b. Abdullah İbn Ehu'l-Esma'î'den 1 rivayette bulunmuştur.

187.Ebûbekir el-Umerî

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebûbekir el-Umerî'den 1 rivayette bulunmuştur.

188.Muhammed b. İshak es-Sekafî

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitabu'l-İyal*'inde Muhammed b. İshak es-Sekafî'den 1 rivayette bulunmuştur.

189.Süleyman b. Ubeydullah el-Ğaylânî

İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-İyâl*'inde Süleyman b. Ubeydullah el-Ğaylânî'den 1 rivayette bulunmuştur.

190.Ahmed b. el-Mikdâm (ö. 253/867)

İbn Ebi'd-Dünyâ *Kitâbu'l-İyâl*'inde Ebû'l-Hasan el-Bâhilî'den 1 rivayette bulunmuştur.

İbn Ebi'd-Dünya'nın *Kitabu'l-İyal*'indeki, 190 hocasından 138 tanesi sika, 9 tanesi saduk, 37 tanesi meçhul, 6 tanesi ise zayıf ravidir.

3.6. Benzer Kitaplar Arasındaki Yeri

Ale'l ebvab tertipteki cami, sünen, musannef, müstedrek türü eserlerde *Kitabu'l-İyal*'in ihtiva ettiği konulardaki bir kısım rivayetlerin "Kitabu's-Selam", "Kitabu'l-Libas", "Kitabu'l-Edeb", "Kitabu'l-Fedail" ve benzeri başlıklar altında yer aldığı görülmektedir. Mucem ve Müsned eserlerdeki aile, çocuk ve benzeri konularla alakalı hadisler zevaid eserlerin yine yukarıda bahsi geçen başlıklar altında bulunabilir.

Bu konuda İmam Buhari'nin "*el-Edebü'l-Müfred*" adlı eseri 644 bab içinde yer alan 1322 hadisle emsalsizdir.

Kitabu'z-Zühd adlı eserlerde de aile, çocuk ve benzeri konular yer almaktadır.

İbn Kayyım el-Cevziyye'nin "*Tuhfetu'l vedud bi ahkami'l mevlud*" isimli eseri çocuklarla ilgili ahkamı bulundurması açısından önemli bir eserdir.

Bu konuda eserleri Türkçeye de tercüme edilmiş olan Prof. Dr. Abdullah Nasih Ulvan'ın "*Terbiyetü'l Evlad fi'l İslam*" adlı çok kapsamlı eseri "İslamda Aile Eğitimi" adıyla tercüme edilmiş ve iki cild olarak basılmıştır. "*eş-Şebabu'l Müslim fi Muvaceheti't Tehaddiyat*" adlı eseri de "Müslüman Gençliğin Önündeki Engeller" adı ile Türkçeye tercüme edilmiştir. Ayrıca konu ile alakalı Türkçeye tercüme edilen pek çok eserinden "Gençlere Aile Eğitimi", "İslam'da Aile ve Çocuk Eğitimi", "Kız İsteme Düğün Adabı ve Cinsel Eğitimi" zikretmek mümkündür.

Prof. Dr. Abdullah Çolak'ın "*İslam Aile Hukuku*" Prof. Dr. H. İbrahim Acar'ın "*Ana Hatlarıyla İslam Aile Hukuku*", Ebu'l A'la el-Mevdudi'nin "*İslamda Aile Hukuku*" adlı eserler yanında İslam'da Aile, Çocuk, Genç eğitimi ve hakları konulu Türkçe te'lif tercüme pek çok eser mevcuttur. Ancak *Kitabu'l-İyal* sadece aile ve fertlerinin hukuk ve eğitimi değil hemen ilgili bütün konulara yer vermesi açısından benzersizdir.

Bunlar arasında *Kitabu'l-İyal* müellifi, sahabi, tabiin ve ondan sonraki nesillerden gelen konu ile alakalı rivayetleri biraraya getirmesi yanında bu konudaki şiir örneklerini de eserine almıştır.

3.7. Rivayetlerin Değerlendirilmesi

İbn. Ebi'd-Dünya'nın *Kitabu'l-İyal* adlı eserinde toplam 674 rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerin *Kitabu'l-İyal* da bulundukları sırası dikkate alınarak bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme de rivayetin söyleyeni, senedin başı ve sonu, sıhhati ve tahrici üzerinde durulmaktadır. Bu değerlendirmenin olduğu tablo ek-1 de mevcuttur.

3.8. Kaynaklarına Göre Hadis Çeşitleri

İbn Ebi'd-Dünya'nın mevcut *Kitabu'l-İyal* nüshasında toplam 674 hadis bulunmaktadır. Bunlardan; 323 tanesi merfu, 128 tanesi Mevkuf, 223 tanesi ise maktu

rivayettir. Merfu rivayetin tamamının sıhhat değerlendirmesi ve tahrici yapılmıştır. Merfu rivayetler arasında sahih, hasen ve zayıf rivayetler belirtilmiştir. Eserde, mevzu 3 rivayette yer almaktadır. Mevkuf ve maktu rivayetlerin sıhhat ve tahrici konusunda ulaşılabilen bilgiler değerlendirmeye alınmıştır.

Müellif, genelde haklarında merfu, mevkuf ve maktu rivayet bulamadığı konular için şiirle istişhadda bulunmuştur. *Kitabu'l-İyal*'de az da olsa mevcut rivayetleri destekleyen şiirler yer alır. 36 adet şiirin hangi bablar içerisinde yer aldığı şiirle istişhadı başlığı altında sunulmaktadır.

3.9. Şiirle İstişhadı

Sözlükte "şahit getirmek, şahit göstermek" mânasına gelen istişhâd; lugat, sarf, nahiv ve belâgat ilimlerinde "bir kelimenin veya bir ifadenin lafız, anlam ve kullanım doğruluğunu kanıtlamak amacıyla doğruluğu kesin olan nazım ve nesirden örnek vermek" anlamında kullanılır.[243]

İslami kaynaklarda ilk istişhadın Kur'an-ı Kerim'in ve Hadislerin garib kelimelerini tefsir etmek maksadıyla başladığı görülmektedir. Gerek Garibu'l Kur'an ve gerekse Garibu'l Hadis eserlerinde şiirle istişhadın sayılamayacak örnekleri bulunmaktadır.[244]

Hz. Ömer (23/643) "Cahiliyye devine ait şiir divanınıza sımsıkı sarılınız, zira onda kitabınızın tefsiri vardır" diyerek şiirin şahid olarak kullanılması konusundaki kanaatını ortaya koymuştur.

Abdullah b. Abbas (68/687) Kur'an-ı Kerim'den bazı kelimelerin manasına karşılık Arap şiirinden şahitler okur.[245]

---

[243] İsmail Durmuş, *"İstişhad", DİA (*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2001, c.XXIII, s.398-399.

[244] Rağıb el-Isfahani, *Müfredatı Elfazı'l-Kur'an*, Thk. Safvan Adnan Davudi, Daru'l- Kalem, Daru'ş-Şamiyye, Beyrut, 1992, s.1156-1162; Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam el-Herevi, *Garibu'l-Hadis*, Daru'l Kitabi'l Arabi, Beyrut, 1976; Carullah Mahmud b. Ömer Ez-Zemahşeri, *El-Faik fi Garibi'l-Hadis*, Thk. Ali Muhammed El-Becavi ve Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim Nşr. İsa Babi El-Halebi, Tarihsiz; İbnu'l-Esir Mecduddin Ebu's- Saadat el-Mubarek b. Muhammed el-Cezeri, *En-Nihaye fi Ğaribi'l-Hadisi ve'l-Eser* Thk. Tahir Ahmed Ez-Zavi ve Mahmud Muhammed Et-Tenahi, El-Mektebetü'l İslamiyye, Tarihsiz.

[245] Dr. Mehmet Raşit Özbalıkçı, *Arap Dilinde İlk İstişhad*, D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı.5, İzmir, 1989, s.369-383.

Celaleddin Ebu'l Fazl Abdurrahman b. Kemâleddîn Ebû Bekr b. Muhammed es-Suyuti (911/1505) عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ayetinde عِزِينَ kelimesi için Ubeyd b. El-Ebras'ın (ö.555) şiirlerinden şahit getirir.

Ebu'l-Kasım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî'nin (360/971) *el-Mu'cemu'l-Kebir* isimli eserinde istişhad'ın pek çok örnekleri görülür.[246]

Prof. Dr. Hüseyin Tural gerek Kur'an tefsirlerinde gerekse filolojik çalışmalarda hangi şairlerin şiirleri ile istişhad edilebileceği ihtilaf konularından olmuştur. Hangi şairlerin dillerinin fasih sayılarak şiirleri ile istişhad edilebileceği ile ilgili Abdülkadir el-Bağdadi'nin (1093/1682) *Hızanetü'l edeb* adlı eserinden şairlerin üç tasnifini aktarır. Genelde kabul gören tasnif şöyledir: [247]

1. Cahiliyyun: İslamdan önce yaşamış şairler. İmruu'l Kays, Antere, Tarafe vd. şairler
2. Muhadramun: Hem cahiliyye döneminde hem de İslam döneminde yaşamış şairler. Hassan b. Sabit, Lebid, Ka'b b. Züheyr vd. şairler
3. İslamiyyun: Mütekaddimun diye de adlandırılan İslami dönem ilk şairleri Cerir, el-Ferazdak vd.
4. Muhdesun: Muvelledun diye de adlandırılan üçüncü tabakadan günümüze kadar olan şairler ki bunlardan ilki Beşşar b. Burd'dur.

Birinci ve ikinci tabakaya dahil şairlerin şiirlerinin fesahatı konusunda ittifak bulunmaktadır. Üçüncü tabaka şairlerinin şiirleri de genel görüşe göre delil olarak kullanılmıştır. Dördüncü tabaka şairlerinin şiirleri istisnalar dışında istişhad için değerlendirilmemektedir.

Bazı dil alimleri ise kimin tarafından söylendiği tesbit edilemeyen şair ve nasir şahısların fesahatine itimat edilemeyen bir şahsa ait veya uydurma olması endişesi sebebiyle istişhad için kullanılamayacağını ileri sürerler. Ancak söyleyeni bilinmeyen sözler mutemed dil alimleri tarafından nakledilmiş ise sakınca görülmemiştir.

---

[246] Ebu'l-Kasım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberani, *El-Mu'cemu'l-Kebir*, nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî, Bağdat, 1978-1983, c.XXI, s.465-486.

[247] Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Tural, *Arap Dilinde Şiir ve Hadisle İstişhad Meselesi*, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı.9, Erzurum, 1990, s.67-79.

İbn Ebi'd-Dünya'nın *Kitabu'l-İyal* adlı eserinde çeşitli bab başlıkları altında şiirle istişhad yapılmıştır. Bu bab başlıkları şunlardır; Çocukları Bir ve Eşit Tutmak, Çocuklara İhsanda Bulunmak, Çocukları Sevmek ve Onlara Şefkat Göstermek, Çocukları Sevme ve Aralarındaki Sevgi, Çocukları Oynatmak ve Onlarla Şakalaşmak, Çocuk Azlığına İmrenmek, Kadının Kocası Üzerindeki Hakkı ve Kadına Yapılan Harcama ile Kazanılan Sevap, Adamın Eşiyle Oynaşması, Yetimler Hakkında. Toplamda 36 adet şiirle istişhadda bulunmuştur.

a. Çocukları Bir ve Eşit Tutmak

٤٢ - اخبرني العباس بن هشام بن محمد ، عن أبيه ، قال : قطع رجل من طي قميصا له، ففضلت منه فضلة، وهي تدعى الجبيبة ، فقطعها لابن له صغير ، وقال شغرا :

قطعت له الجبيبة من قميصي وآثرت الصغير على الكبير

وكل بني في لتقريب عندي سوآء لو قدرت على الكثير

1. el-Abbas b. Hişam b. Muhammed (el-Kelbi), babasından naklederek diyor ki: Tay kabilesinden bir adam kendisine bir elbise kesti ve kumaştan bir parça arttı. Ondan da küçük oğluna küçük bir cübbe kestirdi. Bunu şiirle şöyle anlattı:

" Elbisemden ona küçük bir cübbe kestim;

Böylece küçüğü büyükten tercih ettim,

Bütün oğullarım bana yakınlıkta,

Çoğunu düşündüğümde eşittirler."[248]

b. Çocuklara İhsanda Bulunmak

١١٢ - حدثني أبو بكر العمري، حدثني أبو يعقوب المديني، عن سفيان بن عيينة ، أن أعرابيا طاف بالبيت وهو يقول:

يا رب حسبي بنياتي حسبي أذهبن مخي وأكلن كسبي إن زدتني أخرى قطعت قلبي

فسمعه عمر، فقال : كم بناتك ؟ قال: أربع يا أمير المؤمنين. فأمر له عمر بأجر درهمين في اليوم

2. Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Bedevi bir Arap Kabe'yi tavaf ediyor ve şöyle diyordu:

[248] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.42.

"Rabbim! Bana yeter, kızlarım bana yeter

Aklımı başımdan aldılar, kazancımı yediler

Daha başkasını verirsen kalbimi parçalarsın."

Ömer söylenenleri duydu ve ona : "Kaç kızın var?" diye sordu. "Dört tane ey Müminlerin emiri" karşılığı verdi. Bunun üzerine Ömer, ona her gün için iki dirhem bağlanması emretti.[249]

١١٣ - أنشدني أبو الحسن الشيباني لعيسى الحبطي:

لقد زاد الحياة إلي حبا	بناتي إنهن من الضعاف
مخافة أن يذقن البؤس بعدي	وأن يشربن رنقا بعد صاف
فإن يعرين إن كسي الجواري	فتنبو العين عن كرم عجاف
فلولا ذاك قد سومت مهري	وفي الرحمن للضعفاء كاف

3. Ebu'l-Hasan eş-Şeybani, İsa el-Habati'nin şu şiirini nakletmiştir:

"Hayat ona olan sevgimi artırdı

Zayıf olan kızlarım

Benden sonra fakir düşmeleri; yani…

Saf temiz sudan sonra, çamurlu su içmeleri korkusuyla.

Kızlar giydirilir, onlar çıplak kalırsa

Böylece zayıftırlar ve iyilikten gözlere yaşlar hücum eder,

Böyle olmasaydı taylarımı salardım.

Rahman, zayıflar için kafidir."[250]

١٣٦ - حدثنا الحسين بن الحسن ، ومحمد بن الحسين ، وغيرهما ، .قالوا : أخبرنا عبد الله بن بكر السهمي ، حدثني بشر أبو نصر، أن أسماء بن خارجة زوج ابنته، فلما أراد أن يهديها إلى زوجها أتاها ، فقال : يا بنية ، كان النساء أحق بأدبك مني، ولا بد لي من تأديبك يا بنية كوني لزوجك أمة يكن لك عبداً. لا تدنين منه فتمليه، ولا تباعدي عنه فثقلي عليه ، ويثقل عليك . وكوني كما قلت لأمك :

خذ العفو مني تستديمي مودتي ولا تنطقي في صورتي حين أغضب وإني رأيت الحب في الصدر والأذى إذا اجتمعا لم

[249] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.112.
[250] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.113.

يلبث الحب يذهب

4. Bişr Ebu Nasr bildiriyor: Esma b. Harice kızını evlendirdi, kocasına teslim etmek istediği vakit kızına: " Sana öğüt vermek benden çok kadınlara düşer. Ama yine de sana bir şeyler söylemeliyim: Kızcağızım! Sen kocana cariye ol ki, o da, sana köle olsun. Onu usandıracak kadar ona yaklaşma; o seni istemeyecek, sen onu istemeyecek kadar da ondan uzak durma. Sen tıpkı annene söylediğin gibi ol:

"Affetmeyi tercih et ki seni hep seveyim,

Öfkelendiğim vakit konuşma

Gördüm ki sevgi ve sıkıntı bir kalpte biraraya gelirse

Sevgi durmaz gider."[251]

c. Çocukları Sevmek ve Onlara Şefkat Göstermek

١٤٨ - حدثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي (١) ، حدثنا معن بن عيسى، عن خالد بن أبي بكر، قال : كان سالم بن عبد الله من أحب ولد عبد الله بن عمر إليه، فعوتب فيه ، فقال:

يلوموني في سالم وألومهم وجلده بين العين والأنف سالم

5. Halid b. Ebi Bekir bildiriyor: Abdullah b. Ömer'in en çok sevdiği çocuğu Salim'di. Bu yüzden ayıplandığı olurdu. Abdullah b. Ömer ise şu beyitlerle karşılık verdi:

" Salim için beni ayıplıyorlar; ben de onları.

Halbuki Salim gözle burun arasında bir bendir."[252]

١٥٥ - حدثني هارون بن سفيان ، عن عبد الله بن بكرالسهمي، حدثنا جابر بن عمارة، أن أمية بن أبي الصلت عتب على ابن له، فقال له:

غذوتك مولودا وعلتك يافعً — تعل بما أجني عليك وتنهل

إذا ليلة أتتك بالشكو لم أبت — لشكوك إلا ساهرً أتململ

تخاف الردي نفسي عليك وإنها — لتعلم أن الموت وقت مؤجل

فلما بلغت السن والغاية التي — إليها مدى ما كنت فيك أؤمل

جعلت حبائي غلظة وقضاضة — كأنك أنت المنعم المتطول

فليتك إذ لم ترع حق أبوة كما — يفعل الجار المجاور تفعل

[251] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.136.
[252] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.148.

6. Cabir b. Umare anlatıyor: Umeyye b. Ebi Salt oğluna şöyle çıkıştı:

"Doğduğunda besledim; delikanlı oluncaya kadar yetiştirdim seni,

Sana getirdiklerimle yedin, içtin, büyüdün

Rahatsız olduğun gece uyuyamadım,

Hastalandığında uykusuz ve sıkıntılı oldum,

Senin için ölmekten korkardım, oysa

Ölümün bir gün mutlak olacağını biliyordum

Yaşına ve sonuna vardığın zaman ki

Senin için düşündüğüm mesafeye ulaşmışsın

Bana verdiklerini büyük bir cömertlikle yapıyorsun

Sanki sen, çok cömert, bir iyiliksevermişsin gibi.

Ah keşke! Sen babalık hukukunu gözetmedin!

Senin yaptıkların komşuların komşularına yaptıklarıdır."[253]

١٥٨ - حدثني أبي ، عن هشام بن محمد ، عن رجل من قريش ، قال : كان لشريح القاضي ابن يدع الكتاب ويذهب يلعب مع الصبيان والكلاب ، يهارش بها ، فدعا شريح بدواة وصحيفة، فكتب إلى مؤدبه . ترك الصلاة لأكلب يسعى لها طلب الهراش مع الغواة الرجس فإذا أتاك فعظنه بملامة وعظه موعظة الأديب الأكيس وإذا هممت بضربه فبدرة وإذا ضربت بها ثلاثا فاحبس واعلم أنك ما أتيت نفسه مع ما يجرعني أعز الأنفس

7. Hişam b. Muhammed, Kureyş'li bir adamdan şöyle rivayet etmektedir: Kadı Şureyh'in okuldan kaçan, çocuklarla ve köpeklerle oynayan, onları dövüştüren bir oğlu vardı. Bir kalem bir kağıt isteyen Kadı Şureyh onun öğretmenine şunları yazdı:

"Onun için koşan birkaç köpek için namazı bıraktı,

Azgın necislerle dövüştürmek için,

Sana geldiğinde güzellikle nasihat et,

[253] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.155.

Dövmek istediğin vakit kamçıyla,

Üç sefer dövdükten sonra onu hapset,

İyi bil ki sana gelenin kendisi,

Bana çektirdiklerine rağmen en değerli candır."[254]

١٦٦ - حدثني سليمان بن أبي شيخ ، قال : قال رجل من الأزد - غاب ابن له -: ألا ليت شعري أين أمسى محمد أو أين خلا عنه الدجى ساطع الفجر وهل أنا رائيه من الدهر ليلة فألصق ريحان الفؤاد إلى صدري إذا قيل هذا من بلادك قادم نثرت إليه النفس من قصب الصدر فظلت كأن الرحم بيني وبينه وما بيننا من وشج رحم ولا صهر ولكن حيت النفس بذكره وتحيا كما حيي الجعجاع بالوابل الهمر فلا يجعل الله الوداع الذي أدنى بذي الأثل أقصى عهدنا من أبي بكر

8. Süleyman b. Ebi Şeyh anlatıyor: Ezd'li bir adam kaybolan oğlu için şöyle dedi:

"Ah keşke! Muhammed nerede akşamladı,

Veya şafak sökerken; karanlıklar onu nereye döktü?

Acaba günün birinde onu bir gece görürmüyüm?

Kalbin reyhanını göğsüme bassam.

Bu senin memleketinden geliyor denildiğinde

Canım göğsümden ona doğru fırlayacak gibi olur.

Öyle oldum ki benle onun ve aramızdaki şefkat

Akrabalıktan kaynaklanmayan merhamet bağıdır.

Ne var ki can onu hatırlamakla yaşadıi, yaşıyor,

Tıpkı toprakların yağmurlarla can bulduğu gibi,

Allah, Zi'l-Esl'deki vedamızı

Ebu Bekr'le yaptığımız en uzak randevu yapmasın."[255]

١٦٧ - حدثنا الحسين بن عبد الرحمن ، قال: أنشدني محمد بن عمر المري - لرجل قاله في ابنيه ، وخرج حاجا -:

[254] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.158.
[255] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.166.

أطبقت للنوم جفنا ليس ينطبق وبت والدمع في خديك يستبق لم يسترح من له عين مؤرقة وكيف يعرف طعم الراحة الأرق محمد وأخوه فتتا كبدي إذا ذكرتهما والعيس تنطلق طفلان حل من قلي فراقهما ما كنت أخشى عليه قبل نفترق قلب رقيق تلظت في جوانبه نار الصبابة حتى كاد يخترق وددت لوتم لي حج بقربها ما كل ما يشتهيه المرء يتفق لا يعجب الناس من وجدي ومن قلقي إن المشوق إلى أحبابه قلق

9. Hüseyin b. Abdurrahman anlatıyor: Muhammed b. Ömer el-Murri, hac yolculuğuna çıkmış bir adam, oğlu için yazdığı bir şiirini bana okudu:

“ Kapanmayan, göz kapaklarını, uyumak için kapattın.

Gözyaşları yanaklarında yarışırken geceledin,

Uykusuz gözleri olan dinlenemez,

Uykusuz gözler dinlenmenin tadını nasıl hisseder?

Muhammed ve kardeşi ciğerimi parçaladılar,

Onları anladığım vakit ak deve yola koyulmuştu,

İki çocuğun ayrılığı yüreğime oturdu,

Daha önce kendisinden korktuğum; ayrılıyoruz.

İnce bir kalbin çevresinde,

Alevlenen sevgi ateşi yakmak üzere,

Haccımın yakında bitmesini isterdim.

İnsanın her arzu ettiği şey gerçekleşmez

İnsanlar bu sevgimi, tedirginliğimi çok görmesin.

Seven, sevdikleri için endişelidir.”[256]

١٦٨ - أنشدنا أبو سعيد المديني قال: أنشدني أبو البداح الأخيه الشموس: لنا عبرات يلغريب عن أهله لأنك في أقصى البلاد غريب (يكل) بني أم حبيب يسرهم وأنت لنا حتى الممات حبيب فعجل على أم عليك حفية ولا تثو في أرض وأنت غريب فإن الذي يأتيك بالرزق نائبا يجي به والحي منك قريب فياليت شعري حين دافيك كله متى غير مفقود نراك تؤوب عليك لنا قلب تحن بناته له كل يوم خفقة ووجيب

10. Ebu’l-Beddah, kız kardeşi Şümus için şu beyitleri söyledi:

[256] İbn Ebi’d-Dünya, *Kitabu’l-İyal*, h.167.

"Ailesinden uzak düşmüş olana gözyaşlarımız vardır,

Çünkü o, en uzak memlekette gariptir.

Annemin her oğlu için sevindiren bir sevgilisi vardır.

Ölünceye kadar sen bizim sevgilimizsin,

Senin için yalın ayak dolaşan,

Sen garipken hiçbir yere yerleşmeyen bir anne için acele et.

Rızka kefil olarak sana getiren

Onu getirir, mahalle sana yakındır.

Ah keşke o zaman sende

Döndüğünü gördüğümüzde hepsi yok olmasaydı.

Dertleri senin için inleyen kalplerimiz

Her günü çarpıntı bir görev aldı."[257]

١٦٩ - حدثني محمد بن الحسين ، حدثنا زكريا بن أبي خالد ،حدثني الحسن بن إسماعيل بن مجالد، قال: خرج فتي يطلب الدنيا ، فتعذرت عليه ، فكتب إلى أمه : سأكسب مالا أو أواري في ضريحة من الأرض لا يبكي عليك سكوب ولا واله حرا علي سليبة ولا أحد ممن أحب قريب سوى أن يرى قبري غريب فربما بگى أن يرى قبر الغريب غريب

فوافى الكتاب، وقد ماتت أمه، فأجابته خالته، فقالت : تذكرت أحوالا أذريت عبرة وهيجت أحزانا وذاك عجيب فإن تك مشتاقً إلينا فإنا إليك ظما والحبيب كئيب فمن على أم علي شفيقة بوجهك لا تثوي وأنت غريب فإن الذي يأتيك بالرزق نائبا يحبي به والحي منك قريب

11. Hasan b. İsmail b. Mücalid dedi ki: Bir genç para kazanmak için çıktı, kazanamayıp sıkıntıya girdi. Bunun üzerine annesine şunları yazdı.

"Ya kazanıp zengin olacağım, ya da çukura yuvarlanacağım,

Yeryüzünün; gelincik çiçekleri sana ağlamasın

Üstümde hüzünlü, sıcak bir çığlık da olmasın

Sevdiklerimden birisi yakınımda olmasın

[257] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h.168.

Sadece kabrimi garipler görsün

Az da olsa bir garib kabrine bir garip ağlar."

Mektup yerine varıncaya kadar annesi ölmüş, bunun üzerine teyzesi cevap olarak ona şunları yazmış:

"Durumları hatırlattın; gözyaşlarını akıttın,

Hüzünleri dalgalandırdın. O ne tuhaftır,

Bizi özlediysen sen,

Şüphesiz biz sana susamışız, ama sevgili üzgündür

Yüzünle üzerine titreyen

Sen garipken o bir türlü yerleşemiyor.

Rızka kefil olan seni getirecektir.

Onu getirecek soy sana yakındır."[258]

١٧٦ - قال أبي : أنشدنا أبو السمح الطائي لرجل من العتيك : والله لولا صبية صغار كأنما وجوههم أقمار تحار في حسنهم الأبصار بهم إذا ما فوحر الفخار يجمعهم من العتيك دار أخاف أن يمسهم إقتار ورحم تقطعهم.... وقد يصون الشر واليسار وبالجناح ينهض الأطيار لما رآني ملك جبار ببابه ماطلع النهار

12. Ebu's-Semh at-Tai, Atik'li bir adama şu beyitleri okur:

"Allah'a yemin ederim ki küçük çocuklar olmasaydı

Sanki günleri bir aydır(sıkıcıdır)

Güzelliklerinden gözler hayrette

Övünenler onlarla övündüklerinde

Atik'ten bir ev onları toplamakta

Korkum onların dara düşmeleridir.

[258] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 169.

Bir merhamet onları kesecek…

Bazen kötülük ve bolluk korur;

Kuşlar kanatlarla uçar.

Zalim bir kral gördüğünde

Onun kapısında; gün doğmaz.”[259]

d. Çocukları Sevme ve Aralarındaki Sevgi

١٩٥ - وأنشدني سليمان بن أبي شيخ الأعرابي :

لقد زاد الحياة إلي حبا بنياي اللذان تكنفاني إذا ما استطعما إلا بكاء وإن يستسقيا لا يسقياني

13. Süleyman b. Ebu Şeyh el-A’rabi, bana şu beyitleri okudu:

“ Hayatı çok sevmeye başladım

Kakalarını yapan oğullarım!

Yiyecek istediler mi ancak ağlarlar,

Su istediler mi isteyemezler.”[260]

١٩٦ - حدثني محمد بن سهل بن بسام الأزدي ، عن هشام بن محمد ، حدثني عبد الرحمن بن عثمان بن إبراهيم بن محمد بن حاطب الجمحي، عن أبيه ، قال : خرجنا ونحن نفر من قريش إلى الوليد بن عبد الملك وفود إليه ، فلما كنا بناحية من أرض السماوة نزلنا على ماء فإذا امرأة جميلة قد أقبلت حتى وقفت علينا ، فقالت : يا هؤلاء، احضروا رجلا يموت، فاشهدوا على ما يقول، ومروه بالوصية ولقنوه . قال : فقمنا معها ، فاتينا رجلا يجود بنفسه، وكلمناه فإذا حوله بنون له وصبية صغار و غطيت عليهم مكتلا لغطاهم، كأنهم ولدوا في يوم واحد، ستة أو سبعة ، فلما سمع كلامنا فتح عينيه ثم بكى ثم قال : يا ويح صبيتي الذين تركتهم من ضعفهم ما يصبحون كراعا قد كان في لوان دهر ردني لبني حتى يبلغون متاعا قال : فأبكانا جميعا. فلم نقم من عنده حتى مات، فدفناه، وقدمنا على الوليد ، فذكرنا ذلك له، فبعث إلى عياله وولده فقدم بهم عليه ، ففرض لهم، وأحسن إليهم.

14. Abdurrahman b. Osman, babasından bildiriyor: Velid b. Abdülmelik’e gitmek için bir grup Kureyş’li yola çıktık. Semave’ye vardığımız zaman bir subaşında mola verdik. Bir de baktık ki güzel bir kadın gelip yanı başımızda duruyor: “Hey sizler! Ölmek üzere olan bir adamın başında hazır bulunun; söylediklerine şahid olun; vasiyetini yapmasını söyleyin ve telkinde bulunun” dedi. Onunla birlikte kalktık.

[259] İbn Ebi’d-Dünya, *Kitabu’l-İyal*, h. 176.
[260] İbn Ebi’d-Dünya, *Kitabu’l-İyal*, h. 195.

Ölmek üzere olan adamın yanına vardık; onunla konuştuk. Çevresinde oğulları ve küçük çocukları vardı. Öyle ki hepsini büyükçe bir sepetin altında toplamak mümkündü. Altı veya yedi çocuk sanki hepsi aynı günde doğmuş gibiydiler. Sesimizi duyan adam gözlerini açtı ve ağladı. Sonra şu beyitleri okudu:

"Eyvah! Geride bıraktığım küçük çocuklarıma!

Çaresizliklerinden buralarda ne olacaklar

Ne olurdu felek, beni almasaydı

Çocuklarım belli yaşa gelinceye kadar."

Söylediklerinde hepimiz ağladık; ruhunu teslim edinceye kadar, onu defnetmeden oradan ayrılmadık. Gömdükten sonra Velid'e olup biteni anlattık. Velid ailesini ve çocuklarını getirmeleri için birilerini gönderdi. Getirildiler, onlara maaş bağlandı ve ihsanda bulunuldu.[261]

e. Çocukları Oynatmak ve Onlarla Şakalaşmak

٢٦٤ - وزعم مصعب بن عبد الله الزبيري ، عن أبيه ، عن هشام بن عروة، عن أبيه ، قال : كان أبي ينقزني ، ويقول : أبيض من آل أبي عتيق مبارك من ولد الصديق ألذه كما ألذ ريقي

15. Hişam b. Urve, babasından bildiriyor: Babam (Zübeyr) beni hoplatıp oynatıyordu ve şu beyitleri söylüyordu:

"Ebu Atik ailesinden daha beyaz

Sıddık'ın çocuklarından daha mübarek

En tatlısı tıpkı en tatlı nefeslerim gibi."[262]

٢٦٥ - حدثني العباس بن هشام ، عن أبيه ، قال : كانت أم الفضل بن عباس ترقص الفضل ، وتقول : ثكلت نفسي وثكلت بكري إن لم يسد قهرً أو عين قهر بالحسب العز وبذل الوفر

16. el-Abbas b. Hişam, babasından anlatıyor: Ümmü'l-Fadl, Fadl'ı oynatırken şöyle diyordu:

[261] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 196.
[262] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 264.

"Canımı, ilk çocuğumu kaybettim

Güçle veya güç olmadan boya geçmezse

Şerefli soyuyla ve bol bol dağıtmasıyla."[263]

٢٦٦ - حدثني أبي محمد بن عبيد بن سفيان، عن بعض أشياخه .وحدثت بذلك أيضا عن قران بن تمام الوالبي، عن مجالد ،عن الشعبي، قال : كانت قريش تحب عثمان، حتى إن المرأة كانت ترقص ابنها ، فتقول: أحبك والرحمن حب قريش عثمان

17. Şa'bi diyor ki: Kureyş, Hz. Osman'ı severdi. Öyle ki Kureyş kadını çocuğunu sevip oynatırken şöyle söylüyordu:

"Seni seviyorum, Rahman da seni sevsin

Tıpkı Kureyş'in Osmanı sevdiği gibi."[264]

٢٦٧ - حدثني علي بن سهل بن المغيرة ، حدثنا محمد بن سعيد ،حدثنا شريك ، عن أبي إسحاق ، قال : كان العباس يرقص قثم ، يقول : يا قثم ياقثم يا ذا الأنف الأشم يا شبه ذي الكرم

18. Ebu İshak bildiriyor: Abbas, Kusem'i oynatırken şöyle derdi:

"Ey Kusem, Ey Kusem!

Ey fazla koku alan burnun sahibi

Ey Kerem Sahibinin benzeri."[265]

٢٦٨ - حدثنا يحيى بن عبد الله الخثعمي ، عن شيخ من أهل البصرة ، قال : كان عبد المطلب يقعد العباس على يده ، ويقول: ظني بعباس بني إن كبر أن يسقي الحاج إذا الحاج كثر وينحرالكومى في اليوم الخضير أكرم من عبد كلال وحجزلوجمعا لم يبلغا منه العشر

19. Yahya b. Abdullah el-Has'ami, Basralı bir ihtiyardan bildiriyor: Abdulmuttalib, Abbas'ı elinin üstünde oturtur ve şunları söylerdi:

"Öyle sanıyorum ki, oğlum Abbas büyüyünce

Hacılar çoğaldıklarında onlara su verecek

[263] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 265.
[264] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 266.
[265] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 267.

Bolluk günlerinde bile kocaman hörgüçlü deveyi kesecek

Abd-i Kulal ve Hacer'den de iyiliksever olanlar

Birleşseler de onun yaptıklarının onda birini yapamazlar." [266]

٢٦٩ - وحدثني يحيى بن عبد الله ، أن الزبير بن عبد المطلب أقعد العباس في حجره، وجعل يقول: إن ابني العباس عف ذو گرم فيه من العوراء إن قيلت صمم يرتاح للمجد ويوفي بالذمم وينحرالكوماء في اليوم البشم أكرم بأعراقك من خال وعم

20. Yahya b. Abdullah anlatıyor: Zübeyr b. Abdulmuttalib, Abbas'ı kucağına oturtur ve şöyle söylerdi:

"Oğlum Abbas iffetli ve cömerttir.

Kötü sözlere kulakları sağır ve kapalıdır.

Asalet ve şeref için sevinir

Sorumluluğun gereğini yapar

Bolluk günlerinde bile kocaman hörgüçlü devemi keser

Dayı ve amcalarından daha çok soylarına ikramda bulunur."[267]

٢٧٠ - حدثنا يحيى بن عبد الله ، أن صفية بنت عبد المطلب كانت ترقص الزبير ، وتقول: وأبيك إن (بني كيس) أحمق لكنه ظهر گريم معرق حامي الحقيق ماجد مصدق يضرب الكيس سواء المفرق وليس بالواني ولا بالأخرق

21. Yahya b. Abdullah bildiriyor: Safiye binti Abdulmuttalib, Zübeyr'i elinde oynatırken şöyle derdi:

"Baban oğulcuğum; akıllı, zarif ve ahmak

Fakat o, eşsiz bir cömert ve asildir.

Gerçek bir koruyucu ve şerefli bir dost.

Benzer yol ayrımlarında aklını kullanır

[266] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 268.
[267] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 269.

Zayıf karakterli ve ahmak değildir."[268]

٢٧١ - قال: و كانت بنت عتبة ترقص ابنها عتبة بن أبي سفيان ، وتقول: إن بني من الرجال خمس گريم أصل ، وكريم نفس ليس بوجاب الفؤادنكس

22. Utbe'nin kızı, oğlu Utbe bin Ebi Süfyan'ı oynatırken şöyle derdi:

"Benim oğlum yiğit bir adamdır.

Asil cömert, cömert bir adamdır.

Korkak, hayırsız ve alçak değildir."[269]

٢٧٢ - وبلغني أن هند بنت عتبة كانت ترقص معاوية ، وتقول: إن (يك) ظني صادقا في ذا الصبي ساد قريشأ مثل ما ساد أبي

23. Hind binti Utbe, Muaviye'yi oynatırken şunları söylerdi:

"Bu çocuk hakkında kanaatimde yanılmıyorsam

Babamın reis olduğu gibi Kureyşin reisi olacak."[270]

٢٧٣ - حدثني محمد بن نصير بن الوليد ، حدثنا الأصمعي عن معمر صاحب البنات ، قال : رأيت الحسن يرقص ابنه ويقول: يا رب لا تعجل به المنية حتى أرى قبته مبنية فيها فتاة طفلة هنية ولادة الغلمان بربرية.

24. Ma'mer'in anlattığına göre Hasan oğlunu oynatırken şunları söylemiştir:

"Allah'ım! Onu erken öldürme

Evini kurduğunu görünceye kadar

İçinde mutlu genç kızlar ve kız çocuklar

Çocukların anası da Berberi olsun."[271]

٢٧٥ - حدثني أبي، عن الأصمعي أنه سمع امرأة من أهل البادية تقول لابن لها: فداك أهل الحيرة في الشام والجزيرة ... وشرق عميرة ومض الكبيرة : ومن أناس جيرة

25. Asmai der ki: Bedevilerden bir kadının oğlu için şöyle söylediğini işittim:

[268] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 270.
[269] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 271.
[270] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 272.
[271] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 273.

"Şami Cezire. Hire ahalisi sana feda olsun

Amire'nin doğusu ve büyük Mudar,

Ve komşu olan insanlar."[272]

٢٧٦ - وحدثني محمد بن إسحاق الثقفي أن أعرابية رقصت ابنًا لها فقالت: باباي من زائر أخواله قد حلفوا ما ولدوا أمثاله من حبه قد خرقوا سرباله

26. Muhammed b. İshak es-Sakafi bildiriyor: Göçebe bir Arap kadın, oğlunu oynatarak ona şunları söylüyordu:

"Babam feda olsun! Dayılarını ziyaret edene

Onun gibisini doğurmaya yemin etmişler

Onun sevgisinden elbiselerini parçalamışlar."[273]

٢٧٧ - حدثنا عبد الرحمن بن عبد الله ابن أخي الأصمعي ، حدثنا عمي، عن ابن أبي الزناد قال : كان عثمان بن عفان يقول : فأي شيء لا يحب ولده حتى الحبارى وتدف عبده قال: سألت عمي عن : عبده .قال : لعارضه.

27. İbnu Ebi'z-Zinad bildiriyor: Osman b. Affan şöyle derdi:

"*Çocuğunu ne (kim) sevmez ki*

Toy kuşu bile, yavrusuna kanat çarpar."[274]

٢٧٨ - وحدثني أبو زكريا الخثعمي أن أعرابيًا قال لبني له : وهبته بعد اللتيا التي حتى حما قوسي وشابت لمتي ولمع الشيب بياض لحيتي ماض على الأعداء فيه قسوتي يكبت أعدائي ويحمي نسوتي

28. Ebu Zekeriyya el-Has'ami bildiriyor: Göçebe bir Arab, oğlu için şunları söyler:

"Ondan sonra (eşi) karşılıksız ona verdim

Belim bükülünceye ve saçlarım ağarıncaya,

Yaşlılık sakalımın beyazlarını parlatıncaya,

Düşmanlarımı püskürtür, eşlerimi korurdu."[275]

---

[272] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 275.
[273] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 276.
[274] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 277.

٢٧٩ - وحدثني أبو الحسن الباهلي أن أعرابيً رقص إبنة له، وقال : حبك يا ذات السرابيل الخلق حب إذا ما كذب الحب صدق

29. Ebu'l-Hasan el-Bahili diyor ki: Bir göçebe Arap, kızını oynatırken ona şunları söyledi:

"Ey yırtık pırtık elbiseli! Senin sevgin, sevgidir.

Sevgi yalan söylemiyorsa gerçektir."[276]

f. Çocuk Azlığına İmrenmek

٤٥٩ - وأنشدني محمود الوراق (١) في مثل ذلك :

وقالوا : اذخر ما حزته وجمعته لعقبك إن الحزم إذفح ...

فقلت: سأمضيه لنفسي ذخيرة وأجعل ربي الذخر والولد

30. Mahmud el-Verrak bu konuda şu benzer beyitleri okudu:

"Dediler ki, toplayıp biriktirdiğin ambarla

Senden sonrası için teminat olsun

Ben onu kendime azık olarak göndereceğim, dedim.

Çoluk çocuğuma da, Rabbini teminat bırakacağım."[277]

g. Kadının Kocası Üzerindeki Hakkı ve Kadına Yapılan harcama ile Kazanılan Sevap

٤٩٤ - حدثنا (عبد) الله بن يونس بن بكير ، حدثنا أبي، عن محمد بن إسحاق ، عن سلمان بن جبير ، مولى ابن عباس . وقد أدرك أصحاب رسول الله □ - قال: ما زلت أسمع حديث عمر هذا، فإنه خرج ذات ليلة يطوف بالمدينة - وكان يفعل ذلك كثيرة - فمر بامرأة مغلق عليها بابها ، وهي تقول - فاستمع لها عمر -: تطاول هذا الليل تسري كواكبه وأرقني أن لا حبيب الآعبة فوالله لولا الله لآ شيء غيره لحرك من هذا السرير جوانبه يلاعبني طور ، وطور كأنما بدا قمر في ظلمة الليل حاجبه ولكنني أخشى رقيباً موكلا بأنفسنا لا يقفر الدهر كاتبه ثم تنفست الصعداء، وقالت: أهان على ابن الخطاب وحشتي ببيتي ، وغيبة زوجي، وقلة نفقتي. فقال لها : رحمك الله فلما أصبح بعث لها نفقة وكسوة، وكتب إلى عامله يسرح لها زوجها .

---

[275] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 278.
[276] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 279.
[277] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 459.

31. İbn Abbas'ın azatlısı –Allah Resulü'nün (s.a.s.) ashabına yetişenlerdendir- Selman b. Cubeyr, Hz. Ömer'in şu olayını hep duyarmış:

Ömeri bir gece Medine'de dolaşırken (ki bunu hep yapardı) kapısını üstüne kapatmış bir kadının şunları söylediğini duydu:

" Bu gece uzadı, yıldızları yürüyor

Eğleneceğim bir yârim olmadığından hassaslaştım

Kendisinden başka hiçbir şeyin olmadığı Allah olmasaydı

Bu karyoladan yabancısı kıpırdanırdı

Bazen benle eğlenir, bazen de sanki

Bıyıkları, gecenin karanlığında bir ay gibi doğardı

Fakat ben bizden sorumlu gözetleyiciden korkarım

Zaman onun yazıcısını bitkin düşüremez."

Sonra soluklanarak: "Hattab oğlu için, evimde yalnızlığımın, kocamın burada olmamasının ve nafakamın azlığının ne önemi var ki?" dedi. Ömer ona: "Allah hayrını versin!" dedi. Sabah olunca da yiyecek ve kıyafet gönderdi, valisine mektup yazıp kocasını göndermesini istedi.[278]

٤٩٨ - حدثني محمد بن صالح الخياط ، حدثنا أبو عبيدة الحداد ، عن المغيرة أبي سلمة، عن الشعبي أن امرأة جاءت إلى عمر - رضي الله عنه - فقالت : يا أمير المؤمنين أعدني على زوجي، يقوم الليل ويصوم النهار .قال : فما تأمري ؟ أتأمريني أمنع رجلا من عبادة ربه . قال: فذهبت، ثم عادت، فقالت : مثل ذلك.فقال : ما تأمريني، أتأمريني أن أمنع رجلا من عبادة ربه ؟ قال : وعنده كعب بن سور ، فقال كعب: يا أمير المؤمنين إنها لها حقا. فقال : عمر: ما حقها يا كعب ؟ قال : قالت : يا أيها القاضي الحكيم أرشده ألهى خليلي عن فراشي مسجده وهذه في مسجدي يعبده نهاره وليله ما يرقده فلست في أمر النساء أحمده أقضي القضايا كعب لا ردده فقال زوجها : زهدي في فرشها ، و في الحجل انى امرىء (أذهله) ما قد نزل في سورة النور ، وفي السبع الطول وفي كتاب الله تخويف جلل فقال كعب إن خير القاضيين من عدل وقضى بالحق جهدة وفصل إن لها عليك حقا ما جفل تصيبها في أربع لمن عقل اجعل لها ذاك ودع عنك العلن. فقضى لها من كل أربعة أيام يوما ، وبعثه عمر على قضاء البصرة.

[278] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 494.

32. Şa'bi anlatıyor: Bir kadın Hz. Ömer'e gelerek: "Kocam hakkında bana yardım et! Geceleri ibadet ve gündüzleri oruçla geçiriyor" dedi. Ona: "Ne istiyorsun? Yoksa Rabbine ibadet etmekten alıkoymak mı istiyorsun?" diye çıkıştı. Kadın gitti ve sonra tekrar geri dönüp şikayetini tekrarladı. Ömer yine ona: "Ne istiyorsun? Yoksa onu Rabbine ibadet etmekten alıkoymak mı istiyorsun?" dedi. Ömer'in yanında kadı Ka'b b. Sur da vardı. Ka'b: Ey Müminlerin Emiri! Onun da hakkı vardır" dedi. "Onun hakkı nedir ey Ka'b?" deyince kadın şu beyitleri okudu:

"Ey hüküm veren kadı! Ona yol göster

Onun mescidi dostuma (kocama) yuvamı unutturdu

Şu benim mescidimde ona ibadet ederdi:

Gece ve gündüz uyumaz

Kadınlar içinde onu övmem.

Ey Ka'b! Hükmünü ver, tereddüt etme."

Kocası ise şöyle karşılık verdi:

"Beni yuvasından ve köşesinden uzak tutan

Ben nazil olanların unutturduğu bir kimseyim.

Nur ve yedi uzun surede…

Ve Allah'ın Kitab'ındaki büyük korkutma…"

Ka'b şu beyitleri söyledi:

"Kadıların en iyisi adil olanıdır

Hakkıyla hükmetmeye ve ayırmaya gayret eden

Onun senin üzerinde biriken hakları vardır

Bilenler için ona düşen dördündedir.

Bunu ona ver ve eksiklikleri gider."

Böylece her dört günden birini eşine ayırmasına hükmetti. Ömer Ka'b'ı Basra'ya kadı yaptı.[279]

h. Adamın Eşiyle Oynaşması

٥٧١ - حدثنا محمد بن بكار، حدثنا حفص بن عمر، عن إسماعيل بن أبي خالد، عن الشعبي أن عبد الله بن رواحة أصاب من جارية له فدرت به امرأته، وأخذت شفرة ، ثم أتته، فوافقته حتى قام منها ، قالت: أفعلتها يا بن رواحة ؟ قال : ما فعلت شيئا. قالت : لتقرأن قرآنا ، أو لأبعجنك بها . قال: ففكرت في قراءة القرآن وأنا جب فهبت ذلك، وهي امرأة غيرى، وبيدها شفرة، ولا آمنها ، فقلت: وفينا رسول الله يتلو كتابه إذا انشق مشهور من الصبح ساطع يبيت يجافي جنبه عن فراشه إذا استثقلت بالمشركين المضاجع أرانا الهدى بعد الحمى فقلوبنا به موقنات أن ما قال واقع وقال : فألقت السكين، وقالت: آمنت بالله ، وكذبت البصر. قال: فأتيت رسول الله فأخبرته بذلك . قال : فضحك، وأعجبه ما صنعت .

33. Şa'bi bildiriyor: Abdullah b. Revaha, bir cariyesiyle beraber oldu. Bunu öğrenen eşi, eline keskin bir bıçak alıp üstüne yürüdü. Doğruyu söylemesi için onu sıkıştırdı. Onun önünden kalkmak zorunda kaldı. Eşi: "Ey Revaha oğlu! Şöyle yaptın mı?" dedi ve "Ya Kur'an'dan bir ayet okursun ya da seni parçalarım" dedi. Abdullah, Kur'an'dan bir ayet okumayı düşündü, ama cünüptü. Okumaktan korktu. Eşi ise kıskanç bir kadındı ve elinde bıçak vardı. Ona güvenemiyordu. Bunun üzerine şu beyitleri okudu:

" Allah'ın Resulü aramızda O'nun Kitab'ını okuyor…

Sabahtan yükselen, meşhur şafak aydınlığı ortalığı yırtarcasına

Geceleyin, yanları yatağın yükseliyor…

Yatakta, uykunun müşriklere ağırlaştığı zaman

Sonra bize zifiri karanlıktan doğru yolu gösterdi.

Söylediklerinin gerçek olduğuna, kalplerimiz O'na inanıyor."

Abdullah, daha sonra başından geçeni Allah'ın Resulü'ne (sallalahu aleyhi vesellem) anlatınca güldü ve yaptığını beğendi.[280]

٥٧٢ - حدثنا ثوبان ، حدثنا الوليد السكوني ، حدثني عبدالله بن وهب، عن عبد الرحمن بن سلمان، عن ابن الهاد: أن

[279] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 498.
[280] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 571.

امرأة ابن رواحة رأته على جارية له، فقالت له: وعلى فراشي أيضا . فقام بنجاحدها ، فقالت له امرأته : إقرأ آية من القرآن ؟ فإني أعلم أنك لا تقرأ وأنت جنب. فقال : شهدت بأن وعد الله حق وأن النار مثوى الكافرينا وأن العرش فوق الماء طاف وفوق العرش رب العالمينا وتحمله ملائكة شداد ملائكة الإله مسومينا

34. İbnu'l-Had bildiriyor: İbn Ravaha'nın karısı onu cariyesiyle yakaladı. Ona: "Yine benim yatağım da mı?" diye çıkıştı. İbn Ravaha inkara kalkıştı. Eşi ona: "Kur'an'dan bir ayet oku, ben senin cünüpken okuyamayacağını biliyorum" dedi. Bunun üzerine şu beyitleri okudu:

"Allah'ın vaadinin gerçek olduğuna,

Cehennemin kafirlerin varacağı yer olduğuna,

Arş'ın suyun üstünde döndüğün,

Alemlerin Rabbi'nin Arş'ın fevkinde olduğuna,

Güçlü ve kuvvetli meleklerin Arş'ın taşıdığına

Allah'ın meleklerinin saf saf olduğuna şahadet ettim."[281]

٥٧٣ - حدثنا الوليد بن شجاع حدثني ابن وهب، أخبرني أسامة ابن زيد الليثي، أن نافعاً حدثه ، قال : كانت لابن رواحة امرأة، وكان يتقيها ، وكانت له جارية فوقع عليها ، فقالت له . وفرقت أن يكون قد فعل. فقال : سبحان الله !! قالت : اقرأ علي إذا فإنك جنب؟ :فقال : شهدت بإذن الله أن محمدا رسول الذي فوق السموات من عل وأن أبا يحي ويحي كلاهما له عمل في دينه غير مقبل

35. Nafi' bildiriyor: İbn Ravaha'nın çekindiği bir karısı vardı. Bu arada bir cariyesi ile ilişki kuruyordu. Karısı, cariyesiyle beraber olmasından korktuğu için İbn Ravaha'yı sıkıştırdı. İbn Ravaha: "Subhanallah!" dedi. Karısı sen cünüpsün, değilsen Kur'an'dan bir ayet oku!" dedi. O da:

"Allah'ın izniyle kesinlikle Muhammed'in

Yücelerde göklerin üstündekinin elçisi olduğuna

Yahya ve babasının ikisinin de

Dinlerimde buna razı olmayacak işleri olduğuna şehadet ettim."[282]

[281] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 572.

i. Yetimler Hakkında

٦٢٠ - حدثنا سعيد بن يحيى الأموي ، حدثنا أبي يحي بن سعيد ، عن المحبر بن قحذم ، عن هشام بن عروة، عن أبيه قال: لما قدم بولد محمد بن أبي بكر ضمنهم عائشة إليها ، فلما شبا وقويا على أنفسهما أرسلت إلى أخيها عبد الرحمن بن أبي بكر وقالت : إني أطلبك قد وجدت في نفسك من يوئي عليك أمر ولد أخيك، ولم يكن ذاك بشيء تكرهه، أن يلي سلوك منهم نظر قبيح أمر الصبيان. وكن لهم كما كان حجية بن المضرب فإنه غزا غزوة وخلف ابن أخيه عند أخته، فرجع وقد عولا وفسقا ، فسألهما، فاريا وقعدا مسعا مسعا وقالا : كانت تقر في هذا. فأرسل إلى عشيرته ، فقال : أشهدكم أن إبلي، وغنمي، ورقيقي لابن أخي فغضبت امرأته فضربت بينها وبينه حجاب، ثم جعلت تكحل مرة وتسخب مرة. قال : فأنشأ يقول: لججنا ولجت هذه في التغضب ولط الحجاب دوننا والتنقب وخطت بعودي حفر عينها لتقبلني وشد صاحب زينب وكان اليتامى لا يسد معونهم هدايا لهم في كل قعب مثقب فقلت لعبدينا أريحا عليهما فيجعل بيتي بيت آخر معزب ورحمت بين مقدادقل لهم و حولهم مسى ورب احقب اجارى به ما من لو أتيت بماله جرينا لابناى على گل مرحب افي والدي إن أدعه لعظمة يجبني وإن أغضب إلى السيف يغضب فقلت خذوها دونكم إن عمكم هو اليوم أولى منكم بالتكسب

36. Hişam b. Urve (b. Ez-Zübeyr), babasından bildiriyor:

Muhammed b. Ebi Bekr'in (yetim kalan) çocukları getirilince Hz. Aişe onları yanına aldı. Kendilerine yetecek delikanlı hale gelince de kardeşi Abdurrahman b. Ebu Bekir'i çağırıp ona: "Senin yerine kardeşinin velayetini üstlenene kızdığını görüyorum. Çocukların işini kötü bakışın izlemesindense, bu senin istemediğin bir şey değildir. Onlar için (Cahiliye şairi) Huceyye b. El-Mudarreb gibi ol. O bir gazaya katılmış ve velisi olduğu kardeşinin oğlunu, kız kardeşine bırakmıştı. Döndüğünde ikisi de perişan olmuş ve yoldan çıkmışlardı. Onları sordu soruşturdu. Gösterdiler. İkisiyle beraber bir yerde oturdular, ona: " Bu konuda kararlı gibisin" dediler. Akrabalarını çağırttı ve "Siz şahitsiniz, develerim, koyunlarım ve kölelerim yeğenimindir" dedi. Karısı kızdı. Aralarına bir perde çekti. Sonra bir sürmeleniyor, bir kolye takıyor… Bunun üzerine şu beyitleri söyledi:

"Öfkede biz ısrar ettik, bu ısrar etti

Önümüze perde çekildi ve örtüldü

Çubuğumla göz çukurlarını çizdi

Beni öpmek için Zeyneb'in arkadaşı koştu

Yetimlere yardım engellenemez.

---

[282] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 573.

Her kap ve delikten onlara gelen hediyeler

İki kölemiz, onlar için rahat olun dedim

Son bekar evi, evim oluyor

Anlaşamayanlar arasında ben merhamet ettim

Onlara ve onların çevresine deyin, nice zamandır

Onunla korunduğumun malını getirseydim

Çocuklarımı her sahaya götürürdüm

Beni çok sevdiği için babama mı bırakayım?

Yaza kadar kızarsam kızar

Onu alın dedim, amcanız yanınızdadır

Bugün sizin için kazanmaya en layık odur.''[283]

[283] İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal*, h. 620.

4. SONUÇ

İbn Ebi'd-Dünya, asıl adı Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyan b. Kays. el-Kureşi, el-Bağdadi, el-Emevi, el-Hanbeli'dir. İbn Ebi'd-Dünya, 208 yılında, Bağdat'ta dünyaya gelmiş, 281 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiştir. Bu tarihler hadis tedvinin yapıldığı Kütüb-i Sitte adıyla meşhur eserlerin vücuda geldiği hadisin altın çağıdır. *Kitabu'l-İyal* de bu dönemde tedvin edilmiştir. Bu dönem Abbasi devletinin ilmi, fikri ve siyasi faaliyetlerinin en çok yoğun olduğu zamanlardır.

Müellifin babası Muhammed b. Ubeyd b. Süfyan, hadis ravisi olduğu için Abdullah b. Muhammed küçük yaştan itibaren başta babasının hadis meclislerinde ve ilim âleminin adeta merkezi Bağdat'ta yüzlerce hadis hafızından ilim dinlemiş ve yazmıştır. Müellif öğrencilerine hadis rivayeti yanında halifelerin çocuklarına hocalık yapmış ve İslami ilimlerin her alanında eser vücuda getirmiştir. Hadis, zühd ve tasavvuf, adap ve edep, tarih ve tabakat, fıkıh, kıraat, edebiyat ve diğer konularda bir kısmı neşredilmiş 300'e yakın eserinden bahsedilmektedir. Eserlerinden tespit ettiklerimiz baskı yeri ve tarihi ile belirtilmiştir.

İbn Ebi'd-Dünya aile konusunda müstakil tek ve en kapsamlı eseri *Kitabu'l-İyal*'dir. *Kitabu'l-İyal*'inde 35 bab başlığı altında 674 rivayet bulunmaktadır. Bu eserindeki rivayetlerde İbn Ebi'd-Dünya'nın hocalarının sayısı 190 dır.

Kitabu'l-İyal'de merfu, mevkuf, maktu rivayetler ve bunlarla ilgili şiirler bulunur. Babın ilk rivayeti eğer varsa merfudur, sonra sırası ile mevkuf, maktu rivayetler aktarılır. Kitapta sahih, hasen ve kendisi ile amel edilebilecek zayıf rivayetler yanında çok zayıf rivayetler de yer almaktadır.

Kitabu'l-İyal'in tek yazma nüshasını, Medine İslam Üniversitesi Öğretim Üyesi Necm Abdurrahman Halef tesbit edip tanıtmış ve neşrini gerçekleştirmiştir. Eser, ilk olarak Suudi Arabistan Dammam'da Daru ibn'l-Kayyım tarafından iki cilt olarak 1410 yılında basılmıştır. Ayrıca tek cilt olarak 1417 yılında Mısır Mansura'da da Daru'l-Vefa tarafından basılmıştır. *Kitabu'l-İyal*'in yazma nüshasına, Carl Brockelmann'a ait "Geschihte der arabischen Litteratur" ve merhum Prof. Dr. Fuat Sezgin'e ait "Geschichte des arabischen Schrifttums"da gerekse internette kontrol ettiğimiz bilgi bankalarında listeleri verilen

dünya yazma eserleri bulunduran kütüphane kataloglarından temin edebildiklerimizin hiç birinde *Kitabu'l-İyal'* in yazma nüshasına rastlanamamıştır.

İbn Ebi'd-Dünya'nın mevcut *Kitabu'l-İyal* nüshasında kendisinden rivayette bulunulan bütün hocaları araştırılmış, kendilerinden yapılan rivayetlerle ilgili bilgi verilmiş, haklarında malumat bulunan hocaları ile ilgili kaynaklar dipnotta belirtilmiştir. *Kitabu'l-İyal*'de toplam 674 hadis bulunmaktadır. Bunlardan; 323 tanesi merfu, 128 tanesi Mevkuf, 223 tanesi ise maktu rivayettir. Merfu rivayetin tamamının sıhhat değerlendirmesi ve tahrici yapılmıştır. Merfu rivayetler arasında sahih, hasen ve zayıf rivayetler belirtilmiştir. Eserde, tespit ettiğimiz mevzu 3 rivayet de yer almaktadır. *Kitabu'l-İyal*'de bulunan rivayetler senetlerinden anlaşıldığı üzere hocalarından sema yolu ile hadis dinlemiştir.

Kitabu'l-İyal'de az da olsa mevcut rivayetler arasında şiirler de yer alır. Çeşitli konularda toplam 36 adet şiirle istişhad yapılmıştır. Çalışmada bu rivayetler ve tercümelerine yer verilmiştir. İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu'l-İyal'*de şiirlere yer vererek şiirle istişhad metadolojisi kullanmış ve farklı bir anlama yolu kullanmıştır.

Kitabu'l-İyal, alanında aile konusunda en kapsamlı ve tek eserdir. Günümüz aile problemlerinin çözümünde Hz. Muhammed'in örnekliğini bizlere en güzel şekilde sunmaktadır. İslami kaynaklara, başta Kuran ve sünnet yanında Müslümanlara rehberlik yapan ilim ve edebiyat insanlarının düşünce ve rehberliği ile nasıl ideal bir toplum olmasının mümkün olduğunu ortaya koyan "*Kitabu'l-İyal*" bütün asırlara ışık tutacak bir eserdir. Ferdin doğumundan vefatına kadar hemen her konuda mesajlar bulunmaktadır. Aynı zamanda bir eğitim kitabı olma özelliğine de sahiptir.

Kitabu'l-İyal de nakledilen rivayetler, pratik hayata dökülmesi adına çalışılmalı ve değerlendirilmelidir. Sonrasında da rivayetler ile ilgili müstakil eserler yayınlanarak uygulanabilir hale getirilmelidir.

Bu çalışma sonunda İbn Ebi'd-Dünya ve Kitabu'l-İyal'in Hadis İlmindeki yeri ortaya konulmuştur.

5. EK-1

No	Söyleyeni	Senedin Başı	Senedin Sonu	Sıhhati	Tahric
1	Merfu	Ebu Hayseme Züheyr b. Harb	Abdullah b. Amr	İsnadı hasen, sahih şahitleri var	Müslim, Ebû Davud, Ahmed
2	Merfu	Ahmed b. Muhammed b. Eyyub	Abdullah b. Amr	İsnadı zayıf, sahih şahidi var	Müslim, Ebû Davud, Ahmed
3	Merfu	Şuca' b. el-Eşras	Hakim b. Hizam	İsnadı zayıf, sahih şahidi var	Buhari, Müslim, Tirmizi, Ahmed
4	Merfu	Şuca' b. el-Eşras	Ebu Hureyre	Sahih	Ebû Davud, Ahmed
5	Merfu	Şuca' b. el-Eşras	Abdullah b. Mesud	İsnadı zayıf, sahih şahidi var	Beyhaki,Müslim, Tirmizi.
6	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Müslim, Nesai, Ahmed, Ebû Davud
7	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Müslim, Nesai, Ebû Davud, Ahmed
8	Merfu	Ebu Hayseme ve Ubeydullah b. Ömer el-Cüşemi	Ebu Hureyre	Hasen	Ebû Davud, Nesai, Ahmed
9	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Müslim, Ahmed
10	Merfu	Şuca' b. el-Eşras	Cabir b. Abdullah	Sahih	Buhari, Müslim, Nesai
11	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Cabir b. Abdullah	Sahih	Buhari, Müslim, Nesai
12	Merfu	Ebu Hayseme	Sa'd b. Ebi Vakkas	Sahih	Ahmed

13	Merfu	Ebu Hayseme	Sa'd b. Ebi Vakkas	Sahih	Müslim, Ahmed
14	Merfu	Ebu Hayseme	Sa'd b. Ebi Vakkas	Sahih	Müslim, Ahmed
15	Merfu	Ebu Hayseme	Sa'd b. Ebi Vakkas	Sahih	Müslim, Ahmed
16	Merfu	Suveyd b. Said	El-Mikdam b. Ma'dikerib	Hasen	Ahmed
17	Merfu	Ubeydullah b. Ömer	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari
18	Merfu	Ahmed b. Cemil	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari
19	Merfu	İshak b. İsmail	Ebu'l- Muharik	Zayıf (Mürsel)	-
20	Merfu	İshak b. İsmail	Hasan el-Basri	Zayıf (Mürsel)	
21	Merfu	Ali b. el- Ca'd	Tâvus	Zayıf (Mürsel)	-
22	Merfu	İshak b. İsmail	Ebu Kilabe	Zayıf (Mürsel)	
23	Maktu	Yahya b. Yusuf	Süfyan b. Said		Ebu Nuaym
24	Maktu	Muhammed b. Ebi A'ttab	Süfyan es-Sevri	Sahih	
25	Merfu	Halid b. Hidaş	Cabir b. Semure	Sahih	Müslim, Ahmed
26	Merfu	Ahmed b. Cemil	Matar el-Verrak	Zayıf (Mürsel)	
27	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Hasan el-Basri	Zayıf (Mürsel)	
28	Merfu	Ebu Havs es-Sayrafi	Sevban	Sahih	
29	Merfu	Muhammed b. İshak	Ebu Sabit	Zayıf (Mürsel)	Suyutî, Ebu Nuaym, Mütteki El-Hindi
30	Maktu	İshak b. İsmail	Ebu Sinan	Sahih	
31	Maktu	Ebubekir el-Kureşi	Muhammed b. Ebu Muhammed		
32	Merfu	Abdullah b. Ebu Bedr	Ebu Hureyre	Zayıf (Mürsel)	Ebu Nuaym, Ali el-Mütteki

33	Merfu	Ebu Hayseme	El- Mikdam b. Ma'dikerib	Hasen	Ahmed
34	Merfu	İshak b. İsmail	En- Numan b. Beşir	Hasen, Sahih şahitleri var	Buhari, Müslim
35	Merfu	İshak b. İbrahim	En- Numan b. Beşir	Sahih	Müslim
36	Merfu	İshak b. İbrahim	Hasan el- Basri	Zayıf (Mürsel)	Bezzar (Şahid)
37	Maktu	Ali b. el-Ca'd	İbrahim en-Nehai	Sahih	
38	Merfu	Şuca b. el-Eşras	En-Numan b. Beşir	Sahih	Buhari, Müslim
39	Merfu	Ebu Hayseme	Cabir b. Abdullah	Sahih	Buhari, Müslim
40	Maktu	İshak b. İsmail	Ömer b. Abdulaziz	Sahih	
41	Maktu	Ahmed b. Cemil	Ömer b. Abdulaziz	Hasen	
42	Maktu	el-Abbas b. Hişam	Ebu'l- Münzir el-Kelbi	Hasen	
43	Merfu	Muhammed b. Ebu Ömer	Hz. Aişe	Hasen	İbn Mace, Ahmed
44	Merfu	İshak b. İsmail	Ümmü Kürs	Hasen	Ebû Davud, Tırmızi, Darimi
45	Merfu	Süveyd b. Said	Ebu Cafer	Zayıf (Mürsel)	
46	Merfu	Bişr b. Adem	İbn Abbas	Sahih	Ebû Davud, Nesai
47	Merfu	Muhammed b. İdris	Enes b. Malik	Sahih	İbn Hibban, Tahavi
48	Merfu	İsmail b. Esed	Cabir b. Abdullah	Sahih	Beyhaki, Heysemi
49	Mevkuf	el-Hüseyin b. Muhammed	Hz. Fatma		Beyhaki
50	Merfu				Heysemi

51	Merfu	İsmail b. Esed	Muhammed el-Bakır	Zayıf (Mürsel)	Beyhaki
52	Merfu	Ebu Hayseme	Büreyde	Sahih	Nesai, Ahmed
53	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Ebu Rafi	Hasen	Ahmed, Beyhaki
54	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Rafi	Hasen	Ahmed, Ebu Davud, Tırmızi
55	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Muhammed el-Bakır	Zayıf (Mürsel)	Ebu Davud, Tırmızi, Nesai
56	Mevkuf	İbrahim b. Abdulmelik	Ata b. Ebu Rebah	Hasen, şahitleri var	Beyhaki
57	Merfu	el-Hüseyin b. Muhammed	Ümmü Kürz el-Huzaiyye	Hasen	Ebu Davud, Nesai, Darimi
58	Merfu	el-Hüseyin b. Muhammed	Selman b. Amir	Hasen, sahih şahitleri var	Ebu Davud, Tırmızi
59	Merfu	Davud b. Amr ed-Dabbi	İbn. Ebu Müleyke	Hasen	Beyhaki
60	Merfu	Ubeydullah b. Ömer	Selman b. Amir	Hasen	Tirmizi
61	Maktu	Muhammed b. Ubeyd b. Sufyan	Ata b. Ebu Rebah	Sahih	Beyhaki
62	Maktu	el-Hüseyin b. Muhammed	Hüseyin El-Muallim	Sahih	
63	Mevkuf	el-Hüseyin b. Muhammed	Nafi		Beyhaki
64	Mevkuf	el-Hüseyin b. Muhammed	Hasan el- Basri		Beyhaki, Taberani
65	Maktu	İshak b. İsmail	Urve b. Zübeyr		
66	Merfu	Amr en- Nakıd	Enes b. Malik	Mevzu	Bezzar
67	Mevkuf	Halef b. Hişam	Cabir b. Yezid		
68	Maktu	el-Hüseyin b. Muhammed	Avn el- Ukayli		
69	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Zayıf	Beyhaki

70	Maktu	Ebu Bekir b. Muhammed b. Hani	Tarif b. İsa		
71	Maktu	Ebu Bekir b. Muhammed b. Hani	İbn Sirin		
72	Maktu	Ebu Bekir b. Muhammed b. Hani	İbn Sirin		
73	Merfu	Ebu Hayseme	Semure	Sahih	Ebu Davud, Tırmızi, Nesai, İbn. Mace
74	Merfu	Ebu Hayseme	Semure	Sahih	Ebu Davud, Tırmızi, Nesai, İbn. Mace
75	Mevkuf	Ebu Hayseme	Semure		Buhari, Nesai
76	Maktu	Muhammed b. el-Müsenna	Hasan el- Basri	Sahih	Ebu Davud, Tırmızi, Nesai
77	Maktu	Ebu Bekir b. Muhammed	Ata		
78	Maktu	Ebu Bekir b. Muhammed	Ata		Beyhaki, Heysemi
79	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Hz. Aişe	Sahih	
80	Mevkuf	İshak b. İsmail	Hz. Fatma	Zayıf (Mürsel)	
81	Maktu	Yusuf b. Musa	Sufyan es-Sevri		
82	Merfu	el-Heysem b. Harice	Esma bnt. Yezid	Sahih	Ahmed
83	Maktu	İbrahim b. Raşid	Fatma bnt. Hüseyin	Zayıf	
84	Merfu	İbrahim b. Abdullah b. Hatim	Cabir b. Abdullah	Zayıf, şahitleri var	Bezzar, Darekutni, Heysemi

85	Merfu	Ubeydullah b. Ömer	Avf b. Malik	Zayıf, mütabisi var	
86	Merfu	Ubeydullah b. Ömer	Avf b. Malik	Zayıf	Ebu Davud
87	Merfu	Ubeydullah b. Ömer	İbn Abbas	Zayıf	Ebu Davud, Ahmed
88	Merfu	Ali b. el-Ca'd	İbn Abbas	Sahih	Ebu Davud
89	Merfu	Ahmed b. Cemil	Ukbe b. Amir	Sahih	İbn Mace
90	Merfu	Ahmed b. Cemil	Hz. Aişe	Sahih	Buhari, Müslim, Tirmizi
91	Merfu	Abdullah b. Mübarek	Süraka b. Cu'şüm	Hasen	Ahmed
92	Merfu	Şuca b. el-Eşras	Cabir b. Abdullah	Zayıf	
93	Maktu	İshak b. İsmail	Ez-Zühri	Sahih	
94	Merfu	Şuca b. el-Eşras	Ebu Muhammed el-Ammi	Zayıf (Mürsel)	
95	Merfu	Seleme b. Şebib	Ubeydullah es-Sadi	Zayıf	
96	Merfu	el-Fadl b. Cafer	İmran b. Husayn	Zayıf	İbn Mace
97	Merfu	Ahmed b. Cemil	Salim b. Ebu Ümeyye	Zayıf (Mürsel)	Ahmed
98	Merfu	Ebu Ali et-Temimi	Ukbe b. Amir	Zayıf	
99	Maktu	Şuca b. el-Eşras	El-Evzai		
100	Mevkuf	Muhammed b. Ubeyd	Hz. Muaviye		
101	Mevkuf	Muhammed b. Sa'd	Huveytıb b. Abduluzza		Müellif(Islahu'l Mal)
102	Mevkuf	Muhammed b. Sa'd	Hakim b. Hizam		

103	Maktu	Muhammed b. Sa'd	Said b. El-Müseyyeb		
104	Maktu	Muhammed b. Ubeyd (Babası)	İbn Ebu Ez-Zinad		
105	Maktu	Ubeydullah b. Ömer	Cabir b. Zeyd		
106	Merfu	Halid b. Hidaş	Eyüp b. Beşir	Zayıf(Mürsel)	Buhari, Tirmizi, Ebu Davud, Ahmed
107	Merfu	Ahmed b. Cemil	Ebu Said el-Hudri	Hasen	Buhari, Tirmizi, Ebu Davud, Ahmed
108	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Ebu Hureyre	Zayıf	İbni Adiy
109	Merfu	Ali b. el-Ca'd	İbn. Abbas	Zayıf	İbni Adiy
110	Merfu	Halid b. Hidaş	Enes b. Malik	Sahih	İbni Hibban, Hatib
111	Merfu	Ebu Hayseme	Enes b. Malik		Tirmizi
112	Mevkuf	Ebu Bekir el-Ömeri	Hz. Ömer		
113	Maktu	Ebu'l Hasan eş-Şeybani			
114	Merfu	Müemmel b. Hişam	Ümmü Seleme	Zayıf	Ahmed
115	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Enes b. Malik	Zayıf	
116	Merfu	Halid b. Hidaş	Hz. Ömer	Zayıf	
117	Merfu	İshak b. İsmail	Ebu Hatim El-Müzeni	Zayıf	Tirmizi, İbn Mace
118	Mevkuf	Hasan b. es-Sabbah	Esma bnt Ebu Bekir	Sahih	Beyhaki
119	Mevkuf	İshak b. İbrahim	Hz. Ömer		Beyhaki
120	Mevkuf	İshak b. İbrahim	Hz. Ömer		
121	Maktu	İshak b. İbrahim	İbn Ebu Leyla		Darekutni

122	Maktu	Davud b. Rüşeyd	Şa'bi		
123	Maktu	Ahmed b. İbrahim	Sellam b. Ebu Muti'		
124	Mevkuf	Zeyd b. Ahzem	Hz. Ömer		
125	Maktu	Zekeriyya b. Yahya	Hasan el-Basri		
126	Maktu	Hasan b. Abdulaziz	Hani b. Kelsum		
127	Maktu	Zeyd b. Ahzem	Ata b. Ebu Rebah		
128	Merfu	Abdullah b. Muaviye	Ebu Necih	Zayıf (Mürsel)	
129	Merfu	el-Fadl b. Cafer	Talha b. Ubeydullah	Zayıf	Heysemi
130	Merfu	Muhammed b. İdris	Hz. Aişe	Zayıf	İbn Mace
131	Merfu	Ziyad b. Eyüp	Hz. Aişe	Zayıf	İbn Mace
132	Merfu	Halid b. Hidaş	Hz. Ali	Sahih	Tirmizi, Ahmed
133	Maktu	Muhammed b. Ubeyd (babası)	El-Ahnef b. Kays		
134	Maktu	Kasım b. Haşim	El-Ahnef b. Kays		
135	Merfu	Bişr b. Muaz	Ömer b. Abdulaziz	Zayıf (Mürsel)	Taberani, Heysemi
136	Maktu	el-Hüseyin b. el-Hasen	Esma b. Harice		
137	Merfu	el-Hüseyin b. Muhammed	Ebu Şuayb	Mevzu	
138	Maktu	Muhammed b. el-Hüseyin	Ebu Ömer Yahya b. Amir		
139	Maktu	Muhammed b. el-Hüseyin	Hint bnt El-Mühelleb		İbn Asakir

140	Maktu	Muhammed b. el-Hüseyin	Hint bnt El-Mühelleb		İbn Asakir
141	Merfu	Said b. Yakup	Ebu Hureyre	Zayıf	Zehebi, Heysemi, Mütteki el-Hindi
142	Mevkuf	Muhammed b. Yezid	Hz. Ali		
143	Mevkuf	Mufaddal b. Ğassan	Abdullah b. Amr	Zayıf	Heysemi, Acluni
144	Maktu	Muhammed b. İdris	İbn Ayyaş		
145	Maktu	el-Heysem b. Halid	Ali b. Abdullah		
146	Mevkuf	Ebu Abdurrahman el-Kureşi	Hz. Ömer		
147	Mevkuf	Ali b. el-Ca'd	İbn Ömer		
148	Mevkuf	el-İbrahim b. Münzir	İbn Ömer		
149	Maktu	Ahmed b. Cemil	Ebu Abdullah el-Hanefi		
150	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Eş-Şa'bi	Zayıf (Mürsel)	Suyuti, Acluni
151	Merfu	Abdullah b. Ebu Bedr	İmran b. Abdullah	Zayıf (Mu'dal)	Gazzali
152	Maktu	el-Hüseyin b. el-Hasan	Yezid b. Muaviye		
153	Mevkuf	Harun b. Süfyan	Hz. Muaviye		
154	Mevkuf	Ebu Zeyd en-Nümeyri	Hz. Muaviye		
155	Mevkuf	Harun b. Süfyan	Ümeyye b. Es-Salt		Taberani
156	Maktu	el-Hüseyin b. Abdurrahman	Cafer b. Muhammed		

157	Maktu	Amr b. Bükeyr	Haccac		
158	Maktu	Muhammed b. Ubeyd(Babası)	Şureyh b. El-Haris		
159	Maktu	Ebu'l Hasan eş-Şeybani	Mis'ar b. Kidam		
160	Maktu	Ebu Hemmam	Süfyan es-Sevri		
161	Maktu	Ebu Abdurrahman el-Ezdi	Süfyan es-Sevri		
162	Maktu	Muhammed b. Yezid	Süfyan es-Sevri		
163	Maktu	Ebu Hişam	Süfyan es-Sevri		
164	Maktu	Mufaddal b. Ğassan	İyas b. Muaviye		
165	Merfu	Ali b. el-Ca'd	İbn Ömer	Zayıf(Müslimde sahih şahitleri var)	Müslim
166	Maktu	Süleyman b. Ebu Şeyh	Süleyman b. Ebu Şeyh		
167	Maktu	el-Hüseyin b. Abdurrahman	Muhammed b. Ömer		
168	Maktu	Ebu Said el-Medini	Ebu'l Beddah		
169	Maktu	Muhammed b. el-Hüseyin	El-Hasan b. İsmail		
170	Mevkuf	el-Kasım b. Haşim	Said b. El-As		Beyhaki
171	Maktu	Ahmed b. Cemil	Süfyan es-Sevri		
172	Maktu	Ahmed b. Cemil	Katade		
173	Mevkuf	el-Fadl b. İshak	İbn Abbas		
174	Maktu	el-Hüseyin b. Muhammed	Abdullah b. Ebu Hüseyin		

175	Mevkuf	Abdurrahman b. Salih	İbn Ömer		Buhari, Beyhaki
176	Maktu	Muhammed b. Ubeyd(Babası)	Ebu's Semh et-Tai		
177	Merfu	Ebu Hayseme	Enes b. Malik	Sahih	Buhari, Müslim
178	Merfu	İshak b. İsmail	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Müslim
179	Merfu	Said b. Muhammed	Ebu Bureyde	Hasen	Ebu Davud, İbn Mace
180	Merfu	Ebu Hemmam, Abdurrahman b. Salih	Yahya b. Kesir	Zayıf (Mürsel)	İbn Asakir, Suyuti
181	Merfu	Yusuf b. Musa	Hz. Ali	Zayıf	Suyuti
182	Merfu	Ali b. el-Ca'd, Ebu Hayseme, İshak b. İsmail	Havle bnt Hakim	Zayıf	Tirmizi, Ahmed
183	Merfu	İshak b. İsmail	Hz. Aişe	Sahih	Buhari, Müslim, Ahmed
184	Merfu	Halid b. Hidaş	Enes b. Malik	Zayıf	Tirmizi
185	Merfu	Halid b. Hidaş	Ubade b. Es-Samit	Hasen	Ahmed
186	Merfu	Halid b. Hidaş	Ebu Hureyre	Sahih	
187	Merfu	Ziyad b. Eyüp	Ebu Ümame	Hasen	Buhari
188	Merfu	Abdurrahman b. Nafi	----	Hasen	Buhari, Tirmizi, Ebu Davud
189	Merfu	Ebu Hayseme	Enes b. Malik	Zayıf	
190	Merfu	Muhammed b. Süleyman	Enes b. Malik	Sahih	Buhari, Müslim
191	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Zayıf (Şahitleri var)	
192	Maktu	Sabit b. Ahmed	Ed-Dahhak b. Abdullah	Mevzu	Ahmed
193	Mevkuf	Ebu'l Velid et-Tayalisi	Ebu Hureyre		

194	Maktu	Muhammed b. Ubeyd (Babası)	Ez-Zühri		
195	Maktu	Süleyman b. Ebu Şeyh	Süleyman b. Ebu Şeyh		
196	Maktu	Muhammed b. Sehl	Osman b. İbrahim		
197	Merfu	Ömer b. Bükeyr	Muhammed b. Ka'b	Zayıf (Mürsel)	
198	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Müslim, İbn Mace
199	Mevkuf	İshak b. İsmail	Hz. Ömer		
200	Maktu	Muhammed b. Ubeyd (Babası)	Hasan el-Basri		
201	Maktu	Ali b. el-Ca'd	Hasan el-Basri		
202	Maktu	Halid b. Hidaş	Eyyüb es-Sahtiyani		
203	Merfu	Ebu Zeyd en-Nemiri	Ebu Hureyre	Hasen	Ahmed
204	Merfu	Abdulaziz b. Yahya	Hz. Aişe	Zayıf	Heysemi (Şahitleri var)
205	Merfu	İshak b. İsmail	Enes b. Malik	Zayıf	Heysemi
206	Merfu	el-Fadl b. Sehl	Enes b. Malik	Zayıf	Heysemi, Suyuti
207	Maktu	Ahmed b. Abdula'la	Hasan el-Basri		
208	Merfu	Muhammed b. Süleyman el-Esedi	Enes b. Malik	Sahih	Buhari, Müslim
209	Merfu	Halid b. Hidaş	Ebu Hureyre	Hasen	İbu's-Sünni, İbn Asakir
210	Merfu	Muhammed b. İmran	Ebu Leyla	Zayıf	
211	Merfu	İshak b. İsmail	Kabus b. Ebu Zabyan	Zayıf (Mürsel)	

212	Mevkuf	Abdurrahman b. Salih	Ebu Hureyre	Hasen	Ahmed
213	Merfu	ez-Zübeyr b. Ebubekir	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Müslim
214	Merfu	Muhammed b. Hassan	Abdullah b. Ez-Zübeyr	Zayıf	Heysemi
215	Merfu	Muhammed b. İmran	Ebu Said el-Hudri	Hasen	
216	Merfu	Abdurrahman b. Salih	Abdullah b. Mesud	Zayıf	
217	Merfu	Abdurrahman b. Salih	Abdullah b. Mesud	Hasen	İbn Hibban, Taberani
218	Merfu	Muhammed b. Abdullah b.Bezi’	Enes b. Malik	Zayıf	Beyhaki, İbn Asakir
219	Merfu	Halid b. Hidaş	Abdullah b. Şeddad	Zayıf (Mürsel)	Beyhaki
220	Merfu	Yusuf b. Musa	Ebu Hureyre	Sahih	Ahmed
221	Merfu	Yusuf b. Musa	Ya’la b. Mürre	Hasen	Tirmizi
222	Merfu	Halid b. Hidaş	İbn Ömer	Sahih	Buhari, Ahmed
223	Merfu	İshak b. İsmail	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Müslim
224	Merfu	İshak b. İbrahim	İkrime	Zayıf (Mürsel)	Ebu Davud, Tirmizi
225	Merfu	Abdurrahman b. Nafi	İkrime	Zayıf (Mürsel)	
226	Merfu	Halid b. Hidaş	Ebu Katade	Sahih	Buhari
227	Merfu	Halid b. Hidaş	Ebu Katade	Sahih	
228	Merfu	Osman b. Ebu Şeybe	Hz. Aişe	Sahih	İbn Mace, Ahmed
229	Merfu	Muhammed b. İdris	Hz. Aişe	Hasen	İbn Asakir
230	Merfu	İshak b. İsmail	El-Behi	Zayıf (Mürsel)	
231	Merfu	İsmetü b. el-Fadl	İbn Abbas	Zayıf	Heysemi

232	Merfu	Muhammed b. Abdulaziz	Hz. Aişe	Hasen	Tirmizi
233	Merfu	Muhammed b. Abdüla'la	Usame b. Zeyd	Sahih	Buhari
234	Merfu	Ali b. Yakup	Hz. Muaviye	Zayıf	İbn Asakir, Suyuti
235	Merfu	Yahya b. Eyyüb	Enes b. Malik	Sahih	Buhari, Ebu Davud
236	Merfu	Said b. Süleyman	Ebu Leyla	Hasen	Ahmed
237	Merfu	Bişr b. Velid	Hz. Aişe	Sahih	Buhari, Müslim, Ahmed
238	Merfu	Müemmel b. Hişam	Cabir b. Abdullah		Ebu'ş-Şeyh
239	Maktu	Muhammed b. Hassan	Said b. Amr		
240	Merfu	el-Mufaddal b. Ğassan	Abdullah b. Ayyaş	Zayıf (Munkatı)	
241	Mevkuf	Abdulmelik b. İbrahim	Hz. Ebubekir	Hasen(ligayrihi)	Ebu Davud
242	Merfu	Said b. Süleyman	Ümmü Cemil	Sahih	Buhari, Müslim
243	Mevkuf	Ebu Ömer el-Mukri	Ümmü Seleme		Mizzi, İbn Hacer
244	Mevkuf	Muhammed b. Selam	Ümmü Seleme		Mizzi
245	Mevkuf	el-Fadl b. İshak	İbn Ömer		
246	Mevkuf	Davud b. Amr	Ebu Hureyre		
247	Mevkuf	Müsenna b. Muaz	Said b. Cübeyr		
248	Merfu	Muhammed b. Abdullah el-Medini	Rafi b. Amr		Ebu Davud, İbn Mace

249	Mevkuf	Muhammed b. Abdullah el-Ezdi	Hz. Ömer		
250	Merfu	İshak b. İsmail	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Müslim
251	Merfu	Yakup b. İshak	El-Eşas b. Kays	Zayıf (Sahih şahitleri var)	Taberani
252	Merfu	İshak b. İsmail	Süfyan b. Uyeyne	Zayıf (Mudal)	Ahmed
253	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Katade	Sahih	Buhari, Müslim
254	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Yakup b. Ebu Seleme	Zayıf (Mürsel)	
255	Mevkuf	Ali b. el-Ca'd	Hz. Ömer		
256	Merfu	İshak b. İsmail	Ebu Hureyre	Hasen	Buhari, Tirmizi
257	Merfu	İshak b. İsmail	Abdullah b. Amr	Hasen	Tirmizi
258	Merfu	İshak b. İsmail	Cerir b. Abdullah	Sahih	Müslim
259	Merfu	İshak b. İsmail	Üsame b. Zeyd	Sahih	Buhari, Müslim
260	Merfu	İshak b. İsmail	Kurra b. İyas	Sahih	Ahmed
261	Merfu	İshak b. İsmail	Muhammed b. Münkedir	Zayıf (Mürsel)	
262	Mevkuf	Ebu Hayseme	Hz. Ebubekir		Ahmed
263	Mevkuf	Muhammed b. Abbad	Urve b. Zübeyr		
264	Mevkuf	Musab b. Abdullah	Urve b. Zübeyr		
265	Mevkuf	el-Abbas b. Hişam	Ümmü'l-Fadl		
266	Maktu	Muhammed b. Ubeyd (Babası)	Eş-Şa'bi		
267	Mevkuf	Ali b. Sehl	İbn Abbas		Beyhaki
268	Maktu	Yahya b. Abdullah	Şeyh		

269	Mevkuf	Yahya b. Abdullah	Ez-Zübeyr b. Abdulmuttalib		
270	Mevkuf	Yahya b. Abdullah	Hz. Safiyye		
271	Mevkuf	Yahya b. Abdullah	Hint bnt Utbe		
272	Mevkuf	Yahya b. Abdullah	Hind Bnt Utbe		
273	Maktu	Muhammed b. Nusayr	Hasan el-Basri		
274	Mevkuf	Süleyman b. Abdullah	Hz. Aişe		
275	Maktu	Muhammed b. Ubeyd (Babası)	El-Esmai		
276	Maktu	Muhammed b. İshak	Muhammed b. İshak		
277	Mevkuf	Abdurrahman b. Abdullah	Hz. Osman		
278	Maktu	Ebu Zekeriyya el-Hasami	Ebu Zekeriyya el-Hasami		
279	Maktu	Ebu'l-Hasan el-Bahili	Ebu'l-hasan el-Bahili		
280	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Enes b. Malik	Sahih	Buhari, Müslim
281	Merfu	Ahmed b. Meni'	Enes b. Malik	Sahih	Müslim, Ahmed
282	Maktu	Ahmed b. Meni'	Ebu Sadık el-Ezdi		Mizzi
283	Maktu	Ahmed b. Meni'	Amr b. Meymun		
284	Mevkuf	Ahmed b. Meni'	İbn Ömer		Buhari
285	Mevkuf	Abdullah b. Muaviye	İbn Ömer		
286	Mevkuf	Ebu Nadr et-Temmar	Enes b. Malik		

287	Mevkuf	İshak b. İbrahim	Ebu Hureyre		
288	Mevkuf	Hamza b. El-Abbas	İbn Ömer		
289	Mevkuf	Abdurrahman b. Salih	İbn Ömer		Buhari
290	Maktu	Bişr b. Muaz	Hasan el-Basri		
291	Mevkuf	Yakup b. Ubeyd	Urve b. Zübeyr		
292	Maktu	el-Hüseyin b. Muhammed	Büdeyl b. Meysere		
293	Mevkuf	el-Fadl b. İshak	Hz. Muaviye		
294	Merfu	İshak b. İbrahim	Sebra b. Ma'bed	Hasen	Ebu Davud, Tirmizi, Ahmed
295	Merfu	İshak b. İbrahim	Muhammed b. Abdurrahman	Zayıf (Mürsel)	Zehebi
296	Mevkuf	İshak b. İbrahim	Hz. Ömer		
297	Merfu	el-Hüseyin b. el-Hasan	Abdullah b. Amr	Hasen	Ebu Davud
298	Merfu	Hasan b. el-Cüneyd	Raşid b. Sa'd	Zayıf (Mürsel)	
299	Maktu	Muhammed b. Ebu Semine	Süfyan es-Sevri		
300	Maktu	İshak b. İsmail	Urve b. Zübeyr		
301	Merfu	Ahmed b. İbrahim	Ebu Hureyre		
302	Mevkuf	Ali b. el-Ca'd	İbn Ömer		Beyhaki
303	Maktu	Ali b. el-Ca'd	Cündüb b. Ebu Sabit		
304	Maktu	el-Fadl b. İshak	Ali b. Hasan b. Ali		
305	Merfu	Muhammed b. Ebu Semine	Er-Rabi'i bt. Muavviz b. Afra	Sahih	Müslim, Beyhaki

306	Merfu	el-Kasım b. Haşim	Ruzeyne		
307	Merfu	Abdullah b. Muhammed	Hz. Aişe	Mevzu	
308	Maktu	Osman b. Ma'bed	Zübeyd el-Yami		
309	Maktu	İshak b. İbrahim	Abdullah b. İsa		
310	Maktu	Muhammed b. İdris	Sabit b. Aclan		
311	Mevkuf	İshak b. İsmail	Dahhak b. Kays		
312	Mevkuf	el-Kasım b. Haşim	Said b. El-As		Beyhaki
313	Maktu	el-Fadl b. İshak	Zübeyd b. El-Haris	Zayıf (Mürsel)	
314	Maktu	İshak b. İbrahim	İbn Eyyüb es-Sahtiyani		
315	Maktu	Muhammed b. İmran	Süfyan es-Sevri		
316	Maktu	Harun b. Abdullah	Malik b. Dinar		
317	Maktu	el-Kasım b. Haşim	Yunus b. Ubeyd		
318	Mevkuf	Bişr b. Muaz el-Abdi	Hasan b. Ali b. Eb Talip		
319	Mevkuf	el-Kasım b. Haşim	Hasan b. Vasıl b. El-Hasan		
320	Merfu	Halid b. Hidaş	İbn Ömer	Sahih	Buhari, Müslim
321	Merfu	İshak b. Behlül	İbn Ömer		
322	Merfu	Said b. Süleyman	İbn Abbas	Zayıf (şahitleri var)	Abdürrezzak
323	Mevkuf	Ahmed b. Cemil	Hz. Ali		

324	Maktu	Fudayl b. Abdulvehhab	Hasan el-Basri		
325	Merfu	Müemmel b. Hişam	İbn Ömer	Sahih	Ahmed
326	Merfu	Halef b. Hişam	Amr b. Said b. El-As	Zayıf (Mürsel)	Tirmizi, Ahmed, Hakim
327	Merfu	Ebu Bekir b. el-Muğire	Enes b. Malik	Zayıf	
328	Merfu	Abdurrahman b. Salih	Cabir b. Semure	Zayıf	
329	Mevkuf	Abdurrahman b. Salih	İbn Ömer		
330	Maktu	Yakup b. İshak Ebu Yusuf	Ebu Raca el-Utaridi		
331	Maktu	Ahmed b. Cemil	Muhammed b. Sirin		
332	Maktu	Ahmed b. Cemil	Süfyan es-Sevri		
333	Maktu	Muhammed b. Ubeyd b. Sufyan	Hasan el-Basri		
334	Mevkuf	Muhammed b. Ubeyd b. Sufyan	İbn Ömer		Beyhaki
335	Mevkuf	Halef b. Hişam	İbn Ömer		Beyhaki
336	Maktu	İshak b. İbrahim	Bekir b. Abdullah el-Müzeni		
337	Maktu	el-Heysem b. Harice	İsmail b. Ubeydullah		
338	Maktu	Mücahid b. Musa	Ömer b. Selam		
339	Maktu	Hüseyin b. Ali el-Icli	İbn Uyeyne		

340	Maktu	Ebu Davud	İsmail b. Ubeydullah		
341	Maktu	Ebu Said el-Medini	Utbe b. Ebu Sufyan		
342	Maktu	el-Hüseyin b. Abdurrahman	El-Hüseyin b. Abdurrahman		
343	Maktu	Harun b. Ebu Yahya	Muharib		
344	Maktu	Muhammed b. Ebu Ömer	Ez-Zühri		
345	Maktu	el-Abbas b. Hişam	Hişam b. Abdulmelik		
346	Maktu	Harun b. Abdullah	Ali b. Ebu Cümle		
347	Maktu	Harun b. Abdullah	Ali b. Ebu Cümle		
348	Maktu	Mansur b. Ebu Müzahim	Mervan b. Ebu Şuca’		
349	Mevkuf	Kamil b. Talha	İbn Büreyde		
350	Maktu	el-Mufaddal b. Ğassan	Abdullah b. Sa’lebe el-Hanefi		
351	Maktu	Ebu Abdurrahman el-Ezremi	Müsenna b. İmran		
352	Maktu	Ebu Ali el-Cirevi	İbrahim b. Ebu Able		
353	Maktu	Yahya b. Yusuf ez-Zimni	Ed-Dahhak		
354	Maktu	Abdurrahman b. Vakıd	İbn Şevzeb		
355	Maktu	Ebu Talip el-Herevi	Hasan el-Basri		

356	Maktu	Muhammed b. Ubeydullah	Süfyan b. Amr b. Utbe		
357	Maktu	Abdullah b. el-Heysem	Nümeyr b. Evs el-Eşari		
358	Mevkuf	Ebu Muhammed et-Temimi	Abdullah b. Yezid		
359	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Muhammed b. Münkedir	Zayıf (Mürsel)	
360	Mevkuf	Ebu'l-Mamer el-Hezeli	İbn Abbas		
361	Mevkuf	Ali b. el-Ca'd	Amr b. Mürre		
362	Merfu	Şuca b. el-Eşras	Abdullah b. Mesud	Hasen(ligayrihi)	Beyhaki
363	Merfu	Ubeydullah b. Ömer	Malik b. Nadle el-Cüşemi	Sahih	Ebu Davud, ibn Hibban
364	Merfu	Süveyd b. Said b. Sehl	Bekr b. Abdullah	Zayıf (Mürsel)	
365	Merfu	İbrahim b. İshak	El-Ahves	Zayıf	Ahmed, İbn Hibban
366	Maktu	Yakub b. İsmail	Hasan el-Basri		
367	Maktu	Halid b. Hidaş	Eyyüb es-Sehtiyani		Ebu Nuaym
368	Merfu	Ali b. Şuayb	Ali b. Zeyd b. Cüd'an	Zayıf (Mürsel)	
369	Merfu	Ebu Hayseme	İmran b. Milhan	Sahih	Ahmed
370	Merfu	Ebu Ubeyde b. Fudayl	--------	Hasen	Ahmed
371	Merfu	Humeyd b. Zencüye	Hasan b. Ali		Hakim
372	Maktu	Muhammed b. Bekkar	İbrahim en-Nehai		Ebu Nuaym

373	Merfu	Muhammed b. Kudame	İbn Cüreyc	Zayıf (Mürsel)	
374	Mevkuf	İshak b. İsmail	İbrahim en-Nehai		
375	Merfu	Davud b. Amr b. Zübeyr	Hz. Aişe	Sahih	Müslim, Ebu Davud
376	Maktu	Bişr b. Muaz el-Akadi	İbn Ebi Hind		
377	Maktu	Abdurrahman b. Salih	Hasan el-Basri		
378	Maktu	Ubeydullah el-Ateki	Müslim		
379	Maktu	Muhammed b. el-Hüseyin	Eyyüb es-Sehtiyani		
380	Maktu	Muhammed b. el-Hasan	Ümmü Ebu Muhammed et-Temmar		
381	Maktu	Yakup b. İbrahim	Hasan el-Basri		
382	Maktu	İbrahim b. Said	Hasan el-Basri		
383	Maktu	İbrahim Ebu İshak	Davud b. Ebu Hind		
384	Mevkuf	Ali b. el-Ca'd	Nafi	Zayıf (Munkatı)	
385	Merfu	Halid b. Hidaş	Ebu Said el-Hudri	Zayıf	
386	Maktu	İshak b. İsmail	Sufyan b. Uyeyne		
387	Merfu	Ahmed b. Cemil	İbn Ömer	Hasen	
388	Merfu	Ebu Hayseme	Hz. Aişe	Zayıf (Munkatı)	Buhari, Müslim, Ahmed
389	Maktu	Muhammed b. İdris	Ebu Hureyre		

390	Maktu	İbrahim b.ishak	Hz. Ömer		
391	Merfu	Halid b. Hidaş	Ebu Zer	Sahih	Müslim, Beyhaki
392	Mevkuf	Yahya b. İmran	HZ. ÖMER		
393	Maktu	İshak b. İsmail	Ebu Zer		
394	Maktu	Süveyd b. Said	Enes b. Malik		
395	Merfu	el-Kasım b. Haşim	Ata	Zayıf (Mürsel)	
396	Merfu	el-Kasım b. Haşim	Enes b. Malik	Zayıf	
397	Maktu	Hüseyin b. Yezid	Mücahid		
398	Maktu	el-Hüseyin b. Muhammed	Hz. Ömer		
399	Mevkuf	el-Hüseyin b. Yezid el-Ensari	Ümmü Bekr'il-Meradiyye		
400	Maktu	Yusuf b. Musa	Amr b. Şurahbil		
401	Merfu	Muhammed b. Süleyman	Hz. Aişe		
402	Mevkuf	Ebu Abdurrahman b. Muhammed	Hz. Aişe		
403	Merfu	Süveyd b. Said	Hz. Aişe	Zayıf	İbn Mace
404	Mevkuf	Fudayl b. Abdülvehhab	Abdullah b. Mesud		
405	Maktu	Fudayl b. Abdülvehhab	Hasan el-Basri		
406	Maktu	Fudayl b. Abdülvehhab	Said b. Cübeyr		
407	Maktu	Fudayl b. Abdülvehhab	Ata		

408	Maktu	Fudayl b. Abdülvehhab	Dahhak b. Kays		
409	Maktu	Fudayl b. Abdülvehhab	İkrime		
410	Merfu	Muhammed b. Hassan	Hz. Aişe	Zayıf	İbn Cevzi
411	Merfu	Ali b. İbrahim	Bir kadın	Zayıf (Mürsel)	
412	Merfu	Muhammed b. Ubeyd (Babası)	Hz. Ali	Zayıf (Munkatı)	Taberani, Suyuti
413	Merfu	Ebu Küreyb	Cabir b. Abdullah	Zayıf (Şahitleri var)	
414	Maktu	Abdurrahman b. Vakıd	Katade		
415	Maktu	Ahmed b. Hanbel	Ahmed b. Hanbel		
416	Maktu	Şuca' b. el-Eşras	Hasan el-Basri		
417	Mevkuf	Halef b. Hişam	Hz. Ebubekir		
418	Mevkuf	Ali b. el-Ca'd	Ebu Hureyre		
419	Maktu	Ali b. el-Ca'd	İbn Ebu Leyla		
420	Mevkuf	Ali b. el-Ca'd	Ebu Hureyre		
421	Mevkuf	Hamza b. el-Abbas	İbn Ömer		
422	Maktu	Ali b. el-Hasan	Said b. El-Müseyyeb		
423	Merfu	Ali b. el-Hasan	Ata	Zayıf (Mürsel)	
424	Maktu	Ali b. el-Hasan	İbn Sirin		
425	Maktu	Ali b. el-Hasan	İbrahim en-Nehei		
426	Maktu	el-Fadl b. İshak	Hasan el-Basri		
427	Mevkuf	Yusuf b. Musa	İbn Abbas		
428	Maktu	Yusuf b. Musa	Dahhak b. Kays		

429	Merfu	Muhammed b. Yezid el-Ademi	Ata b. Ebu Rebah	Zayıf (Mürsel)	
430	Merfu	Yahya b. Eyyüb	Ebu Hureyre	Sahih	Müslim, Ahmed
431	Merfu	el-Heysem b. Harice	Selman (el-Farisi)	Zayıf	Taberani, Suyuti
432	Merfu	el-Heysem b. Harice	İbn Mesud	Zayıf	
433	Merfu	Ebubekir et-Temimi	Ebu Ümame	Zayıf	
434	Mevkuf	Ali b. el-Ca'd	İbn Abbas		
435	Maktu	Ahmed b. Mikdam	Hasan el-Basri		
436	Maktu	Muhammed b. el-Hüseyin	Mesleme b. Küheyl		
437	Merfu	Ali b. Harb et-Tai	Ebu Cebire b. Dahhak	Zayıf	
438	Maktu	İshak b. İbrahim	İbn Ebu Leyla		İbn Cevzi
439	Maktu	Yunus b. Abdurrahim	Humeyd ed-Dab'i		
440	Mevkuf	İshak b. İsmail	İbn Mesud		
441	Maktu	Said b. Süleyman	Abdullah b. Es-Samit		
442	Mevkuf	Osman b. Salih	İbn Mesud		
443	Mevkuf	el-Hakem b. Musa	Hz. Ömer		
444	Maktu	Muhammed b. el-Hüseyin	Süfyan es-Sevri		
445	Maktu	el-Kasım b. Haşim	Süfyan es-Sevri		
446	Maktu	İbrahim b. Said	Süfyan es-Sevri		
447	Maktu	Ebu Salih el-Mervezi	Süfyan b. Uyeyne		
448	Maktu	Ebu's-Sükeyn	Süfyan es-Sevri		

449	Merfu	Muhammed b. Yezid el-Ademi	Damra b. Habib	Zayıf (Mürsel)	
450	Maktu	el-Abbas b. Cafer	Eyyüb es-Sehtiyani		
451	Maktu	Ebu Said el-Esec	Süfyan es-Sevri		
452	Maktu	Muhammed b. Ömer	Süfyan es-Sevri		
453	Maktu	Süleyman b. Ebu Şeyh	Süfyan es-Sevri		
454	Maktu	Hasan b. Es-Sabbah	Tavus		
455	Maktu	Ali b. Muhammed	Ömer b. Abdulaziz		
456	Mevkuf	Harun b. Abdullah	Ebu'd-Derda		
457	Maktu	İbrahim b. Said	Hasan el-Basri		
458	Maktu	Muhammed b. Hüseyin	İbn Hübeyre		
459	Maktu	Mahmud el-Verrak	Mahmud el-Verrak		
460	Maktu	İshak b. İsmail	Salim b.Ebu El-Ca'd		
461	Maktu	İshak b. İsmail	Salim b.Ebu El-Ca'd		
462	Mevkuf	Muhammed b. Kudame	Muaz b. Afra		
463	Mevkuf	Muhammed b. Hüseyin	Muaz b. Afra		
464	Mevkuf	el-Kasım b. Haşim	Muaz b. Afra		
465	Maktu	Ahmed b. İbrahim	Ömer b. Abdulaziz		

466	Maktu	Muhammed b. Hüseyin	Ebu Tuvalite		
467	Maktu	Ebubekir es-Sufi	Ebu Muaviye el-Esved		
468	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Ahmed
469	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Ahmed
470	Merfu	Ahmed b. Cemil	Semure b. Cündüb	Zayıf	
471	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Hasen	
472	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Ebu Hureyre	Zayıf	
473	Merfu	Abdurrahman b. Salih	Hz. Aişe	Zayıf	
474	Merfu	Halef b. Hişam	Hasan el-Basri	Zayıf (Mürsel)	
475	Mevkuf	Ali b. el-Ca'd	Cerir b. Abdullah		
476	Maktu	Ahmed b. Cemil	İbrahim (en-Nehai)		
477	Maktu	Ahmed b. Cemil	İbn Ebu Leyla		
478	Merfu	Ahmed b. Abdulala	Yahya b. Ebu Kesir	Zayıf (Mürsel)	
479	Merfu	Halef b. Hişam	Ebu Hureyre		
480	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Zer	Sahih	Ahmed, Darimi
481	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Ahmed
482	Merfu	Harun b. Abdullah	Suheyb b. Sinan	Zayıf	Ahmed
483	Merfu	Muhammed b. Bekkar	İbn Abbas	Zayıf	İbn Hacer
484	Merfu	Ali b. el-Ca'd	İyas b. Abdullah	Sahih	İbn Mace, Darimi
485	Merfu	Hasan b. es-Sabbah	İbn Ömer	Zayıf	Müslim, Ahmed, İbn Mace
486	Merfu	Ebu Hayseme	Hz. Muaviye	Sahih	İbn Mace

487	Merfu	Ebu Hayseme	Muaviye b. Heyde	Hasen	Ahmed
488	Merfu	Abdurrahman b. Salih	Abdullah b. Zema’	Sahih	Müslim, İbn Mace, Ahmed
489	Merfu	Ali b. el-Ca’d	Ümmü Gülsüm bnt Ebubekir	Zayıf (Mürsel)	
490	Merfu	İshak b. İsmail	Kasım b. Muhammed	Zayıf (Mürsel)	
491	Merfu	İshak b. İbrahim	Hz. Aişe	Sahih	
492	Merfu	Ebu Hayseme	Hz. Aişe	Sahih	
493	Merfu	Ebu Hayseme	Hz. Aişe	Hasen	Ahmed
494	Mevkuf	Abdullah b. Yunus	Hz. Ömer		
495	Mevkuf	Abdullah b. Yunus	Hz. Ömer		Suyuti
496	Maktu	Zeyd b. Ahzem	Muhammed b. Yahya b. Habban		
497	Mevkuf	el-Velid b. Şuca’	Hz. Ömer		
498	Mevkuf	Muhammed b. Salih	Hz. Ömer		
499	Merfu	Halil b. Amr	Said b. El-Müseyyeb	Zayıf (Mürsel)	
500	Mevkuf	Ebu Hayseme	Hz. Ali		
501	Merfu	Ali b. el-Ca’d	Ebu Mesud el-Ensari	Sahih	Müslim
502	Merfu	Ebu Hayseme	Sa’d b. Ebi Vakkas	Sahih	Müslim, Buhari
503	Merfu	Said b. Süleyman	İrbad b. Sariye		
504	Merfu	Muhammed b. Ubeyd b. Sufyan	Abdullah b. Muğaffel	Sahih	Tirmizi, Ahmed

505	Maktu	Muhammed b. Ubeyd b. Sufyan	Eş-Şa'bi		
506	Mevkuf	Halef b. Hişam	Hz. Ömer		
507	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Hasan el-Basri	Zayıf (Mürsel)	Buhari
508	Maktu	Ahmed b. Cemil	İkrime		
509	Mevkuf	İshak b. İsmail	İsmail		
510	Merfu	Ebu Hayseme	Hz. Aişe	Sahih	Tirmizi, Nesai, İbn Mace
511	Mevkuf	Muhammed b. Ubeyd b. Sufyan	Ali b. Rebia		
512	Mevkuf	Muhammed b. Ubeyd b. Sufyan	Yahya b. Said		
513	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Müslim
514	Mevkuf	İshak b. İsmail	Yahya b. Said	Hasen	Ahmed
515	Mevkuf	Ahmed b. İbrahim	Umeyr b. Esved	Sahih	Buhari
516	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Hz. Aişe	Sahih	Buhari, Ebu Davud
517	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Hz. Aişe	Hasen	Buhari, Ahmed, Tirmizi
518	Merfu	Şu'be	Hz. Aişe	Sahih	Buhari
519	Merfu	Ali b. Hafs b. Ziyad	Sa'd	Zayıf	
520	Mevkuf	Halef b. Salim	İkrime		
521	Merfu	Muhammed b. İsmail ed-Darir	Ebu Hureyre	Sahih	Müslim, Beyhaki
522	Mevkuf	Kasım b. Haşim			
523	Merfu	Ebu Hayseme	İbn Abbas	Mütabi var	Ebu Davud
524	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Müslim, Beyhaki
525	Merfu	Ebu Abdirrahman el-Ezrami	Hz. Aişe	Sahih	Hakim

526	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Beğavi
527	Merfu	Said b. Süleyman	Enes b. Malik	Sahih	Ahmed, Heysemi
528	Merfu	Abdü'l-mü'tal b. Talib	Cabir b. Abdullah	Hasen	
529	Merfu	İshak b. İsmail	Husayn b. Muhsan	Sahih	Hakim, Beyhaki
530	Merfu	Fadl b. Ziyad	İbn Abbas		Tarih-i Bağdat
531	Merfu	Harun b. Maruf	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari
532	Merfu	Muhammed b. Yezid el-icli	Ümmü Seleme	Hasen	Tirmizi
533	Merfu	Ahmed b. Cemil	Abdullah b. Amr	Sahih	Hakim
534	Merfu	Muhammed b. Abdilaziz	Ebu Hureyre	Hasen	İbn Hibban
535	Merfu	Ebu Hayseme	Muaz b. Cebel	Hasen	Heysemi
536	Merfu	İbrahim b. Müstemir	Süheyb	Zayıf	İbn Mace, İbn Hibban
537	Merfu	İbrahim b. Müstemir	Süraka b. Cu'şem	Hasen	Heysemi
538	Merfu	İbrahim b. Müstemir	Hz. Aişe	Zayıf	İbn Mace
539	Merfu	Muhammed b. Amr b. Avn	İbn Abbas	Hasen	Heysemi, Taberani
540	Merfu	Ayyaş b. Velid	Zeyd b. Erkan	Hasen	Heysemi, Taberani
541	Merfu	Ayyaş b. Velid	Abdullah b. Ebu Evfa	Zayıf (Mütabi var)	
542	Maktu	Ahmed b. Cemil	İkrime		
543	Maktu	Valid b. Şuca	A'meş		
544	Merfu	Süveyd b. Said	Ebu Hureyre	Sahih	Müslim, Beyhaki

545	Merfu	Davud b. Amr	İbn. Abbas	Zayıf	
546	Maktu	İbrahim b. Said	Ata		Ebu Nuaym
547	Merfu	İshak b. İsmail	Ata b. Saib	Zayıf (Mürsel)	
548	Merfu	Ebubekir b. Ahmed	Hasan el-Basri	Zayıf (Mürsel)	
549	Merfu	Hamza b. el-Abbas	Süfyan es-Sekafi	Zayıf (Mürsel) Mütabi var	Ahmed, Ebu Davud, Nesai
550	Merfu	İbrahim b. Raşid Ebu İshak	Hasan el- Basri	Zayıf (Mürsel)	
551	Maktu	İshak b. İsmail	Mücahid	Hasen	Bezzar, Taberani
552	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Abdulvahid b. Eymen	Zayıf (Mürsel)	Müslim
553	Merfu	Süreyc	İbn Ömer	Zayıf	
554	Merfu	Süveyd b. Said	Ebu Hureyre		Ebu Davud, Nesai
555	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Hz. Aişe	Sahih	Müslim
556	Merfu	Muhammed b. Ubeyd	Hz. Aişe	Sahih	
557	Merfu	Halid b. Hidaş	Hz. Aişe		İbn Mace
558	Merfu	Ebubekir et-Temimi	Hz. Aişe	Sahih	Müslim
559	Merfu	Ebu Hayseme	Hz. Aişe	Sahih	Müslim
560	Merfu	Muhammed b. İshak	Hz. Aişe	Sahih	Beyhaki
561	Merfu	Muhammed b. Hüseyin	Ayzar b. Hureys	Sahih	
562	Merfu	Ubeydullah b. Cerir Ebu'l-Abbas	Ömer b. Abdilaziz	Zayıf (Mürsel)	
563	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Ebu Mütevekkil en-Naci	Sahih	Nesai
564	Merfu	Ebu Hayseme	Hz. Aişe	Hasen	Nesai
565	Merfu	Halef b. Hişam	Hz. Aişe	Sahih	Ahmed

566	Merfu	Ubeydullah b. Cerir	Ömer b. Abdulaziz	Zayıf (Mürsel)	Suyuti
567	Merfu	Müemmel b. Hişam	Yahya b. Abdurrahman	Zayıf	
568	Merfu	Harun b. Ömer Ebu Ömer	Ata	Zayıf (Mürsel)	
569	Merfu	Muhammed b. Şuca	Hz. Aişe	Sahih	İbn Mace
570	Mevkuf	Davud b. Amr	Sabit b. Ubeyd		
571	Mevkuf	Muhammed b. Bükar	Eş-Şa'bi	Zayıf (Munkatı)	İbn Asakir
572	Mevkuf	Sevban b. Said	Velid b. Şuca	Hasen	
573	Mevkuf	Velid b. Şuca	Nafi	Zayıf	Zehebi
574	Merfu	Ahmed b. Cemil	Ümmü Gülsüm	Sahih	Buhari, Müslim
575	Merfu	Davud b. Amr	Esma bt. Yezid	Hasen	Tirmizi, Ebu Davud, Ahmed
576	Merfu	Hasan b. İsmail	Şeddad b. Evs	Zayıf	Ahmed, Beyhaki
577	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Müslim
578	Merfu	Muhammed b. Selam	Enes b. Malik	Zayıf	Ebu Davud, Beyhaki
579	Merfu	Yahya b. Yusuf	Atıyye el-Kurazi	İnkita-i hafi var	Beyhaki
580	Mevkuf	Süveyd b. Said	Ebu Hureyre	Sahih	
581	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Müslim
582	Merfu	Ahmed b. Velid	Cabir b. Abdullah	Zayıf	
583	Maktu	Davud b. Amr ed- Dabbiyyü	Şurahbil b. Müslim		
584	Mevkuf	Ebu Hemmam	Nafi		
585	Mevkuf	Ebu Hemmam	Said b. Abdilaziz		

586	Mevkuf	İbn Zekeriyya b. Dinar	Kasım		
587	Mevkuf	Ali b. el-Ca'd	İbn Abbas		
588	Maktu	Ali b. el-Ca'd	Kasım		
589	Mevkuf	Davud b. Raşid	İyad b. Muhammed		
590	Maktu	Salih b. Harb	Hasan el-Basri		
591	Maktu	Fadl b. Ziyad	Vasıl		
592	Maktu	Muhammed b. Yezid	Zeyd b. Saib		
593	Maktu	Muhammed b. Yezid	Said b. Abdulaziz		
594	Maktu	Muhammed b. Yezid	Yahya el-Ğassani		
595	Merfu	Ebu Seleme Yahya b. Halef	Ebu Hureyre	Zayıf	İbn Hacer
596	Merfu	İbrahim b. Said	İbn Ebi Necih	Zayıf (Mürsel)	
597	Maktu	İbn Cemil	İbrahim en-Nehai		Buhari
598	Maktu	Ubeydullah el-Ateki	İbn Mervan		
599	Maktu	el-Hüseyin b. Muhammed	Yezid b. Ma'mer		
600	Maktu	İshak b. İsmail	A'meş		
601	Mevkuf	el-Heysem b. Harice	Zübeyr b. Avvam	Sahih	
602	Maktu	Yusuf b. Musa	A'meş		
603	Maktu	Yusuf b. Musa	Hammad b. Ebu Seleme		
604	Maktu	Abdullah b. Cerir	Hasan el-Basri		
605	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Ebu Malik/ İbn Malik	Hasen	Heysemi

606	Merfu	Abdurrahman b. Salih	Hz. Aişe	Zayıf	Heysemi
607	Merfu	Ahmed b. Cemil	Ebu Hureyre	Zayıf	
608	Merfu	Hasan b. es-Sabbah	Hz. Ömer	Zayıf	
609	Merfu	Ahmed b. Cemil	Ebu Ümame	Zayıf (Mütabi ve şahidi var)	Ahmed
610	Merfu	Halid b. Hidaş	Ebu Hureyre	Sahih	Buhari, Müslim
611	Merfu	İshak b. İsmail	Ümeyye b. Amr	Zayıf (Mürsel)	
612	Merfu	Ubeydullah b. Ömer	İbn Abbas	Zayıf	Tirmizi
613	Mevkuf	el-Fadl b. İshak	Ebu'd-Derda		
614	Merfu	el- Abbas b. Cafer	Büreyde el-Eslemi	Zayıf	Ahmed
615	Maktu	el- Abbas b. Cafer	Said b. El-Müseyyeb		
616	Maktu	Ebu Talib el-Herevi	Katade		
617	Maktu	Ebu Talib el-Herevi	İbrahim (en-Nehai)		
618	Maktu	Abdullah b. Heysem	Fergad es-Sebehi		
619	Mevkuf	İshak b. İsmail	Abdurrahman b. Ebza		Buhari
620	Mevkuf	Said b. Yahya	Hz. Aişe		Hatib el-Bağdadi
621	Mevkuf	Harun b. Ebu Yahya	Hz. Aişe		
622	Maktu	Muhammed b. İdris	Umeyre b. Ebu Naciye		
623	Maktu	Ebu Küreyb	Ubeyde b. Hayve		

624	Merfu	Abdurrahman b. Salih	El-Eşari	Zayıf	Heysemi
625	Maktu	Abdurrahman b. Salih	İbn Sirin		
626	Maktu	Halef b. Hişam	Kasım b. Muhammed		
627	Merfu	Davud b. Amr	Abdurrahman b. Ebu Evfa	Zayıf	Heysemi
628	Mevkuf	Harun b. Abdullah	Hz. Ömer		Beyhaki
629	Mevkuf	Ahmed b. Cemil	Hz. Aişe		Buhari, Beyhaki
630	Mevkuf	Ahmed b. Cemil	İbn Ömer		
631	Mevkuf	el-Fadl b. İshak	Hz. Aişe		
632	Mevkuf	el-Fadl b. İshak	Hz. Aişe		
633	Maktu	Yahya b. Yusuf	Meymun b. Mihran		Buhari
634	Merfu	el-Fadl b. İshak	Hanzele b. Hizyem	Hasen	Taberani, Heysemi
635	Merfu	İbrahim b. Said	Enes b. Malik	Zayıf (Şahitleri var)	Heysemi
636	Maktu	el-Hüseyin b. Muhammed	İbn Sirin		
637	Maktu	el-Hüseyin b. Muhammed	Sümame b. Abdullah		Beyhaki
638	Maktu	el-Hüseyin b. Muhammed	Muharib b. Disar		
639	Mevkuf	İshak b. İsmail	Urve b. Zübeyr		
640	Mevkuf	Muhammed b. Yezid	Mesruk		
641	Merfu	İshak b. İsmail	Cabir b. Abdullah	Sahih	Beyhaki

642	Merfu	Hamza b. el-Abbas	İbn Abbas	Sahih	Müslim, Ebu Davud, Ahmed
643	Merfu	Muhammed b. Süleyman	Cabir b. Abdullah	Hasen	
644	Merfu	Muhammed b. Ala	Cabir b. Abdullah	Zayıf	
645	Mevkuf	Ali b. el-Ca'd	Ebu Sıddık		
646	Merfu	Ali b. el-Ca'd	Küreyb	Zayıf (Mürsel)	
647	Maktu	Muhammed b. Abdullah	Süfyan b. Uyeyne		
648	Maktu	Hamza b. el-Abbas	Kasım		
649	Maktu	Hamza b. el-Abbas	Husayn b. Ali		
650	Maktu	Abdullah b. Mübarek	Ata		Beyhaki
651	Maktu	Hamza b. el-Abbas	Ez-Zühri		
652	Maktu	Hamza b. el-Abbas	Salih b. Humeyd		
653	Maktu	Hamza b. el-Abbas	Ata		Beyhaki
654	Maktu	Muhammed b. Osman	Ata		Beyhaki
655	Merfu	Ebu Hayseme	Ümmü Kays bt Mihsan	Sahih	Müslim, Ahmed
656	Merfu	Ebu Hayseme	Ebu Şuayb	Hasen	Ahmed
657	Maktu	Abdurrahman b. Salih	Yunus b. Hibab	Zayıf	Beyhaki
658	Merfu	el-Hüseyin b. Muhammed	Yunus b. Hibab		
659	Maktu	Ali b. el-Ca'd	Şube		

660	Merfu	Muhammed b. Hafs	İbn Abbas	Sahih	
661	Merfu	Abdurrahman b. Salih	Hz. Aişe	Sahih	Buhari, Müslim
662	Mevkuf	Davud b. Amr	Kays b. Muhammed		
663	Mevkuf	Kasım b. Haşim	Haccac		Beyhaki
664	Maktu	Kasım b. Haşim	Haccac		Beyhaki
665	Maktu	Muhammed b. Abbad	Nafi b. Ömer		
666	Merfu	Kasım b. Haşim	Hasan el-Basri	Zayıf (Mürsel)	
667	Maktu	Kasım b. Haşim	Ebu Kilabe		
668	Merfu	Ebu Hayseme	Ümmü Kays bt. Mihsan	Sahih	Müslim
669	Merfu	Ebu Hayseme	Ümmü'l-Fadl	Hasen	İbn Mace, Ahmed
670	Merfu	Ubeydullah b. Ömer	Hz. Ali	Hasen	İbn Mace, Beyhaki
671	Merfu	Davud b. Amr ed-Dabbi	Hz. Aişe	Zayıf	Darekutni
672	Merfu	Said b. Süleyman	Ebu Leyla	Hasen	Ahmed
673	Merfu	Davud b. Amr	Ümmü'l-Fadl	Hasen	
674	Maktu	İbrahim b. Münzir			

6. KAYNAKÇA

KUR'AN-I KERİM MEALİ, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2015.

ASUTAY, Muhammed Mücahit/Doğan, H. İbrahim, İbn Cinni, Nahivde Hadisle İstişhadı Kullandı mı? Eleştirel Bir Yaklaşım, Ankara, 2018.

ABD B. HUMEYD, *el-Muhtehab min Müsned Abd b. Humeyd*, thk. Kemalettin Özdemir, İstanbul, 2003.

ABDULLAH B. EL- MÜBAREK, *Kitabu Zühd veyelihi Kitabu Rekaik*, thk. Habiburrahman el-A'zami, Dar'ul Kütübi'l İlmiyye, Beyrut. t.y.

ABDURREZZAK, Ebubekr Abdurrezzak b. Hemmam es-San'ani, *Musannef*, I-XI, thk. Habiburrahman el-A'zami, El-Meclisü'l İlmi, Karachi, Pakistan, 1972.

AHMED B. HANBEL, Ahmed b. Hanbel Ebu Abdullah eş- Şeybani, *el- Müsned*, I-VI, Daru'n Neşir, Mısır. t.y.

AKTAN, Ali, *"Mu'tazıd-Billah"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

……., Ali, *"Mu'temid-Alellah, Ahmed b. Cafer "*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

……., Ali, *"Mu'tez-Billah"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

AVCI, Casim, *"Mu'tasım-Billah"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

BAĞAVİ, el- Hüseyin b. Mesud el-Bağavi, *Şerhu's Sünne*, I-XV, thk. Şuayb el-Arnavut, el-Mektebü'l İslami, Beyrut, 1403.

BAĞDADİ, Ebû Bekir Ahmed b. Ali el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd el-Medînetu's-Selâm*, I-XVI, thk. Beşir Avad Ma'ruf, Daru'l Garb el-İslami, 2001.

BEYHAKİ, Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali el-Beyhaki Ebu Bekr, *es-Sünen-i Kübra*, I-XI, Daru'l Kütübi'l İlmiyye, thk. Muhammed Abdulkadir Ata', Beyrut, 1424.

BEZZAR, Ebu Bekr Ahmed b. Amr b. Abdulhalık el-Bezzar, *el-Bahru'z-Zehhar*, I-XVII, Müessesetü'l Ulumu'l Kur'an, Beyrut, 1409.

BOZKURT, Nahide, *"Mehdi-Billah",* Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

BOZKURT, Nahide, *"Me'mun"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

BUHARİ, Muhammed b. İsmail Ebu Abdullah el-Buhari, *Sahihu'l Buhari*, I-VII thk. Mustafa Dib el-Boğa, Daru İbn Kesir, Beyrut, 1407.

……., Muhammed b. İsmail Ebu Abdullah el-Buhari, *Edebü'l Müfred*, thk. Muhammed İlyas Elbare, Daru ibn Kesir, Beyrut, 2007.

CEZERİ, İbnu'l-Esir Mecduddin Ebu's- Saadat el-Mubarek b. Muhammed el-Cezeri, *En-Nihaye fi Garibi'l-Hadisi ve'l-Eser*, I-V, Thk. Tahir Ahmed Ez-Zavi ve Mahmud Muhammed Et-Tenahi El-Mektebetü'l İslamiyye, t.y.

GAZALİ, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhya-u Ulumu'd-Din*, I-V, Daru'l Ma'rife, Beyrut, t.y.

DARİMİ, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimi, *es-Sünen*, Daru'l Kütübi'l Arabi, thk. Fevvaz Ahmed Zimirli, Beyrut, 1407.

DURMUŞ, İsmail, *"İstişhad"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2001.

EBU DAVUD, Süleyman b. el-Eşhas Ebu Davud es-Sicistani, *es-Sünen*, I-II, Daru'l Fikr. t.y.

HAKİM, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nisaburi, *el-Müstedrek ala es-Sahihayn*, I-V, Daru'l Kütübü'l Ilmiyye, Beyrut, 1411.

HALEF, Dr. Necm Abdurrahman, *Kitabu'l-İyal*, Daru'l Vefa, Kahire, 1997.

HAMMADE, Fadıl b. Halef, *Mevsuatu İbn Ebi'd-Dünya*, I-VII, Daru'l-Atlas, Riyad, 2012.

HATİPOĞLU, İbrahim, *"İbn Ebi'd-Dünya"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

HEREVİ, Ebu Ubeyd El-Kasım b. Sellam, G*aribu'l-Hadis,* I-IV, Daru'l Kitabi'l Arabi, Beyrut, 1976.

HEYSEMİ, Nureddin Ali b. Ebi Bekir el-Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid ve Menbeu'l-Fevaid*, I-X, Daru'l Kitap el-Arabi, Beyrut, 1407.

ISFAHANİ, Rağıb el-Isfahani, *Müfredatı Elfazı'l-Kur'an*, Thk.Safvan Adnan Davudi, Daru'l- Kalem, Daru'ş- Şamiyye, Beyrut, 1992.

İBN CEVZİ, Cemâluddîn Ebî'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali, *el-Muntazam fî Tevârihi'l-Mulûk ve'l-Umem*, I-XVII, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Mustafa Abdulkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1415/1995.

İBN EBİ HATİM ER-RAZİ, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Ebi Hatim Er-Razi, *Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil*, I-IX, Dar-ul Ümem, Beyrut, 1953.

İBN EBİ YA'LA, Muhammed b.Ebu Ya'la el-Ferra' el-Bağdadi el-Hanbeli, *Müsned*, I-XVI, thk. Hüseyin Selim Esed, Daru'l Me'mun li't-Turas, Dımaşk, 1404.

……., Muhammed b.Ebu Ya'la el-Ferra' el-Bağdadi el-Hanbeli, *Tabakatu'l Hanabile*, I-II, thk. Muhammed Hamid el-Faki, Daru'l Mağrife, Beyrut. t.y.

İBN ESİR, Ali b.Ebi'l-Kerem Muhammed b. Muhammed, *el-Kamil fi't-Tarih*, I-XII, Dar Sader Dar Beyrut, Beyrut, 1965.

İBN HACER, Şihâbuddîn Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Lisânu'l- Mîzân*, I-VII, Dâiretu'l-Maârif en-Nizâmiyye, Haydarâbâd, 1329.

……., Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, I-IV, Daru'l Cil, Beyrut, 1412.

……., Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzib*, I-XII, Dâiretu'l-Maârif, Haydarâbâd, 1325.

İBN KESİR, Ebû'l-Fidâ İmâmuddîn, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, Kahire, 1351.

İBN MACE, Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *es-Sünen*, I-II, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, Daru'l Fikr, t.y.

İBN NEDİM, Ebu'l Ferec Muhammed b. İshak el-Bağdadi, *Fihrist*, Dar'ul Mağrife, Beyrut, 1997.

KADI IYAZ, El-Kadı Iyaz ibn. Musa el-Yahsubi, *eş-Şifa*, thk. abde Ali Kuşek, Mektebtül Gazali, Beyrut, 2006.

KAN, Kadir, *"Vasık-Billah"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfi, Ankara, 1999.

KATİP ÇELEBİ, Mustafa b. Abdullah Hacı Halife, *Keşfu'z-Zunûn an Esâmî'l-Kutub ve'l-Funûn,* I-II, tsh. Rıfat Bilge, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1941.

KEHHALE, Ömer Rıza, *Mu'cemü'l-Müellifin,* I-XV, Mektebetü'l Müsenna, Beyrut. t.y.

KIRKPINAR, Mahmut, *"Mütevekkil-Alellah Cafer b. Muhammed"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

MÜSLİM, Ebu el-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el- Kuşeyri en-Nisaburi, *el- Camiu's-Sahih,* I-V, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, Daru'l İhyai't-Turasi'l Arabi, Beyrut. t.y.

ÖZAYDIN, Abdulkerim, *"Müntasır-Billah"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

ÖZAYDIN, Abdulkerim, *"Müstain-Billah"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

ÖZBALIKÇI, Mehmet Raşit, "*Arap Dilinde İlk İstişhad"*, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, İzmir, 1989.

SARANÇ, Ali, "*İbn Ebi'd-Dünya ve Hadis İlmindeki Yeri"*, Y.Lisans Tezi İbn Ebi'd-Dünya Külliyatı, Ocak Yayınları, İstanbul, 2013.

SUYUTİ, Celaledddin Abdurrahman Es-Suyuti, *Tabakatu'l-Huffaz,* Mektebet-ü Vehbe, Kahire, 1978.

TABERANİ, Ebu'l Kasım Süleyman b. Ahmed b. Eyyüp et-Taberani, *el-Mucemu'l-Kebir*, I-XXV, thk. Hamdi b. Abdulmecid es-Silefi, Mektebetü'z Zehra, Bağdat, 1983.

TİRMİZİ, Muhammed b. İsa ebu İsa et-Tirmizi, *el-Camiu's-Sahih,* I-V, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Daru İhya'it-Turasi'l Arabi, Beyrut. t.y.

TURAL, Hüseyin, "*Arap Dilinde Şiir ve Hadisle İstişhad Meselesi"*, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Erzurum, 1990.

ZEHEBİ, el-İmâm Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ,* I-XXIX, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1406/1986.

……, el-İmâm Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Düvelü'l İslam*, thk. Fehm Muhammed Şettut, Muhammed Mustafa İbrahim, Kahire, 1974.

…….. el-İmâm Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *el-İber fi Haberi men gaber*, I-IV, thk. Ebu Hacir Muhammed es-Said b. Besyuni Zağlul, Daru'l Kütübi'l İlmiyye, , Beyrut, 1985.

…….... el-İmâm Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *el-Muğni Fi'd-Duafa*, thk. Nureddin Itır, Daru'l Maarif, Halep, 1391.

…….. el-İmâm Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Tarihu'l-İslam*, 52, t.y

……, el-İmâm Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Tezkiretu'l- Huffaz*, I-III, İhyâu Turâsi'l-Arabî, Beyrut. t.y.

ZEMAHŞERİ, Carullah Mahmud b. Ömer, *El-Faik fi Garibi'l-Hadis*, I-IV, Thk. Ali Muhammed el-Becavi ve Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Nşr. İsa Babi El-Halebi, t.y.

ZİRİKLİ, Hayreddin, *el-A'lam*, I-XII, Beyrut,1969.

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Zehra Kuaybe SUR
Doğum tarihi	: 22.12.1985
Doğum yeri	: ANKARA
Medeni hali	: Evli
Uyruğu	: T.C.
Adres	: Mehmet Akif Ersoy Mah. 336. Sok. No: 2B B Blok İç Kapı No:116 Yenimahalle/ANKARA
Tel	: 05385082222
Faks	: -
E-mail	: zehra.kuaybe@hotmail.com
EĞİTİM	
Lise	: Demetevler İmam-Hatip Lisesi / 2002
Lisans	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / 2006
Yüksek lisans	: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı / 2019
İŞ TECRÜBESİ: Öğretmen	
YABANCI DİLLER: İngilizce, Arapça	